A Szent Korona – a magyar nemzet jelképe és őrzője

***Szerző*: Dr. Zétényi Zsolt (Püski Kiadó, 1997)**
***Forrás*: Alkotmányossági Műhely és Fórum Társaság kiemelkedően közhasznú egyesület**
elnök: Fáy Árpád
http://www.alkotmany.ngo.hu/korona.htm

1938. augusztus huszadikán hosszan kígyózó sor közepe táján álltam, tűző napsütésben, a várbeli királyi palota kapuja előtt, hogy láthassam a közszemlére kitett Szent Koronát.

Meglepett a tömeg, még inkább az, hogy a sorban állók között több paraszt, iparos, munkás, diák volt, mint úgynevezett előkelőség. Áhítatos csendben mozdult előre a sor. Izzott a kánikula.

Bent a palotában, díszes teremben, asztalra kitett koronánk és a többi koronázási jelvény mellett ült a két koronaőr.

A meghatott sor áhítatos csendben vonult. Volt, aki keresztet vetett, akadt, aki imát mormolt.

Megértettem, amit tanultam, hogy **a Szent Korona több mint királyi dísz vagy jelvény**; hazánknak, függetlenségünknek, nemzeti önérzetünknek letéteményese. **A Szent Korona: a magyar nemzet, a magyar nép; hazánk**.

És mivel ez így van, idétlenség (vagy tudatlanság) azon élcelődni, hogy 1920 és 1946 között királynélküli királyság voltunk. Ugyanezért természetes, hogy 1990 után államunk címerére és címerébe a Szent Korona is visszakerült. A korona **a *res publicának* is összefogó jelképe**. Aminthogy a középkorban is **nevezgették hazánkat, akkor királyságot, *res publicának*** – a közösség ügyeinek képviseleteként.

De ez a tény magyarázza az érthetetlennek tűnő vad indulatot is, ami a nemzet külső és belső ellenségeiben a Szent Koronával kapcsolatban támad. 1918/1919-ben legszívesebben elkótyavetyélte volna az akkori hatalom.

1951-ben pedig porig rombolták az alig húsz esztendeje álló, 1931-ben felszentelt **Regnum Marianum** templomot, melynek tornyát, egyedülálló módon, a Szent Korona díszítette! Ezt a gyalázatos tettet – talán nem is akadt a szovjethatalom megszállta országokban hasonló eset – máig feledtetni akarják, az építőművész, Kotsis Iván épületei között nem szerepel a lexikonokban, mintha el se készült volna…

Zétényi Zsolt jelen művében, jogászi szemmel foglalja össze a Szent Koronának és tanának lényegét, történetét; **bizonyítja a tan érvényességét**, tárgyalja és megvitatja az idevágó, szinte áttekinthetetlen irodalmat. Tudományos tárgyilagosságát mindvégig megőrizve, a hazáját szerető ember érzelmi érvelését sem rejti véka alá.

Könyve a magyar történettudomány, a jogtörténet és a jogot is felülmúló **erkölcsi tudatunk** (megtartásának) nyeresége. Hozzájárulhat, hogy se címerünkből, **se közéletünkből, se lelkünkből ne száműzzük többé a Szent Koronát.**

Nemeskürty István

I. *

Elöljáró beszéd*

A Szentkorona-eszme jelentőségéről, tartalmáról és egyediségéről*

“Ahol a korona, ott van Magyarország”

***Révay Péter koronaőr, 1613.**

Aligha van a magyar eszmetörténetnek, a történeti alkotmány és közjog kérdéskörének izgalmasabb, vitatottabb és méltatlanul mellőzöttebb értéke, mint a magyar Szent Korona tana. Alig volt nagyobb szükség hagyományos, évszázadok próbáját kiállott, közösségek tartós békés együttélésével megpecsételt, a kor kihívásainak próbáját álló alkotmányos elvekre, mint most, az évente, napi politikai szükségletek szerint változó alkotmánylevelek “gyakorlatias” időszakában.

Aligha van példa arra a helyét kereső Európában, még kevésbé az etnikai reneszánsz, a felfokozott nemzeti érzés állapotában lévő, a békeszerződések hozta mesterséges államkeretek feszültségei és szétrepülő darabjai okozta sebek által szenvedő Közép-Európában, hogy egy nép ne forduljon a kincstalálók örömével igazi, megtartható és megtartó eszmei örökségéhez. Ezen örökség egyik legbecsesebb darabja, felbecsülhetetlen értékű igazi gyémántja a magyar Szentkorona-tan. Különleges, egyedi érték, korunknak szóló üzenettel, amelyet meg kell fejtenünk, ki kell bányásznunk évszázadok rétegeiből, elválasztva a múló idővel értéktelenné vált salak és törmelék anyagát a maradandó kincstől.

Aligha találkozunk ellentétesebb véleményekkel –lekicsinyléssel, ódivatúság, tudományos megalapozatlanság, történelmi meghaladottság, osztályérdekű misztifikáció vádjaival, értetlenséggel egyfelől, az egekbe

emelő magasztalással, lelkesedéssel, büszkeséggel, történelmünk eszmei gyümölcsének, közjogi gondjaink gyógyírjának kijáró várakozással másfelől – egy közjogi-alkotmányos-történeti jelenséggel kapcsolatban, – mint amilyeneket a magyar Szentkorona-tanról olvashatunk.

A megbecsülés és nagyra értékelés utóbbi hangjait halljuk több évszázad magyar közjogi irodalmából *Werbőczytől, *Révay Péter koronaőrtől (1613), Szabó Bélától (1848), *Hajnik Imrétől (1899), *Timon Ákostól (1917), Molnár Kálmántól és a nagyhírű *Eckhart Ferenctől (1931) ki tudja meddig, hogy csak néhány jogi látásmódú szerzőt említsünk a könyvtárnyi irodalomból.

A kritikus, elerőtlenítő – kisebbségi – vélemény legsúlyosabb, tudományosan átütő erejű képviselője *Eckhart Ferenc, a budapesti egyetem szabadelvű szellemtörténeti, de pozitivista módszerű, regionális összehasonlító szemléletű jogtörténész professzora, aki 1931-es tanulmányával és 1941-ben kiadott nagyhatású, mítoszromboló könyvével (A szentkorona-eszme története) a mai napig meghatározza a tudomány művelői többségének véleményét, még akkor is, ha a leegyszerűsített, negyven évig egyeduralkodó osztályszemlélet nemzetellenes, “marxista” értéknélkülisége nem írható az ő rovására.

A ma is uralkodó – *Eckhart-követő – felfogást tükrözi a most középkorú és fiatal jogászok nézeteit meghatározó Magyar állam- és jogtörténet egyetemi tankönyv 1972-es és 1977–91 közötti öt kiadása, amely szerint a Szentkorona-tant “az uralkodó osztály érdekeinek megfelelően, nacionalista, soviniszta célok alátámasztására” igyekeznek felhasználni a kiegyezés után. Idézzünk az 1986-os kiadásból: “A szent korona tanában az uralkodó osztályok *Szent István koronáját az államhatalom mitikus jelképévé avatták. Legtöbbnyire a főrendek kívántak osztozni ezáltal a királlyal a hatalomban. *Werbőczy azonban, aki a köznemesség szószólója volt, Hármaskönyvében… elméletet dolgozott ki, mely szerint minden főpapot, bárót és nemest egy és ugyanazon mentesség és szabadság illet meg. A nemesség közössége (communitas) a maga akaratából az uralkodás, a kormányzás jogát s minden lényeges jogot a korona joghatósága alá helyezett, és következésképpen az általuk önként választott s a szent koronával megkoronázott királyra ruházta a jogokat mégis úgy, hogy a törvényhozás joga a királyt és a nemességet közösen illeti meg”. (Id. mű 230. o.) A tankönyv 1995-ös bővített és átdolgozott kiadása elhagyja azt a részt, amely elismeri Werbőczy kidolgozta tanként a Szentkorona-eszmét. Ugyanakkor szinte változatlanul átveszi a következő részeket: “A Szent Korona tana szerint az uralkodó és a rendek együtt alkotják a szent korona testét (totum corpus Sacrae Regni Coronae), melynek a király a feje (caput Regni), s a rendek a tagok (membra Regni). A Szent Korona tanát egy ún. Szent Korona birtoktan egészítette ki, amely szerint minden földtulajdonjog gyökere Magyar-országon a szent koronától ered (radix omnium possessionum). S mivel így a szent korona személyesíti meg a főhűbérúr uralmát, a szent korona lesz az örökös olyankor, amikor a családban más örökös nem marad, s a birtok

visszaszáll az adományozóra. A szent korona szerzi meg a hűtlenek birtokait is. (291 – 95-96; 216; 218.)

“A királyi főtulajdonjog fő tételei:

1. Eredetileg minden birtokjog a szent koronától ered, és a szent koronára háramlik vissza megszakadáskor, mert a nemesek közössége (communitas) *a szent korona joghatósága alá* helyezte (in jurisdictionem Sacrae Regni Coronae) (HK. 10. c. 1. §, 3. c. 6. §).

2. A birtokadományozás jogát a közösség a koronázással a királyra ruházta (HK. 3. c. 6. §).

3. A király a szent korona e joghatóságánál fogva minden elhunyt magvaszakadtnak birtokjogai felett teljes hatalommal szabadon rendelkezhetik, vagyis: megtarthatja magának vagy újból eladományozhatja (13. c. 4. §).

4. Ezenkívül nemcsak a magvaszakadtnak, hanem azoknak a birtokjogai is még életükben a “szent koronára háramlanak s következésképpen adományozás alá kerülnek”, akik a hűtlenség elnevezés alatt értett bűncselekményeket elkövetik (13. c. 5. §).”

“Az állam fogalma, amelyet a tárgyalt korszakban még általában az ország- vagy a koronafogalom helyettesített, nem választható el a hatalom mindenkori tényleges birtokosaitól.

A korona első királyaink idejében nálunk is, éppúgy, mint a többi európai feudális államban, a király “isteni eredetű” hatalmának jelvénye és szimbóluma. Ekkor még a királyon kívül más jelentős hatalom nincs az országban, a királyi hatalom egyet jelent az “államhatalommal.”

A fejlődés folyamán azonban, a feudális nagybirtokos osztály kialakulásával, amikor a hatalom megoszlik a király és a nagybirtokosok, az “uruszág” (uraság, később “ország”) tagjai között, *a korona* fogalma is kibővül: *a király és a felfegyverzett nagybirtokosok* államának hatalmát jelképezi.

Mikor pedig a király kiiktatásával a főurak időnként maguk veszik kezükbe a hatalom gyakorlását (pl. *Zsigmond fogsága idején), az általuk megalakított országtanács – mint látni fogjuk – a szent korona joghatóságára alapozza intézkedéseit. Itt már világosan megmutatkozik, hogy a *szent korona misztikus fogalma a tényleges államhatalmat, ill. annak gyakorlóit jelenti,* szimbolizálja. De más értelemben a szent korona fogalma jelenti azt a *területet is*, amelyre az államhatalom kiterjed, tehát a magyar királyságot és a hozzá kapcsolt területeket.

A feudális állam rendi-képviseleti formájának kialakulása után már a politikai hatalom részesévé vált nemesek szintén az “ország tagjainak” tekintik magukat. Ez a megváltozott helyzet tükröződik a szent korona

eszme változásában is, amely azután **Werbőczy Hármaskönyvében* kristályosodik ki. Werbőczy szerint már első királyunk megválasztásakor a közösség, a communitas az ország szent koronájának joghatóságára és ezen keresztül a megkoronázott királyra ruházta át a nemesítés és a birtokadományozás jogát a főhatalommal és a kormányzással együtt, továbbá a törvényhozó és a bírói hatalmat is. “A fejedelmet csak a nemesek választják, a nemest pedig a fejedelem teszi azzá. Az ilyen *nemeseket* az említett részesedés és kapcsolat folytán a *szent korona tagjainak* tartjuk…” – írja Werbőczy. (A királyválasztással kapcsolatos hatalom-átruházást Werbőczy Kézai Krónikájából vette.)

A szent korona tehát *Werbőczynél már az egész földbirtokos osztály*, “a szent korona tagjait” képező nemesi communitas, azaz valamennyi kiváltságos rend együttesen gyakorolt *államhatalmának szimbólumaként* jelenik meg. Werbőczy szerint a király és a nemesség – a szent korona tagsága folytán – egymástól elválaszthatatlan. Ez az elválaszthatatlanság a nemesség számára különösen tetszetős elmélet volt.

Ezzel a szent korona eszmével Werbőczy az una et eadem libertas elvéből kiindulva a nemességnek azt a politikai törekvését és jogigényét juttatja kifejezésre, hogy a hatalomban – mint egyenrangú fél – a főpapokkal és főurakkal ténylegesen is osztozzék. Ideológiai harci eszközt ad tehát a köznemesi párt részére a bárók ellen folytatott politikai harcához.

A nemesi jogegyenlőség deklarálásának, mint már említettük, nincs reális alapja. Illuzórikussá teszi azt a főpapok és bárók gazdasági túlsúlya, a nemesség nagy részének a familiáris viszonyban megnyilvánuló személyi s anyagi függése és jogi lefokozódása, valamint az egytelkes nemesek nyomorúságos helyzete. Más oldalról azonban, amikor *Werbőczy kifejti, hogy az egész nemesség – és csupán a nemesség – tagja a szent koronának, tehát részese az államhatalomnak, egyszersmind kodifikálja *a parasztságnak a politikai jogokból való tényleges kirekesztettségét,* jogfosztottságát, és egyben ideológiailag alátámasztja – évszázadokra – a feudális birtokos osztálynak a termelési viszonyok hűbéri elmaradottságán, a polgári erők fejletlenségén nyugvó, egyre retrográdabb kiváltságos hatalmát. Megjegyezzük, hogy a Werbőczy-féle elmélet *a szabad királyi városok polgárságát* a nemesség mögé, a valóságnak megfelelő hátrányosabb jogi helyzetbe hozza ugyan, de *nem rekeszti ki a szent korona tagságából,* annál a magyar feudális jogi álláspontnál fogva, hogy a szabad királyi város, mint privilegizált testület, egy nemes személynek számít. A rendi országgyűlésből valóban nem is próbálták később sem kirekeszteni e városok követeit.

A szent korona tant, amely “a királynak és a nemzetnek a szent korona egész testében megnyilvánuló egységét” hirdette, tulajdonképpen *Hajnik Imre fogalmazta meg 1874-ben. Később *Timon Ákos és más jogtörténészek, történészek, különösen pedig a közjogászok (*Nagy Ernő, de főként *Kmety Károly, *Molnár Kálmán és *Tomcsányi Móric) elfogadják, hangoztatják és “továbbfejlesztik” Hajnik e tanítását, egyfelől

azt állítva, hogy a rendiség felszámolásával most már az ország egész lakossága a szent korona tagjává lett, holott a nép többségének még választójoga sem volt; másfelől igyekeznek szent korona tanukat az uralkodó körök érdekeinek megfelelően nacionalista, soviniszta célok alátámasztására felhasználni.”

A korábbi kiadásokban szereplő “feudális uralkodó osztály” helyére “földbirtokos osztály” került, és az “… egyre retrográdabb kiváltságos hatalmat” szövegrészt követő “a társadalom dolgozó rétegei fölött…” szövegrész elmaradt. Ennyi a változás 1986 és 1995 között!”[291 – 216]

Ehhez a következő megjegyzések kívánkoznak (eltekintve a korábbi kiadásokban fellelhető, a közelmúlt önkényuralmi korszakban tankönyvíróktól elvárt marxista-osztályharcos szemlélet kommentárt nem igénylő, itt nem idézett szóvirágaitól):

Magyarországon nem a nyugati értelemben vett, azzal azonosan nem értelmezhető feudalizmus volt, mert az uralkodó és az adományos között nem volt szerződéses viszony, és a magyar király adományai – amint *Molnár Kálmán megjegyzi – “nem a király körüli érdemek, hanem kizárólag az összesség, az ország, a szent korona körüli érdemek jutalmazására szolgálhattak”. Nálunk szabály szerint csak igaz szolgálatokat (justum servitium), a haza szolgálatát, s nem a hűbérúr szolgálatát jutalmazták királyi adománnyal.

Ezért méltán nevezi *Kocsis István a magyar történelem legszebb oklevelének *Zsigmond király egy 1390. évi oklevelét, mely az adományozást így indokolja: “abban az időben, mikor felségünk méltóságának gyarapítása végett győzelmes seregeivel Magyarország területére jött, Péter comes az említett Magyarország java és méltósága érdekében a seregnek híven és hatalmasan ellenállva, birtokainak és javainak felgyújtásával és elpusztításával *őszinte és állhatatos hűsége miatt,* amelyet *Magyarország Szent Koronája iránt tanúsított*, félelem nélkül, kevéssé igazságosan igen nagy károkat szenvedett a mi követőinktől és akkori híveinktől.”[128 – 88-89.]

A Szent Korona tanát Werbőczy összefoglalta, de nem ő dolgozta ki. Elemei ott vannak 1222-ben az Aranybulla XXXI. cikkelyében, amely szerint a királynak ellentmondani, ellenállni akkor lehet, ha megszegi fogadalmát, ezzel megkülönböztetve a királyt és a koronát, mert a hitszegő királynak éppen a Szent Korona iránti hűség miatt kell ellenállni.

*Kézai Simon a XIII. század második felében kifejti a tan sarkalatos tételeit: a hatalom ősforrása a nemzet, ő ruházza át a királyra, aki azért nem fordulhat szembe a törvényekkel, mert a közösség felette áll, hiszen “a közösség… a vétkes kapitányt és bírót leteheti”. Ezt az Úr 700. esztendejébe datált történetben írja, fejedelmet értve a kapitány és bíró elnevezés mögött.[240 – 185-186.]

Majd *Nagy Lajos 1351-es dekrétumában megjelenik az “una et eadem libertas” (a minden nemes “egy és ugyanazon szabadsága”), amelyet így nem Werbőczy csempészett be a magyar közjogba.[95 – 170-171.] Egy 1386. évi törvényben – Mária királynő távollétében – kijelentik a rendek: “… az állam javát és az ország, valamint a szent korona közös hasznát tartjuk szem előtt, s még ha a királyi felség akarna is ellene tenni, ellenszegülünk neki…”.[128 – 67.]

Amikor az esküszegő *Luxemburgi Zsigmondot letartóztatják a rendek, az országtanács Magyarország Szent Koronájának pecsétje, azaz Sigillum sacre corone regni Hungariae felirattal készíttet pecsétet, mintegy a Szent Korona nevében kormányozva.

A XV. század közepén, az 1440-es országgyűlésen kiadott alkotmánylevél – **Bartoniek Emma* szerint – szabatosabban beszél a magyar király hatásköréről és a hatalom-átruházás elméletéről, mint később Werbőczy. “… XV. századi felfogás szerint a magyar királyi hatalom forrása a magyar nép, illetőleg annak akkori képviselői: az országgyűlés. Ez a felfogás egyfelől a magyar tradíciókból, de másfelől – s ez kétségtelenül megállapítható – az egykorú európai jogtudományból is táplálkozik.” “És a XV. század folyamán alakul ki… régebbre visszamenő gondolattöredékekből – az a rendkívül érdekes teória is, mely a ’Szentkorona tagjává’ teszi a magyarokat, vagy legalábbis egy részüket.”[40 – 76.] Hasonló véleményen van *Hóman Bálint és *Szekfű Gyula is.

Amikor Werbőczy a nemesi szabadságokkal bíró, a Szent Korona tagjaként nevezett populus Werbőczyanust megemlíti, mint a szabadságok alanyát, a közjogi-politikai magyar nemzetről, közjogi viszonyról beszél, amelynek nyelvi, kulturális tartalma nincs. Ebből – amit a XIX. században már *natio hungarica* néven neveznek – lesz a jogkiterjesztés révén a minden magyar állampolgárra kiterjedő nemzetfogalom, amely magában foglalja az 1848-as áprilisi törvények, majd az 1868-as nemzetiségi törvény alapján az ország különböző vagyoni állapotú, nem nemes és nem magyar nemzetiségű polgárait a magyarokkal és nemesekkel együtt. Ettől, a “natio hungarica”-tól teljesen különbözik a “gente Hungarus” elnevezés és fogalom, amely a magyar nemzetiségű embereket jelölte, a magyar nép, mint etnikai-nyelvi egység tagjait. Amikor pedig az etnikai-nyelvi azonossághoz ill. hasonlósághoz közösségi tudat, a közös kultúra és a más népekhez képest eltérő érdekek felismerése és képviselete megmutatkozik, akkor beszélünk a szó legújabbkori értelmében vett nemzetről, az említett politikai nemzetfogalomhoz képest szűkebb körre kiterjedő kultúrnemzetről, ami általában nem tárgya közjogi szabályozásnak. (Kivétel például az erdélyi “három nemzet uniója”, amelyben külön is megjelenik a magyar, székely és szász “natio”, ha nem is XIX. századi értelemben…)

A Szentkorona-eszme – Werbőczytől függetlenül – létező tény, mert a Hármaskönyv 1514-es dátuma előtt évszázadokkal és utána a XX. századig számos történelmi helyzetben felismerhető az államfőtől és a

politikai nemzettől megkülönböztethető és különálló eszmei szubsztanciához való igazodás, még az uralkodóval szemben is, vallási beállítódásra tekintet nélkül. Ezt – mint a magyar közjog fejlődésének irányát és jellegzetességét – felismerte, összefoglalta a kodifikátor, tudva, hogy műve alávettetik a tudós kortársak és az utókor ítéletének egy olyan országban, ahol ezrével élnek jogtudó emberek.

Mindenképpen idekívánkozik a kitűnő Benda Kálmán 1984-ben megjelent véleménye, azé az emberé, aki *Eckhart Ferenchez lojálisan, de hozzáképest mégis többletvéleményt nyújtva szólal meg, nem vezettetve elfogult rajongástól a Szent Korona iránt, hiszen az 1988–1990-es alkotmánymódosításhoz vezető címervitában az ún. *Kossuth címer mellett nyilatkozott. A Szentkorona-eszméről így írt: »Ha a magyar szentkorona-eszme valamiben is azonos volt a koronához fűződő általános európai eszmékkel; az éppen azt volt, hogy a jogtalanokat, a jobbágyokat kirekesztette a nemzetből. A középkori koronatanok lényege az volt, hogy eszmei egységbe fogta az uralkodót és a nemzetet. Ilyen vonatkozásban olvashatunk a francia vagy a svéd korona jogairól, valamely korona igazgatása alá tartozó területekről, mint a nemzeti igények kifejezőjéről. Ebbe a rendi nemzetbe azonban kivétel nélkül mindenütt csak a kiváltságosak tartoztak. Az, hogy a közrendűeket nem vették be a szentkorona tagjai közé, korántsem magyar specialitás tehát.

Mi volt akkor az eltérő, a speciális a magyar koronaeszmében? Néhai *Eckhart Ferenc a kitűnő jogtörténész, aki könyvet írt a magyar szentko*rona-eszme történetéről (Budapest, 1941) két lényegi különbséget állapított meg. Az egyik, hogy a koronához fűződő tanok Magyarországot kivéve sehol sem kapcsolódtak valamely tényleges koronához. A király-koronázás érvényessége sem függött a koronától, annyira nem, hogy általános szokás szerint az uralkodók új, egyéni koronát csináltattak maguknak, úgy is mondhatnánk, a mindenkori divatnak megfelelőt. Ezzel szemben nálunk a koronázás csak akkor volt érvényes, ha a szent koronával történt, s a koronaeszme sem valamely elvont, csak ideálisan létező koronához kapcsolódott. Ahogy Eckhart írja: “Az ideális korona és a reális szent korona vagy jobban mondva a korona eszméje és a tényleges korona összefüggése nálunk kezdettől fogva fennállott. A korona gondolatát a magyar mindig *Szent István koronájához fűzte.” (152. 1.)

A “magyar korona-gondolat eredetiségét” bizonyítja a másik eltérő vonás – mondja *Eckhart Ferenc – *a korona iránti hűség* gondolata. Más országokban a hűség az alattvalót a király személyéhez kapcsolta, s az Árpád-korban nálunk is így volt. A XV. században azonban a magyar alattvaló már nem az uralkodóhoz, hanem a szent koronához hű. “Ez a hűség közvetlen, szinte személyes kapcsolatot létesít a korona és az alattvalók közt.” A birtokadomány jogcíme sem a királynak, hanem a koronának tett szolgálat. “Adományrendszer és koronaeszme összefüggésbe kerülnek tehát egymással. Ezt más országokban nem találjuk meg.” (153. 1.)

Ebből következett, hogy a magvaszakadt családok birtoka sem az uralkodóra, hanem a szent koronára szállt vissza.

Mindehhez pedig még egy harmadik, szerintem rendkívül fontos különbséget tennék hozzá: azáltal, hogy a felségjogok egy része nem az uralkodóé, hanem a szent koronáé, *a szent korona nevében a király és a rendek csak együtt intézkedhetnek.* Ezzel az uralkodói abszolutizmus kifejlődése komoly nehézségekbe ütközött, hiszen az országgyűlések végzéseit nehéz lett volna megkerülni. Távol áll tőlem azt állítani, hogy ez az uralkodói akaratot kontrolláló, sőt nem egy esetben elgáncsoló rendi erő mindig előnyös volt. A bécsi abszolutizmus elleni harcban azonban komoly és hatékony fegyvernek bizonyult.

Egy példát mondok csupán. A XVI. század végén *Rudolf császár-király a Habsburg-monarchia protestánssá lett országaiban mindenütt megindította az erőszakos ellenreformációt. Arra hivatkozott, hogy amint a jobbágyok földesuraik joghatóságának vannak alávetve, úgy a városok s a polgárság felett kizárólag az uralkodó rendelkezik. A városokban fegyveres erőszakkal elvették a protestánsoktól a templomokat, elűzték a papokat és tanítókat, s a protestáns vallásgyakorlatot megszüntették. A fenyegetett városok a nemességhez fordultak segítségért. Ahhoz a nemességhez, mely abban az időben maga is protestáns vallású volt. Az osztrák tartományokban, a cseh korona országaiban a nemesek minden támogatás elől elzárkóztak, mondván, hogy nincs jogi alapjuk a beavatkozásra, "ő felsége szabad a városokkal", azaz szabadon rendelkezhet a polgárokkal vallási vonatkozásban.

Nem így a magyar nemesség, mely azonnal a városok védelmére kelt, mondván, hogy földesuruk nem a király, hanem a szent korona, így ügyeikben az uralkodó csak a szent korona tagjaival együttesen rendelkezhet. Ahogy a gálszécsi gyűlésen egybesereglett nemesség 1604-ben kijelentette: ez olyan törvényes joguk, amelyet "fegyverrel is készek megvédeni". Tudjuk, hamarosan meg is tették. És míg az ausztriai, csehországi, vagy sziléziai városok polgárainak magára maradt küzdelme mindenütt elbukott, Magyarországon a szentkorona-eszméhez kapcsolódó nemesi kiállás egy évszázadon át megvédte őket a hasonló sorstól.

A szentkorona-eszme ilyen vonatkozásait más népek koronatanaiban hiába keresnénk.[48]

A magyar Szentkorona-tan egyedi, különleges és önálló életet élő, a nemzeti jogfejlődést összegző és meghatározó közjogi tan. Igaz, hogy korona eszme más nemzeteknél is volt (cseheknél, lengyeleknél, nyugat-európaiaknál, különösen Angliában), de ezekből nem – még a legfejlettebb angolból sem – lett közjogi, azaz meghatározó, kötelező erővel bíró tétel, vagy tételrendszer, nem fejlődött ki belőle az állam személyisége. Magyar-országon igen. Miért? Mert a magyar nemzet, társadalom önvédelmi ösztöne és önfenntartó ereje, az önkormányzati gondolat a politikai szükségszerűség erejével kényszerítette ki a közjog alaptételeinek megjelenítését egy elvont, mégis valóságos eszmei köntösben. Hiszen az

Árpád-ház kihalásával változó uralkodóházak a belső és külső viszályok közepette nem jelentették a főhatalom állandóságát, megbízhatóságát, sérthetetlenségét, megingathatatlanságát. Márpedig Magyarország megmaradásához erre, ennek hitére, követelő közjogi-politikai parancsára, eltéveszthetetlen zsinórmértékére volt szükség. Ezért született meg a Szentkorona-tan, amelynek létrejötte és alakulása összetett társadalmi-politikai folyamatokban kereshető a *Szent István előtti törzsszövetségi korszaktól századunkig. Ezen folyamatok már csak nyomokban követhetők oklevelekből és törvényekből, annál nehezebben, minél régebbi korokat szólaltatunk meg. A modern történetírás ezért sem azonosítható az elmúlt korok történelmével, politikájával és közjogával.

Idéznünk kell az 1931. évi Eckhart vitából, ahol *Eckhart Ferenc jó szakmai színvonalon megtámadja azokat, akik a történelmi magyar közjogot eredetinek, jelentősnek, önálló mozgásúnak, a Szent Korona tanát pedig egyedi és időszerű magyar szellemi-jogi alkotásnak tekintik…

Molnár Kálmán pécsi jogtörténész-professzor írja sokatmondó – Alkotmánytörténeti illúzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya – című tanulmányában 1931-ben: “Mit jelent a szent korona tana? Hogy a szent koronának magyar tanát más állam alkotmányjogi rendszerével összehasonlíthassuk, ahhoz elsősorban szükséges, hogy tisztában legyünk azzal, mit is értünk voltaképpen a szent korona tanának *jogászi konstrukcióján.*

Itt azonban először is azt kell leszegeznünk, hogy a szent korona tana vagy elmélete nem jogtétel, nem jogszabály, amit a tudományos kritikát kiálló források valamelyik adatából lehet kiolvasni, hanem *tudományos rendszer, tan, elmélet*. A tudományos kritikát kiálló alkotmányjogi források sok-sok adatainak összevetéséből, szellemtörténeti és jogászi értelmezéséből és értékeléséből jutunk el a sok részadat nagy szintézisére, vagyis a szent korona elméletére. És pedig nem “a tudományos kritikát kiálló források adatainak” semmibevételével vagy figyelmen kívül hagyásával, hanem *azok felé emelkedve.* A tudományos kritikát kiváló források adatainak összedobált cefréjéből az adatok lelkét kivonatolva, a jogtudomány szűrőjén átszűrve és lepárolva. Ez a tiszta párlat, a konkrét adatok nagy szellemtörténeti és jogelméleti szintézise: a szent korona tana.

Ez nem az adatgyűjtés nagy és fáradságos munkájának lekicsinylése. Az előkészítő munka ugyanis épp annyira értékes, mint amennyire szükséges. A kritika rostáján átrostált minél több, minél sokoldalúbb és minél megbízhatóbb részadat áll a jogtudomány rendelkezésére, annál tartalmasabb, annál kifejezőbb, annál igazabb és hűbb képet ad a szintézis. És a jogtudomány bizonyára nagy hálával veszi azok segítségét, akik a netalán felhasznált téves adatok megjelölésével és helyesbítésével az esetleg szükségesnek mutatkozó *átértékelési* folyamatot megindítják vagy elősegítik.”[318 – 29.]

Olvassunk még bele **Révay Péter* koronaőr 1613-as írásába:

“Ha még mindig csodálná valaki, hogy nemzetünk, más országoktól eltérően, miért volt oly nagyon aggályos és buzgó Koronája őrzésében, miért költött oly nagy összegeket mind védelmére, mind visszaszerzésére, miért nem átallt annyi háborút vívni, gyászos vereségeket, véres csapásokat osztogatni és elszenvedni, az, úgy vélem, felhagy a csodálkozással, ha ennek okát mindazon kívül, amit előadtam, alaposabban megfontolja. Tanúnak hívom azokat, akár hazaiak, akár idegenek, akik messziről meglátták e felségjelvényt, mondják meg őszintén, nem fogta-e el őket valami páratlan tisztelet iránta. Elsősorban pedig a mieink érzik ezt, akik tudják, hogy isteni kinyilatkoztatás és angyali parancs folytán Magyarország első királya, *Szent István szerezte meg ezt a Koronát, és azt vallják, hogy nemcsak a királyi homlok ékességéül és fenségére kell megőrizni, hanem sokkal inkább azért, hogy a magyarok számára örök jelképe és emlékezete legyen a megismert és felvett keresztyén igazságnak. Ezért sajátos tisztelettel övezik, szentségként imádják, és nem tudom, erősebben vonzza-e a mágnes a vasat, mint ahogy a Korona titokzatos erejével, magnetikus tulajdonságával kiváltja, vonzza a szeretetet és engedelmességet. Ezért van az, hogy bárhova kerül is, magával ragadja harcias pannonjait, akik úgy vélekednek, hogy minden költséget semmibe véve, a veszedelmeket és viszontagságokat megvetve követniük kell, és bármiféle méltatlanságtól meg kell menteniük. Magyarországon viszont még ha minden rend egyetértésével és szavazatával kiáltják is ki a királyt, és az ország kormányát sok éven keresztül dicsőségesen tartja is, ha ezzel az ősi Koronával fel nem ékesítik és meg nem szentelik, minden engedélye, adománya, kiváltságlevele értéktelen, semmis, és méltán tartják csak kormányzónak. Könnyű volna számos példával bizonyítani ezt, de a többit elhagyva csak kettőt hozok elő. Mindenki tudja, hogy Ulászló Magyarország választott királya volt, és hazánk védelmében Várnánál nyílt ütközetben vitézül, bátran, nagyszerűen küzdött Muráddal, a törökök hatalmas császárával, és hogy e csatában életét vesztette. De mert a Szent Koronával koronázva nem volt, egyetlen kiváltságlevele sem számít érvényesnek. Ugyanígy Első Mátyás adománylevelei, melyeket koronázása előtt majdnem hat egész éven át kibocsátott, nem érvényesek és nem hatályosak, hacsak a koronázás után ugyanő meg nem erősítette és újította őket. Bizony, úgy vélik, hogy Magyarország királyai méltóságuk teljét, dicsőségüket a Szent Koronától kérik és kapják, neki tulajdonítják az üdvös és hasznos törvények kibocsátását, a fölöslegesek eltörlését. A Koronát mintegy a törvények törvényének tekintik, a magyarok neki szoktak fizetni büntetést és váltságdíjat, neki tesznek ünnepélyes esküt, neki hagynak és ígérnek egyházi és világi örökségeket, neki adják vissza minden vagyonukat, mint valami forrásnak, melyből minden ered, ezért számos várat és a szabad királyi városokat a Szent Korona tulajdonának nevezik, szentül és sértetlenül megtartják a törvényt, hogy ezeket sem magának a királynak, sem bárki más halandónak nem szabad más hasznára vagy javára fordítani vagy (ahogy mi mondjuk) elidegeníteni. Végül is akkora ereje van, hogy aki megsérteni szándékozik, nemcsak

felségsértésben bűnös, hanem a vallás és az istenség ellen is vétkezik.” [366 – 214-216.]

Mind a vallásos hazafiságtól áthatott barokk szerző, mind a XX. század hagyományelvű, a pozitivista mítosztalanítással szembeszálló jogtörténésze megérezteti az eszme páratlanul sajátos voltát. – Ennyit a magyar Szentkorona-tan egyedi, különleges, minden mástól eltérő jellegéről.

A polgári korszak – s napjaink – Szentkorona-tanának vizsgálatához *Deák Ferenc, *Hajnik Imre, a XX. századi *Mikó Imre, *Molnár Kálmán, *Joó Tibor és *Kocsis István eszmefuttatásait biztonsággal vehetjük alapul – nem feledve *Eckhart Ferenc tényekben, adatokban páratlanul gazdag munkáját –, hiszen ők egyúttal egy jellegzetes irányzatot képviselnek.

A Szentkorona-tan legjobb polgári összefoglalása a *Hajnik Imréé, akiről így szól az 1995-ös Magyar Alkotmánytörténet: «A Monarchia öt évtizedének közjogi irodalma a negyvennyolcas forradalom előtt újra felfedezett, s a bekövetkezett alkotmányreformokhoz idomított alkotmányjogi “alapeszme” gondolatát tovább mélyítette, s a befolyásos politikai publicisztika segítségével a közgondolkodás részévé tette. E téren a kiinduló pontot Hajnik Imrének “Magyarország az Árpád-királyoktól az ősiségnek megállapításáig és a hűbéri Európa” című, 1867-ben megjelent könyve jelentette, melyben a szerző az ország közjogi szimbólumának tekintett szent koronát már az első századoktól a hűbéri korszakon át a nemzet szabad tagjaival, a szabad királyi városok követeivel és a koronás királlyal azonosította. Ugyanő pedig huszonkét évvel később már egyenesen arról írt, hogy “a szent korona a király és a nemzet között megosztott közhatalomnak, vagyis az alkotmányos közhatalomnak vált jelképévé, és minden nevezetesebb közjogi viszony alakulására befolyást vevő közjogi fogalom lett”.»[290 – 208.]

Igazat kell adnunk Kocsis Istvánnak, aki abban látja a különbséget a *Deák Ferenc-i vonulat említett képviselői és Eckhart XX. századi liberális felfogása között, hogy míg Deák és társai szerint a magyar államiság megtartása mindenekelőtt való célja a közjogi küzdelmeknek, addig Eckhartnál a társadalmi rend megváltoztatása a cél. Deák alapélménye 1849 átvészelhető megrázkódtatása, háta mögött a magyar történelemmel és közjoggal, míg Eckharté a Szentkorona-tan 1918-as megcsúfolása, a történelmi Magyarország szétverése, az értékek nagy pusztulása, a “minden rossz lehetséges”, “az álomvilág nem örök” mítosztalanító élménye.

Amikor *Deák az 1868-as nemzetiségi törvény munkálatai során a rendi kiváltságokkal bírókat az egy és oszthatatlan nemesi szabadság jegyében, nemzetiségre tekintet nélkül nemzetbe foglaló populus Werbőczyanus ill. a később ugyanezt jelentő natio Hungarica helyébe a hon valamennyi polgárát nemzetiségre, nyelvre, vallásra tekintet nélkül magában foglaló nemzetfogalmat leírja, igazi konzervatív politikusként, történelmi

alkotmányunk, a jogkiterjesztés alapelve szerint járt el, a “politikai nemzetet” nem megalkotva, hanem létrejöttét deklarálva, közjogi fogalommá téve, mint az állampolgárok összességét.

Bár nyomós érv szól amellett, hogy cenzusos választójog esetén az országgyűlés csak a választásra jogosultakat képviseli, helyesebb – a népszuverenitás akkor már elfogadott elvére tekintettel –, ha azzal a fikcióval élünk, hogy a választásra jogosultak az egész nemzet érdekében kapták jogukat, mint a nemzet reprezentánsai. S a választójoggal sajnálatosan nem bíró tömegek a nemzet részének tekintendők. Ellenkező esetben tagadnánk az 1848-as törvényhozás döntéseinek egyenlőségelvűségét. Az állampolgári jogegyenlőség nem volt teljes, de a szabadság és tulajdon mindenkit megilletett a törvények szerint, így téves lenne jogfosztott (s így a nemzethez nem tartozó) és jogokkal bíró (a nemzethez tartozó) polgárokról szólni. Ebben az értelemben sikeres volt a reformkori követelés a népnek “az alkotmány sáncaiba való beemeléséről”. A különbség, az esélyegyenlőség hiánya akkor már a vagyoni-gazdasági-tulajdoni viszonyok körében és nem az állampolgári alapjogok tekintetében volt drámai.

Ez a politikai nemzet a polgári kor Szentkorona-tanában a Szent Korona tagjainak összessége.

Helyesen írja *Mikó Imre* 1944-ben megjelent könyvében:

“Deák meghatározása a rendi korszak közjogi nemzetfogalmában, a *populus Werbőczyanus*ban és a *natio Hungaricá*ban gyökerezik, amelyek szintén magukban foglalták a magyarok és a nemzetiségek közül is mindazokat, akik rendi kiváltságokkal rendelkeztek s mindezek maguk között, az *una eademque nobilitas* kebelében egyenlő jogokat élveztek. De tovább fejlesztette ezt a nemzetfogalmat Deák, amikor a szabadság, egyenlőség és testvériség szellemében a magyar nemzet fogalma alá vonta a nemzetiségekhez tartozó állampolgárokat is, amiképpen a 48-as alkotmányreform alkalmával a magyar alkotmány sáncaiba bevették nemzetiségre való tekintet nélkül a hon valamennyi lakóját. A magyar politikai nemzet Deák által alkotott fogalma tehát *horizontális* irányban magába foglalta a hon valamennyi polgárát társadalmi állásra, vagyoni helyzetre és foglalkozásra való tekintet nélkül, *vertikális* irányban pedig szintén a hon összes polgárait, tekintet nélkül arra, hogy melyik nemzetiséghez tartoznak. Deák ezáltal tulajdonképpen nem teremtett új fogalmat, hanem amint maga mondja “az alkotmány alapelvei szerint” járt el, amikor meghatározta a 48-ban megreformált történelmi alkotmányunk elveiből önként következő magyar nemzetfogalmat, amelyet ő *politikai* nemzetnek nevezett.” [309 – 329.]

Íme a Szentkorona-tan, mint a nemzetiségi kérdés közjogi kulcsa, ahogyan egy soknemzetiségű birodalom alapelvéhez illik. Összecsengenek ezzel a kisebbségi sorból jött Kocsis István szavai: “a Szent Korona a mindenkori politikai nemzet számára, a Szent Korona tagjai számára elsősorban a szabadságjogokat, a méltányosságot, illetve a jogbiztonságot jelentette, a

Szent Korona országainak szabad polgárai természetszerűen övezték hálával, szeretettel, tisztelettel. Tisztelve szerették mindazok, akik a törvények, az alkotmány megtartását nem érezték terhesnek, félve tisztelték azok, akik a törvényeket csak kényszerűségből tartották meg. Ne feledjük: a régi korokban azért volt sok a törvénytisztelő ember a Szent Korona országaiban, mert a *Szent Korona-tan nem az alattvalói tudatot, hanem a Szentkorona-tagság közjogi fogalma meghatározta felelősségérzetet, valamint az egyenrangúság és a méltóságteljes magatartás kultuszát* erősítette; mert az országlakosi magatartásban a mellérendelés és nem az alárendelés elvének az érvényesülését segítette elő." [253 – 288.]

Könyvünkben a Szentkorona-eszme kapcsán ilyen kérdésekre keressük a választ:

Hogyan látjuk ma a Szentkorona-tant?

Hatályos és élő, mostani életviszonyainkban élő és éltető tanítással van-e dolgunk?

Van-e közjogi jelentősége és jellege?

Milyen jellegzetes állomásai vannak a Szentkorona-tan kialakulásának?

Milyen állandó és változó elemei vannak?

Milyen jelentésmódosulásokon ment át?

Melyek a szükségképpen meglévő fogalmi elemek, s melyek hordoznak hangsúlyváltozásokat?

Melyek a fogalomból következő vagy vele szorosan összefüggő elvek?

Mi a Szent Korona tana és a történelmi magyar alkotmány kapcsolata?

A Szentkorona-tan, a jogfolytonosság és a legitimitás között milyen kapcsolat van?

A Szentkorona-tagság és nemzettagság, a Szentkorona-tagság és magyar állampolgárság, nemzettagság és országgyűlési képviselet, második kamara és elszakított nemzetrészek, a Szent Korona és az ország területi integritása egyaránt tárgya vizsgálódásunknak. Megkíséreljük a válaszadást ezekre a kérdésekre is.

Elöljáró szavainkban igyekeztünk részletesebb vázlatot nyújtani a Szent-korona-eszme történetéről, tartalmáról és jelentőségéről. Mindazonáltal újra meg újra visszatérünk tárgyunk egy-egy részletéhez, vállalva a legszükségesebb ismétléseket azért, hogy a sokszínű és fénytörésű drágakőhöz hasonlatos Tant több oldalról világíthassuk meg.

Számtalan szebbnél szebb, értékes szöveggel találkozhatunk a magyar közjog, politika és művészettörténet Szent Koronával foglalkozó lapjain. Ezeket tudatosan és sűrűn közöljük, helyenként breviárium, szemelvénygyűjtemény jelleget adva írásunknak (arab számmal közölve, hogy milyen sorszámon található a forrás az irodalomjegyzékben), vállalva a lényegesnek, feltétlenül közlendőnek tartott szövegek megkülönböztetését másoktól, elviselve a kerülni kívánt önkényesség és méltánytalanság esetleges vádját.

Másutt bővebben szólalunk meg. A Szent Korona tanának "mai értelméről", jelentéséről, arról, hogy egyes mostani elképzelések – mint amilyen a külföldön élő magyarok állampolgársága, az országgyűlés második kamarája vagy a magyarság választójoga határokra való tekintet nélkül – mennyire vezethetők le a Tanból, vagy vissza a Tanra ("Tan"-nak rövidítve a Szentkorona-eszmét), nemigen található irodalom. Itt nagyobb teret kell adnunk saját gondolatmenetünknek, ügyelve a túlzott és erőltetett kapcsolatok, analógiák kerülésére, mégis látva és érezve a Tan megközelítésének széles lehetőségeit a földtől a végtelen egekig.

Hungariam esse Salvandam!

Isten óvja Magyarországot!

II.

A Szent Korona története és a Szentkorona-tan közjogon kívüli elemei*

Ki vagy te, fényes csillag az ó világ

Sötét ködében? Századok éjjele

Nyugszik terajtad: mégis égő

Arculatod közibénk sugárzik.

(*Berzsenyi Dániel: *Nagy Lajos és *Hunyadi Mátyás című költeményének első strófája, 1800.)

A Szent Koronának misztériuma van. A korona tisztelete nem csak és kizárólag ésszerű megfontolásokat tükröz, amint semmilyen hagyomány és nagy tiszteletnek örvendő érték, szokás vagy magatartási szabály nem épülhet kizárólag észbeli, belátáson alapuló építőkövekre. A tisztelet egyfelől vallási, másfelől világi, a magas műveltségbe beépülő, vagyis a népmesék, népi vallásosság körébe tartozó elemekből tevődik össze.

A közösség kollektív tudattalanja, elfelejtett emlékei és élményei, vágyai és érzései ugyanúgy benne vannak, mint a mindennapi politikai és érdek-küzdelmek által meghatározott cselekvési, viselkedési módok, emberi-politikai játszmák. A görögben a misztérium egyaránt jelent titokzatos szertartást, bizonyos ihletszerű lelkiállapotot és egy megtisztult kedélyt, a “belső valónak betelését”.

A Szent Korona valóban titokzatos eredetű, jelképes szertartáson főszerepet játszó tárgy, az országos közügyekben eligazodást meghatározó, rendező közjogi tan és eszme, az országtagok számára a közügyek rendbenvalóságának érzése és tudata, maga a legitimitás.

A Szent Korona misztériumának, azaz nem mítoszának, hanem mítoszai rendszerének, titkainak legalább két, alapjában jogon kívüli, azon túli (metajurisztikus) területe van. Az egyik maga a Szent Korona, mint tárgy, a másik a Regnum Marianum. Mindkét összefüggés mítoszokat is jelent. Ezek nélkül nem érthetjük meg, nem élhetjük át a Szentkorona-tant, amelynek megértéséhez átélésre, érzelmi érintettségre, rokonlelkűségre van szükség. Aki nem akarja, vagy nem tudja rokonlelkűen megközelíteni a Tant, az nem fogja megérteni. Valahol itt is kereshető a viták és nézeteltérések nyitja.

MI A SZENT KORONA?*

A Szentkorona-tan és története egybefonódik a Magyar Szent Korona, mint megbecsült, s mi több: szent tárgy történetével, mégis úgy, hogy világosan látjuk, nem azonos a kettő.

Lássuk a Magyar Szent Korona rövid élettörténetét.

Könyvtárnyi mű foglalkozik ezzel a kérdéssel. Megkímélendő az olvasó türelmét, csak kevés szerzőtől idézünk tárgyunk által megkívánt terjedelemben. A korona legfrissebb leírása *Bertényi Iván*tól, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának professzorától olvasható 1996-os bővített kiadású könyvében, “A magyar korona leírása, képeinek szimbolikája” című fejezetben. Ezt idézzük:

“… aranyból készült, rekeszzománc képekkel. Két részből áll. Felső fele sötétebb, tisztább aranyból kimunkált négy keresztpánt, a pántok 51–52 mm szélesek. Ezt a felső koronarészt ábráinak latin nyelvű magyarázatai után a régebbi szakirodalom latin koronának (corona Latina) nevezte el. A négy pánt aranyabroncson nyugszik. Ez vastagabb, halványabb, nagyobb ezüsttartalmú, rekeszzománc képeit görög nyelvű magyarázatok kísérik. Ezért lett a neve görög korona (corona Graeca), de minthogy megtalálható rajta a bizánci birodalom uralkodójának és fiának a képe, nevezik bizánci koronának is. A korona magassága – a tetején található, ferdén álló latin kereszt nélkül – 127 mm. Az alsó koronarész nagyobb átmérője 216 mm, a kisebb 204 mm, az abroncs tehát nem szabályos kör alakú. Kerülete: 720 mm. Két oldalán négy-négy, 10–13 cm hosszú lecsüngő aranylánc látható,

amelyeknek mindegyike lóhere formában csoportosuló drágakövekben végződik. Hátul, középen, egy hasonló lánc csüng alá.

A görög és a latin koronarész alakjai egyaránt a középkor vallásos világába vezetnek bennünket. A görög korona maga is két részre oszlik: egy alsóra és egy felsőre. A felső részen elöl jobbról-balról fültől fülig háromszög alakú és félköríves oromzatok váltakoznak. Minden oromzat csúcsán 1–1 színes (vörös, kék, fehér) drágakő ül. Az oromzatok zöldes mintázatai olyan zománceljárással készültek, amely a világosság felé fordítva az üveghez hasonlóan átlátszik (translucid). Ez azért lehetséges, mert mezőik nem fémlemezre kerültek, hanem az oromdíszek rekeszfalait máriaüvegre rakták fel, majd beolvasztás után ezt lecsiszolták. Hátul az oromzatokat nagy gyöngyök helyettesítik. Elöl a felső rész közepén, kiemelt helyen a trónuson ülő “világbíró” *Krisztus, görög szóval **Pantokrátor* képe látható. A *Pantokrátor fejét keresztes fénykoszorú övezi. Jobbját (görög szertartás szerinti mozdulattal) áldásra emeli, baljában könyvet tart (“az élet könyvét”). A görög korona ábrái közül egyedül ő szerepel teljes alakban, a többieknek csak mellképük látható. *Krisztus trónusának jobb és bal oldalán egy-egy ciprusfa (»életfa«) áll, a két fa felett kör alakú mezőkben *Krisztus monogramja olvasható (bizánci szokás szerint görög betűkkel írva). Minthogy a bizánci művészetben sokszor ábrázolják *Krisztust, amint éppen megkoronázza az uralkodót, a *Pantokrátor képe a koronán a feudalizmus eszmerendszerének megfelelően a koronával nyert uralkodói hatalom isteni eredetére utal.

A bizánci korona felső részének hátoldalán, a trónuson ülő *Krisztussal átellenben fekete szakállas uralkodó képe vonja magára a figyelmünket. Míg a *Pantokrátort ábrázoló oromzat 47 mm magas és 55 mm széles volt, az átellenben lévő alaké kisebb, csak 40 mm magas és 45 mm széles. A görög felirat szerint e férfiú »Mihály, a rómaiak (értsd: a bizánciak) császára, a *Dukász«. Teljes császári díszében pompázik előttünk. Vállári a bizánci uralkodók jellegzetes ruhája hull alá. Koronával ékesített fejét kékeszöld dicsfény övezi, jobbjában a bizánci császárok hagyományos, a nyugat-európai jogarnak megfelelő jelvényét, a *labarumot* tartja, bal kezében kardmarkolat látható. *Dukász Mihályt más, korabeli ábrázolások és leírások is hasonlónak mutatják, mint a koronán látható képe. Császár voltát az is hangsúlyozza, hogy a zománckép betűi, amelyek őt megnevezik, vörös színűek. (A bizánci császári oklevelekben az aláírás mindig vörös betűs.) A görög korona zománcképei közül – ha átellenben is – egyedül *Dukász Mihály portréja került a *Pantokrátorral egy sorba, s így megelőzte nemcsak az alsó részen megjelenített világi személyeket, hanem az ott található arkangyalokat, illetve szenteket is. Mindez a császárnak, a Föld urának a nagyságát, *Krisztushoz hasonlatos voltát hangsúlyozza: ő az égi hatalom földi hordozója.

A görög korona alsó részén nyolc négyszögletű, színes zománclemez váltakozik sima mezőkkel, amelyek mindegyikében egy-egy nagyobb drágakő látható. A középső koronatengely két oldalán, jobbról és balról, két arkangyal mellképe tűnik fel: Mihályé és Gábrielé. Mindketten a korona

középső tengelye felé, azaz előre néznek. Kezükben három ágban végződő hírnöki pálca látható. A bizánci egyházi művészet gyakran ábrázolta így a két arkangyalt. A mellképeken a fejek mellett jobbról-balról görög betűk jelölik – rövidítéssel –, hogy valóban Mihály, illetve *Gábriel arkangyalé a két kép. A koronán feltehetően nem pusztán díszítő szerepük van, hanem fontos eszmei funkciójuk is. A bizánci hagyomány szerint Nagy *Konstantinnak az Úr angyala hozta le az égből a koronát és a császári jelvényeket. Ismerünk olyan X. századi bizánci ábrázolást, amely szerint *Krisztus az égből koronát nyújt a császár felé, *Gábriel arkangyal ezt az uralkodó fejére teszi, *Mihály arkangyal pedig kezébe adja a lándzsát. A két arkangyal, akiknek képe a felső rész *Pantokrátorával mintegy háromszöget alkot, a koronaabroncson egyértelműen a koronázás és az uralkodói hatalom égi eredetére utal.

A görög korona következő két ábrája jobbról és balról ismét párba állítható. *Mihály arkangyal mellett *Szent György, Gábriel mellett *Szent Demeter – ugyancsak az őket megnevező görög betűkkel kísért – képét helyezték el. Mindkettő a bizánci egyház kedvelt harcos szentje. Érthető, hogy jobb kezükben mind a ketten lándzsát tartanak, bal oldalukat pajzs oltalmazza. *Szent György Bizáncban a katonák védőszentje volt, az ő képe díszítette a császárok zászlóit. (Bizánc bukása után az orosz cárok is címerükre, zászlajukra vették sárkányölő *Szent György alakját; e jelenet a közép- és nyugat-európai vallásos művészetben is kedvelt volt.) *Szent Demeter, a bizánciak másik harcos szentje, a vallásos hagyomány szerint, számtalanszor kelt ki sírjából s válságos pillanatban fehér lován megjelenve visszafordította a barbár seregek áradatát, megverte a hun, szláv, avar és bolgár támadókat. *Szent György és *Szent Demeter alakja tehát minden bizonnyal a barbárok elleni harcban az égiek segítségét jelképező motívumként kerülhetett a koronára.

Kétoldalt továbbhaladva hátrafelé, *Szent György mellett *Szent Kozma, *Szent Demeter mellett *Szent Damján látható. A két orvosszent annak köszönhette népszerűségét, hogy a hagyomány szerint ingyen gyógyítottak. Ábrázolásuk megfelel a bizánci művészet felfogásának: jobb kezüket a mellük előtt tartják s orvosi műszert fognak. Az önzetlen égi tudomány közvetítőiként kerülhettek a koronára. Kozma és *Damján után két e világi személyiség ábrázolása következik: az egyik *Bíborbanszületett Konstantin, a rómaiak (azaz: a bizánciak) császára, a másik »*Geobitzász, Turkia hívő királya«. (*Geobitzászt a kutatók szinte kivétel nélkül Gézával azonosítják.) Ôk már egészen hátra, *Dukász Mihály képe alá kerültek és ugyanúgy háromszöget alkotnak vele, mint elől a *Pantokrátor a két arkangyallal. Konstantin *Dukász Mihály trónörököse és társcsászára volt, képe sokban emlékeztet apjáéra: koronás fejét ugyanolyan fénykoszorú övezi, koronájáról, akárcsak apjáéról, drágakövekben végződő aranyláncok csüngenek alá. Konstantin ruházata is hasonló apjáéhoz. Bal keze kardmarkolatán pihen. (Zárójelben megjegyezzük, hogy egyes kutatók a zománclemezen csak neve három első kezdőbetűjével (KON) jelölt alakot nem *Dukász Mihály fiával,

Konstantinnal, hanem a császár hasonló nevű fivérével és társcsászárával azonosítják.)

Míg Konstantint vörös színű betűk illették meg, Géza képén a kékes felirat azt jelzi, hogy király ugyan, de rangban elmarad a császár és a társcsászár mögött. A szöveg »Turkia« megnevezése minden bizonnyal Magyarországra utal: a bizánci források az ezredforduló táján turkoknak nevezték a magyarokat. Külön figyelmet érdemel a *Géza király címe mellé tett “hívő” jelző: ez a görögben jelent hívő keresztényt, de van “hű” értelme is, ami célzás lehet arra, hogy Géza hű barátja, szövetségese Bizáncnak. Gézát nemcsak Magyarország királyának nevezi a korona, hanem uralkodóként is ábrázolja: fején korona van (persze nem olyan, mint *Dukász Mihályé és Konstantiné), de a fejét nem övezi fénykoszorú. Jobbjában kettős keresztet tart, de a kereszt alsó vízszintese csak egy szakaszon egyenes, középső része felül nyitott félkörök alakjában van kiképezve. Géza bal keze is kardon nyugszik. A koronán való ábrázolása és elhelyezése tehát amellett, hogy megbecsülést, elismerést jelent, egyben azt is érzékelteti, hogy Gézát mégsem lehet a bizánci uralkodókkal egyenlőnek tekinteni.

A bizánci korona oromlemezei mögül drágakövekkel szegélyezett arany*pántok nyúlnak fel a koronacsúcs felé. A négy pánt alul a görög koronának a *Pantokrátort és *Dukász Mihály császárt ábrázoló zománclemezei mögül, illetve a két oldalon levő kis félkör alakú oromlemezek mellől indul ki. Fenn középen a négy pánt négyszögletes lemezben egyesül. E négy, egymást keresztező pánt és a középső lemez alkotja a latin koronát, amelyet szintén zománcképek díszítenek. Tehát a bizánci koronapántra szerelték rá a latin korona keresztpántjait. A négy félpánt mindegyikén két-két kép van, de a görög korona *Pantokrátort és *Dukász Mihályt ábrázoló oromlemezei ezekből egyet-egyet szinte teljesen elfednek. A latin korona tetején a négyszögletes lemez szintén a trónusán ülő *Krisztust ábrázolja, két oldalán egy-egy ciprussal, »életfával«. Feje körül keresztes fénykoszorú, jobbját áldásra emeli, baljában “az élet könyvét” tartja. Feje mellett jobbról és balról egy-egy kör alakú mezőben a nap és a hold képe. A *Krisztus-alakot középen kerek, csavarmenetes lyuk fúrja át, a korona tetején álló kereszt beillesztésére. Az elmondottakból kitűnik, hogy a latin korona *Krisztus-ábrázolása, bár másként ül, mégis igen sokban emlékeztet a görög korona *Pantokrátorára, egyes kutatók fel is tételezik, hogy annak utánzataként készült.

A latin korona első keresztpántjának alsó zománclemeze alig látható, mert a bizánci korona *Pantokrátora elfedi. Csak a latin nyelvű névfelirat árulkodik arról, hogy *Szent Bertalan apostol képét helyezték a zománclemezre, amelynek mintegy kétharmada hiányzik (szétporlott, csonka). Fölötte a zárt zománctábla fénykörrel övezett, ősz szakállú férfialakja könyvet tart a bal kezében, jobbjával a könyvre mutat. A felirat szerint *Szent Jánosé ez a kép. A jobb oldali keresztpánt alsó, szakálltalan fiatal férfialakja *Szent Fülöp, fölötte a félkörrel övezett, *Szent Jánoshoz hasonló, jobbját áldásra emelő szakállas férfi *Szent Pál.

A hátsó koronapánt alsó, *Dukász Mihály ábrájától elfedett zománcképén újabb szakállas apostol képe van: Szent Tamásé; felette a fénykörrel övezett, baljában kézirattekercset tartó szakállas alak a latin felirat tanúsága szerint *Szent Jakab. Végül a bal oldali pánt alsó képén levő apostol *Szent András, felette az ősz szakállú, jobbjában kulcsot, baljában kézirattekercset tartó férfi *Szent Péter.

A latin korona ábráinak magyarázata jóval egyszerűbb, mint a bizánci korona képeié: a bibliai Jézus *Krisztus és nyolc apostola került a zománclemezekre. Mivel pedig a vallásos hagyomány szerint *Krisztusnak tizenkét apostola volt, az is nyilvánvaló, hogy a kompozícióhoz valamikor hozzátartozott mind a tizenkét apostol zománcképe. Mivel négy apostol zománclemeze teljesen hiányzik, ez azt jelenti, hogy a középkorban hagyományos tizenkettőnek tekintett apostolok sorozatát alaposan megcsonkítva helyezték a koronára.

Már eddig is volt szó néhányról azok közül a drágakövek közül, amelyek mind a latin, mind a görög koronát nagy számban díszítik. A nagyalakú csiszolt és csiszolatlan zafírok, gránátkövek, rubinok és ametiszek mellett kisebb igazgyöngyökből felfűzött egész sorok díszítik a koronát, illetve övezik körül annak alsó pántját. A sokszínű gyöngyöknek, valamint a zöldes translucid oromzatoknak köszönhető, hogy erősebb megvilágításban a korona egyszerre a legkülönbözőbb színekben ragyog fel."[58 – 11-16.]

Ez a koronaleírás a hagyományos, kétévszázados, egyben többségi véleményt fejezi ki, hiszen az, hogy egy vagy két egyesített koronáról beszélünk, a mértékegységet milliméterben adjuk meg, amint a XIX. századtól általános, vagy az angol inch-ben, hogy hány apostolról szólunk, már keletkezéstörténeti állásfoglalás. Abból, hogy a korona *Szent István idején már ebben a szerkezetben megvolt-e, történelmi, politikai következtetések adódnak. Az újabb nézetek és a hagyományos felfogás között szakadéknyi a távolság. Az újabb, Csomor Lajos és elvbarátai által képviselt felfogásnak nyomatékos teológiai, nemzetpolitikai, a nemzeti küldetéstudatot erősítő mondanivalója van. Ennek a küldetéses, szakmai (ötvös) és teológiai, őstörténeti megközelítést képviselő véleménynek az ismerete nélkülözhetetlen a Szentkorona-tan kutatói és hívei számára. E nézetek átfogó és lényeges részleteket jól kiemelő, eredeti keresztény megközelítésű és közjogi elemeket is felölelő összefoglaló, elemzése a *Molnárfi Tibor*é [322, 323, 324.] Csaknem olyan jelentős a maga rövidségében, mint *Kocsis István* alapvető fontosságú, történelmi-közjogi-nemzetpolitikai értekezése.[251]

Mindazonáltal tudnunk kell, hogy a magyar közjogi felfogás szerint: "A Szent Korona ereje végső elemzésben kétségkívül a nemzet akaratában van. … a magyar népléleknek vallásos hittel párosult hagyományos érzülete a Szent Korona klenódiumát a puszta jelképen túl valóságos egyéni tényezővé emelte… Ha azonban a szent korona valamely sorscsapás következtében megsemmisülne, vagy annak használata

másféle vis maior miatt lehetetlenné válnék, annak pótlásáról, mint azt fentebb már említettük, a nemzet akarata teljes jogérvényességgel gondoskodhatnék.” [422 – 290.]

Amikor a nemzeti akarat gyenge, a közösség bajban van, megnövekszik a szent tárgy fontossága, a nemzeti akaratot erősítő, erőt sugárzó jelentősége, amint az napjainkban is látható. Amikor a nemzet élete kiegyensúlyozott viszonyok közepette, akaratnyilvánításra képesen zajlik, akkor a tárgy misztériumával szemben megnövekszik a közjogi tanban lévő misztérium ereje és súlya. Legjobb példája ennek a kiegyezés és az első világháború közötti időszak, **Timon Ákos* közjogi munkálkodásának ideje, amikor a nemzeti akarat láthatólag erősnek mutatkozott arra, hogy erőt adjon a Szent Koronának a Szent Korona eszméjében, nem pedig a titokzatos Szent Koronától kérte, várta hiányzó erejét, mint korunkban, amikor igen nagy szükség van a Szent Koronának adott nemzeti erő visszasugárzására.

A KORONA TÖRTÉNETÉRŐL*

A Szent Korona története maga a magyar történelem. A tárgy és a hozzá fűződő eszme nem azonos, de nem is válik el sorsuk, s mi több: nem érthető egyik a másik nélkül. “A Szent Korona nem királyi ékszer, hanem az ország szent koronája, s mint ilyen, jelképe a magyar államhatalomnak... A koronázás a kezdetben tiszta egyházi szertartásból 1205 óta válik fontos alkotmányjogi intézménnyé, amikor is *III. András koronázásakor esküt tesz arra, hogy “országa jogait és a korona méltóságát sértetlenül fenn fogja tartani.”[87 – 358.] Koronánk történelmünk hiteles tanúja.

**Bartoniek Emma* írja 1939-ben megjelent kitűnő, A magyar királykoronázások története című könyvében:

“Lássuk mármost a magyar Szentkoronának rövid történetét, hiszen ez a jelvény központjában áll az egész magyar koronázási gyakorlatnak, s döntő fontosságú, elengedhetetlen tényező a magyar királyi hatalom átruházásában.

Eléggé ismeretes, hogy Szentkoronánk két részből áll. Az alsó, nyílt koronát, tudjuk, *Dukász Mihály görög császár küldötte *I. Géza magyar királynak mintegy 1075-ben, a hagyomány szerint, elismerésül azért az emberséges bánásmódért, melyben Géza Nándorfejérvár dicsőséges elfoglalásakor a görög foglyokkal bánt. Hogy ezt a diadémet valóban Mihály császár ajándékozta és valóban I. Gézának, az kitűnik a koronát ékítő képek felírásaiból, melyek megnevezik mind Mihály császárt, mind pedig Gézát, »Magyarország (görögül: Turkia) igazhitű királyát« is. Ezen tehát semmiféle szkepszis nem tud egy jottányit sem változtatni. Szentkoronánk másik része, a felső, zárt korona, melyet egy ma már ferdén álló kereszt ékít. Ez a felső zárt korona az, melyet *II. Szilveszter

küldött *Szent Istvánnak, s melyet valószínűleg már *I. Géza korában összeillesztettek a *Dukász-féle nyílt koronával.

Szilveszter koronaadományát *Szent Istvánnak az a legendája beszéli el, melyet *Hartvik püspök szerkesztett *Kálmán király korában, mintegy 1109 és 1114 között. Nincs ok, amiért hitelét kétségbe vonnám, s ez a legenda a tanúnk arra, hogy mai Szentkoronánknak felső, nem *Dukász-féle része az eredeti Szilveszter küldötte szentistváni korona.

Igaz, *VII. Gergelynek, a pápai világuralom szenvedélyes előharcosának egy 1075-ben írt oklevele azt állítja, hogy *III. Henrik német császár, mikor magyar hűbéresét, Pétert 1044-ben trónjába visszahelyezte, a pápának, helyesebben *Szent Péter apostolnak megküldötte a legyőzött *Aba Sámuel királyi lándzsáját és koronáját éspedig azért, hogy »azok, mint az ország jelképei, eljussanak arra a helyre, hová a Magyarország fölötti főhatalom (principatus) tartozik«. Ne feledjük, Gergely mindenáron főhűbér urává akarta magát tenni minden keresztény fejedelemnek, így a magyar királynak is. Ezért Gergely előadása csak részben lehet helyes. Mert ne feledjük azt sem, hogy más, teljes hitelű német krónikák, melyeknek nem volt érdekük mást mondani, mint a puszta tényeket, csak a lándzsa megküldéséről tudnak. Így az Altachi Évkönyvek is, melyek pedig ennek a kornak magyar eseményeire máig a legfontosabb forrásunk, hiszen egykorú magyar krónikáink is ezekből merítettek. És csak lándzsát látott a Szent Péter bazilikában felfüggesztve az a milánói követ is, ki 1077-ben járt városa megbízásából Rómában, s ezt krónikájában szintén megírja. Úgy hisszük, *VII. Gergely a koronát csak állítólagos főhűbérúri igényei alátámasztására tette hozzá a lándzsához, s ennek a koronaküldésnek csak annyi alapja van, mint a pápai hűbéruraságnak Magyarország fölött, melyet *VII. Gergely ebben a levélben is, de más írásaiban is épp ily meggyőződéssel hirdet. Különben is, még Gergely sem arról a koronáról szól, melyet Szilveszter küldött, – ez a hiedelem csak azért terjedhetett el a magyar történetírásban, mert Gergely levelét sokan félreértették, s úgy magyarázták, hogy Henrik azért küldötte volna *Aba Sámuel koronáját Rómába, mert az onnan jött.

Másfelől tény az, hogy *III. Henrik császár *Aba Sámuel fölött nyert győzelme után (mikor pedig ennek lándzsáját is elküldötte »*Szent Péter testéhez«) Pétert megkoronáztatta – »koronájába teljes joggal visszahelyezte« – és sajátkezűleg intronizálta. A következő évben azután, mikor Henrik ismét meglátogatta magyar védencét, ez lándzsával felajánlotta neki országát, melyet Henrik nyilván ugyanazon lándzsával vissza is adott neki – hűbér gyanánt. Az is tény, hogy Péter után I. Endrét, I. Bélát, s mind az összes többi XI. századi magyar királyt megkoronázták (*Szent László kivételével). Volt tehát királyi lándzsa is, korona is az országban azután is, hogy Aba lándzsája Rómába került, s azelőtt is mielőtt *Dukász Mihály Szentkoronánk alsó részével I. Gézát 1075 körül megajándékozta. (Pl. Salamon király 1063–1076. évi obulusain – ezüstpénzein – is fején koronával ábrázoltatik.)

Miért a pápához fordult *Szent István koronáért?

*Mert a koronázás egyházi szertartás, s ezért koronáért is a keresztény egyház fejéhez kellett fordulnia. Tény viszont az is, hogy *Szent István koronázásáról, tehát az új magyar királyság megalapításáról *III. Ottó német császár is tudott, sőt azt melegen pártolta, s *Szent István a magyar keresztény államot a császár jóindulatú buzdítására és a pápa áldása mellett alapította meg.* (Kiemelés tőlem. Z. Zs.)

Melyik a többi, s legrégibb magyar koronázási jelvény? Már *Szent Istvánt is kereszttel kezében ábrázolják pénzein, hosszú, lándzsanyélre tűzött kereszttel, éspedig nem kettős, hanem egyszerű, de görög (egyforma hosszú szárú) kereszttel. Legrégibb pecséteinken – *Szent László és *Kálmán idejéből – országalmát is tart a király, szintén kereszttel ékítve – mint ezt már fentebb is említettük. A kard is már *Szent István korának hagyománya – a *Koppány vezér ellen induló még koronázatlan fejedelmet német vitézei lovaggá ütik – sőt ő *III. Ottó császártól lándzsát is kapott ajándékba. Ezt a lándzsát kereszttel is szokták ékíteni. Imre király és öccse Endre, a későbbi *II. Endre viszályából tudjuk azt is, hogy a királyi (bírói) pálca mily fontos jelvénye a királyi hatalomnak. Mikor ugyanis a Dráva partján egymással szemben álló két sereg királyi oldaláról Imre király egymagába átmegy Endre táborába, csupán királyi pálcáját tartja kezében, mert ez a fegyver elég ahhoz, hogy öccsét kézenfogva ellenállás nélkül kivezethesse fegyveresei közül és fogságba vethesse. Régi hagyomány, hogy *Szent István palástját adják rá az új királyra.

Most már az a kérdés, hogy mai koronázási jelvényeink közül a szent koronán kívül, melyek kétségtelenül *Szent István koriak? A palást, s talán még a jogar is. Mert a ma is használatos kard, országalma, s a többi ruhák, sőt a kereszt is, kétségtelenül későbbiek, legtöbbnek már stílusa is elárulja ezt. A palástra azonban – mely *Gizella királyné és udvarhölgyei munkája, – rá van hímezve, mégpedig a sok javítás és átalakítás dacára ma is olvashatóan, hogy azt *Gizella királyné ajándékozta a veszprémi egyháznak. Ebből az eredetileg miseruhának készült öltönyből alakították át a koronázási palástot.

A jogar (sceptrum) *Szent Istvánkorinak látszik – stílusa erre mutat – s egyike a legrégibb máig fennmaradt európai királyi jogaroknak, ha éppenséggel nem a legrégibb. Mégis, teljes biztonsággal – adatok híján – nem lehet azt ma már *Szent Istvánra visszavezetni, hiszen régisége ellenére későbben is kerülhetett a magyar koronázási jelvények közé. A kard kései darab, mintegy XVI. századi, későbbi az országalma is, melynek korát elárulja a ráillesztett Anjou-kori magyar címer, és későbbi az apostoli kereszt is, mely mai alakjában szintén nem lehetett meg *Szent István jelvényei között.

De lássuk most a magyar Szentkorona további sorsát. Tudjuk, mai Szentkoronánk két részből van összeillesztve, mégpedig elég primitív

módon: a felső, *Szent istván kori rész 1·5 mm vastag aranyszögekkel van hozzászögezve az *I. Géza-féle bizánci alsó koronához.

Ilyen nagyfontosságú esemény Szentkoronánk eléggé viszontagságos történetében nem fordult elő több. Az Árpádok sajnálatos testvérharcai alatt ugyan sokat vándorolt egyik trónkövetelőtől a másikhoz, azonban egészen **Bajor Ottó* ismeretes kalandjáig nem ismerünk róla semmi említésre méltó eseményt. Az említett Ottó a *Szent István-nemzetség fiágának kihalta után, 1305-ben magyar királlyá választatván, Magyarországba utaztában a Szentkoronát, melyet elődjétől, a lemondott *Venceltől kapott meg, valahol Ausztriában, egy igen sokaktól járt országúton elvesztette. Tudniillik a tokba rejtett Szentkorona – lehet, hogy a tokot híven ábrázolja a Képes Krónikának ezt a jelenetet megörökítő képe – a kocsiról, melyen Ottó utazott, leesett, s azt csak jóval később találták meg Ottónak a keresésére visszaküldött emberei. A kor vallásos képzelete, melyet mélységesen áthatott Isten mindenekre kiterjedő gondosságának hite, az Isteni gondviselés művét látta a Szentkorona csodálatos megtalálásában, s azt azzal magyarázza, miszerint Isten nem akarta, hogy Magyarország megfosztassék az ő, angyal-küldötte koronájától. Tehát a Szentkorona birtokosa már itten, a XIV. század közepei Képes Krónikában is Magyarország, és nem a király. Ottó már kezdettől gyenge és népszerűtlen uralmát megerősíteni nem tudta, s ezért, hogy a hatalmas *Apor László erdélyi vajda szövetségét megnyerje, ennek lányát óhajtotta feleségül venni. A vajda azonban a királyi kérőt fogságba ejtette, a Szentkoronát pedig magához vette. Ottó rövidesen kiszabadult, de reményt vesztve feladta a küzdelmet a magyar trón elnyerésére, s eltávozott az országból. A Szentkorona Apornál maradt, ki nem volt hajlandó azt a közben trónra került *Károly Róbertnek átadni. Károlyt tehát egy más, *Gentilis bíboros, pápai követ által felszentelt koronával koronázták meg, 1309-ben, míg az eredeti Szentkoronát Gentilis egyházi átokkal sujtotta, hogy azzal érvényesen koronázni mindaddig ne lehessen, míg az *Károly Róbertnek kezére, vagy pedig a székesfehérvári káptalan birtokába nem kerül. Ez utóbbi ugyanis mindeddig a Szentkorona őrzője. Végre is *Apor László 1310-ben mégis kiadta a Szentkoronát, s Károlyt utolsó: negyedik magyar koronázásán azzal is meg lehetett koronázni. Ettől kezdve a Szentkoronát a biztos Visegrád vára időkkel dacoló falai között őrizték, vagy pedig Budán, a királyi várban. De a királyi tárnokmester budai háza is volt őrzőhelye Szentkoronánknak. A visegrádi várban történt Szentkoronánkkal az 1440. évi, már többször említett különös, de a korona végtelen nagy jelentőségére igen jellemző esemény: a Szentkorona elraboltatása *Erzsébet özvegy anyakirályné parancsára. Említettük azt is, hogy a királyné elítélendő parancsát *Kottaner Ilona hajtotta végre, a királyné bizalmas udvarhölgye, ki ezt a feladatot pontosan és nem minden leleményesség nélkül teljesítette. Bár igen érdekes a kalandos rablási história s az izgalmas utazás Visegrádról Komáromba a királynéhoz, télvíz idején kocsin a befagyott Duna jegén át, mely meg is repedt a Szentkoronát szállító kocsi súlya alatt, ezt itten mégsem mesélhetjük el újból. Itt csak annyit, hogy mikor Erzsébet megtudja, hogy a pártján lévő urak hajlandók lettek volna az ő gyermekét

megkoronáztatni, eleinte nem merte bevallani bűnét a magyar urak előtt, hanem nagyon megbánva fölöslegesnek bizonyult tettét, rá akarta bírni *Kottaner Ilonát, hogy csempéssze vissza a koronát ismét Visegrádra. Azonban a szegény asszony, ki már eddig is rengeteg aggodalmat, testi és lelki fájdalmat, lelkiismeretfurdalást állott ki bűne miatt, erre semmiképpen sem volt rávehető, s megfeledkezve a királyné iránti tiszteletről és szubordinációról, elég nyers válaszban tagadta meg az előbbinél is furcsább megbízás teljesítését. De az özvegy anyakirályné nem haragudott meg. Elhatározták, hogy rögtön végrehajtják a koronázást, s *Kottaner Ilona Zsigmond király egy díszes, arany és vörös, fehér mintás öltönyéből, melyet később miseruhává alakítottak át, éjnek idején a komáromi vár kápolnájába zárkózva, nagy titokban megvarrta a kis László koronázási öltönyét: albát, (fehér inget), palástot, stólát (tehát ez is volt a koronázási ruhák között, ami arra mutat, hogy a koronázási díszöltözet majdnem teljes papi ornátusnak felel meg), karkötőt (mint a miséző papnál), keztyűt (apátok, püspökök is viselnek ezt teljes díszben) és sarut. Ez a leírás igen fontos, mint egyetlen és teljes hitelű felsorolása annak, hogy a magyar király koronázási öltözete milyen darabokból állott. (Itt Zsigmond császárnak *Dürer által festett, ismert arcképére emlékeztethetek, melyben szintén van stóla, karkötő, s a császár szinte mint miséző püspök ábrázoltatik.) Ezen előkészületek után az özvegy anyakirályné bevallotta a magyar urak előtt, hogy a Szentkorona már nála van. L*átva a rossz benyomást, melyet ez a felfedezés *Garai Lászlóra, a Szentkorona őrzésével megbízott báróra tett, (ebből úgylátszik, hogy ez tényleg nem tudott a Szentkorona elrablásáról) segítségül hívta *Cillei Ulrik mellé másik rokonát, Albert osztrák herceget. Az osztrák herceg felismerte a helyzetet: ha Ulászló lengyel király eljut a magyar trónra, elvesznek a *Habsburg-háznak a magyar trón elnyerésére táplált reményei, míg a gyermek László trónfoglalásából az osztrák ház elé fényes lehetőségek tárulnak. Lóhalálában – a szó szoros értelmében, mert több lovat halálra hajszolt – Székesfejérváron termett tehát, éppen pünkösd napján, melyre a kisded koronázását kitűzték. Már más helyt leírtuk a hirtelenében megejtett koronázást, melyen a magyar országlakosoknak csak egy része jelent meg, a többi – a nagyobb és jelentékenyebb rész, köztük *Hunyadi János is – a török veszedelem ellen legalkalmasabb királyjelölt: *I. Ulászló mellett állott.

Szentkoronánk XV. századi kálváriája *Kottaner Ilona merényletével még nem ért véget, sőt annak súlyosabbik része csak most kezdődött. A gyermek László pünkösdi koronázása után (1440. május 15.) – ez is eléggé ismeretes – Szentkoronánk az özvegy királyné kezén maradt, ki azt féltékenyen őrizte, s nem volt hajlandó az időközben szintén megkoronázott *I. Ulászlónak átadni.” [40 – 58-64.]

Amint másutt olvasható, ekkor koronázzák meg *I. Ulászlót a *Szent István fejereklyetartóját addig díszítő koronával, amelyet a székesfehérvári bazilikában lévő sírból vesznek ki. Az 1440. július 17-én kelt oklevélben az országgyűlés szól a királyválasztási jogról és a királyi hatalom átruházásának jogáról, s a Szentkorona eszméjéről is, a Szentkoronát

mindaddig megfosztva “hatályosságától, bármely jelentőségétől, misztériumától és erejétől”, amíg meg nem kerül, egyúttal átruházva e tulajdonságokat az említett ereklyére. Tették ezt azért, mert az 1439-ben elhunyt Albert csecsemő fia az adott helyzetben nem volt megfelelő, Ulászló volt “az alkalmas király”.

Kövessük tovább **Bartoniek* sorait:

“A Szentkorona újból vándorútra indul tehát – híven kifejezve, szimbolizálva azt a szerencsétlen szakadást, mely a magyar királyi hatalom birtokában ekkor bekövetkezett, s csak Mátyás uralomrajutásával, illetőleg 1464-ben történt megkoronázásával ért véget. Nem egészen bizonyos, hogy a Szentkoronát *Erzsébet királyné hová rejtette és továbbította, csak az bizonyos, hogy meglehetősen viszontagságos utazás után az özvegy anyakirályné végre is Habsburgi Frigyes római-német királynak, rokonának kezébe adja, mint zálogot 2500 magyar forintnyi kölcsönösszegért! Ez a legnagyobb megaláztatás, melyet Szentkoronánk kilencszáz éves története alatt elszenvedett: zálogtárgyként a Bécs melletti Hainburg várába vándorol, s osztrák földön és kézen marad 24 éven keresztül. Frigyes persze – látszólag *V. László gyámjaként, ennek érdekében – nem akarja kiadni a Szentkoronát, nemcsak *I. Ulászlónak, hanem magának gyámoltjának, *V. Lászlónak sem, mikor az 1453 januárjában tényleg átveszi az uralmat Magyarországon. Ezzel aztán Frigyes nyíltan színt vallott, hogy magának akarja Magyarországot megszerezni. Azonban 1464-ben – részben *II. Pius pápa, a híres Aeneas Sylvius Piccolomini nyomására is, aki pápasága előtt *III. Frigyes szolgálatában állott – mégis csak kénytelen Szentkoronánkat Mátyás királynak kiadni. Nem részletezhetjük itten azt a huzavonát, akadékoskodást, mellyel Frigyes Szentkoronánk visszaadását késlelteti, sőt kijátszani szerette volna. Mátyásnak magas váltságösszeget kellett fizetnie Frigyes császár kezéhez, 80,000 frt-ot, tehát harminckétszeresét annak a 2500 frt-nak, melyet Frigyestől a Szentkoronáért anyagi nehézségbe jutott rokona: Erzsébet kapott.

Az a méltatlan sors, melyet a Szentkoronának az utóbbi huszonnégy év alatt el kellett szenvednie, arra késztette Mátyást és az országlakosokat, hogy törvényben gondoskodjanak ezentúl a Szentkorona kellő őrzéséről. Mindjárt a koronázás utáni 1464. országgyűlés törvényben előírja, hogy a király gondoskodjék arról, hogy a Szentkorona méltó helyen, alkalmas személyek által őriztessék, nehogy, amitől Isten óvjon, ismét elidegeníttessék az országtól, ahogy ez nemrégiben annak méltatlan és gondatlan őrzése miatt történt, amiből az országra jóvátehetetlen károk és kimondhatatlan veszteségek származtak, s amiért a Szentkoronát az ország közössége pénzéből vissza kellett váltani. (1464: II. t.-c.) A törvény csak ennyit mond, a végrehajtást, úgy látszik, a királyra bízták, ekkor még nem voltak szokásban a nagyon szabatos és részletes előírások törvényeinkben. Ezek inkább irányelveket szabnak meg, melyeket a gyakorlat, a kormányzás a lehetőség szerint alkalmaz a felmerülő

esetekben és rendesen márcsak megtörtént bajokat, jogsérelmeket akar reparálni.

Ezután végig a mohácsi vészig nem történt a Szentkoronánkkal említésre méltó esemény: Mátyás király halála után *Corvin János, kit Mátyás utódjává dezignált, s ki ezért a Szentkoronát és a többi jelvényt is magánál tartotta, készséggel átadta azokat szerencsésebb riválisának, *I. Ulászló cseh királynak, e néven második magyar királynak, sőt ennek koronázásakor a menetben ő maga, Mátyás trónjelöltje vitte a koronát. Két évvel Ulászló koronázása után, 1492-ben, az ő első törvénykönyve már pontosan megszabja, hogy hol, s kiknek kell a szentkoronát őrizniük. (Beköszönt a nagy törvényhozási időszak, Werbőczy korszaka, s Ulászló tizenöt éves uralkodásából hét törvénykönyv maradt fenn.) Tehát az 1492: 3. artikulus elrendeli – itt már az országgyűlés beszél, első személyben, nem a király, mint még Mátyás törvényeiben is –, hogy a korona ezentúl – mint eddig is – Visegrád erős várában őriztessék, két koronaőr által, kiket az országgyűlés választ tagjai közül. A Szentkoronának és a koronázási jelvényeknek tényleges őre persze a visegrádi vár kapitánya volt, kinek az időnként választott koronaőrök a Szentkoronát írásos elismervény ellenében adták át. 1498-ban a 25. artikulus elrendeli, hogy a koronaőrök ne papok, hanem világi bárók legyenek, 1500-ban pedig a 23. artikulus megszabja, hogy koronaőrt csak kettőt válasszanak éspedig a világi urak közül, a király, a bárók, prelátusok és a többi országlakosok együttesen.

A mohácsi vész előtt a többi koronázási jelvény mindig követte a Szentkorona sorsát, kivéve azt a 24 évet, mikor Szentkoronánk Ausztriában, *III. Frigyes császár kezén volt, hova a többi jelvényt nem vitték el. Hogy az akkori koronázási jelvények közül ma csak a jogar, az országalma és a királyi palást vannak meg, azt már fentebb említettük.

Nem hagyhatjuk el a középkort a nélkül, hogy ki ne térjünk arra a rendkívüli fontosságra, melyre Szentkoronánk a középkori magyar állami és politikai életben is szert tett. Ez már kiviláglik ugyan az eddig mondottakból is, hiszen már eddig is láttuk, hogy a Szentkorona eszméje, még ennél is nagyobb jelentőségű.” [40 – 64-66]

Folytassuk ugyancsak *Bartoniek*től:

“**A Szentkorona és a koronázási jelvények története az újkorban**.

A magyar Szentkoronát és a koronázási jelvényeket az újkor sem kímélte meg kisebb-nagyobb viszontagságoktól. *Zápolyai János király, ki *Perényi Péterrel, a mohácsi katasztrófa életben maradt alvezérével egyetemben ekkor a Szentkorona őre volt, könnyen hozzáférhetett a hagyományos Visegrádon őrzött koronához. Annál is inkább, mert ekkor még Perényivel egy párton volt, ki csak az ő megkoronázása után állott át Ferdinándhoz, magával víve a Szentkoronát is. Ferdinándnak székesfejérvári koronázása után aztán a Szentkoronát valószínűleg visszavitték Visegrádra, hol az

még – úgy látszik – 1529-ben is őriztetett. Ebben a szomorú évben újra szégyenletes esemény történt Szentkoronánkkal: a Zápolyai-párti *Bánffi János foglyul ejtette a török elől a Szentkoronával menekülő *Perényi Péter koronaőrt, s azt a Szentkoronával egyetemben az akkor Magyarországra tört *Szulejmán szultánnak kiszolgáltatta. Szulejmán aztán átadta a Szentkoronát a nála hódolatra jelentkező Zápolyainak. Jánosnál is maradt Szentkoronánk egészen ennek haláláig, mikoris özvegye, *Izabella királyné örökölte, ki 1551-ben a *Fráter György által közvetített békét *I. Ferdinánddal megkötve, ennek adta át a Szentkoronát. Ezzel is bizonyította, hogy a maga, fia *János Zsigmond és minden utódai nevében a magyar trónról Ferdinánd és utódai javára lemond. A Szentkoronát *Castaldo császári tábornok vette át, ki azt aztán spanyol és magyar lovasokkal Pozsonyba, az országgyűlésen ott időző Ferdinándhoz vitte. Ferdinánd birtokában nem maradt Szentkoronánk állandóan az országban. Az ország nagy része török kézre került és éppen azok a területek, melyeken eddig Szentkoronánk őriztetett. A Habsburg-korban ezért túlnyomólag Pozsony erős várában tartották a Koronát és a többi jelvényt, de előfordult az is, éspedig mindjárt *I. Ferdinánd alatt, hogy a drága jelvények Bécsbe, sőt Prágába, az akkori Habsburgok kedvelt székhelyére vitettek, aszerint, amint a király éppen ott tartózkodott, vagy a török veszély és olykor forrongó alattvalói támadásai elől biztonságosabbnak látta.

A bécsi béke aztán 1606-ban arra kötelezte Mátyást, az eljövendő királyt, hogy a Szentkoronát békésebb idők beálltával visszahozza Magyar-országra és Pozsonyban őriztesse, (1606. 4. tc.) szintúgy az 1608. 4. tc., mely a Szentkoronát corona regni-nek, az ország koronájának nevezi. *Rudolf ugyanis a prágai Hradzsinban, az ő állandó rezidenciáján tartotta magánál Szentkoronánkat, s nem akarta kiadni, azonban Mátyás főherceg unszolására végül mégis engednie kellett. Ez viszont csak Ausztriában akarta őriztetni az ország koronáját, mert méltán tarthatott attól, hogy ha az az országban van, valamelyik »rebellis« kezére jut, s az esetleg saját magát koronáztatja meg vele. Kisebb-nagyobb huza-vona után végre mégis az ország akarata győzött: *Rudolf 1608. június 12-én igen nagy ünnepélyességgel kiszolgáltatta a Szentkoronát rejtő ládát Mátyás főhercegnek s a kíséretében lévő nagyszámú s fényes fegyverzetű magyar rendi deputációnak, s a koronázás megtörténte után *II. Mátyás – az 1608. koronázás utáni törvények 16. tc.-e értelmében – a Szentkoronát a koronázási jelvényekkel egyetemben a pozsonyi várba viteti.

A XVII. sz. folyamán aztán a *Bethlen-féle felkelés idején, 1618-ban a Szentkoronát *Révay Péter koronaőr kénytelen volt átadni a felkelőknek, s így az *Bethlen kezében előbb Zólyom várába, majd Kassára, innen Eperjesre, végül Ecsedre, Szabolcs megyébe kerül, amint *Bethlen Ferdinánd elől visszavonulni kényszerült. Az 1621. júniusi nikolsburgi béke értelmében aztán a Szentkorona újból *II. Ferdinánd birtokába jutott.

*Bethlent a magyar rendek ugyan megválasztották királlyá, azonban meg nem koronázták, noha a Szentkorona ekkor még az ő kezén volt. Ezen

1619–1622-i viszontagságos évek alatt a Szentkorona őre, *Révay Péter gróf, állandóan a Szentkorona mellett tartózkodott, követte azt mindenhová, míg csak 1622-ben, miután azt *II. Ferdinánd megbízottának átadta, meg nem halt. A Pozsonyba érkező Szentkoronát a nép a legnagyobb lelkesedéssel fogadta s a hatóságok a legnagyobb ünnepélyességgel vették át.

1644-ben, *I. Rákóczi György erdélyi fejedelem felkelésekor a Szentkorona rövid időre ismét elhagyta Pozsonyt, s Győrnek a Duna által védett várában őriztetett.

1683-ban a Szentkoronának ismét menekülnie kellett, bár az 1659. 1. tc. újból eltiltja, hogy azt nem szabad kivinni az országból, de a török hadak ekkor Bécs ellen vonultak a Duna balpartján, hol Pozsony is fekszik, s innen a Szentkoronát előbb Linzbe, majd Passauba kell menteni. Bécs felmentése s a török diadalmas visszaverése után a Szentkorona is visszakerül Pozsonyba, hol aztán 1703-ig marad, mikor ismét Bécsbe viszik, – valóban azért-e, mert a pozsonyi várat villámcsapás érte, s a vártorony kigyulladt, vagy mert *II. Rákóczi Ferenc szabadságharca miatt tanácsosnak látszott? Pozsonyba kerül vissza s ott marad aztán a Szentkorona 1712-től egészen 1784-ig, nem számítva azt a rövid időt, midőn az osztrák örökösödési háború alatt a határtól távolabb fekvő, erős komáromi várban őriztetett.

Egyik legszomorúbb periódusa Szentkoronánk történetének az a hat év, melyet az 1784. április 13-tól 1790. febr. 17-éig a bécsi császári udvari kincstárban, *II. József rendeletéből töltött, József többi országa koronái közé elraktározva. Két igen aulikus főúr volt akkor a koronaőr, az egyik, gróf *Balassa Ferenc, magyar neve ellenére a magyarok esküdt ellensége is, s ezek valósággal lopva vitték át a szent kincseket. Annál nagyobb örömujjongás közepette, s valóságos diadalmenetben hozta vissza – mondhatni az egész nemzet – 1790-ben. Nem térhetünk itt ki azokra az ünnepélyekre, melyekkel a nemzet a hazatérő Szentkoronát fogadta, itt csak azt jegyezzük meg, hogy az általános lelkesedésben részt vett Horvátország nemessége is, mely ekkor még egynek érezte magát a magyarral és Zágráb megye követei magyar nemzeti színekben tartott magyar díszruhában vettek részt a Szentkoronát fogadó országgyűlésen. A hazatérő Szentkoronát Budára vitték, ott három napig közszemlére tették ki, s csak azután helyezték el a királyi várban, hol ettől kezdve őriztetik mind a mai napig. »Éljen a magyar szabadság«, a felszabadulásnak ez a kiáltása hangzott végig az egész országon a Szentkorona hazatértekor, s a kor legjobb magyar költői intéztek költeményeket »dicső koronánkhoz«, az »egekből szállott szentséges ajándékhoz«, s a történettudományban valóságos irodalma támadt a Szentkorona történetének.

A napóleoni háborúk alatt újból ismételten menekülnie kellett a Szentkoronának: 1805-ben Budáról Mohácsra, majd 1809-ben Egerbe és Gyöngyösre.

Az 1848–49-i szabadságharc alatt, midőn *Kossuthnak és kormányának 1848 decemberében *Windischgrätz hadai elől Debrecenbe kellett menekülnie, a kormány magával vitte a Szentkoronát is. Nem kis nehézségek árán, kocsin, a még csak alig elkészült Lánchídon, melynek úttestét deszkákból hevenyészték össze, vitték a pesti pályaudvarra, innen a koronaőr-gránátosok kísérete mellett különvonaton Szolnokra, majd Debrecenbe. A világosi katasztrófa után – ez eléggé ismeretes – *Szemere Bertalan, akkori belügyminiszter Orsova mellett egy lakóitól elhagyott ház földjében három társa segítségével elásta a Szentkoronát és a jelvényeket rejtő ládát – nehogy az a császáriak kezére kerüljön. De itt nem volt jó helyen a Szentkorona, s ezért másnap újból kiásták, s az Oláhországba vezető úton két fiatal fűzfa között újból elásták, most már ottan is hagyták. Itten találták meg 1853 tavaszán a nemzet Szentkoronáját, melyet külön tok védett, sértetlenül, de a kardot igen rozsdásan, s *Szent István palástja is sokat szenvedett a füzes nedves földjében. Innen vitte osztrák hadihajó fel Buda-Pestre, hol *Albrecht főherceg, a császár helytartója és *Scitovszky János bíboros-hercegprímás fogadták, s a nép oly lelkesedéssel, mint 1790-ben. De itt csak három napig volt kitéve közszemlére, s aztán vitték tovább Bécsbe, mert *Ferenc József személyesen akart meggyőződni róla, hogy a valódi jelvényeket találták-e meg. Maga Scitovszky prímás szállította fel vasúton Bécsbe a Szentkoronát, s a vasúti kocsi ablakából minden állomáson megmutatta az odasereglett népnek, s áldást osztott vele. Bécsben aztán az ifjú császár az udvari kápolnába vitette, fölötte ünnepélyes Te Deumot tartatott, majd visszaküldte Budára.

Magyarország fennállásának ezredéves örömünnepén, 1896-ban ismét bemutatták Szentkoronánkat a magyar népnek, mely az udvari hintóban Budapest utcáin körülhordozott Szentkoronát az illő, el nem múló áhítattal szemlélte.

Az 1916. december 30-ai koronázás utáni három napon, az ismét közszemlére tétetett ki a Mátyás templomban, s akkor is a nép ezrei zarándokoltak szemléletére.

Attól kezdve a budai várpalotában őriztetik a Szentkorona a nemzet legsúlyosabb megpróbáltatásai közepette is. *Szent István király halálának az idén ünnepelt kilenc százados évfordulóján a magyar népnek és a külföld baráti vendégeinek ismét alkalma nyílt a Szentkorona háromnapos áhítatos szemléletére, a magyar tudós világnak pedig a Szentkorona beható tanulmányozására.” [40 – 174-178.]

1918-ban, amikor az őszirózsás forradalom megszüntette a királyság államformáját, és kikiáltották a köztársaságot – ami a történeti alkotmány tükrében alkotmányellenesen az erre hivatott alkotmányos tényezők mellőzésével történt –, az 1919. évi XXXI. néptörvény megszüntette a koronaőri tisztséget, és az őrzést a miniszterelnök és a belügyminiszter kötelességévé tette.

Noha már 1918-ban, a köztársaság kikiáltása után terjesztettek a korona megsemmisítésére buzdító röplapot, a koronát a forradalmak és a kommunisták diktatúra idején nem érte támadás.

Az 1918–19-es forradalmak idején, még a Károlyi-féle “Népköztársaság” alatt feloszlatták a koronaőrséget, és megszüntették a koronaőri intézményt.

A kor viszonyait jól jellemzik *Ambrózy Gyula gróf, koronaőr feljegyzései:

“E napok egyikén egy orvosnövendék keresett fel, aki mint mondotta, annyira szívén viseli a korona sorsát, hogy a nyugtalanság kergette hozzám. Előmutatott egy röpiratot, »*Mi történjék a magyar szent koronával?*« cím alatt. Ebben az író a legképtelenebb ízetlenségek után oda konkludált, hogy a koronát el kell pusztítani, hogy vele a királyság symboluma is örökre megsemmisüljön. Látogatóm arra ajánlkozott, hogy ha a koronát biztosabb helyre kívánnám vinni, néhány társával szívesen segédkezik. Nagyon megköszöntem hazafias felajánlkozását, de mai napig sem tudom, vajjon az illető tényleg a korona egy fanatikus rajongója volt-e, vagy pedig *Károlyi Mihály egyik felbérelt alakja, aki csak tőrbe akart csalni. Pár nap múlva ugyanis újra megjelent és még energikusabban ajánlotta fel szolgálatait. Jobb kezét beszélgetésünk egész ideje alatt kabátja zsebében tartotta s így minden pillanatban el voltam rá készülve, hogy tőrt, vagy revolvert ránt ki onnan. Egymás kölcsönös, gondos megfigyelésén kívül azonban nem történt semmi, távozott s azóta sem hallottam róla.

Károlyinak azt ajánlottam fel, hogy *Vix-et, a francia megszálló csapatok parancsnokát kérem meg arra, hogy a királyi vár őrizetét vállalja el, mert így a nemzetközi csapatok védelme alatt, a várban elhelyezett korona is nagyobb védelemben részesülne. Minthogy Károlyi ezt az ajánlatomat sem tartotta teljesíthetőnek, nem maradt más hátra, mint arra kérni, intézkedjék, hogy a megbízható csapatok valamelyike oly utasítást kapjon, hogy adandó esetben azonnal az őrség segítéségre siessen. Károlyi megígérte, hogy sógorával, *Festetich Sándorral, az új hadügyminiszterrel beszélni fog erről, de kért, hogy lépjünk magunk is érintkezésbe vele. Távozáskor a kapuban találkoztunk *Festetich Sándorral, kitől azirant érdeklődtem, vajjon van-e oly megbízható csapata, amelyre mindenképpen számítani lehet. Azt válaszolta, hogy addig, amíg ő a hadügyminiszter, egy vadászezred neki teljesen megbízható. Arra kértem tehát, hogy ezt az ezredet vagy annak megfelelő részét utasítsa, hogy szükség esetén elsősorban a korona védelmére siessen. »*Hogyne, nagyon szívesen fogok intézkedni, de természetesen elsősorban a mi személyünket kell nekik megvédeni!*« volt az akkori hadügyminiszter, nem tudom nem-e meggondolatlan vagy megzavarodott válasza! Apponyi gróffal összenéztünk és továbbmentünk. *Eszerint tehát a Károlyi-féle miniszterek személye előbbre való az 1000 éves magyar szent koronánál is?* A hadügyminiszter ezen válaszát, nehogy feledésbe menjen, azonnal papírra vetettem.

Július 26-ika táján *Patay Tibor a Berlinben megjelenő »*Vossische Zeitung*« július 21-iki 199. számát hozta magával. Ebben »*Die Stefans Krone unter den Hammer*« címmel nagy megdöbbenésünkre egy közleményt találtunk, mely szerint egy müncheni ószeres hiteles okmánnyal bizonyítja, hogy a magyar szent korona elárverezéséről *Kun Bélával tárgyalt s megbízást is kapott arra, hogy a koronát 100.000 frankért eladhassa. Az összeg csekély volta eleinte kissé valószínűtlenné tette a dolgot, de később gondolkozván afelett, hogy félig-meddig tisztességes ember egy országtól lopott koronát nem vásárolhat meg anélkül, hogy nyilvánvaló orgazdaságot ne kövessen el, kezdett a hír elfogadhatónak látszani, annyival is inkább, mert a koronán levő kövek a mai fogalmak szerint kevés értékűek s így a korona legfeljebb csak mint nyersarany értékesíthető. – Ha nem tévedek, az 1867. évi becslés szerint nyers arannyal együtt csupán 30.000 forintra lett értékelve."[8 – 19-20.]

A közfelfogás a Szent Koronában a magyar államiság jelké-pét látta. Ez a közmeggyőződés lehetett a korona legnagyobb védelmezője.

Amikor 1920. március 22-én a hercegprímásból, az országbíróból, a nemzetgyűlés elnökéből, a miniszterelnökből és *Ambrózy Gyula gróf koronaőrből álló bizottság, Horthy jelenlétében felnyitotta a korona őrzésére szolgáló páncélkamrát, mindent rendbenlévőnek talált.

Érdemes idézni a "Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok gondviseléséről" szóló 1928. évi XXV. tc. indokolását és szövegét, amely részletesen, a Szent Korona közjogi jelentőségének teljesen megfelelő módon szabályozta a korona körüli teendőket és hatásköröket, az 1867 óta követett gyakorlatot kodifikálva.

"Az 1927. évi május hó 27-én a Felsőházban gróf *Ambróczy Gyula koronaőr egy interpelláció keretében adott kifejezést azoknak a hazafias gyötrő aggodalmaknak, amelyeket ő a lezajlott szomorú emlékű két forradalom alatt a Szent Korona biztonsága tekintetében elszenvedett és interpellációjában elmondotta, hogy a forradalmak alatt átszenvedett gyötrő aggodalmai érlelték meg benne azt az elhatározást, hogy a legelső adandó alkalmat meg fogja ragadni arra, hogy erre a nagyfontosságú és alkotmányos jelentőséggel bíró kérdésre – a rendezés érdekében – ráterelje a törvényhozás figyelmét.

A koronaőr akkoriban szíves volt rámutatni a rendezés szempontjából nagy jelentőséggel bíró kulcstartás kérdésére és annak megfelelő, megnyugtató rendezését sürgette.

A miniszterelnök az interpellációra adott válaszában ismertette a Szent Korona gondviselése körül az idők rendjén kifejlődött gyakorlatot és a rendezést a maga részéről is szükségesnek találván, kilátásba helyezte egy, a koronaőr bevonásával és vele egyetértésben kidolgozandó szabályzatnak a törvényhozás elé való terjesztését.

Ilyen előzmények után keletkezett a tárgyalás alatt álló törvényjavaslat.

Általánosságban a törvényjavaslat az idők rendjén kialakult és immár 1867 óta fennálló törvényes és tényleges gyakorlatot tartalmazza és azzal szemben lényeges eltérést nem mutat.

Amidőn a törvényjavaslat a magyar királyi kormány alkotmányos felelősségét és befolyását a Magyar Szent Korona őrzése és gondviselése körüli teendőkre is kiterjeszti, ezzel a koronaőri intézményt megnyugtató összehangban tartja az 1848. évi törvényben lefektetett alkotmányos miniszteri felelősség elvével.

Azzal az intézkedésével, hogy a koronaőr és a magyar királyi miniszterelnök közötti netáni ellentétek eldöntését az országgyűlésnek tartja fenn, amelynek döntéséig a vitás kérdésben a végrehajtás függőben tartandó, a Szent Korona biztonsága tekintetében messzemenő alkotmányos garanciát statuál.

Az egyesített bizottság azon a véleményen van, hogy amikor a Szent Korona őrzése tekintetében legilletékesebb férfiú, a Szent Koronának ma már egyedül élő törvényes őre, koronaőri esküjére való hivatkozással egy, a kulcstartás körül felmerült incidensből kifolyólag a törvényhozás előtt feltárta azokat a súlyos aggodalmakat, amelyek őt a lezajlott két forradalom alatt a gondjaira bízott Szent Korona biztonsága tekintetében eltöltötték és a törvényhozástól a kérdés intézményes rendezését kérte, sürgette, a miniszterelnök felelőssége tudatában és helyesen járt el akkor, amidőn a koronaőr kezdeményezésére a vele egyetértésben és összhangban kidolgozott törvényjavaslattal a törvényhozás elé lépett.”
(Részlet a miniszteri indokolásból)

A Törvény így szól:

“I. Fejezet. *Az országos koronaőrök hivatala.*

1. §. A Szent Koronának és a hozzátartozó drágaságoknak (7.§) gondviselését, hivatali esküjükben fogadott hűséggel és szorgossággal, az ország törvényesen megválasztott és hivatalukba beiktatott koronaőrei végzik.

A magyar királyi minisztérium hatósága és felelőssége a Szent Koronának és a hozzátartozó drágaságoknak gondviselése tekintetében is fennállván, az ország koronaőrei e hivataluk ellátása körében őket megillető jogaikat és kötelességeiket a törvényesen kinevezett magyar királyi minisztériummal egyetértésben, a jelen törvény rendelkezései szerint, gyakorolják.

A minisztérium hatóságát a magyar királyi miniszterelnök érvényesíti.

2. §. Ha a miniszterelnök a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságoknak helyes gondviselése és törvényszerű magasztos rendeltetésük

betöltésének biztosítása érdekében az ország koronaőrei által tett intézkedésen és eljáráson felül még intézkedést vagy eljárást tartana szükségesnek, a koronaőröket a szükséges tennivalókra felhívja, amennyiben pedig a felhívás veszélyes késedelemmel járna, a halaszthatatlan intézkedéseket maga foganatosítja.

A miniszterelnök közvetlenül tett intézkedései csupán az indokolt szükség tartamára maradnak hatályukban és azokról – megtételükkel egyidőben – a koronaőröket értesíteni kell.

A koronaőrök – amennyiben nem a 3. §-ban írt módon kellene eljárniok – a miniszterelnök felhívásait teljesítik, esetleg közvetlenül tett intézkedéseihez pedig alkalmazkodnak és azok hatályosságát előmozdítják.

A miniszterelnök a jelen §. alapján tett intézkedéseiről az országgyűlésnek haladéktalanul jelentést tesz.

3. §. Ha az ország koronaőreinek a miniszterelnök felhívása vagy intézkedése ellen olyan súlyos aggályaik volnának, hogy a felhívás teljesítését és az intézkedés hatályosulásának előmozdítását lelkiismeretükkel össze nem férőnek vagy koronaőri esküjükben ütközőnek tartanák, a felhívás vagy intézkedés ellen – aggályaik és javaslataik előterjesztése mellett – felszólalnak.

Amennyiben az ellentétek eloszlatása ezen az úton nem sikerülne, vagy pedig a felszólalás veszélyes halogatással járna, a koronaőrök az országgyűlésnek azonnal jelentést tenni és jelentésük egy példányát – ugyanakkor – a miniszterelnökhöz is eljuttatni kötelesek.

Az országgyűlés határozatáig a vitás kérdésben a végrehajtást függőben kell tartani, kivévén, ha a függőben tartásból magára a Szent Koronára helyrehozhatatlan kár vagy közvetlen veszély származnék.

4. §. A koronaőri állás megüresedése esetében annak betöltése és a megválasztott koronaőr beiktatása iránt, a törvényes vagy törvényesen szokásba vett rendelkezéseknek megfelelve, haladéktalanul kell intézkedni.

5. §. Az ország koronaőrei tennivalóinak ellátása tekintetében egymás között szabadon állapodnak meg.

6. §. Az országos koronaőr lakóhelyének minden változását, valamint – lakóhelyétől való tartósabb távollét esetében – tartózkodási helyét és annak változását a miniszterelnöknek bejelenti.

Az ország koronaőreinek az 1715: XXXVIII. törvénycikkben említett fenyegető veszély vagy szükség esetében, avagy, ha a miniszterelnök a koronaőröket erre egyéb esetben felhívja, az indokolt időtartam alatt

állandóan a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok őrzési helyének (8.§) közigazgatási területén kell tartózkodniok.

II. Fejezet. *A koronaőrök gondviselésének tárgyai.*

7. §. Az országos koronaőrök különös gondviselésének tárgyai: a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok, vagyis a királyi pálca, az országalma, a koronázási palást és koronázási kard.

Gondját viselik továbbá a koronaőrök a nekik számbaadott és a páncélkamarában (8. §. első bek.) elhelyezett többi tárgyaknak, amíg azok ott őriztetnek és kiterjed még gondjuk magára a páncélkamarára, valamint az ahhoz csatlakozó őrszobára, illetőleg azok kellő biztosságot nyújtó állapotára.

A koronaőrök a páncélkamarában elhelyezett többi tárgyak számbavételét az ezekről a tárgyakról készített leltárnak ilyértelmű záradékolásával, keltezésével és aláírásával ismerik el.

A leltározási eljárásnak részletes szabályait az országos koronaőrök meghallgatása után a minisztérium állapítja meg és gondoskodik arról, hogy az eddig feleslegesen koronaőri gondozás alatt álló tárgyak más helyen nyerjenek megfelelő elhelyezést.

III. Fejezet. *A Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok őrzésének helye és az őrállás.*

8. §. A Szent Koronát, a hozzátartozó drágaságokkal együtt, az ország székesfővárosában, a királyi várpalotának ezidőszerint is erre a célra rendelt páncélkamarájában a m. kir. koronaőrség állandó őrállása mellett kell tartani és szorgos és hűséges gondviseléssel őrizni.

A Szent Koronát és a hozzátartozó drágaságokat más helyen és módon tartani és őrizni nem szabad, kivévén az 1715: XXXVIII. törvénycikkben említett fenyegető veszély és szükség eseteit, amidőn az országgyűlés avagy – halaszthatatlan esetben – a törvényesen kinevezett magyar királyi miniszterelnök intézkedik.

A miniszterelnök a jelen §. alkalmazása esetében is a 2. §.-ban kötelességévé tett módon teszi meg intézkedéseit.

9. §. Az országgyűlés együtt nem létében és ha törvényesen kinevezett minisztérium sem működnék, az ország koronaőrei esküvel fogadott kötelességük és lelkiismeretük szerint intézkednek és járnak el.

10. §. A m. kir. koronaőrség parancsnokának kinevezése előtt az ország koronaőreit meg kell hallgatni.

IV. Fejezet. *A Szent Koronának és a hozzátartozó drágaságoknak kivitele a páncélkamarából.*

11. §. A Szent Koronát és a hozzátartozó drágaságokat a 8. §. második bekezdésében említett eseteken felül, őrzésük és tartásuk helyéről csupán a miniszterelnök és az ország koronaőreinek tudtával és hozzájárulásával, valamint legalább egyik koronaőr közreműködésével a gondosan mérlegelt törvényes vagy megokolt szükség tartamára szabad kivinni, így:

1. a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok rendeltetésének törvényszerű betöltése céljából az országgyűlés által törvényesen kitűzött koronázási szertartáshoz és annak előkészületi cselekményeihez;

2. a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok biztonságának, épségének gondviselése, csorbítatlan megtartásuk biztosítása, valamint romlandóságuk megelőzése és meggátlása céljából;

3. a törvényes, törvényesen szokásba vett hivatali és egyéb indokolt szemlék céljából, valamint – amennyiben ehhez az országgyűlés is hozzájárul – az országos szertartásokhoz és ünnepségekhez;

4. a tudományos kutatás előmozdítása céljából.

12. §. A páncélkamara felnyitását igénylő minden esetben állami jegyzőkönyvet kell készíteni.

A jegyzőkönyvnek, az általános adatokon felül, tartalmaznia kell a lényegesebb mozzanatok és ténybeli adatok kimerítő és pontos leírását, valamint szemléltető vázlat kíséretében, a koronaládán alkalmazott pecsétek változásának feltüntetését.

A jegyzőkönyvet – amennyiben jelen volt – a miniszterelnök, továbbá az országos koronaőr (koronaőrök) és a miniszterelnök által a jegyzőkönyv készítésére esetenként felhívott államjegyző írják alá. Fontos vagy ünnepélyes esetekben – amennyiben jelen voltak – a jegyzőkönyvet aláírhatják még két közjogi méltóság és az országgyűlés két házának elnöke.

A jegyzőkönyvből két eredeti példány készül, amelyek közül az egyiket az Országos Levéltárban, a másikat a páncélkamarában kell elhelyezni. A páncélkamarában elhelyezett jegyzőkönyveket keletkezésük időbeli rendjében, sorszámmal ellátva kell tartani.

A jegyzőkönyv másolataiból a miniszterelnök egy-egy példányt megküld az országgyűlés két házának, az országos koronaőröknek, egyet pedig a miniszterelnökség irattárában helyez el.

V. Fejezet. *Belépés a koronaőrző helyiségekbe.*

13. §. A Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok tartására és őrzésére rendelt páncélkamarába (8. §) csupán az arra feljogosítottak léphetnek be.

Hogy kit kell feljogosítottnak tekinteni, azt a miniszterelnök és az ország koronaőrei egyetértőleg döntik el.

Mindenesetre a belépésre jogosultaknak kell tekinteni azokat, akiket a 11. §-nak 1–4. pontjaiban felsorolt cselekmények előkészítése vagy elvégzése céljából az országgyűlés, továbbá a minisztérium, illetőleg annak nevében a miniszterelnök kijelöl, meghív, avagy kirendel és erről számukra okmányt állít ki. Ezt az okmányt, melynek a belépés célját és az okmány érvényességének időtartamát tartalmaznia kell, a miniszterelnökön felül legalább is az egyik országos koronaőr láttamozza.

A belépés tilalmának a m. kir. koronaőrség az ország koronaőrei által kiadott szolgálati és őrállási utasítások szerint szerez érvényt.

Az országos koronaőrök utasításai szabályozzák a páncélkamarához csatlakozó őrszobába való belépést.

Az ország koronaőrei az általuk állandó érvénnyel kiadott utasításokat bemutatják a miniszterelnöknek.

VI. Fejezet. *A kulcstartás.*

14. §. A Szent Koronát rejtő koronaláda zárának kulcsa a miniszterelnököt, e kulcs két másodpéldánya közül egy-egy példány pedig az ország koronaőreit illeti meg.

15. §. A Szent Koronát és a hozzátartozó drágaságokat rejtő páncélkamara három zárpárjának eredeti (első példányú) kulcsai közül a felső zárpár kulcsai a miniszterelnököt, a középső és alsó zárpár kulcsai pedig az ország törvényesen beiktatott koronaőreit illetik meg oly módon, hogy a hivatalába beiktatott koronaőr a beiktatáskor mindig elődének kulcsait nyeri el.

16. §. A páncélkamara három zárpárjának másodpéldányú kulcsait – a miniszterelnöknek és az ország koronaőreinek pecsétjeivel ellátott páncélládácskába helyezetten – a m. kir. központi állampénztár páncéltermének e célra kijelölt páncélszekrényében kell tartani.

A lepecsételt páncélládácska kulcsa, valamint a páncélládácskát tartalmazó állampénztári páncélszekrény egyik kulcsa – ennek másodpéldányával együtt – a miniszterelnököt, az állampénztári páncélszekrény másik két zárának eredeti és másodpéldányú kulcsai pedig az ország koronaőreit illetik meg.

17. §. A miniszterelnök a koronaláda és a 16. §-ban említett páncélládácska kulcsát, továbbá az állampénztári páncélszekrénynek őt megillető (16. §) kulcsát – ennek másodpéldányával együtt – és végül a Szent Koronát tartalmazó páncélkamarának őt megillető (15. §) eredeti kulcsait – saját pecsétjével lepecsételt külön-külön borítékokba helyezetten – a miniszterelnökség házipénztára páncélszekrényének e

célra kijelölt páncélfiókjában tartja. Ebben a páncélfiókban más tárgyat elhelyezni vagy tartani nem szabad.

E négy, illetőleg az egyik koronaőr elhalálozása (18. §) esetén öt, mindkét koronaőr elhalálozása esetén pedig hat borítékot tartalmazó miniszterelnökségi házipénztári páncélfiók kulcsát a m. kir. miniszterelnökség házipénztárának és letéteinek kezelésére érvényes szabályok és gyakorlat szerint kell őrizni.

A miniszterelnök a házipénztár rovancsolása alkalmával a miniszterelnökségi házipénztári páncélfiók borítékletéteinek sértetlenségéről meggyőződést szerez és az eredményt közli az ország koronaőreivel.

18. §. Akár a koronaőr életében törvényes ok alapján nyert felmentéssel, akár pedig a koronaőr elhalálozásával szűnne meg a koronaőr hivatalviselése, a koronaőr birtokában tartott kulcsokat a m. kir. miniszterelnök gondviselésébe kell adni.

A miniszterelnök a koronaőr hozzájuttatott kulcsait, a miniszterelnök pecsétjével lepecsételt borítékokba helyezetten, a m. kir. miniszterelnökség házipénztárának említett (17. §) páncélfiókjában az új koronaőr beiktatásáig tartja.

Az elhunyt koronaőr birtokában tartott kulcsokat elsősorban a koronaőr által e részben megbízott családtag vagy más személy – kinek nevét és lakását a koronaőr a miniszterelnöknek bejelenteni köteles – szolgáltatja be a miniszterelnökhöz. Ha ez nem történik meg, a kulcsok beszolgáltatásáról a hatósági közegek gondoskodnak. Ennek részletes szabályait, valamint a koronaőr elhalálozásának kötelező bejelentését a m. kir. igazságügyminiszter, illetőleg belügyminiszter rendelettel állapítják meg.

19. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe és végrehajtásáról a m. kir. minisztérium, illetőleg saját ügykörükben az illetékes miniszterek gondoskodnak.” (A Magyar Törvénytár 1928. évi kötetéből.)

Emlékezetes mozzanata a Szent Korona történetének az 1933-as koronaőr választás, amikor báró *Perényi Zsigmond és gróf *Teleki Tibor lett közfelkiáltással megválasztott koronaőr. Báró **Perényi Zsigmond* megválasztott koronaőr a következőket mondotta:

“Nagyméltóságú Elnök Urak! Mélyen t. Országgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Mély hódolattal köszönöm koronaőrtársam és a magam nevében Ô főméltóságának, a Kormányzó Úrnak legmagasabb elhatározását, hogy bennünket a koronaőri méltóságra jelölni méltóztatott. És hálásan köszönjük az Országgyűlés egybegyűlt mindkét Házának azt a kitüntetést, hogy bennünket megválasztani méltóztattak. Napjainkban a Korona őrzése nem olyan nagyfontosságú tény, mint hajdan volt, amikor ellenséges hadak járása idején elődeink várakban őrizték és védelmezték. De mi még

sem tartjuk a Korona őrzését pusztán formalitásnak, dísznek, amely kötelezettséget nem jelent. Mi őrizni és ápolni akarjuk azokat a megszentelt nemes hagyományokat, amelyek a Szent Koronához fűződnek, (*Helyeslés*) a nemzeti egység és összetartozás nagyszerű gondolatát.

Már az Árpádok alatt a királyi hatalomnak legfőbb kelléke a Szent Korona volt és csak azt tekintették törvényes királynak, aki evvel a Koronával koronáztatott meg. Ebből önként keletkezett az a sajátos magyar közjogi felfogás, hogy a Szent Korona volt az uralkodásnak, a legfőbb hatalomnak és jognak, az ország egész területe birtokának igazi forrása és szimbóluma (*Úgy van! Úgy van!*) és az egész adományos nemesség tagja volt a Szent Koronának. Ez képezte folyvást az egész testét: totum corpus sacrae coronae. *Most a mi időnkben minden magyar ember egyformán tagja a Koronának, (Úgy van! Úgy van!) származás, vagyon- és felekezetkülönbség nélkül egyforma jogokkal. (Úgy van! Úgy van!) Csak a kötelezettségekben lehet köztünk különbség, (Úgy van! Úgy van!) mert azoktól, akik erősebbek és gazdagabbak, többet kívánunk. (Úgy van! Úgy van!)*

Mélyen t. Országgyűlés! A magyar történelem századain át mély vallási kegyelet környezte a Szent Koronát, keresztény legendák és krónikák hirdették és a hívők erős hittel hitték, hogy a Korona az egyház apostoli feje által csodás módon isteni sugallatból és angyali közbenjárással adományoztatott. Ma is szentnek hisszük a Koronát. Törpe nép, amely nemes eszményekre nem tekint fel tisztelettel, amely múltját semmibe veszi (*Úgy van! Úgy van!*) és így önmagát, a maga faját alacsonyítja le. (*Úgy van! Úgy van!*) De boldog nemzet az és csak annak a nemzetnek van jövője, amely a múlt hagyományait és eszményeit a sors viharai között is megőrzi. (*Úgy van! Úgy van!*) Mert a múlt az a szilárd alap, amelyre építeni lehet és az eszmények hevítenek munkára, küzdelemre és áldozatra. A Szent Korona egyetértést, közösséget, békességet hirdet a magyarok között. És ha majd eljön az idő, alkotmányunk szellemében külső befolyás és kényszer nélkül, párt- és magánérdek félretolásával az egyetemes nemzet lesz hivatva megvalósítani a Szent Koronának történelmi hivatását. (*Élénk éljenzés.*)

Mélyen t. Országgyűlés! A mai napon az országgyűlés mindkét háza ünnepi díszt öltött, ez a dísz a Szent Korona iránti mély tiszteletet jelenti, de nem jelent örömöt és ünnepet. Régen volt örömünnepe a magyarnak, ma sincs ünnepünk, (*Úgy van! Úgy van!*) mert szenvedés és fájdalom járja át ezt az országot. De mi mégsem csüggedünk, mert bízunk az igazságos Istenben (*Úgy van! Úgy van!*) és tudjuk és hisszük, hogy a fájdalom kovácsol erős lelkeket és nagy cselekedeteket. És ha majd az erős lelkekből új magyar élet támad, akkor mindaz, ami ma imádság, vágy és akarat, meg fog valósulni és kivirul megint régi fényében *Szent István koronájának boldog és dicső országa. (*Hosszantartó élénk éljenzés és taps.*)

*Almásy László elnök: T. Országgyűlés! A most megválasztott koronaőrök ünnepélyes beiktatása ma délután 12 óra 45 perckor fog a királyi várpalotában megtörténni.

Felkérem az országgyűlésileg egybegyűlt felsőházi tagokat és képviselőket, hogy erre az ünnepségre testületileg felvonulni méltóztassanak.” [463 – 627]

1938-ban, a *Szent István jubileumi emlékév során közszemlére állították a Szent Koronát.

“Mint a királyság szimbólumát, közszemlére 1938-ban, a *Szent István jubileumi emlékév alkalmából állították ki utoljára a Szent Koronát. Augusztus 16-án reggel fél 8-kor Horthy kabinetirodájának főnöke, a miniszterelnök, a miniszterelnökségi államtitkár, a minisztertanács jegyzője, valamint a két koronaőr megjelent a páncélkamra melletti koronaőrségi őrszobában. Felsorakozott a koronaőrség, megjelent a koronaőrség parancsnoka és alparancsnoka. A jelentéstétel után felnyitották a páncélkamrát, majd a koronát és a jelvényeket tartalmazó ládát átvitték a Várpalota márványtermébe, s egy díszes emelvényre helyezték. Az emelvényre állított karosszékekben ült a két koronaőr, mögöttük állt a koronaőrség parancsnoka és alparancsnoka. Az emelvény két oldalán teljes díszben a koronaőrség három-három tagja állt őrt. A közszemle augusztus 16–17-én reggel 8-tól este 8-ig, 19-én reggel 9-től délután 6-ig tartott. (Augusztus 18-án szünetelt, mivel a koronaőrök az országgyűlés székesfehérvári ünnepi ülésén vettek részt.) A közszemle három napja alatt 88000 ember látta a koronát. Megtekintette a Budapesten tartózkodó német és olasz katonai küldöttség, Faruk egyiptomi király édesanyja két lányával; imádkozott előtte *Pacelli bíboros, a későbbi *XII. Pius pápa is. A közszemle alkalmával a kutatók is végezhettek rövidebb vizsgálatot, de a fényképezéshez nem volt szabad mesterséges fényt használniuk, és a koronát nem érinthették meg kézzel. Ugyanakkor vettek méretet az illetékes szakemberek az új koronaláda és a tokok készítéséhez is. *Petrás István fényképfelvételeket készített nemzeti ereklyénkről. 1938. augusztus 19-én délután 6 órakor ugyanazok helyezték vissza a koronát és a koronázási jelvényeket őrzési helyükre, akik három nappal korábban jelen voltak a kivételnél. A ládát fedő selyemtafotát a kormányzó, a miniszterelnök, a két koronaőr és a minisztertanácsi jegyző pecsétjével zárták le. Ezután a vasládát és a koronázási palástot tartalmazó ládát visszavitték a páncélkamrába. A koronaőrség fegyverrel tisztelgett, a miniszterelnök és a két koronaőr pedig bezárta a kamrát.”[58 – 173.]

A korona világháborús és háború utáni hányattatásairól tömören és szakszerűen beszél az 1990-ben elhunyt *Bölöny József, aki közjogászként és történészként több alkalommal szerencsésen fejtette ki nézeteit mind a Szent Korona története, mind – különösen – a Szentkorona-tan története ügyében, még a két világháború között, amikor legitimista szemlélettel, a tények szigorú tisztelete alapján érvelt közjogi kérdésekben. Ôt idézzük

1978-ban megjelent cikke részletével, amelyet a Szent Korona 1978. január 5-i visszatérésekor közzétett tudósítások és más írások helyesbítésének szándékával jelentetett meg a Történelmi Szemlében:

“*A korona és a koronázási jelvények utolsó vándorútja*

A legutóbbi távolléte előtt szentségtörő kezek felhasználták még a koronát annak megkísérlésére, hogy legalizálják a nyilas puccsot és ünnepélyessé tegyék a “nemzetvezetői” eskütétel komédiáját. A korona és a koronaőrök ezzel kapcsolatos szerepéről *Radvánszky Antal számol be a 2. pontban feltüntetett munkájában.

*Radvánszky Albert báró koronaőr a következőket jegyezte fel 1944. november 4-nek eseményeiről: “Perényi (a másik koronaőr) hozza fel a koronát a várba (a márványterembe) és a hivatalos aktus után (Szálasi eskütétele) ismét visszahelyezték azt a vasládába”, visszavitték őrzési helyére, a várpincébe. Zárójelben a következő megjegyzést fűzte ehhez Radvánszky koronaőr: »Október 25-től november 6-ig *Radvánszky Albert vakbél-irritációval kórházban feküdt és semmiben sem vett részt«. Radvánszky ugyanis diplomatikusan beteget jelentett, mert nem akart jelen lenni *Szálasi hivatali eskütételénél, aki ragaszkodott hozzá, hogy az esküt a Szent Koronára tegye le. Perényi koronaőr ezzel szemben azt az álláspontot képviselte (ezt *Radvánszky Albert említette nekem – mondja tovább *Radvánszky Antal – egy beszélgetés alkalmával 1948 nyarán), hogy Szálasi mindenképpen hatalmába tudja keríteni a koronát, mivel a korona már nem volt a lezárt páncélkamrában, hanem csak a vasládában, melynek eredeti kulcsa a miniszterelnökségen volt. Ezért nem akarta elhagyni a koronát és annak az állásfoglalásnak adott elsőbbséget, hogy elkísérje azt az eskütételhez. Hiábavaló lenne azon vitatkozni, hogy Szálasi már akkor (1944. november 4-én) megkockáztatta volna-e egy koronaőr közreműködése nélkül felhozatni a koronát a várpincéből a királyi palota márványtermébe.

Nem nélkülözi az érdekességet az sem, hogy mindkét koronaőr tagja volt a felsőház elnökségének – Perényi mint elnök, Radvánszky mint első alelnök –, amely az eskütétel előtti napon, november 3-án tüntetőleg lemondott testületileg, úgyhogy az eskütétel napján a felsőház már csak korelnök vezetésével működhetett.

Mikor és milyen körülmények között hagyták el ezután az országot a történelmünkben leghosszabb ideig tartó és legmesszebb vezető útjukra a korona, és a jelvények közül a jogar, az országalma és a koronázási kard?

Erre a kérdésre szintén az 1963-ban Budapesten elhunyt utolsó koronaőr, *Radvánszky Albert báró feljegyzései és szóbeli közlései nyújtják a leghitelesebb választ. Az előbbieket vázlatosan ismerteti Komjáthy Miklós az Országos Levéltárban található, 1945. december 20-án készült gépelt példány nyomán (Élet és Tudomány, 1978. jan. 6.), úgyszintén a néhai koronaőr unokaöccse, *Radvánszky Antal a jelenleg – közlése szerint – az

Országos Levéltárban P 56675, fasc. 4. szám alatt elhelyezett feljegyzésekről még a koronaőr életében készített kézírásos kivonat és nagybátyjának személyes közlése alapján (id. m.)

November 6-ról feljegyzi a koronaőr, hogy a koronaőrség Veszprémbe vitte a koronát a Magyar Nemzeti Bank óvóhelyére. Ez a koronaőrök és a Szálasi-kormány egyetértésével történt. A vasládát a koronaőrök lepecsételték, mielőtt átadták elszállítás végett a koronaőrség parancsnokának. November közepén a koronaőrök ösztönzésére a koronázási palástot a pannonhalmi bencés főapátságra vitték és *Kelemen Krizosztom főapátnak adták át megőrzésre és oltalomra. (A tokjában üveg alatt kifeszített palástot falra akasztva őrizték Pannonhalmán egy nehéz függöny mögött.) *Szőllősi miniszterelnök-helyettes is elkísérte a palástot Pannonhalmára. Ezt az alkalmat felhasználták a koronaőrök, hogy nyomatékosan közöljék vele azt a kívánságukat, hogy a szent koronát és a többi koronázási jelvényt is átszállítsák Pannonhalmára. *Mindszenty József veszprémi püspök erőteljesen támogatta kívánságukat és átadta Szőllősinek *Serédi bíboros-hercegprímásnak e tárgyban hozzá intézett levelét. Szőllősinek egy mellékesen elejtett megjegyzéséből következtettek arra a koronaőrök, hogy a nyilaskeresztes kormány a katolikus magas klérus legitimista beállítottsága miatt ellenezte a korona pannonhalmi megőrzését. A koronaőrök azért akarták ezt a megoldást elfogadtatni a kormánnyal, mert a főmonostor a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt állott és ők, a koronaőrök, esküjükhöz híven “meg akarták tartani a koronát az országnak”. A fejlemények teljes mértékben igazolták a koronaőrök álláspontjának helyességét.

December 6-án a nyilaskeresztes kormány a már az 1715: XXXVIII. törvénycikknek a »fenyegető veszély vagy szükség esetére« utaló szakasza alapján a szent koronát a koronaőrök tudta és beleegyezése nélkül az osztrák határ mellett fekvő Kőszegre vitette. Említésre érdemes, hogy még a nyilaskeresztesek de facto kormánya is súlyt helyezett legalább a jogosság látszatának a megőrzésére ennél a cselekedeténél, ezért utólag írásban értesítette a koronaőröket, akik ezt december 8-án kapták meg. Már másnap elindultak gépkocsin Kőszegre a korona után. Útközben megálltak Sopronban, ahol akkor a Szálasi-kormány tartózkodott, hogy újból megkíséreljék rábírni a kormányt a koronának Pannonhalmára vitelére. A kormány megtagadta ezt és »hatalmi eszközei alkalmazásának terhe alatt megakadályozta a koronaőröket a továbbutazásban«. Szóbelileg azonban megígérte nekik Szőllősi miniszterelnök-helyettes, hogy a koronát Kőszegen elássák; erről azonban ismételt szorgalmazásuk ellenére sem adott írásbeli közlést. Így csak 1945 tavaszán tudták meg a koronaőrök, hogy a koronát külföldre vitték.

*Radvánszky Antal a szent korona misztikus erejének kissé groteszk példájaként említi meg ezzel összefüggésben azt a szélesebb körben ismeretlen tényt, hogy Ausztria amerikai megszállási övezetéből Szálasi “külügyminisztere” a menekült kormány nevében »jegyzéket« intézett az amerikai külügyminisztériumhoz 1945 június elején vagy május végén,

amelyben azt indítványozta, hogy a menekült Szálasi-kormánnyal tárgyaljanak Magyarország sorsáról, mert ez még »a száműzetésben« is gyakorolja a teljes állami szuverenitást, mert birtokában van most is *Szent István koronájának. Nevetve mutatta neki ezt az írásművet 1945 nyarán Svájcban Mr. Tyler, aki 1938-ig népszövetségi pénzügyi főbiztos volt Magyarországon és akinek, mint a magyar ügyek szakértőjének adták át ezt véleményezésre az ausztriai USA megszálló hatóságok.

A korona és a koronázási jelvények további sorsáról összefoglaló áttekintést nyújt *Zsiday Csaba *Budától Augsburgig* című cikkében (Magyarország, 1978. jan. 8.). Megszólaltatja a *Pajtás Ernő ezredes, parancsnok vezetésével amerikai fogságba esésükig a koronát kísérő és már 8, később 6 főre olvadt koronaőrségnek szerinte utolsó élő tagját, *Bunda Józsefet is, akinek közlése szerint december 11-én vitték egy ponyvás teherautón a koronaládát Veszprémből Kőszegre; 18-án lépték át az osztrák határt és a Salzburg melletti Mattsee községbe mentek. Itt a nyilasok erőszakos fellépése és a front közeledése miatt a korona és a jelvények elásása mellett döntöttek, ami május 5-én meg is történt a tóparton. Az egykori augsburgi kihallgató-csoport vezetőjének emlékiratai szerint az amerikaiak felkutatták az elásott koronát, »amelynek belseje, bélése – a szövetrész – már teljesen el volt rothadva, ki is kellett szedni belőle«.

Ehhez a most idézett közléshez meg kell jegyezni, hogy ezzel természetesen semmiféle károsodás sem érte a koronát, mert abba minden koronázás előtt a megkoronázandó király feje méreteinek megfelelő bélést készítettek. A korona kerülete 72 cm, tehát mintegy 10–20 centiméterrel meghaladja a férfi fejméretet. Ennek áthidalására szolgált a süvegszerű, különleges bélés, az ún. koppa, melyet a legutóbbi két koronázásra 1867-ben és 1916-ban a Váci utcai Pórfi-féle kalapüzlet tulajdonosa készített. A tönkrement és kiszedett bélés tehát csak az 1916-os koronázásra készült.

A 7. hadsereg parancsnoka megengedte Pajtás ezredesnek, a koronaőrség parancsnokának, hogy a koronát elkísérje, amikor beszállították Frankfurtba. 1956. augusztus 22-én az Actio Catholica egy magyar-német feliratú emléktáblát helyezett el Mattsee-ben a plébánia falán ezzel a szöveggel: »Itt őrizték 1945-ben a Magyar Szent Koronát«.

A Hétfői Hírek 1978. január 16-i számában a tévé által készített filmről beszámoló cikk azzal egészíti ki a fenti közlést, hogy a 22 tagú koronaőrségnek Bunda József mellett még két tagja van életben: a filmen szintén szereplő Kocsis József, és Borbély János.

Bertényi Iván szerint »az amerikai kormány 1951-ben különleges jogállású tárgynak nyilvánította« a koronát (id. cikk). A State Departement 1965 évi hivatalos nyilatkozata szerint a koronát »úgy kezelik, mint a magyar nép speciális státusban lévő tulajdonát, amely az Egyesült Államok hatóságainál van letétben«. Hazahozatala előtt a koronázási jelvényekkel

együtt a történelmi amerikai erődítményből, a Kentucky állambeli Fort Knoxból szállították Washingtonba és a különgép a Washington melletti Andrews katonai légitámaszpontról indult velük haza az óceánon át. Vance külügyminiszter idézte beszédében Carter elnöknek Losonczi Pálhoz, az elnöki tanács elnökéhez intézett levelét, amely szerint büszkeséggel adja vissza "Magyarország népének ezt a felbecsülhetetlen értékű kincset, amelyet megóvni a második világháború szörnyű pusztítása óta az Egyesült Államok számára megtiszteltetés volt".[87 – 359-361.]

Jelképes epizódja a Szent Korona sorsának a Csehszlovák kormány 1946. április 10-én a nagyhatalmaknak átadott jegyzéke, amelyben a trianoni határ megváltoztathatatlanságának elismerését, a magyar nemzetiségűek Csehszlovákiából való áttelepítését, a pozsonyi hídfő átadását és – mint ki nem mondott garanciát – "*Szent István koronájának, a revizionizmus jelképének" az Egyesült Nemzetek Szervezetének Múzeumába való elhelyezését követeli. A magyar nemzet megalázását így kötötték össze a Szent Korona megalázásának kísérletével. Aki láncot akar tenni a magyar nemzetre, fogságba veti a koronát![200]

A korona sorsa – hazaérkezése után is – a magyar történelemhez hasonlóan alakult. A Nemzeti Múzeum dísztermméből csakhamar egy földszinti terembe került, nem kapva közjogi jelentőségének megfelelő elhelyezést és őrzést.

Az 1990–94-es országgyűlés sem foglalkozott a Szent Korona őrzésével, bár egyes országgyűlési képviselők, mint ismereteink szerint *Sándorfi György, *Szilasy György, *Pap András éltek ilyen kezdeményezéssel a kormány tagjainál.

**Maczó Ágnes*, az országgyűlés mostani kisgazdapárti alelnöke pedig alkotmánytervezetében foglalkozik a Szent Korona szerepével. Tervezetének 5. §-a szerint "A szuverenitás teljességét a magyar Szent Korona testesíti meg, amely állandó jelleggel az Országházban kerül elhelyezésre". Másutt szól a Szent Koronára tett esküről, és a tervezet indoklásában ezt mondja: "Mind a szocialista, mind az átmeneti alkotmányból teljesen hiányzott a magyar Szent Korona említése. A szuverenitás teljességét ezen alkotmány szerint a magyar Szent Korona testesíti meg. A magyar közjog az állami főhatalmat szimbolizáló Szent Koronának közjogi funkciókat tulajdonított. A koronát nem egyedül a királyi méltóság világi, egyházi megjelenítésének tekintette, hanem olyan közjogi fogalommá vált, amely a szuverenitás teljességének a kifejezője. A korona önálló, a király személyétől független szerepe már a XIII. században megjelent. Ezt követően a XIV. századtól kifejezte a rendek hatalmát. Még azzal a lehetőséggel is élt, hogy a király személyével szemben jelenítse meg a rendeket. Werbőczy Hármaskönyve már a korona részének tekinti a köznemeseket is. Organikus egységet alkotott a nemesség s a megkoronázott király, amely egységet a Szent Korona fejezte ki, s egyben ez volt minden jog forrása. A magyar korona szuverenitás teljességeként történő megjelenítése az új alkotmányban –

történelmi hagyományainkra alapozva – újra régi szerepéhez juttatja a magyar közjogban a koronát. Állandó jelleggel az Országházban kerül elhelyezésre. Természetesen ezzel nem szűnik meg láthatósága, az Országházban történő kiállítása lehetőséget ad arra, hogy a látogatók – megfelelő őrzés mellett – folyamatosan, az Országgyűlés munkájának zavarása nélkül megtekinthessék nemzeti kincsünket, mely ezáltal nemcsak történelmi emlék marad, hanem a magyar közjog élő részévé válik. A köztársaság elnöke, a kormány s az országgyűlési képviselők esküjüket a magyar Szent Korona előtt teszik le. Ezen alkalmakkor a koronát az Országgyűlés üléstermébe viszik át, ahol ünnepélyes keretek között a magyar történelem jogfolytonosságát jelképezve van jelen.”[289 – 100-101.]

Az eddigiekből megbizonyosodhattunk arról, hogy a Szent Korona jelentésének és szerepének, mibenlétének kérdésköre mennyire összetett, történelmileg és jelentéstanilag többrétegű. Érvényes ez a Szent Korona, mint tárgy történetére és sorsára, eredetére és szerkezetére, példázva a Szent Korona népének és országának sorsát.

A SZENT KORONA EREDETE*

Közkeletű felfogás szerint “mai Szentkoronánk két részből van összeillesztve, mégpedig elég primitív módon: a felső, szentistvánkori rész 1.5 mm vastag aranyszögekkel van hozzászögezve az *I. Géza-féle bizánci alsó koronához”.[40 – 61.]

A Szent Korona eredetéről a vele kapcsolatos eseménytörténet és a tárgy leírása kapcsán is sokat tudhattunk meg, amint az előzőekben ez látható volt.

Ugyanakkor kiterebélyesedőben van egy új quasi tudomány, amely művészettörténeti, ötvösművészeti, fizikai, teológiai eszközök igénybevételével törekszik a magyar Korona eredetének és szerkezetének feltárására. Ennek nagy lökést adott a Korona hazahozatala az Amerikai Egyesült Államokból 1978-ban. Újra a magyar államra hárult a koronázási jelvények méltó őrzésének, megóvásának, esetleges helyreállításának kötelessége. Ekkor nyílt meg a kutatás lehetősége a magyarországi tudósok előtt.

A koronázási jelvények tudományos igényű kutatásának összehangolására, a helyreállítás teendőinek meghatározására a művelődési miniszter történészekből, művészettörténészekből és restaurátorokból álló szakértő és tanácsadó bizottságot létesített. E “koronabizottság” sürgető feladata lett a foszladozó koronapalást megmentéséről való gondoskodás. A korona romlásával fenyegető 1867-es cin forrasztások megbolygatását elhalasztották addig, amíg változás nem észlelhető, a palástot pedig kivonták a kiállított koronázási jelvények közül, helyreállításáig, a további romlás lassítása végett sötétben elhelyezve.

Legalább ennyire fontos döntés volt egy nemzetközi tudományos ülésszak megrendezése a Magyar Nemzeti Múzeumban 1981. szeptember 22–24. között a korona és a többi koronázási jelvény kérdésköréről.

Milyen előzményekre támaszkodhatott a koronakutatás ebben az időben?

Ennek tárgyilagos, torzítás nélküli leírása könyvtárnyi irodalom összefoglalását igényelné egy vaskos kötetben. Az érdekelt kutatók saját eredményeik köré csoportosítják az eddigi adatokat, saját felfogásuknak megfelelően értékelve és rangsorolva ezeket. Az ilyen értékelő ismertetéseket akkor fogadhatnánk el minden tekintetben jónak, ha az ismertető szerző eredményeit igaznak, nézőpontját ebből eredően kifogástalannak tekintenénk. *Előfeltevés nélküli, zárt logikai láncba illeszkedő, s minden tekintetben megdönthetetlen okirati és tárgyi bizonyítékokkal körülbástyázott elmélet a korona keletkezésének idejéről, módjáról, szerkezete kialakulásáról nem létezik. Vannak viszont a valószínűség különböző fokán álló elméletek.*

A legnagyobb számban képviselt nézet szerint a Szent Korona két részből, az alsó, görög koronából és a felső latin koronából való egyesítéssel jött létre a X–XIII. században, s a két rész közül a latin korona lehetett a régebbi alkotás, amely nagy valószínűséggel kapcsolatot hordoz *Szent István királyunkkal. Koronánk vitathatatlanul kifejezi az uralkodói hatalom Istentől való eredetét, és egyértelműen utal a bizánci császársággal való szoros kapcsolatra.

A vázlatos teljességre és elemzésre való törekvés igénye nélkül felsorolunk néhány felfogást.

*Révay Péter koronaőr 1613-ban, majd 1659-ben megjelent könyvében a klasszikus felfogást képviseli, amely szerint a teljes koronát *II. Szilveszter pápa adományozta *Szent Istvánnak. A koronát Nagy *Konstantin császár a IV. század első harmadában ajándékozta I. Szilveszter pápának. (Ez az ún. konstantini hamisítvány, majd a hamisított, ún. Szilveszter bulla valódinak elfogadásán alapul.) *Révay leírása szerint *Szűz Mária zománcképe látható volt a koronán.*

1790-ben *Weszprémi István, a nagynevű debreceni orvos-tudós – miután megtekintette a Bécsből hazahozott, Budán kiállított koronát – nem látta tarthatónak a teljes korona *Szent István-i eredetét, figyelemmel a görög korona uralkodó képeire.

*Katona István a XVIII–XIX. század fordulóján határozottan állította, hogy a felső koronarészt *Szent István Rómából kapta, s *Koller József pécsi kanonok a két korona összeillesztését *III. Béla uralkodásának idejére (1172–1186) tette.

*Franz Bock, korának szaktekintélye, német műtörténész 1857-ben a bécsi udvar megbízásából vizsgálta a koronát. Vallotta a két korona összeillesztését, s állította, hogy a latin korona 1000 előtti római munka.

A kiegyezés után a Magyar Tudományos Akadémia bizottságot küldött ki *Ipolyi Arnold püspök vezetésével, amely királyi engedéllyel vizsgálta a koronát 1880-ban. Ipolyi jelentést tett, és 1886-ban könyvet jelentetett meg a koronáról és a koronázási jelvényekről. A latin korona római eredetét vallotta, nem titkolva bizonyos kétségeit. Készített egy koronarekonstrukciót első királyunk koronájáról, elhelyezve rajta a mai koronáról hiányzó négy apostol képet, ezzel mintát adva számos szobornak, az említett Szilveszter bullát valódinak fogadva el.

Az 1740 óta vitatott eredetű és valódiságú Szilveszter bullát *Karácsonyi János 1891-es tanulmánya XVII. századi hamisítványnak állította, bizonyítékokkal alátámasztva véleményét. Ugyanezt tette a *Hartvik-legenda koronaküldésre vonatkozó részével, 1150 körüli utólagos betoldásnak minősítve azt.

*Hampel József, a magyar régészet késő bbi kiválósága, 1880-ban néhány órán át tanulmányozta a koronát. Kérdéseit a sajtóban tette fel, mintegy megadva a modern kutatás feladatait, eltérve *Ipolyi Arnold véleményétől:

A korona-pánton (felső koronarészen) miért van nyolc apostol a tizenkettő helyett? Ha a korona felső lemezei eredetileg is koronának készültek, miért kellett a felső-középső lemezt, *Krisztus képét durván áttörni a tetőkereszt megerősítésére? Miért kellett a *Szent István koronájának tartott felsőrészt megcsonkítani, zománctábláit megrongálni csupán azért, hogy összetoldozzák a jóval fiatalabb görög koronával?

*Pauler Gyula szerint a korona nyomtalanul eltűnt, miután *III. Henrik azt visszaküldte Rómába a ménfői csata után. A korona felső része kapcsolatban lehetett *Szent Istvánnal, bár más változat is lehetséges.

Az orosz *Kondakov, elismert zománcművészeti kutató szerint egy aranyabroncsból és egy (eredetileg szentelt kenyér beborítására használatos ortodox) bizánci “csillag”-ból van összetéve a korona, amelynek keletkezése XI. századvégi, vagy XII. századeleji.

*Czobor Béla az 1896-ban három napra kiállított koronát megtekintve állította Kondakovval szemben, hogy az aranypánt XIII. századi, noha annak zománcképei *Szent István korára utalnak.

1907-ben *Jean de Bonne Fon a magyar királyi koronát különféle korú elemekből álló hamisítványnak mondta, míg *Frankhauser karlsruhei német levéltáros, a latin koronát *VII. Gergely pápa fennhatósági törekvését képviselő papi körök hamisítványának tartotta.

1916-ban *Varju Elemér, a Magyar Nemzeti Múzeum történeti gyűjteményének igazgatója kiáll a latin korona *Szent István-i eredete, eleve korona jellege mellett. Álláspontját később tévesnek minősítették.

*Otto von Falke, nemzetközi hírű német zománcművészeti szakértő 1928-ban nem mondott ellent a latin korona *Szent István-kori eredetének, sőt annak zománcképeit egy 1000 táján működő milánói műhelyhez kötötte.

Ezért az 1938-as *Szent István év idején már általános volt a nézet: a latin korona *Szent Istvánhoz és *II. Szilveszter pápához kötődik.

Epizódszerűen említhetjük *Percy Ernst Schramm kutatásait, aki állította, hogy *III. Ottó német császár és *II. Szilveszter pápa kapcsolatában a császár volt a meghatározó. A kor német történésze *Thietmar merseburgi püspök feljegyzésére hivatkozva állították, hogy *Szent István a császártól fogadott el koronát. Györffy szerint a szövegből csak a koronázás császári támogatása, de nem császári koronaküldés következik.

*Tóth Zoltán a latin koronát *Szent István fejdíszének tartva, a koronát császári adományként elemzi, megállapítva, hogy a mi zárt (pántos) koronánk a latin-germán koronafejlődésnek felel meg. Nagy apparátussal bizonyítja, hogy a *Hartvik-legenda koronaküldési története *Hartvik püspök kitalálása.

Az eddigiek a latin koronával foglalkozó elméletek. Jóval kisebb a görög korona korábbi irodalma.

A XVIII. század egyetlen komoly vitáját a magyarországi származású *Schwarz Gottfried keltette azáltal, hogy az egész korona eredetét a bizánci udvarba helyezte, tagadva a pápával vagy *Szent Istvánnal való kapcsolatot. Ez a vélemény egyházi oldalról, de a katolikus történetírók részéről is teljes elutasítást kapott.

A kutatók többsége ma is elfogadja *Weszprémi István véleményét az ezerhétszázas évek végéről, miszerint az alsó koronarész görög betűkkel jelölt uralkodói: *Dukász Mihály, *Konstantin trónörökös és *I. Géza magyar király. Megállapítják a Dukász Mihályt ábrázoló lemez fölösleges átfúrását, ebből következtetve arra, hogy a bizánci koronarész sem teljes egészében maradt ránk.

Egyes kutatók – *Darkó Jenő és mások – az 1930-as évektől állították, hogy a *Konstantin kép nem Dukász Mihály fiát, hanem testvérét ábrázolja. Ezt *Moravcsik Gyula elvetette.

*Mathilde Uhlirz osztrák kutatónő 1951-ben megkísérli bizonyítani a magyar királyság német császári gyámság alatti kialakulását.

1945 után (wiesbadeni) vizsgálatai alapján *Patrick J. Kelleher amerikai tudós 1951-ben publikálja eredményeit. A latin korona pántjai eredetileg

nem készültek koronának, azaz *Szent István nem viselhette a latin koronát – állítja. Ugyanakkor a koronapántokat egy *Szent István birtokában volt evangéliumos könyv borítótáblájának részeiként mutatja be. Szerinte a latin korona zománcképei a korabeli regensburgi művészet stílusát mutatják.

*Alfred Boeckler német művészettörténész 1956-ban jelenteti meg tanulmányát e kérdésről. Szembefordul Kelleher és az őt nagy vonalakban követő *Bárány Istvánné Oberschall Magda magyar kutató véleményével. Következtetése szerint a latin korona sohasem illette *Szent István fejét. Ez a tény – mondja – nem kisebbíti a nemzeti ereklye értékét és becsét. Az ugyanis a XII. századi magyar aranyművesség értékes, kiváló alkotása.

*Deér József vitatkozik a *Gerevich és követői által vallott ír származtatással, és a latin koronát a XIII. század első vagy második negyedéből, magyarországi műhelyből származtatja.

*Vajay Szabolcs, neves svájci magyar heraldikus és történész, Oberschall Magdához hasonlóan vitatja ezt a késői eredetet, lehetségesnek tartja a *Szent István koriságot, valószínűnek tekinti a korona XII. század eleji keletkezését. Állítja és valószínűsíti a latin korona Aquitania-i vagy Szentföld-i eredetét. Felveti azt a gondolatot, hogy a korona keresztje III. Béla idején helyet cserélt az országalma latin keresztjével, amely viszont *Szent István idejéből való.

*Polner Ödön már 1943-ban, majd nyomában *Grexa Gyula, s a némileg hasonló gondolatokat hangoztató László Gyula nyomán honosodott meg a feltételezés: a latin korona *Szent István ereklyetartójának teteje.

Nyomatékosan említjük Györffy György történeti tényként állított véleményét, miszerint István *II. Szilveszter pápától koronát kapott. Utal rá, hogy *Szent István koronája és a mai korona összekapcsolását a művészettörténészek nem tartják igazolhatónak és valószínűnek. Ugyanakkor elképzelhetőnek véli valaminek a beépítését, ami első királyunké volt. A görög koronát *Oberschall női koronának (*I. Géza felesége, a bizánci Szünadéné jelvényének), míg *Györffy György Géza herceg koronájának, ugyanakkor *Boekler 1956-os művében késő középkori, legkésőbb 1440-ben készült tárgynak tartja, kivéve a zománcképeket, tagadva a női korona-elméletet.

*Deér József a legvalószínűbbnek azt tartja, hogy a görög korona csak a latin koronával való egyesítése után lett uralkodói fejék, előtte *III. Béla király felesége, *Antiochiai Anna magyar ötvösök által készített koronája volt.

*Dümmerth Dezső 1977-es könyvében feltételezi, hogy *Szent István koronaabroncsa és a görög korona abroncsa azonos lehet. A finomabb művű bizánci zománcokat pedig azért vették le egy másik görög koronáról, hogy az eredetileg első királyunk fejét övező koronára

helyezzék. Mivel mások későbbinek állítják a görög korona abroncsát, ez a feltevés bizonyításra vár.

Térjünk vissza az 1981. szeptember 22–24-i tudományos ülésszakra. A korona sorsát érintő döntések mértéktartóak voltak. Mellőzték a korona szétszedését, besugárzását, forrasztásainak megbolygatását, a folyamatos állapotfigyelés mellett döntve.

A koronázási palást sötét helyre tétele a legkisebb elvárható óvintézkedés volt. A korona légüres térbe helyezését vagy más különleges kezelését nem tartották indokoltnak.

Kovács Éva a koronáról folytatott újabb kutatási eredményeket összefoglalva előadta, hogy a latin korona valamely négyágú tárgy lehetett a román korból. Ezt forrasztották a korona tetején látható *pantokrátor-lemezhez.

**Györffy György* és **Váczy Péter* a görög koronáról hozott bizonyítékokat, amellett érvelve, hogy ez *I. Gézáé volt, s ez lett a Szent Korona alapja.

Az ülésszakon – más tudományos eszköztárral – megismétlődtek a korábban már kifejtett álláspontok, azzal a lényeges eltéréssel, hogy az elsöprő többség szerint a Szent Korona nem ékesítette államalapító szent királyunk fejét, mert ekkor még nem léte*zett; a két koronarész egyesítése a XI. századtól a XV. századig történhetett, szerzőnként más-más időpont melletti érveléssel ezen időtartamon belül.

Vannak azonban egyesek által “fattyúhajtások”-nak nevezett, tudományos elemző kriti*kában méltatlanul nem részesített – mert a hagyományos történészi-művészettörténészi szemléletmódtól és világlátástól gyökeresen eltérő – tudományos eredmények és ezekre épülő nézetrendszerek, amelyek vázlatos ismertetésből sem hagyhatók ki, mint egy jövendő szintézis mellőzhetetlenül mérlegelést igénylő elemei.

Az egyik ilyen jellegzetes irányzat a fizikus *Ferencz Csaba és társai nevéhez fűződik, markáns természettudományos alapokon álló, fantáziadús elméletként illetve hipotézisként.

A másik, ehhez szellemiségében közelálló, ötvösművészeti alapozottságú, teológiai, őstörténeti utalásokban gazdag, szuverén hipotézis a *Csomor Lajos és társai által képviselt nézetrendszer. *Csomor Lajos* és **Ferencz Csaba* meghatározó egyéniségei ennek az irányzatnak.

Eredményeiket a hagyományos tudományossághoz érthető módon kapcsolódó **Bertényi Iván* és az új eredményeket nagy meggyőződéssel, összegezően, a katolikus teológia szemléletmódját felhasználva tolmácsoló **Molnárfi Tibor* összefoglalása nyomán ismertetjük.

“F. és tsai” szigorú kutatási követelményt követtek. A Koronát, mivel nyersanyagból készült vég-termék, tudatos, átgondolt munkával létrehozott műnek tekintették, amelynek szükségképpen “szerkezete” van, amely éppen ezért vizsgálható. Megállapításaikat a) a tények, b) a levonható következtetések, c) a felvethető lehetőségek (hipotézisek) kategóriájába sorolták.

A *tények* közül a legfontosabb megállapítás a KORONA SZERKEZETÉRE vonatkozott. Kiderült, hogy a Szent Korona egészét, úgy ahogy van, EGYETLEN MÉRTÉKEGYSÉG jellemzi. A mértékegység az angol hüvelyk (inch), amelynek értéke 25,4 mm. Ez a mértékegység AZONOS A FELSÔ PÁNTOKRÁTOR kép, továbbá az ALSÓ (ABRONCSON LÉVÔ) JÉZUS KÉP TRÓNUSÁNAK SZÉLESSÉGÉVEL, az 1 HÜVELYKKEL.

MINDEN MÉRET KIVÉTEL NÉLKÜL EGÉSZ SZÁM. “*Két hüvelyk* az ABRONCS magassága, a PÁNTOK SZÉLESSÉGE, a ferdén álló KERESZT (függőleges) magassága, a FELSÔ, négyzet alakú PÁNTOKRÁTOR kép oldalhossza, a homlokzati *PANTOKRÁTOR kép szélessége, magassága, az ABRONCSON a két kis gyöngyökből álló gyöngysort rögzítő FÜLEK TÁVOLSÁGA, a 8 APOSTOLKÉP MAGASSÁGA, az abroncson a nyolc nagy ékkövet tartalmazó mező szélessége, azaz két kép távolsága… A hagyományosan *corona graeca*-nak és *corona latinának* nevezett részeken ezek a két hüvelykes méretek a gyártáskor véglegesen kialakított méretek. MÁR ENNEK ALAPJÁN LEHETETLENNEK KELL NYILVÁNÍTANI A RÉGEBBI hipotézist, miszerint a Korona KÉT RÉSZE egymástól függetlenül, nem egymáshoz készült… Ha viszont… a *Korona egységesen tervezett,* akkor az egyetlen tervet A TELJES KORONÁN RÉSZLETEIBEN IS MEG KELL TALÁLJUK következetesen és hiánytalanul… Szemből nézve az abroncs magassága két hüvelyk, a “corona latina” magassága az abroncstól mérve 3 (három) hüvelyk, a korona teljes magassága 5 hüvelyk és a szemből nézeti átmérő 8 hüvelyk. Ezek pedig… (a XIII. század óta *Fibonacci-ról elnevezett) számsorozat tagjai, amelyek az “aranymetszést” definiálják, az egymásutáni tagok hányadosának határértékeként. A szereplő számok 1, 1, 2, 3, 5, 8. A következő tag (5+8=) 13 lenne s érdekes, hogy az abroncson éppen 13 rögzítő fül tartja – egymástól 2 hüvelyk távolságra – a kis gyöngyök mindegyik sorát, azaz a kerület 13×2=26 hüvelyk. Ezt a rendet KÜLÖN-KÜLÖN egyik rész se tartalmazza, a 3 és az 5 ugyanis az EGYÜTTESÜKNEK – ÉS CSAK AZ EGYÜTTESÜKNEK – a sajátja.” “A Koronán tehát egy szigorú, következetes REND tűnik a szemünk elé. A rend az arányokban az aranymetszést valósítja meg.”[322 – 67–69.]

A korona egyetlen szerkezetként való elkészítéséről állapítják meg *Csomor Lajos* és munkatársai:

“Technológiai vizsgálat igazolja, hogy a kereszt felrögzítésére készült lyukat előbb kifúrták a lemezen, majd felperemezték a lyuk szélét és ebbe helyezték a keresztet. A lyuk pereme körül nem zománcoztak be egy gyűrű alakú részt, a zománclemezeket pedig a pánton lezárták, sőt a *PANTOKRÁTOR ruharedői *e gyűrű körül elfordulnak eredeti irányuktól,*

vagyis a zománcozást AZ ELÔRE ELTERVEZETT FELTÉTELEK FIGYELEMBEVÉTELÉVEL VÉGEZTÉK.

A kereszt tervezettségéből az is következik, hogy – függetlenül attól: íves volt-e eredendően a pánt– könyvtábla nem lehetett semmiképpen, hiszen közepéből merőlegesen kiállt volna a kereszt, mintegy 6 cm magasan, vagyis a könyv kezelhetetlen lett volna.

A pántok csak 8 képet tartalmazhattak.

A keresztpánt készítésekor – először a *zárólemez*, felső *Pantokrátorkép tartólemeze készült el, majd az alá csúsztatták négy oldalról a pántok felső végeit, amit odaszegeltek és odaforrasztottak. Ezt követte a képek (nyolc apostolkép) foglalatainak, az eltervezett kövek, filigránok, gyöngyök foglalatainak pántra helyezése. HA TEHÁT nem nyolc, hanem minden pánt egy képpel több lett volna (hogy 12 apostol legyen), akkor azt később, az abroncshoz erősítés előtt le kellett volna vágni, a végeken pedig láthatóak lennének ezeknek a foglalatoknak a maradványai. Ezenkívül a pántokon a képek helyét (felülről nézve) behorpasztották.

Végül: amikor bevilágítottak a keresztpánt és az abroncs közé, szemmel is láthatták a keresztpántot lezáró gyöngydrótokat, amelyek ott helyezkedtek el az alsó keresztpánt SZÉLÉTÔL A SZÉLÉIG. Ide tehát több kép nem kerülhetett. Az is megállapítható volt, hogy ez a lezárás mind a négy alsó pánton megtalálható és kitapintható. A záró gyöngydrótok az alkalmazott többivel azonos minőségű és felforrasztása azokkal *egyidős*. "Ez pedig azt jelenti, hogy a keresztpántot nyolc apostol képpel és egy *Pantokrátor képpel tervezték és készítették. Soha nem volt rajta a majd kétszáz esztendeig eltávolítottnak vélt másik négy apostol képe… Felmerülhet azonban a kérdés, hogy nem vághatták-e le a négy apostol képet a pántok FELSÔ végéről. A keresztpánt tervszerű készítésének jele a felső négy apostolkép gyöngydrót keretezése is, ugyanis a nagynégyzet alakú lemez keretező gyöngydrótja EGYBEN A NÉGY FELSÔ apostolkép felső gyöngydrótja. Ezeket a képfoglalatokat (a négy apostol kép befoglalását) ELEVE úgy készítették, hogy a felső szélükre nem forrasztottak keretező gyöngydrótot, mert a készítő aranyművesek tudták, hogy a négyzet keretező gyöngydrótja találkozni fog e foglalatok felső szélével. Ez tehát azt jelenti, hogy a pántoknak nemcsak az alsó végeit, hanem a FELSÔKET is gondosan megtervezték. Innen sem vághatták le az apostolképeket."[107 – 52-53.]

*Beöthy Mihály, *Fehér András, *Ferencz Csaba és *Ferenczné Árkos Ilona nézeteire *Pap Gábor művészettörténész is hatással volt. Sarkalatos megállapításuk szerint a korona szembenézeti, oldalnézeti, továbbá a ferdén álló kereszt csúcsától a függők átlagos hosszáig szemlélt méretei az aranymetszés szabályai szerint tagolódást mutatnak. A "kisebbik rész úgy aránylik a nagyobbik részhez, mint a nagyobbik rész az egészhez" szabályát, az "aranyarányt" (aranymetszést) írták le.

Másik megállapításuk szerint a korona tetején álló kereszt dőlésszöge hozzávetőlegesen megegyezik a földtengely és az égi egyenlítő hajlásszögével, amint ezt 1975-ben *Bosnyák Sándor már felvetette.

Végkövetkeztetésük: a kor világszemlélete, kozmológiája jelen van a Szent Koronában! Mindebből következik okfejtésük szerint, hogy a korona nem több különböző korú alkotóelemből tevődik össze, hanem azt az 1000. év körül egyszerre készítették.

“A hagyományos nézetet vallókkal szemben a koronát szintén megvizsgáló aranyművesek egy csoportja – *Csomor Lajos, *Csontos Béla, *Ludvigh Rezső és *Poór Magdolna – több fontos kérdésben támogatta a mérnökök felfogását. Ôk is megfigyelték az aranymetszés szabályának a követését s azt is vélelmezik, hogy az abroncs és a keresztpánt tudatos tervezéssel, együtt készült. A mérnökökkel szemben azonban, akik úgy vélekednek, hogy (a világ koronái sorában egyébként páratlan módon) a korona csúcsán álló kereszt eleve ferdére készült, az aranyművesek elfogadják a hagyományos álláspontot; szerintük a kereszt eredetileg egyenesen állt, s csak az utólagos erős feszítő mozgás következtében dőlt meg. (Ez egyébként érthető is, hiszen a kereszt dőlésszögének az égi egyenlítő hajlásszögével való megközelítő stabilizálása a véletlen, azaz a XX. századi forrasztás műve.) A Dukász-kép foglalata tetején egy nagyobb alkotórész letépésének a nyomát vélik felfedezni. Már a régebbi szakirodalom foglalkozott egy olyan híradással, miszerint *1551-ben, amikor *Izabella királyné* átadta *Ferdinánd királynak (1526–1564), illetve megbízottainak a koronázási jelvényeket, a koronáról *letört egy keresztet.* Fia, *János Zsigmond állítólag egész életében a mellén viselte ezt a keresztet, »mert akinél a kereszt van, ahhoz visszakerülnek a hiányzó részek is, melyek a kereszt hatalmának alávetve hozzá tartoznak«. Az eddigi kutatók – amennyiben egyáltalán hitelt adtak a vonatkozó utalásoknak – arra gondoltak, hogy a koronát a csúcsán álló kereszttől fosztották meg, s az így 1551-ben leszerelt kereszt helyébe került a ma ferdén álló. Az aranyművesek által feltételezett elképzelés azonban, miszerint a letört dísz a Dukász-foglalat tetején állhatott, lehetővé teszi a kereszt letörésére vonatkozó híradás elfogadása mellett is annak a vélelmezését, hogy a korona csúcsán álló kereszt a XVI. századnál jóval korábbi időből is ránk maradhatott.

Miután Csomorék megfigyelték, hogy az alsó koronapánton található Dukász Mihály, *Konstantin és *Géza zománclemezei nem illenek be pontosan a foglalatukba, azt a következtetést vonták le, hogy eredetileg más képek voltak a helyükben. Minthogy pedig a mérnök-kutatókhoz hasonlóan ők is azon a véleményen vannak, hogy a korona egységesen tervezett és kivitelezett aranyműves mű, datálása korábbi is lehet a XI. század harmadik negyedénél. A Magyar Televíziónak adott interjújában, illetve a *História* című folyóirat hasábjain *Csomor Lajos úgy vélekedett, hogy a technológiai összehasonlító vizsgálatok alapján a teljes korona 750 és 1000 között készülhetett, azaz amikor *Szent István élt, a korona már

megvolt. *Ferencz Csaba pedig mindehhez hozzátette: nem zárható ki, hogy a korona *Szent Istváné lehetett, ezt újra meg kell vizsgálni.

A művészettörténészek és a Szent Koronát későbbre datáló kutatók véleményétől eltérő felfogását Csomor Lajos önállóan megjelent könyvekben, újság-, illetve folyóiratcikkekben s különböző emigráns szervezetek vendégeként nyugati körútjain tartott előadásokban ismertette. Felfokozott népszerűsítő és "média"-tevékenységének köszönhetően nézetei csakhamar ismertebbé váltak, mint bármely más korona-kutató felfogása.

Csomor szerint a Szent Korona (a három említett zománctábla kivételével) már *Szent Istváné is lehetett, sőt még régebbi.

Csomor újabb munkáiban is azt a felfogást vallja, hogy a három korjelölő képet kicserélték, foglalataikat utólagosan hajtogatták. *Géza képe nem fért be a foglalatba, ezért a képből levágtak (szimmetriatengelye balra csúszott), emellett a foglalat peremét simán ráhajtották a képre.

…A művészettörténészek 1986-os kritikájában felhozott érvek ellenére *Csomor Lajos és több követője továbbra is kitart a Szent Korona összeállításának a feltételezése mellett. A *Révai Péter könyvének első kiadásában szereplő *Szűz Mária-kép megcsonkított párját, sőt magát a képet véli felfedezni Csomor a Tbiliszíben őrzött *Khakhuli triptichon táblácskáján, amelyről megállapítja, kiegészítése esetén olyan magas és széles *Szűz Mária-kép nyerhető, amilyet a magyar Szent Koronáról leszereltek. (Azóta *Nyáry Éva személyében már művész is akadt, aki kiegészítette s kiállításokon a Szent Korona zománctábláiról készült festményeivel együtt szerepelteti ezt a Mária-képet.) Felfogása támogatására Csomor logikai érvet is felhoz: «akárhogy is van, logikus dolog elképzelni, hogy a magyar királyok beavatási koronáján – egyben a magyar állam jelképén – ott kellett hogy legyen annak a Szűz Máriának a képe, akire az országot bízták.«

…Csomor Lajos nyomán a Szent Koronát az ezredforduló elé datáló aacheni pap szerző, **Szigeti István* hatvanoldalas füzetet szentelt a Szent Korona titkának. Számmisztikával foglalkozó fejtegetések nyomán azzal a meglepő bejelentéssel »ajándékozza meg« az olvasót, hogy a magyar Szent Koronával koronázták császárrá *Nagy Károlyt (768–814). Konkrét koronát nem említő adatokkal próbálja alátámasztani fejtegetéseit; ezek szerint koronánkat Károly vagy zsákmányolta az avaroktól, vagy valamelyik avar kagántól (hódoló) ajándékként kapta. Amikor Rómában eljátszotta, hogy *III. Leó pápa »ráerőszakolta« a koronázást, a magával vitt három nemesfém aszta*lka egyikére helyezte a koronát, hogy a pápának csak utána kelljen nyúlnia, s könnyen az ő (Károly) fejére tehesse. Az avaroktól való kincsszerzés dátumaként 796-ot említi, amikor *Erich friauli herceg tizenöt szekér aranyat és ezüstöt zsákmányolt s ezt Aachenbe vitte. De ugyanazon évben *Nagy Tundum kagán hódoló úton járt Aachenben – ő is vihette a koronát. Szigeti szerint *Nagy Károly a

császárkoronázást követően visszavitte magával koronánkat Aachenbe. Fia és utóda, *Jámbor Lajos (814–840) szintén ezzel a koronával koronázta meg magát Károly parancsára, majd Nagy Károlyt a Szent Koronával a fején temették el. *III. Ottó 1000-ben felnyitotta *Nagy Károly sírját, »Károly-ereklyeként« magához vette annak mellkeresztjét és egyik fogát, de a források nem említik, hogy a koronát is elvette volna. Ezt az »apróságot« Szigeti a*zzal hidalja át, hogy a korona, jogar stb. említése már kimerítette volna egy sírrablás tényét, de hogy mégis elvitte, onnan *tudjuk*, hogy 1165-ben, a sír második feltárásakor a korona és a jogar már nem volt a sírban. Ottó Rómába ment, ott átadta a koronát a pápának (Szigeti erre sem id*éz forrást), a pápától került azután *Szent Istvánhoz, akit 1000-ben megkoronáztak vele… De *megismerhetjük* a korona 796 előtti történetét is Szigeti munkájából: a koronát *Világosító Szent Gergely tervezte *III. Tiridates (294–324 k.) örmény királynak, aki hosszú betegségéből felgyógyulva kiengedte a szentet börtönéből s 301-ben udvartartásával megkeresztelkedett. *A Szent Korona 304 és 308 között készülhetett.* (A koronán szereplő *Szent Kozma és *Damján 303-ban szenvedett vértanúhalált.) 454-ben Avarairnál a Szasszanidák legyőzték az örményeket, a korona ezután “valahogy” avar kézre került.

…*Szigeti István füzetéhez **Csomor Lajos* ugyancsak *A Szent Korona titka* címmel a Szent Korona szerkezeti, művészettörténeti és államjogi eredetét taglaló könyv vázlatát csatolta. Ebben jórészt megismétli korábbi tételeit **Szent István egységes (a három korjelölő zománctábla nélküli)* koronájáról s *átveszi Szigeti István avar-elképzelését:* koronánkat az avar kagánok kincstárából *rabolták el 795–796-ban*. Ezt követően azonban okfejtése elválik Szigeti Istvánétól: a koronát olyan uralkodói ékszerkészlet részének tartja, amely egyaránt tartalmazott szkíta-hun-avar, valamint keresztény jelképekkel készített darabokat. Az ékszerkészlet (beleértve a magyar koronázási jogart is) szerinte belső-ázsiai, iráni és mezopotámiai eredetű, kaukázusi technikák felhasználásával készült, egy kaukázusi keresztény hun ötvösműhelyben. Zománcképei tanúsága szerint a Szent Koronát valószínűleg a *Krisztus utáni IV. században állították össze, egy kaukázusi keresztény hun uralkodónak, megrendelője Katter hun király lehetett. A *Geobitzász-kép kaukázusi volta, Csomor szerint, bizonyítja, hogy koronánk a VI. században *Gordás kaukázusi hun király birtokában volt. …Így a magyar Szent Korona a keresztény csodaszarvas, Isten küldötte és Isten földi képviselője. Mint ilyen, szorosan kapcsolódik a magyarság történelmi szerepéhez és kárpát-medencei küldetéséhez, küldetéstudatához – mintegy megtestesítője mindezeknek”. Végezetül tézisszerűen is közli Csomor, hogy koronánkon eredetileg *Szűz Máriának, valamint Raffael és Uriel arkangyaloknak a képe állott. “*Szűz Mária képe egyben a Szent Lélek ábrázolása is volt, és ezen felül volt a magyar Szent Koronán egy olyan »liliomos kereszt« is, amely kifejezetten a Szent Lélek jelképe. Ezzel tehát a magyar Szent Korona a Szentháromságot is megjelenítette, mivel a felső *Pantokrátor-kép az Atyát, az oromzati *Krisztus-kép pedig a Fiút ábrázolja.”[58 – 46-56.]

Számtalan bíráló és megbélyegző észrevételt vontak fejükre ezek a szerzők. Lássunk néhány szemelvényt!

“Amint az 1978 utáni legújabb hipotézisekből láthattuk, a korona létrejöttét legkorábbra, az ezredforduló elé datáló, az egész korona *Szent Istvánhoz kötését lehetségesnek tartó szerzők felfogása szerint az összeillesztés problémája fel sem merül, hiszen – szerintük – koronánkat (esetleg néhány zománckép kivételével) rögtön mai alakjában alkották meg. Mint azonban *Váczy Péter rámutatott, az aranymetszés követelményeinek való megfelelés önmagában még nem bizonyítéka az *egész* korona egységes, egyszerre való megtervezésének, megalkotásának. Minthogy az aranymetszés szabályát a középkor ismerte és gyakorolta, vérében lehetett annak az ötvösmesternek is, aki a korona felső, latin részét összeillesztette az alsó, görög résszel. Váczy szerint a görög koronarész három uralkodóalakja – az aranyművesek ismertetett felfogásával szemben – beletartozik az alsó koronaabroncson ábrázolt többi zománclemez sorába. *Konstantin zománcképének a kerete is ugyanabból az anyagból készült, mint a többi, négyzetes görög kép. Foglalata, a piros betűk formája is tökéletesen azonos a fekete színű feliratokéval. A Géza-kép kopottsága, zománc- és aranyszíne sem tér el lényegesen a görög sorozatképek jellemző tulajdonságaitól. Végül Dukász Mihály képe is beilleszthető a görög korona alakjainak sorába. *Váczy Péter nem alaptalanul hivatkozik arra, hogy *ha a korona egyszerre*, meghatározott terv szerint készült volna, magyarázatlan maradna a rajta alkalmazott *csúnya szegecselési eljárás.* De – a feliratok nyelvén kívül – különbözik a latin korona a görögtől a díszítések alkalmazási módját, elhelyezését tekintve is. Így a korona egységes egészként való, korai datálását – miként számos más, a koronával kapcsolatos feltételezést – távolról sem lehet bizonyítottnak tekinteni.” [58 – 57.]

“A mérnökök kozmológiai elmélete, a szakrális célokat szolgáló korona egyfajta csillagászati eszközként, naptárként való felfogása, e sorok írója szerint aligha képzelhető el.”

“A tudományos… szakirodalom külföldön és hazánkban egyaránt el szokta utasítani az olyan próbálkozásokat, hogy különböző kronológiai, mitikus elemeket vonjanak be az egyes konkrét szakmai kérdések megoldásába… idegenkednek a kutatók a számmisztikától, hiszen a számokat többféleképpen lehet csoportosítani, szorozni, osztani,…”

“Amennyire helyeselni lehet új műszerek (szemfenékvizsgáló tükör, gégetükör) bevezetését a kutatásokba, s így egyes, korábban nem létezett részletek ötvösszemmel való megfigyelését, annál inkább ’övön alulinak’ kell tekinteni… a személyeskedő hangvételű támadásokat, amelyekkel a nézeteit el nem fogadó művészettörténészeket a sajtó hasábjain Csomor illette.” [58 – 57.]

*Marosi Ernő, *Kovács Éva és *Lovag Zsuzsa 1986-ban a “Művészettörténeti Értesítő”-ben *Csomor Lajos érvelésének ellenérveit foglalta össze.

*Marosi Ernő, követve az érdemes *Bogyai Tamást, barokk szóvirágnak tartja *Révay Péter koronaőr 1613-as leírását, amelyben a korona hátoldalán Szűz Máriát írja le, amiből a korona bizonyos képeinek későbbi kicserélése és ezáltal kormeghatározásra való alkalmatlansága következne.

*Lovag Zsuzsa a fizikusokat bírálja, mondván: a földtengely hajlásszögével nem lehet olyan korban operálni, amikor a tudomány nem ismerte a föld-tengely fogalmát. Rámutat, hogy a corona Graeca valamennyi zománcképe azonos színű, tehát egyazon műhelyből került ki, vagyis nem cserélték ki őket.

*Kovács Éva leírása szerint a korona alkotórészei eredeti formájukat őrzik, ezeket nem hajlították, zománcaikat nem cserélték.

1989-ben *Bogyay Tamás a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség 1989-es konferenciáján, majd a *Mojzer Miklós emlékkönyvben érvelt a koronaabroncs és a keresztpánt utólagos összeillesztése mellett – a Csomor féle egyszerre való összeállítás ellen –, hivatkozva a két koronarész gyöngysorainak eltérő típusára és előállítási módjára.

*Péri József ötvös a Korona Bizottságban folytatott technikai vizsgálatai nyomán a Szent Koronában nem egységesen megtervezett és elkészített koronát ír le.

Nem folytatjuk a latin és a görög korona összeillesztésével és az összeillesztés időpontjának meghatározásával foglalkozó terjedelmes irodalom taglalását, csupán arra utalunk, hogy *Mátyás király (így a Thúróczy krónika) előtt *Szent István első pénzein jelenik meg az ábrázolásokon a zárt magyar királyi korona.[322 – 61]

Nem szabad, hogy *Csomor Lajos és *Ferencz Csaba eredményei ellenhatásként a régi nézeteket meg merevítsék, hanem inkább gerjesztő, élesztő erejükre és szerepükre van nagy szükség. Bízzunk ebben! Bízzunk a szemléleti kalodáktól megszabaduló, előítélettől mentes új nemzedékben, amint bizakodnunk kell a Szent Korona megújuló szerepében és hivatásában.

Szent Koronánk titka megfejthetetlen maradt mindmáig, s nagy valószínűséggel nem lesz ez másként a jövőben sem. Hivatásának betöltéséhez, misztériumához hozzátartozik a titok. Hiszen amiről szó van: arany és drágakő, gyöngy és zománckép, de nemcsak arany és drágakő, gyöngy és zománckép, hanem sokkal több: Magyarország Szent Koronája.

MIÉRT SZENT?*

Szólnunk kell a Szent Korona és a koronázási jelvények közjogilag kifogástalan elnevezéséről.

A Szent Korona 1978-as hazatérte után *Bölöny József lényegretörően és pontosan írta meg véleményét a Sacra regni corona című cikkében (nemhiába volt külön rovata a Történelmi Szemlében a különböző közjogi és terminusbeli, szóhasználati, időpont-megjelölési hibák helyesbítésére). Lássuk írásának idevágó részét:

"A **Szent Korona**

A közlemények általában "a magyar korona" hazaérkezéséről, átadásáról, történelmi és műtörténeti múltjáról számolnak be, "a magyar királyi koronáról" beszélne*k. Csak *Nemeskürty István nevezi *szent koronának* (id. cikk) és *Szuhay-Havas Ervin a Népszabadság karácsonyi számában.

*Szent István koronájának ezt a "szent" jelzőjét azonban semmi okunk sincsen mellőzni, még akkor sem, vagy talán akkor a legkevésbé, ha ezt pusztán epitheton ornansnak, díszítő jelzőnek tekintjük. Ezt a díszítő jelzőt ti. évezredes hagyomány fűzi a koronához, amely ezzel a jelzővel vált "az ezeréves magyar államiság szimbólumává".

Mit is jelent koronánknak ez a "szent" jelzője? A magyar "szent", a német "heilige", az angol "holy", a francia "sainte" jelző kevés támpontot nyújt ennek tisztázásához. Nem kell azonban idegenben keresnünk a kérdés eldöntését, mert a múlt század derekáig hivatalosan használt hazai latin nyelvünk világosan különböztet ebben a kérdésben.

Nem a magyar "szent" és az idegen nyelvek hasonló jelzőinek elsősorban megfelelő értelem szerint nevezi ti. koronánkat, nem "sancta corona" néven, hanem *sacra* coronának. Szentnek (sanctus, -a) nevezi az Istent, a katolikus egyház szentjeit, az Istennek tetsző személyeket és személyi fogalmakat. Sacer (*sacra*) jelzőt fűzött a szent, *megszentelt* tárgyakhoz, dolgokhoz. Ez a "szent" jelző jóval tágabb körű amannál. Nem függ szentté avatástól, még csak vallási értelemben vett szentségtől, Istennek tetszéstől sem. A Szentatya (pápa) megszólítása Sancte Pater, az apostoli Szentszék (pápaság, római Curia) latin neve Sacra Sedes (Apostolica). A régebben "Ô szent felségének" is nevezett királyoknak ez a jelzője latinul Sua *Sacratissima* Maiestas, mert *sanctus* (sanctissimus) csak kettő volt közülük: *Szent István és *Szent László.

A sacra corona nem egy szentnek nyilvánított, vallási fogalom, hanem a katolikus egyház által szentté avatott s a magyar nép által szentekként tisztelt nagy Árpád-házi királyainkon kívül a többi nagy királyunk által is viselt, általuk mintegy megszentelt, a hagyomány által szentnek (sacra) tekintett évezredes jelvénye a magyar államiságnak (az 1836: II. tc. "az ország szentséges koronájának őrjeiről" rendelkezik), nem az uralkodó

(rex), hanem az ország (regnum), a magyar állam folyamatos fennállásának a jelképe. Nem sacra regum corona, hanem sacra regni corona.

Szentnek tekintik és nevezik már a XIII. század közepétől (*IV. Béla többek között 1256-ban) a koronát, amely a király személyét is megszenteli. 1388-ban már a dalmáciai városok is “Magyarország szent koronája” iránti hűségüknek adnak kifejezést.

“A szent korona” őrzéséről rendelkezik már az 1464: II. tc. “az ország szent koronájának” őrzéséről az 1492: III. tc., az 1498: XXV. tc., az 1500: XXIII. tc., “Magyarország koronájáról” és a “Szent Koronáról” szól *Perényi Péter 1527. november 11-én elhangzott koronaőri esküje. Az 1655: XLV. tc. úgy rendelkezik, hogy a koronaőrök közül “legalább egyikük állandóan a szent korona mellett maradjon”, az 1715: XXXVIII. tc. az ország szent koronája őrzésének helyéről és őrei megválasztásáról szól, az 1790: VI. tc. arról, hogy az ország szent koronája Budán őriztessék, az 1867: VI. tc. “az ország szent koronája őreinek megválasztásáról” stb.

A *szent* koronát tárgyalják természetesen a legújabban idegen nyelven megjelent munkák is, így *Patrick J. Kelleher: *The Holy Crown of Hungary* címmel (Róma, 1951), *Deér József: *Die heilige Krone Ungarns* címmel (Bécs, 1966), *Radvánszky Antal: *Das Amt des Kronhüters in Staatsrecht und Geschichte Ungarns* címmel (Mainz, 1972), *Bárányné Oberschall Magda: *Die Sankt Stephans-Krone* címmel (Bécs, 1974).

Anélkül, hogy ennek különösebb jelentőséget tulajdonítanánk, inkább csak az elnevezés megszakítatlan folytonosságának jellemzésére említjük meg, hogy az Új Magyar Lexikon 1961-ben megjelent 4. kötetének *korona* szócikke is a *szent koronára* utal és az 1962-ben kiadott 6. kötete tartalmazza a *Szent Korona* szócikket, amely szerint “*Szent Korona*: a magyar királyi korona neve *I. István szentté avatása (1083) óta.”

A koronázási jelvények

Amint a koronát ősidőktől – ha talán nem is éppen István király szentté avatásától – szent koronának nevezték, úgy nevezik 1928-ig úgyszólván kizárólag, és azóta is *koronázási jelvényeknek* – az 1928: XXV. tc. erősen kifogásolható utólagos szóhasználatával – “a hozzátartozó drágaságokat”, bár még a miniszteri indokolása is azt állapítja meg, hogy “A korona és a többi *koronázási jelvények* (kiemelés tőlem B. J.) gondviselésére elsősorban az ország koronaőrei hivatottak.” A “drágaságok” a latin szövegekben előforduló “clenodia” szolgai fordítása. A javaslat eredeti helyes szóhasználatával szemben csak a képviselőházi bizottság javasolta, hogy a törvényjavaslat címének és egész szövegének “koronázási jelvények” kifejezései helyébe “a hozzátartozó drágaságok” szavak tétessenek.

Még inkább kifogásolható az a szóhasználat, mellyel a *koronázási jelvényeket* a szent korona mostan történt átadásával kapcsolatban is többnyire “koronázási ékszereknek” vagy “koronaékszereknek” nevezik. “*Szent István koronáját és a koronázási ékszereket” említi a magyar-amerikai közös közlemény 1977. december 15-én, kijavítás helyett átvette a hibát *Bertényi Iván a Magyar Hírlap december 18-i számában közölt *Koronázási ékszereink* című cikkének már a címében is. Melyiket nevezhetjük vajon ékszernek a koronázási jelvények közül? A királyi palást ruhadarab (kisebb hibáit a koronázás előtt a királyné szokta kijavítani); *Szent István kardja fegyver; a királyi pálca (a különleges alakú és hosszúságú jogar helyesebb neve) épp oly kevéssé ékszer, mint ahogy nem az pl. a marsallbot; az országalma lenne ékszer, melyet csak kézben lehet tartani?

Koronaékszerekről és koronázási ékszerekről beszélnek pedig többnyire a január 6-i ismertetések, vezércikkek, hivatalos közlemények, az ünnepség alkalmával maga *Cyrus Vance és *Apró Antal.

A *koronázási jelvények* egyike sem ékszer, hanem a királyi hatalom jelvényei, melyekkel a nemzet övezte fel a megkoronázott és ezzel teljes jogúvá vált királyát. Ezért latinul *clenodia regni* néven is nevezték őket, ami nyilvánvalóan *az ország jelvényeit* jelenti, nem pedig “az ország ékszereit”.

A koronázási jelvényekhez sorolható távolabbról még az esztergomi kincstárban őrzött három kereszt: a kettős kereszt, az eskükereszt és a kiskereszt, az ún. pax vagy pacificale.

A koronázási jelvényviselők az alábbi sorrendben következtek:

1. a főkamarásmester az *eskükereszttel;*

2. a főpohárnokmester **Szent István kardjával;*

3. a tárnokmester a paxszal, vagyis *kiskereszttel;*

4. a horvát bán az *országalmával;*

5. az országbíró a *jogarral;*

6. a nádor, illetőleg az országgyűlésnek a nádori teendőkkel megbízott választottja a *szent koronával.*

Távolabbról: a nádort, illetve nádorhelyettest követő király előtt oldalvást haladt jobbról

a rangban legfiatalabb püspök a *kettős kereszttel* (apostoli kereszttel), balról a főlovászmester *az ország* kivont *kardjával.*

A koronázási ünnepélyeken az országgyűlés mindkét házának vegyes küldöttsége által készített és mint hiteles leírást, jegyzőkönyvileg az országgyűlés elé terjesztett leírásai *országos jelvényeknek* is nevezték a koronázási jelvényeket, a korábbi clenodia regni szóhasználatnak megfelelően.

Az 1608. évi koronázás előtti IV. tc. az ország koronájáról “és ennek a régi jelvényeiről” (a latin szövegben: clenodia) rendelkezik; a koronázás utáni XVI. tc. a koronáról “a lajstromba foglalt összes jelvényekkel együtt”; az 1715: XXXVIII. tc. azt határozza, hogy az ország szent koronája a hozzá tartozókkal együtt (cum suis accessoriis) Magyarországon őriztessék.”[87 - 356-357.]

Ezek a sorok magukért beszélnek, egyesítve a jogászi szakszerűséget és pontosságot a történelmi szemlélettel és módszerrel.

MÁRIA ORSZÁGA*

“Regnum Marianum (a.m. Mária Országa), Magyarországnak *Szent László óta szokásos katolikus megjelölése; kiinduló pontja *Szent István király országfelajánlása Szűz Máriának, halála előtt. A királyság első századaiban meglévő tisztelet (Máriás pénzek, zászlók, templomok, költemények, legendák) a barokk-korszakban a jezsuiták vezetésével érte el tetőpontját a nevelésben, ekkor alakultak az első Mária-kongregációk” (katolikus hitbuzgalmi egyesületek. A szerző megjegyzése.) Így szól az 1941-ben megjelent Új Idők lexikona, míg a század elején megjelent legjobb magyar tárgyú lexikonnak, a Pallasnak nincsen ilyen címszava.

A komunista önkényuralom korszakának 1961-es ismerettára, az Új Magyar Lexikon pedig így említi: “Az ellenreformáció idején (főleg a 18. sz.-ban) a jezsuiták által kidolgozott állameszme, amely szerint Magyarországot I. István Szűz Máriának ajánlotta fel, aki így az ország védnöke, sőt tulajdonképpeni uralkodója lett. Erre alapították egyrészt a katolikus vallás egyeduralmi igényét, másrészt a királyi hatalom természetfelettiségét. A ~ eszméjében az ellenreformációs Habsburg abszolutizmus és a magyar feudális uralkodó osztály szövetsége jutott kifejezésre. Az ellenforradalmi Horthy-rendszer idején újból feleleveníttették.”

Már ennyiből is látható, mennyire más-más nézőpontból vizsgálható, világnézeti beállítottságtól függően különbözőképpen megítélhető eszméről van szó. Némi történelmi és közjogi érzékkel azonnal tudható: kivételesen jelentős ez a tanítás mind vallási, mind nemzeti szempontból.

A Regnum Marianum, mint kifejlett eszme, a XVII. században jelenik meg *Istvánffy, *Pázmány, *Kopcsányi, *Inchoffer műveiben, támaszkodva a magyar király külső hatalmaktól, de a rendektől való függetlenségét kifejező Patrona Hungariae eszme tételeire, amely szerint a magyar

királyok és az ország az istenanya különös védelmét élvezik, mióta *Szent István felajánlotta országát a Szent Szűznek.

A kérdés tanulmányozásának kulcsa *dr. Máriás István 1943-ban megjelent “Nagyasszonyunk, hazánk reménye. A szentistváni állameszme koronája” című műve[308]; *Németh László: A Regnum Marianum állameszme című tanulmánya 1940-ből[336/a]; és *Waczulik Margit: A magyar barokk vallásos nemzeti öntudatának kialakulása című írása 1942-ből[451].

Eredeti, hivatkozásokban igen gazdag, katolikus szemléletű tanulmányok *Molnárfi Tibor írásai (“A korona”, vagy “Alkotmányozás a Szentkorona-Tan (-Elmélet) függvényében” című a kilencvenes évekből).[323,324]

*Németh László, aki nem azonos a “Minőség forradalma” írójával, részletes tanulmányában rámutat, egyetértve más szerzőkkel: “a magyarság megtérésekor az ősi istenasszony kultusza elősegítette a keresztény értelemben vett Istenanya, a Boldogságos Szűz kiválasztását”. “A magyar katolikus megújulás Máriatisztelete a magyar lélek időszerű igényeinek megfelelően sajátos, normatív jelleget öltött. Néha más népeknél is találunk a Máriatiszteletben nemzeti színt, de ez nem szilárdult ki olyan formában, mint a magyar Regnum Marianum.”

Megemlíti a legendát, ahol a Szent Szűz tervében “*Géza fejedelem születendő gyermeke viszi majd a főszerepet. A legenda… szerint a Szent Szűz megjelenik Gézának, és figyelmezteti a születendő gyermek hivatására.”

A protestáns *Heltai Gáspárnál *Szűz Mária helyébe – a *Hartvik-legendát követő *Bonfini szövegének magyar fordításában – maga az Isten lépett.

Hazánk és nemzetünk “természetjogon” a Szent Szűz oltalma alatt állott minden időben, mondja a szerző, majd így folytatja: “… az országfelajánlás lett a végső és legjelentőségesebb, mondhatnók, jogi szerződés a Boldogasszony és a magyarság között”.

A Németh által idézett *Szekfű szerint Heltainál így beszél *Szent István főembereihez: “Én Magyarországot ajánlottam már régen az *Szűz Mária Asszonyunknak, és azt választottam patrónának az magyarnak és az ő nevére verettem az magyaroknak pénzét. Ez okáért állhatatos szóval szolgáljatok mindnyájan asszonyunknak. És ha valami veszedelem akarna jönni rátok, Ô az palástjával befedezi és megoltalmazza Magyarországot, mert Ô Patrona Hungariae”.

Említi Németh – a katolikus-protestáns ellentét jellemzésére – *Magyari István könyvét, amely 1602-ben a pápistákat újítóknak nevezi, akik bevezették többek közt “az Boldogasszony és több Szentek ünnepe ülését”. Kimondja a bálványozás bűnét, amelyért az Úristen ostorozza a magyarságot.

Lássuk, hogyan ír a szerző:

“A Mária-tisztelet *Szent István lelki életét és kormányzó tevékenységét egyaránt áthatotta. Legrégibb élettörténete, a Legenda Maior elbeszéli, hogy a szent király a lázadó *Koppány ellen a Szent Szűz nevében kélt harcra, Konrád támadása ellen is Máriához folyamodott segítségért, de éppenígy a Szent Szűz nevében bocsátott meg a személyét ért bántalmakért. Kitetszik *Mária-tisztelete az Isten anyjának ajánlott egyházmegyék
és monostorok nagy számából is. Hogy a keresztény magyarság nagy családját Mária személyéhez kapcsolja, népét haereditas Mariae, familia Mariana kifejezésekkel, a Szent Szűz házanépének és örökségének szerette nevezni.

Ez a törekvése különösen akkor nyilatkozott meg magasztos formában, amikor a kereszténység zsenge palántáját és a magyar királyságot *Szent Imre váratlan halála folytán megfelelő utód nélkül kellett elhagynia. A bizonytalanság hullámai közt mint egyedül biztos menedékhez, a Boldogságos Szűzhöz folyamodott: “Egek Királynéja, – esdekel fel hozzá – a Te pártfogásodra bízom utolsó imámmal a szent Egyház püspökeit és papságát, a királyság főembereit és a népet”.

A magyarság és a Szent Szűz között fennálló bensőséges viszonynak első letéteményese tehát *Szent István király. A későbbi idők folyamán is mint az első rex Marianus szerepelt a magyarság kegyeletében. Éppen azért, mert mélységes hitével, államférfiúi bölcsességével, népe lelkének ismeretével, a helyzet világos átlátásával oly eszményi és szilárd államot hozott létre, továbbá államát a külső és belső ellenséggel szemben hadvezéri rátermettségével meg tudta védeni, a következő századok folyamán eszményképként állt utódai előtt. Az eszményi állama a Boldogságos Szűz különös védelme alatt álló magyar királyság volt, melynek kötelékében a keresztény magyar nép az erkölcsi tökéletesedés útján haladva érheti el a földi jólét és az égi boldogság jutalmát. Ez az ideál, amely előbb mint jámbor elgondolás, majd mint állameszme jelentkezett, gyökerét alkotja a századok folyamán kialakult *Regnum Marianumnak. Középkori királyaink, amint egyebekben, úgy ebben is *Szent Istvánt állították eszményként maguk elé.

*Szent László a középkori lovag eszménye, templomok építésében, püspökségek, apátságok alapításában az első szent király művének betetőzője, egyben *Szűz Mária választott vitéze is, a középkori Regnum Marianum másik jelentős királyi személye.

A magyar középkori máriás kultusz szempontjából felemlíthető a szabolcsi zsinat, amely a Szent Szűz tiszteletére három ünnepet rendelt, Gyertyaszentelőt, Nagyboldogasszonyt, Kisasszony napját, amelyet *Fulbert, chartresi püspök, *Szent István kortársa terjesztett el a nyugati országokban. *Géza, *Szent László és *Kálmán királyok ideje még a clunyi reform behatását észlelteti. Kálmán kora a máriás történelem során azért

is bír különös jelentőséggel, mert a Hartvik-féle legenda e korban íródott és lett *Szent István Mária-tiszteletének kikerekített leírása, amelyre a későbbi idők folyamán oly gyakran történt hivatkozás.”

…Az országfelajánlást tehát a barokk katolikus világ jogi ténynek, szerződésnek fogta fel, amelyben a szerződő felek az Istenanya, illetőleg a magyarság. A nemzetet *Szent István képviselte. Az elgondolás szerint mindegyik szerződő félre jogok és kötelességek hárultak. Amikor *Szent István országát, ifjú keresztény nemzetét és Koronáját Máriának felajánlotta, a Koronával együtt átadott minden uralkodói jogot, amelyet a Szent Korona e kor elgondolása szerint magában egyesített. A Boldogságos Szent Szűz valóságos királynő, sőt több lett mint királynő a hívő magyar szemében. Jogot nyert a magyarság minden ügyének intézésére, még a király személyének megválasztására is, amint később látni fogjuk. A nagyhatalmú Szűz, akit szent Fia megdicsőített és maga mellé trónra helyezett, oly hatalommal rendelkezett, hogy képes volt országát kormányozni.”[336/a – 223-230.]

*Szekfű Gyula az ötkötetes Magyar Történetben elsorolja a Regnum Marianum öt jogi alapelvét, úgy mint

– a király csak katholikus lehet,

– a király a főurak tanácsa segítségével uralkodjék,

– a király az országban tartózkodjék,

– a király az országot szabadságban tartsa meg,

– a király esküt tegyen az alkotmányra.[195 – IV. kötet-376.]

Ez a magyar történelem optimista, öntudatot adó szemlélete. “A királyi hatalmat is elismerő rendi szellem, vallásos érzés, s a mai ideáloknak a múltba való visszavetítése… teszik együttvéve a Regnum Marianum országának közjogi tartalmát.” [195 – IV. kötet-374.]

Ez a tan a királyi hatalom mérséklését, a nyugaton már meglévő abszolutizmus elhárítását is szolgálta a *Szent Ágoston-i Civitas Dei felélesztésével, felújításával hirdetve olyan körülményeket, amelyek közepette a Civitas Dei (Isten országa) polgárai könnyen elérhetik az örök boldogságot.

Nem feledkezhetünk meg a Regnum Marianum népéről, amelyet a jogi vonatkozások nemigen foglalkoztattak, hiszen a jobbágyságnak nem voltak jogai a rendi állam irányításában.

A vallásos népi lélek, a maga alacsonyabb gyermeki műveltségével és sajátos világlátásával átélt egy sajátos Mária élményt, a máriás ország

eszmevilágát. Ezt a világlátást erősítette a török pusztítás tragikus vesztesége és a járványok okozta halálfélelem.

“A búcsújáró helyek jelentősége tehát a Regnum Marianum szempontjából a nép nemzeti öntudatának emelésében is megnyilvánul. Általánossá lett a meggyőződés, hogy a földön nincs más olyan ország, ahol Mária annyiszor és oly sok helyen mutatta volna meg csodás hatalmát, mint hazánk.”[336/a] A hívők külföldről is felkeresik a “magyar” Máriát. A sümegi csodás Mária az első csodát egy bécsi asszony könyörgésére művelte. (Sasvár, Sümeg, Boldogasszony, Máriavölgy voltak az ismert Máriás helyek.)

*Bálint Sándor, a szakrális néprajz kiváló tudósa művéből is következtethetünk a népi vallásosság ősi gyökereire: “Az Emese-szimbólum (ide tehetjük: a csodaszarvas szimbólum, az életfa stb.) érteti meg velünk *Szent Istvánnak és az Árpád-háznak feltűnő Boldogasszony kultuszát, az országnak az ő oltalmába ajánlását, mintegy a pogány matriarchális világkép továbbélését, szublimációját is… Ez a hit magyarázza, hogy a keresztény utódok templomot építenek Árpád sírja fölé, és alapítanak hasonlóképpen Mária tiszteletére Szeren, az első országgyűlés mondai színhelyén monostort.” “*Boldogasszony” *Bálint Sándor szerint feltehetőleg ősi asszonyistenség neve, ahogyan azt *Kálmány Lajos már a múlt században megírta. Ebből is következik a Boldogasszony kultusz régmúltba nyúló folytonossága, sajátosan magyar jellege.[41 – 228.]

A Nagyasszony, a *Boldogasszony tiszteletét őstörténetünk egyik nehezen vitatható tényének kell tekintenünk. Ôsi, szkítakori nem keresztény, nem is egyszerűen pogány, hanem “ős-kinyilatkoztatásból” jövő hagyomány birtokosai vagyunk, amint azt *Badiny Jós is mondja.

*Szent Gellért legendájának Toldy-féle múlt századi fordításából egyértelmű, hogy a szent férfiú egyenesen tanácsolta, miszerint Szűz Máriát hívják Magyarországon “Boldog-Asszonynak” vagy “ez világnak nagy asszonyának”. Ez a népi hagyomány felhasználása *Szűz Mária elfogadtatására.

Olvassuk el ezután **Molnárfi Tibor* néhány mondatos Regnum Marianum összefoglalását:

“A REGNUM MARIANUM NÉHÁNY MONDATBAN

A Szentkorona-eszme és ANNAK FÖLAJÁNLÁSA A SZENTKORONA ÁLTAL A NAGYASSZONYNAK (gondolatilag beleértve azt is, hogy Ô azt elfogadta) Magyarországot mint KÖZÖSSÉGET részelteti abból a föladatból, ami az Istenszülő feladata, az EMBERISÉG TERMÉSZETES ÉS (FÔLEG) TERMÉSZETFÖLÖTTI, GONDVISELÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ ÉLETÉBEN. Népünknek ez a rendeltetése. Sorsunk és minden konkrét történelmi feladatunk (évszázadok során valamennyi ütközésünk) ehhez kapcsolódik. Ezért irányul felénk az erkölcsi élet legmagasabb fórumainak – nem

egyszer – megrendült tisztelete, bizonyos szellemi áramlatok és történelmi mozgalmak gyakran esztelen, izzó és indokolatlan gyűlölete, napi senkik ártó, életünkre kártékony és fájdalmas romboló igyekezete. De ezzel függ össze összetöréseink, áldozataink és vereségeink ellenére is legyőzhetetlenségünk, halhatatlanságunk is. Kétségtelen, hogy a “metafizikai történelemszemlélet” modern világunkban nem általános. De ennek ellenére hatékony és igaz. *Mindszenty József Emlékirataim c. könyvében ezt írja: “A magyarság a történelem folyamán, mint nemzet is találkozott Máriával *Szent István országfelajánlása révén… kitörölhetetlenül bele volt vésve a magyar köztudatba, hogy Magyarország Mária országa. Ez a kapcsolat nem üres szólam, nem jelentőség nélküli képzelgés”. A lényeget pedig így summázza: “A sajátosan magyar Regnum Marianum-eszme azt jelenti, hogy Mária védi országát, mi pedig hűen követve a krisztusi hitet, érvényre juttatjuk állami és társadalmi életünkben az evangélium tanítását.” Történelmi sorsunkat ebben a vonatkozásban így látta: “A szent király fölajánlását történelmünkre kiható természetfölötti tényezőnek fogtam föl… A Mária országa-eszme mintegy kulcs volt a kezemben a magyar történelem hullámhegyei és hullámvölgyei, a nemzeti nagyság és a nemzeti tragédiák megfejtéséhez”. Hasonlóképpen vélekedett a történelemtudós is. *Szekfű Gyula írta: Mária apostoli országának, a Regnum Mariano-Apostolicumnak már alapításakor is isteni kegyelem működött közre, nagyobb mértékben, mint más európai államoknál. Más keresztény államoknak Isten a protektora, de Magyarországnak ő az alapítója, conditora is. Ezért Magyarország kezdettől fogva nem egyszerű világi, profán állam, hanem sacrosancta respublica, amelynek alapítása két vallásos momentumból tevődik össze: az egyik a Szent Koronának Szilveszter pápától küldése, a másik a KORONÁNAK A FELAJÁNLÁSA… SZŰZ MÁRIÁNAK.”

Az ismertetett Eszme testet ölt könyvekben, festményekben, szobrokban, templomokban, oltárképeikben stb. Ott találjuk ezernyi magyar templomban, templom elnevezésben, fő- és mellékoltár képben. Közismert, hogy Máriát csak általános koronával szabad ábrázolni. Ez alól csak a magyar Szent Koronával való ábrázolás a kivétel. A magyar Szent Koronával ábrázolt Nagyasszony nemcsak hazánk templomainak ékessége, de ott van Rómában, az altemplomban is *Szent Péter sírjától néhány méternyire. Megtalálható Jeruzsálemben, Názáretben stb., Csíksomlyóban is mint Babba Mária, mint litániánk “Szép Szűz Máriája”- Ott van a magyar nép eredetmondájában, népmeséiben, életstílusában, népdalaiban. De ott van a politikai, diplomáciai, államközi kapcsolatokban is.

A Szentkorona-elmélet a Szent Korona tagságot NYELVTÔL, VALLÁSTÓL, FAJTÓL, NEMZETISÉGTÔL függetlenül a SZENT KORONA TERÜLETÉN élő népekhez kapcsolja. Ma is a Szent Korona tagja (lehet) az, aki elismeri a Nagyasszony főségét, aki kinyilvánítja, hogy a Szent Koronához tartozik: része annak, legyen horvát, szlovák, román stb. Ezzel a Szentkorona-tagság univerzális eszméjének érvényessége a népek közötti egyenjogúságnak megalapozója, az emberi nem egységének is hirdetője.

Ez az egység tehát megnyilvánulhat egyetlen államban, de lehet külön-külön szervezett részek Szentkorona tagsága is, mint volt nyolcszáz éven át Horvátország és Magyarország esetében. Ha a történelem fejlődése az autonómiák egységét tűzi napirendre, akkor a Szent Korona tagjainak “magyar” hivatása “a *Boldogasszony népének hivatása lesz”, mint volt a politikai fogalomként használt “hungarus” tagság idején. Ôk is a Gondviselés választottjaiként teljesítik a Gondviselés tervét, amit a világtörténelem irányítója kijelöl a Szent Korona tagjának a világ végéig.”[322 –26–27.]

Mindazonáltal hiba lenne, ha a Szent Korona tagságot a Nagyasszony főségének elismeréséhez kötnénk, mert ezen eszme katolikus – és nem vallástól független – jellegű. Ezt *Mindszenty hercegprímás is elismerte. A Szent Koronához tartozás, mint közjogi viszony, nem függ sem nyelvtől, sem vallástól. Ennek megállapítása akkor is nélkülözhetetlen, ha a Boldogasszony tisztelet túllép a római katolikus vallás keretein.

Mindezeket egybevetve: látjuk, hogy a Regnum Marianumban valóban egy különleges, történelemhordozó eszmerendszert tanulmányozhatunk, amelynek ismerete nélkülözhetetlen a magyar közjog történetének megértéséhez, s amely méltán érdemel nagy figyelmet a mai katolikus teológiában, a magyar eszmetörténet múltjában és jelenében. Ha egy nép azonos a saját történetével, akkor elválaszthatatlan tőle a Regnum Marianum gondolata. A Szent Korona misztériuma azonban nem azonos a Szentkorona-tannal. Mint jogon túli elemnek, mint a kollektív tudattalanhoz kapcsolódó, abból táplálkozó ideának, a vallási tanítás mellett nagy jelentősége van a szentkoronás Mária-kultusznak. A Szentkorona-tan és a *Regnum Marianum mégis két elmélet, minden szoros összefüggésüket és időleges egybefonódásukat elismerve, amint a Boldogasszony Anyánk gyönyörű éneke és a Himnusz is két szöveg és két dallam. Ahogy a két dallam azonos lelkiséget fejez ki, úgy a Regnum Marianum sugározza a Szent Korona misztériumát, rejtélyét, mérhetetlen szellemi mélységét, gondviselés küldte erőt adva a Szent Korona tanának.

*A Regnum Marianum alapjául szolgáló *Boldogasszony imádás sajátosan magyar jellegét, hazafiságát, karizmáját, bizakodást sugárzó erejét mutatja a XVIII. században első himnuszunknak tett ének:*

Boldogasszony anyánk,

Régi nagy Pátrónánk!

Nagy ínségben lévén,

Így szólít meg hazánk*:*

Egyetérthetünk *Mindszenty hercegprímás 1947. augusztus 15-én, a Boldogasszony Év megnyitásán mondott szavaival: “A múltnak tanulságai útmutatói a jövendőnek. Egyént, családot, nemzetet nem engedünk

testünktől, lelkünktől idegen gondolatokba beöltöztetni. Ragaszkodunk tépett hazánknak a múltból örökölt, a jövőben híven örvendő, kipróbált nagy történelmi alapjaihoz, s akár titokban, akár nyíltan, ápolni fogjuk fenntartó erőinket.” [310]

III. *

A Szentkorona-eszme a középkortól a XIX. Századig*

“A magyarok nem olyanok, mint a többi népek, melyek egy vereség után le vannak győzve.”

(Bölcs Leó, bizánci császár: Haditaktika, 904 után.)

A Szent Koronához jelképes jelentéstartalom is fűződik. Ez az uralkodó személyétől elvonatkoztatott, megkülönböztetett, szükség esetén kivételesen szembeállított, a magyar állam hatalmának teljességét kifejező jelentés a XV. században már közjogilag elsőbbséget élvez a magyar Szent Korona, mint szakrális jelentőségű tárgy, a király személyét és hatalmát megtestesítő fogalmához képest.

Ez a Szentkorona-eszme és a Szent Korona elválaszthatatlan kettősége, a corona regni (az ország koronája) és a corona regia (királyi korona) megkülönböztetésének megfelelően. A *Szent Korona elsődlegesen az ország koronáját jelenti a történetileg kialakult szóhasználat szerint*.

A Szentkorona-tanban az ország koronájának kifejeződése, alkotmányos nézetrendszerré válása van jelen, folyamatot és állapotot megtestesítve.

A középkorban elterjedt felfogás – az ókor görög, majd római filozófusai , mint Cicero, a híres köztársaságpárti politikus, majd *Pál apostol tanításai, *Aquinói Szent Tamás XIII. századbeli nézetei és követőik nyomán – az egyházat, illetve az államot élő – organikus – emberi szervezetként szemlélte és írta le.

Szent Tamás szerint “az összes emberek, akik egy közülethez tartoznak, testnek tekintetnek, és az egész közület embernek”. Az egyháznak és az államnak ilyen organikus felfogása már a XIII. század végén ismert volt hazánkban, s a XV. századi felfogás azokat tekintette az ország tagjainak, akik az ország ügyeinek intézésében részt vettek.[83 – 68-74.]

Ebben az értelemben a Szent Koronához tartoztak az országot irányító személyek, a XV. század végén a rendek, mint a Szent Korona tagjai, míg más tekintetben az ország testét alkották a “Magyar Szent Koronaház tartozó” területek, amelyen belül tagok voltak az egyes tartományok, országrészek, mint Horvátország, Dalmácia, Szlavónia, Erdély és más területek, mint pl. Raguza. Az ország, tehát egyúttal a Szent Korona tagja minden nemes, a városok és más közületek.

Az egész magyar birodalom egy hatalmas test, amelynek feje az anyaország, de ugyanígy feje a király a rendi “testnek”, amit nem területi értelemben kell felfogni.

Így a corpus mysticum Christi, *Krisztus titokzatos teste, mely *Krisztust fejként, a hívőket a test tagjaiként tekintő katolikus egyházi felfogásban ismert, s oda is korábbi világi nézetek felhasználásával került, mintaként, de legalábbis értelmezést könnyítő hasonló megoldásként tekinthető az állami élet organikus szemlélete számára. A szerzők jelentős része – különösen *Eckhart Ferenc 1931 és 1941-es munkáiban – vallja, hogy az organikus államfelfogás Werbőczynél már jelen van a fenti értelmezésekben, míg mások tagadják ezt.

A következőkben a Szentkorona-eszme alakulásának sarkalatos pontjait igyekszünk megvilágítani, számtalan – jogtörténeti tanulmányból, különösen Eckhart igen részletes 1941-es könyvéből jól megismerhető, vagy általunk már ismertetett – részletre nem térve ki.

*Szent István királyunk Imre herceghez intézett, a forráskutatók többsége szerint valóban Imre herceg életében született Intelmei az első ismert magyar államelméleti alapvetést testesítik meg, a kor színvonalával egybevetve kiváló megfogalmazásban. Noha *Eckhart csupán az általános egyházi szemlélet megjelenését látja benne ugyanúgy, mint a koronát említő *Szent István legendákban és a Gesta Hungarorumban.

Az újabb kutatások – elsősorban a kor kiváló kutatója, az 1988-ban elhunyt *_Szűcs Jenő_ írásai – szerint az Intelmek méltán tekinthető magyar államelméleti műnek, amelynek szövegezésében *Szent István részt vehetett, és valószínűleg részt is vett, ha nem őtőle származik a szöveg.

Többről van itt szó, mint általános keresztény tételek hangoztatásáról, hiszen már az is határozott célt fejez ki, hogy mely tételeket tartotta fontosnak felvenni az Intelmek írója. Jól foglalja össze *_Bartoniek_ a korona méltóságát, tisztességét, becsületét megóvni szándékozó, mintegy a jó kormányzás tízparancsolatát adó sorokat:

“Sok szó esik a király koronájáról, (ekkor még nem nevezik szentnek) a korona méltóságáról, tisztességéről, becsületéről. A király itt ismételten arra inti fiát, hogy tartsa meg a katolikus hitet, ha a királyi koronát tiszteletben akarja tartani, mert hit nélkül sem itt e földön nem kormányozhat tisztességgel, sem az örök birodalomból vagy »koronából« nem részesülhet. Gyarapítsa az egyházat, hogy koronáját dicsérjék, védje az egyházi rendet, mert ezzel felmagasztalja dicsőséges koronáját, bíráskodjék igazságosan, mert ez a korona (ötödik) ékessége, és ítélkezzék könyörületesen, mert akkor koronája ékes és dicséretes lesz: pártolja az idegeneket, s akkor koronáját mindenki fenségesnek fogja tartani, kövesse ősei példáját, s engedelmeskedjék nekik, – itt *Szent István nyilván saját magára gondol – mert az engedetlenség lehelete szétszórja a korona leveleit. Az erények ékítik, teljessé teszik a koronát, mondja végül *Szent

István, s Intelmeit azzal fejezi be, hogy az azokban vallott elvek alkotják a királyi koronát.

*Szent István tehát az intelmekben egy képzeletbeli koronát állít fia elé, mely felöleli a király kötelességeit, azokat a tulajdonságokat, melyekkel birnia s azokat a kormányzási elveket, melyeket követnie kell Szent Imrének s utána mindenkinek, ki Magyarország felett uralkodik.”[40–67.]

Az Intelmek végén ez a mondat olvasható: “Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni. Amen!” Az egész királyi hatalmat, s amivel egyenlő: magát a korabeli magyar államot és feladatait, erkölcsi elveit látjuk itt. Ahogy növekszik az alattvalók társadalmi, politikai szerepe, úgy jelennek meg változások, eltolódások, lesz a corona regia-ból corona regnum. Az Intelmek tükrözik nemcsak *Szent István erkölcsi-politikai elveit, hanem az akkori hatalmi viszonyokat is, a magyarországi alkotmányosság akkori állapotát.

Így “A KATOLIKUS HIT MEGÔRZÉSÉRÔL” szólva a példamutatás és a jócselekedetek jelentőségét a “csak az nyeri el a babérkoszorút, aki szabályszerűen küzd” parancsát közvetíti.

“AZ EGYHÁZI REND BECSBEN TARTÁSÁRÓL” elmélkedve rámutat a tunyaság, restség és hanyagság veszélyeire az új hit megőrzéséért folyó munkálkodás során, nemkülönben az egyház nélküli kormányzás lehetetlenségére, ami a kor “politológiai” alapkövetelménye volt. “*Krisztus testének” csonkításáról mint veszélyről beszélve, a szerves (organikus) államszemléletet vetíti előre egyházi keretben (az egyház = *Krisztus teste).

“A FÔPAPOKNAK KIJÁRÓ TISZTELETRÔL” beszélve rámutat, hogy a kárhoztatásra méltó vétekbe eső főpapot “figyelmeztesd háromszor, négyszer is négyszemközt az evangélium tanítása szerint. Ha akkor intelmeidet nem hallgatja meg, nyilvánosan kell megfeddni a következők alapján: Ha rád nem hallgat, jelentsd az Egyháznak.”

“Vezetéslélektani” és politológiai tanács ez, hiszen miért vállaljon a király olyan összeütközést, “leszámolást”, amit az egyház kialakult szervezete jobban kezel ill. végez, míg “saját hatáskörében” eljárva, az egész egyházzal kerülhet összeütközésbe.

“A FÔEMBEREK ÉS VITÉZEK TISZTELETÉRÔL” szólva mondja: “Az uralom negyedik dísze a főemberek, ispánok, vitézek hűsége, erőssége, serénysége, szívessége és bizalma. Mert ők országod védőfalai, a gyengék oltalmazói, az ellenség pusztítói, a határok gyarapítói. Legyenek ők, fiam, atyáid és testvéreid, közülük bizony senkit se hajts szolgaságba, senkit se nevezz szolgának. Katonáskodjanak, ne szolgáljanak, uralkodj mindannyiukon harag, gőg, gyűlölség nélkül, békésen, alázatosan, szelíden; tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban

születik, és hogy semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség.”

Nem elég ebből az evangélium üzenetének egyszerű tolmácsolását kiolvasnunk, hiszen másról is szó van, amikor így ír: “…hogy vonzalmaddal felövezve a királyi méltósághoz mindig háborítatlanul ragaszkodjanak”.

Itt a “hatalomgyakorlók” “mi” tudatának a hatalomból való tudatos részesedésének, annak fenntartásában való érdekeltté tételének gondolatát, a “diszfunkcionális”, “működést rontó” eljárási módok elhárításának, végül is a hatalom “legitimitásának”, elfogadottságának és hatékonyságának elérését, mint célt fedezzük fel.

Amikor pedig “AZ IGAZ ÍTÉLET ÉS A TÜRELEM GYAKORLÁSÁRÓL” értekezik, ily módon idézve a bibliából: “Ítéletedet, Isten, bízd a királyra”; “Király vagy, az igazságosságot szereted” – az uralkodás és az ítélkezés jogát, az igaz ítélet kötelességét jelenti olvasatunkban.

Olvasva ezeket a szavakat: “Valahányszor, kedves fiam, ítéletet érdemlő ügy kerül eléd vagy valamely főbenjáró bűn vádlottja, türelmetlenül ne viselkedjél, esküvel se erősködjél, hogy megbünteted; bizony ez ingatag lenne és mulandó, mert a bolond fogadalmat megszegi az ember; és ne is ítélkezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyben forgolódva folt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízatásuk, hogy a törvény szerint döntsenek. Óvakodj bírónak lenni, ám örülj királynak lenni s neveztetni. A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak. Ha pedig egyszer olyasvalami kerül eléd, amelyben ítéletet hozni méltóságoddal összefér, türelemmel, irgalommal, esküdözés nélkül ítélkezz, így lesz majd koronád dicséretes és ékes.”[17 – 58.]

Kivehető ebből az elfogulatlan, pártatlan eljárás, a szakszerűség követelménye, a bíró törvényhez kötöttsége, a jó kormányzás zsarnokoskodás nélkülisége, az “önkényuralom” elutasítása.

“A VENDÉGEK BEFOGADÁSÁRÓL ÉS GYÁMOLÍTÁSÁRÓL” szólva a középkori nemzetközi kapcsolatok, a középkori központok elérése, külföldi katonai (kíséretek, testőrségek, lovagok), egyházi (szerzetesrendek, főpapok), gazdasági (kereskedők, kézművesek, agrártechnikai ismeretek) tényezőkkel való érintkezések előnyeit, országgyarapító hatásait értjük üzenetként.

A sokat idézett mondatnak: “Mert az egynyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő”, ez a helyes értelme, hiszen ebben az időben újkori értelemben vett nemzetiségi politika nem volt, s e megjegyzések – amint *Györffy György rámutat – nem itt honos, más nyelvűekre vonatkoztak.

“A TANÁCS SÚLYÁRÓL” olvasva a testület, királyi tanács különös súlyt kap királyi üzenetben: “A tanács állít királyokat, dönt el királyi sorsokat, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó

hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat és ő ront le ellenséges városokat.”

Vajon írhat-e így abszolút hatalomra törő uralkodó? Semmiképpen.

E sorokban a testületi vezetés, a többféle érdek érvényesítésének és a tudás, tapasztalat szerepének felismerhetősége a nagyon figyelemreméltó. Itt van valahol a Szent Korona tagság csírája!

“A FIAK KÖVESSÉK AZ ELÔDÖKET” szavakkal a hagyománytisztelet, az apák szokásainak megbecsülése és követése, s – micsoda bölcsesség! – “az idegenek dicséretére szert így teszel”.

A “nemzeti sajátosságok” jelszavával annyiféleképpen visszaélő “Trianon sújtotta” “európai integrációs” korunkban milyen veretesen cseng: “Mely görög kormányozta a latinokat görög módra, avagy mely latin kormányozta a görögöket latin módra?”

“AZ IMÁDSÁG MEGTARTÁSÁRÓL” című rész a jó király ismérvének tartja a legnemesebb imádkozást, Isten segítségül hívását a kormányzásban.

Vaskos valláslélektani és teológiai művek azóta nyugtázzák az Istennel való beszélgetés óriási erejét és gyógyító jelentőségét. Ezer év távlatából szól a hatalom birtokosaihoz: “a folytonos imádkozás: a bűnöktől megtisztulás és feloldozás”. “Imádkozz... hogy a tétlenséget és tunyaságot elkergesse tőled, megajándékozzon az erények összességének segedelmével, s így legyőzhesd látható és láthatatlan ellenségeidet.”

“A KEGYESSÉGRÔL ÉS AZ IRGALMASSÁGRÓL, VALAMINT A TÖBBI ERÉNYRÔL” szólva mondja: “Kell, hogy a királyt *kegyesség s irgalmasság* díszítse, de a többi erény is hassa át és ékesítse. Mert ha a királyt *istentelenség és kegyetlenség* szennyezi, hiába tart igényt a király névre, zsarnoknak kell nevezni. Ennek okából hát, szerelmetes fiam, szívem édessége, sarjam jövő reménysége, kérlek, megparancsolom, hogy mindenütt és mindenekben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és a rokonságodhoz, vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. Mert a szeretet gyakorlása vezet el a legfőbb boldogsághoz. Légy irgalmas minden erőszakot szenvedőhöz, őrizd szívedben mindig az isteni intést: “Irgalmasságot akarok, nem áldozatot.” Légy türelmes mindenekhez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz. Azután légy erős, nehogy a szerencse túlságosan felvessen, vagy a balsors letaszítson. Légy alázatos is, hogy Isten felmagasztaljon most és a jövőben. Légy majd mértékletes, hogy mértéken túl senkit se büntess vagy kárhoztass. Légy szelíd, hogy sohase harcolj az igazság ellen. Légy becsületes, hogy szándékosan soha senkit gyalázattal ne illess. Légy szemérmes, hogy elkerüld a bujaság minden bűzét, valamint a halál ösztönzőjét.

Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni. Amen.”[17 – 61.]

Mindezeket olvasva nem tarthatjuk igazi kérdésnek, hogy a Szentkorona-tan gyökerei visszanyúlnak-e *Szent Istvánig. Kivételes, egyéni és közösségi sors nyújtotta adomány, ha valaki olyan hatalmas tekintélynek és hírnévnek örvend évszázadok, s immár egy évezred elteltével, mint Szent István.

Méltán írta róla a történész az Isten- és nemzet-ellenes állam- és kormányforma végén, 1988-ban:

“Emlékezete köré olyan eszmerendszert rajzolt a magyar politikai gondolkodás, amely a feudalizmus évszázadai során az államhatalom, az uralkodás, a függetlenség, a területi egység, a rendi törekvések szimbolikus kifejezője volt. A politikai gondolatok természetéből adódóan ezek az elképzelések mindig történelmileg meghatározott, és éppen ezért gyakran eltérő érdekeket fejeztek ki.

Istvánt halála után 45 esztendővel szentté avatták. A szent jelző azonban az ő esetében nemcsak vallási jelentést hordozott, hanem nagyságának világi elismerése is volt. A szentté avatás egyszerre fejezett ki egyházi és dinasztikus érdekeket. Az egyház az áhítatra ösztönző apostoli szentet kereste István “példaadásában”, a királyok erős kezű elődjüket, tetteik igazolóját találták meg benne. Árpád-házi királyaink őt tartották ősüknek: az ő jogán uralkodtak, később pedig az számított törvényes királynak, akit a Szent István koronájának tartott Szent Koronával koronáztak meg. A korona az ő nagyságára emlékeztetve nyerte el a szent jelzőt.

A különféle társadalmi törekvések is a szent királlyal próbálták bizonyítani vágyaik s követeléseik igazát. A süllyedő szabadok ugyanúgy az István kori jogaikra hivatkoztak, mint később a kiváltságaikat féltő és védő köznemesek. És az egyik legjelentősebb parasztmozgalom részvevői is – 1437-ben – a nagy király állítólagos oklevelét keresték, amelyben – mint a *Budai Nagy Antal vezette erdélyi parasztfelkelés során, hitték – szabadságjogaikról rendelkezett.

A szent királyra utalt a szentkorona-gondolatban kiteljesedő nemesi-rendi állameszme is. A király és a nemesek, a nemesi nemzet között megosztott közhatalom elve azonban valójában az Istvánnál még meglevő királyi hatalom túlsúlyának eszmei revízióját jelentette. Werbőczy a Szent Koronában, a korona tagságban – a királyokkal szemben is – a nemesi szabadságjogok zálogát látta, és egyúttal kirekesztette ebből a köznépet.” [218 – 226.]

Amennyire igaz tény, hogy a magyarság túlnyomó jobbágyparaszti része kívülrekedt a Szentkorona-tan keretein, nem bírva a Szentkorona-tagság formális jogi előnyeivel sem, annyira igaz az is, hogy a nemesi nemzet maga nyitotta meg a rendi alkotmányosság kapuit, engedte be az addig

jogfosztottakat az alkotmány sáncaiba, Európában párját ritkító politikai bölcsességgel mondva le jogairól.

Az ún. rendi alkotmányt helyesen és méltányosan a kor társadalmi-politikai viszonyaiba ágyazva vizsgálhatjuk.

Amikor a Szent István kezenyomát viselő Intelmeket tanulmányozzuk, felismerve a X. század magyar uralkodójának üzenetét jóról, rosszról, kormányzásról és imádságról, úgy, ahogy azok Imre herceghez minden bizonnyal eljutottak; amikor a Szent István nevétől és emlékétől elszakíthatatlan Szent Koronában hazánk sorsát ismerjük fel; amikor a magyar alkotmányosság története és hitünk szerint jelene kulcsfogalmának tartjuk a Szentkorona-eszmét, akkor a magyar alkotmányosság központi eszméjét, a Szentkorona-tan egyik forrásvidékét kell látnunk az Intelmek-ben.

Az Árpádok korában a koronaeszme erőteljesen bontakozik ki, az oklevelek tanúsága szerint a magyarországi művelődésben igen jelentős egyházi hatást hordozva.

A kora nemzeti sorskérdéseit taglaló testőríró, **Bessenyei György* 1777-ben írta le ezeket a sorokat “a scithiai pogány hitet” kényszerűen fellobbanni engedő I. András koráról, mintegy megmutatva a nem egyházias szemlélet példáját.

“Magát a hitet megtagadták, azonban királyokat ugyanazon hit által kívánták szentelni, melyet a király koronázásban ezáltal szentségnek lenni megismertek; különben pedig átoknak, veszedelemnek tartották.”[462–43.]

Íme a korona különleges ereje és jelentősége: erősebb a hitbéli ellenszenveknél és rokonszenveknél! Majd ezt mondja:

“Soha a magyar korona erős és állandó békességgel, szomszédaival kötött hasznos frigyekkel magát nem erősítette. Szomszédai minden időben mindnyájan ellenségei voltak körülötte, és csak akkor békéltek, ha győzet-tettek. A magyaroknak mindég verni kellett előbb, ha frigyet akartak.”[462 – 40]

Felismerhető a pogánykori és keresztény karizma bizonyos folyamatossága, amit *Eckhart *Deér József nyomán említ:

“A magyar alkotmányfejlődést még a nem hűbéri államokkal szemben is a királyi hatalom nagy ereje jellemzi, s ez túlnyomó részben a magyar nemzet török faji jellegére vezethető vissza. A fejedelmi család pogánykori karizmáját az egyházi felkenésen és a koronázáson alapuló keresztény karizma csak még jobban megszilárdította, és olyan erőssé tette, hogy még akkor is fennállott, ha gyenge egyéniségek viselték a koronát.”[128 – 35.]

Már a XIII. században a koronaeszmére utaló adatok láthatók az oklevelekben, hála az igen fejlett és kötelező formulákkal működő hiteles helyeknek, mindenekelőtt a kiváló kancelláriai gyakorlatnak.

Az Árpád-ház tagjai Szent Istvánnak köszönik a koronát. A közvélemény a Szent Koronával való koronázásból eredezteti a királyi jogokat.

*Gentilis bíboros, pápai legátus 1309-i oklevelében szól a Szent Korona tiszteletéről, "mert benne rejlik a királynak, a királyságnak joga".

A koronának misztikus erőt tulajdonítanak, a XIII. század közepétől illetve a Sacra, Sanctissima (szent) jelzővel.

A király személyét és méltóságát szoros kapcsolatban mutatja "a mi koronánk" (corona nostra v. corona nostra regia). A király személyének kijáró hűség a koronát is illeti, a köteles hűség nemcsak az uralkodónak, hanem a koronának is kijár (fidelis corona regie). Aki a korona érdekei ellen tesz, hűtlenséget (infidelitas) követ el, és a korona hívéből (fidelis corona regie) a korona hűtlene (infidelis corona nostra) lesz.

Az angol Magna Charta jelentőségével mérhető 1222. évi Aranybulla 31. cikke szerint a *nádor ne engedje se a királyt, se a nemeseket, se másokat az aranybullától eltérni, "hogy ők is örüljenek szabadságuknak, és ezért nekünk és utódainknak mindig hívek legyenek, s a királyi koronának a köteles engedelmességet ne tagadják meg". Ezért a XIII. század a corona regni, az ország koronája fogalmának előtérbe kerülése a királyi koronával (corona regia) szemben. Találóan mondja *Bartoniek, hogy "a Szentkorona eszméjének változásai… a magyar alkotmány történetének leghívebb… kifejezői: … azoknak a változásoknak, melyeken a magyar történetben király és alattvalók egymáshoz való viszonya átment".[40 – 69.]

Amikor tehát megjelenik a szabadságjogokat védő, történelmi alkotmányunk egyik alapkövének tekinthető Aranybullánk, azután nemsokára nemcsak az "ország koronája", azaz a Szent Korona kerül az oklevelek fontos szövegrészeibe, hanem egyúttal az a jelentés is uralkodó lesz, hogy a Szent Korona iránti szolgálatok és hűség az államnak, az országnak teljesített kötelesség teljesítéseként értendők, noha a király és az ország szolgálata nem válik el hangsúlyosan.*

"A »Szentkorona« a XIII–XIV. században, tehát a Szent István-nemzetség fiágának utolsó tizedei alatt, s a nőág (az Anjouk) nem egészen egyszázados országlásának idején, a következő értelemben említtetik. A magyar Szentkorona eszméje kifejezi egyfelől az alattvalóknak a királyhoz való viszonyát, másfelől – s ez az Anjou-kor, a XIV. század újítása – a Magyarországot körülvevő, hódított tartományoknak az anyaországhoz való viszonyát. Ezért van, hogy Moldva, Havasalföld s a határmenti lengyel tartományok: Ladomér és Gácsország »a magyar Szentkorona tartozékai«, fejedelmeik »a magyar királynak és magyar Szentkoronának esküsznek hűséget és tartoznak engedelmességgel.« A szent korona reprezentálja

ezenkívül a magyar államot a külfölddel szemben is: mik*or Nagy Lajos 1382-ben Turinban békét köt Velencével, akkor az erről szóló békeszerződés megszabja, hogy Velence a kikötött hadisarcot fizeti a magyar királynak és utódainak, kik őt az országlásban és koronában (!) követik, valamint magának a koronának, mely Magyarországot reprezentálja. De ez a kor is a Szentkoronában látja még összpontosítva az egész királyi jogot, vagyis mai fogalmaink szerint: az egész akkori magyar államot. Ez a tartalma a XIV. században – az Anjou-korban – a »magyar Szentkorona« fogalomnak, ez az értelme a magyar Szentkorona eszméjének.

A Szentkorona-fogalom tehát az Anjou-kor egész tartama alatt is – csakúgy, mint legelső kezdetein – különálló valami a király személyétől:* személyfeletti. Személyfeletti *Apród János küküllei főesperesne*k Nagy Lajosról írt művében is, márpedig ez a munka híven tükrözi vissza a XIV. századvégi közvéleményt. De a Szentkoronának döntő jelentősége tűnik ki abból is, hogy* mily szívós következetességgel ragaszkodik az ország közvéleménye a valódi, ősi Szentkoronával való koronázáshoz *Károly Róbert uralomraléptekor. Ezért igyekszik minden trónkövetelő mindenekelőtt azt hatalmába keríteni.”[40 – 70-71.]

Kivételes helyzetekben megmutatkozik a Szent Korona önálló jogalanyisága, személy (király) feletti jellege, mint egyébként állandó jellegzetesség.

Amikor 1401-ben, mintegy fél esztendőre fogságba vetik *Zsigmondot az ország bárói, a felségjogokhoz tartozó ügyekben az országtanács, mint az ország, a regnum, a rendek képviselője intézi az ország sorsát, használva az akkor megvésetett pecsétet:

“Sigillum sacre corone regni Hungariae”. Magyarország Szent Koronájának pecsétjét az ország, a Szent Korona nevében használták, nem a király nevében. A főhatalom a Szent Koronáé, az alattvalók a Szent Korona hívei. Van persze előzménye ennek, hiszen oklevelek tanúsítják, hogy a királyi adomány a koronának, ennélfogva a királyok sorának teljesített hű szolgálatok következménye. A királyi kancellária még Zsigmond idején is a király méltóságát és jelképét a Szent Koronát együtt tekinti az államhatalom alanyának. Mégis – bár beleértik a király személyét – a Szent Korona primátusa a XIV–XV. században nehezen vitatható, azt pedig, hogy a király személye, s ezáltal a királyi korona lenne meghatározó vagy elsőbbséget élvező, még az igen óvatos Eckhart sem állítja.

A XIV. századtól a perben kihallgatott tanúkat “Istenben való hitükre és a király és az ő szent koronája iránti hűségükre” esketik meg a királyi udvar parancsára.

Az erdélyi három nemzet 1459-ben történt unióba lépésekor Magyarország Szent Koronája iránti törhetetlen hűségét fejezi ki. Bajcsy-Zsilinszky Endre

írja 1944-ben kiadott, Genfben angolul megjelent könyvében a Szent-korona-eszme nagy becsét hangsúlyozva:

“Aligha létezhetnék ékesebben szóló bizonyítéka a Szent István építette magyar állam oszthatatlan és rendíthetetlen belső egységének vagy a magyar állameszme és a magyar politikai géniusz meggyőző erejű kisugárzásának, mint az, hogy Erdély németségükre oly féltékeny, hideg és *önző szászai, akik politikai szűklátókörűségükben sohasem voltak képesek rá, hogy mint az Észak-Magyarországon élő, és az erdélyiekhez hasonlóan szintén a Rajna-vidékről származó szepességi szászok, valaha is azonosítsák magukat fogadott hazájukkal akár lelkileg, akár jogilag, akár társadalmilag, *közös megállapodás útján építették ki a maguk különálló önkormányzatát, s fenntartás nélkül illeszkedtek be a magyar állam eszmei és szervezeti egységébe.* Alig pár évtizeddel azután, hogy *Mátyás király 1481-ben szentesítette a szász “universitas”-t, Nagyszeben polgármestere, *Altenberger megszerkesztette a szászok nürnbergi, magdeburgi és iglói forrásokon alapuló jogszokásainak gyűjteményét. A szász jog e gyűjteményében találjuk annak az eskünek a szövegét, amit beiktatásakor minden tisztségviselőnek le kellett tennie:

»Esküszöm Istenre, a Szűz Máriára, a mennyek királynőjére, és minden szentekre, hogy minden tárgyalásomban kötelességtudó és állhatatos leszek a mi Legkegyelmesebb Urunkhoz, Királyunkhoz és a Szent Koronához, szintúgy a Testülethez, hogy annak minden erőm szerint becsületet szerezzek, hasznára váljak és előmozdítsam az igazság szolgálatát; igazságot szolgáltatok nem tekintve sem barátra, ellenségre, sem gazdagra, szegényre; elhárítok minden barátságot, nyereségvágyat vagy adományt; kiváltképpeni gonddal istápolom az özvegyeket és árvákat, megoltalmazván őket, ha szükséges, saját eszközeimen túl is; a Tanács üléseinek titkait csupán azok előtt fedem föl, akik arra jogosultak. Isten és minden szentjei úgy segítsenek!«

Ebből az ünnepélyes hűségesküből, amelyet épp azon nemzet egy tagja kellett hogy letegyen, amelyik a magyarságtól és a magyar nemzettől legtávolabb állt, kiviláglik, hogy mekkora is volt a Magyar Szentkorona varázsa, hatalma és ereje. Mint abból is, hogy ugyanez az ellenállhatatlan szuggesztív erő tette az ádáz és félelmet nem ismerő huszita vezért, Giskrát, Mátyás király leghűségesebb zsoldoskapitányává, aki *személyesen intette Boroszló polgárait, hogy maradjanak a jövőben is hűségesek a Szentkoronához.

Ha Erdély autonómiájának történelmi fejlődését vizsgáljuk, a leghatározottabban le kell szögeznünk, *hogy ez az autonómia teljes egészében egy olyan időszakban jött létre, amikor – bár a Magyar Királyság kényes nemzetközi helyzetben volt, s életére ránehezedett az oszmán-török előretörés fenyegetése – az ország történelmének egyik legfényesebb és legvirágzóbb korát élte,* s hogy ennek az autonómiának mind az eszméje, mind a szervezete javarészt Erdély három »nemzetének« unióján alapul. A fenyegetés és a szükség hatására, de

nem a kényszerére, hanem Erdély magyar, székely és szász népének megfontolt és szabad elhatározásából! És az is kétségtelen, hogy a többévszázados előkészítő munka nélkül, ami épp a legnagyobb veszedelem és a legmélyebb válság idején ért a csúcspontjára, a politikailag független Erdélyi Fejedelemség nem tudott volna olyan magától értetődő természetességgel alakot ölteni, és a maga államiságában már a kezdet kezdetétől olyan egészséges erőt és energiát kifejteni. *Erdély és népei a körülmények által rájuk kényszerített politikai függetlenség állapotába olyan alkotmányszerkezet birtokában léptek át, amelyet a maguk szabad akaratából és jószántából akadálytalanul hoztak létre.*[25–28-29.]

Íme a Szentkorona-eszme szellemisége és hatalma!”

*Károly Róbertet trónralépésekor harmadszor is meg kellett koronázni Szent István koronájával, amint Mátyás király is ragaszkodott már évekkel királlyá választása után (1464-ben) a Szent Koronával való megkoronázáshoz, erősítve ezzel a Szent Korona misztériumát.

A korona kultusz érdekektől és politikai akarattól függő voltát, egyúttal a középkori értelmű nemzeti szuverenitás megmutatkozását látjuk az 1440-es koronázáskor, amelyet az első igazi királyválasztásnak is nevezhetünk. Ekkor *I. Ulászlót nem a távol levő Szent Koronával, hanem – politikai ésszerűségre hivatkozva – valószínűleg Szent István fej ereklyetartójával koronázták meg a rendek, hangoztatva, hogy a király megválasztása, a hatalom átruházása, a korona ereje az ő akaratuktól függ. Ekkor nagyot emelkedtek a rendek a királyi hatalommal szemben, igazi alkotmányjogi tényezővé váltak. “Az 1440-es évektől kezdve pedig csaknem kizárólagosan az ország koronája szerepel az oklevelekben…”.[128 – 102-103]

Már az eddig elmondottakból is kitűnt, hogy a korona némileg már a XIV. század utolsó évtizedeitől kezdve, de még inkább az 1440-es évek óta más jelentésű fogalommá lett, mint az előző korban volt. A fogalom kialakulása szerves fejlődés útján történt. Azelőtt a korona, rendesen a király személyével együtt, a királyi méltóságot jelentette, a közjogi vonatkozások az ország lakosai és a király személye között állottak fenn, az alattvalók neki tartoztak hűséggel. (Az idők múlásával, a hatalmi viszonyok változásával a fejlődő alkotmányos gondolkodás szükségesnek tartotta, hogy a mindenkori király változó személyét valami állandó gyűjtőfogalom váltsa fel. A korona előtérbe nyomulása az Árpád- és Anjou-dinasztiák kihalása után azt jelenti, hogy a közjogi vonatkozások alanya állandósul, s az a nehézkes mód, ahogyan eddig az államhatalom alanyát megjelölték, az egyes királyok személyének felsorolása, az őket egybefoglaló korona személyiségének ad helyet. Érthető tehát, hogy azok a vonatkozások, amelyek régen a király és az alattvalók között fennállottak, az államhatalom szubjektuma, a korona és az országlakók közt alakulnak ki.)

A hűség, mely az ország lakosait eddig a kir*ály személyéhez és az ő koronájához fűzte, most már az ország koronájához és csak azon keresztül a mindenkori királyhoz, a korona viselőjéhez, kapcsolja őket. A személyes hűség, amely sokban emlékeztetett a hűbéri hűségre, magasabb fogalommá, állampolgári hűséggé kezd átalakulni. Aki hűségét kiváló szolgálatokkal bizonyítja, az »Magyarország szent koronájának állapotát állítja helyre és javítja«, amint Zsigmond adománylevekeiben hangsúlyozza, s az ilyenek jutalmazása mind a királynak, mind a szent koronának hasznára van.

A XIV. század végétől kezdve végbemenő nagy alkotmányos változást legjobban az a tény juttatja kifejezésre, hogy, ha valamely előkelő külföldi családot az ország rendjei maguk közé fogadnak, az miként *Stibor vajda és testvérei, nemcsak a királynak fogad hűséget, hanem tiszteletet is »Magyarország szent koronája, továbbá a főpapok és bárók és az ország hű lakói, a nemesek közössége iránt.« Megígérik, hogy minden módon előmozdítják a királynak, az ország szent koronájának, a főpapoknak, báróknak és a nemeseknek tiszteletét, hasznát és előnyét, és semmiben sem fognak velük szóval vagy tettel szembeszállni. De az ország főtisztviselői is hűségesküt tesznek a király mellett az ország koronájának is.”[128 – 102-103]

A Szent Korona alattvalója az ország minden lakója, akár teljes jogú, akár nem, nemzetiségre tekintet nélkül. A Szentkorona-tanban kifejeződő magyar alkotmányos felfogás nem különböztet magyar és más, “az ország szent koronájának alávetett nemzetű férfiak”, a Szent Korona alattvalói, mai szóval magyar állampolgárok között.

Más dolog persze a Szentkorona tagság. Ez csak a rendek tagjait, az országgyűlésben képviselteket illeti meg. A XIV. század végétől az országot nem a király birtokaként, hanem a korona hatalma alatt álló területként emlegetik. Minden országrész vagy terület kisebb elidegenítése a korona sérelme, hiszen a korona egyesíti az országot, védi egységét. A városok mint a király régi birtokai, ragaszkodnak közvetlen függésükhöz és elidegeníthetetlenségükhöz. Ezek az elvek törvények sorában jelennek meg.

A hűtlenség vagy megszakadás esetén a háramlás ill. visszaháramlás alanya a Szent Korona. Hunyadi János kormányzósága idején – amikor királyra háramlásról nem lehetett szó – vált állandó alkotmányos szabállyá.

Ismételten és hangsúlyosan említik a különböző források Raguza (ma Dubrovnik) hűségét a Szent Koronához. A raguzaiak nem a koronában látták a királyi hatalom jelképét, hanem a királyban a korona megszemélyesítőjét. Így írnak a magyar királynak: “Megkaptuk a levelet, mely által kegyes koronátok kegyes volt velünk közölni…”; vagy: “koronátok parancsai”.[128 – 136]

*V. László oklevele írja 1453-ban: “Az ország szent koronája ellen lázadt fel” a moldvai és havasalföldi vajda a törökhöz való csatlakozásával.

A hosszan sorolható példák folytatása helyett nagy nyomatékkal kell ismét megemlíteni a nevezetes 1440. év “quasi alkotmánylevelét” – ahogyan *Bartoniek nevezi –, mert az országlakosok akkor egyértelműen kijelentik, hogy a korona “érdemét”, azaz erejét, hatalmát nekik van joguk megállapítani, a királyi hatalmat ők ruházzák a királyra, a nép akaratával való koronázással. Az 1440-től 1464-ig távollévő korona fogsága alatt – amíg *III. Frigyes császár kezén van – sem szenvedett zavart a királyi hatalom gyakorlása. Ez akkor is igaz, ha a következő országgyűlés kétségbevonta az 1440-ben megválasztott *I. Ulászló koronázásának alkotmányosságát.

“Összefoglalva, megállapíthatjuk, hogy a szent korona, amelynek szent jelzője a XV. században gyakran elmarad, az államhatalom alanyát jelenti: a királyi udvar felfogása szerint legtöbbször a mindenkori király személyét, más, elsősorban külfö*ldi felfogás szerint, az ország báróit vagy a királyt és az ország báróit együttesen; azokat akiket a XII–XIII. században »reg-num« névvel jelölnek, az »országot«.

Amint a regnumnak, az országnak legrégibb időtől fogva területi jelentése is van, úgy a korona is kifejezi az ország, sőt ezen túlmenően a magyar birodalom területét és védi ennek egységét, sérthetetlenségét, részeihez fűződő jogait.

Az ország, sőt ezen túlmenően a magyar birodalom minden részének lakói a korona alattvalói; hűséggel tartoznak neki, viszont ő joga*ikat tartja fenn és védi meg. A korona területi jogaihoz hasonlóan a hozzá tartozó egyéb jogok sem idegeníthetők el, így elsősorban a korona jövedelmei, melyek régebben a király jövedelmei voltak. A királynak a birtokokban rejlő joga a korona jogává válik, a birtokok tehát magszakadás vagy hűtlenség révén a koronára szállnak vissza és tőle erednek, ha eladományozzák őket.

A szent korona tehát a XV. században, *Werbőczy előtti korban kialakult államszemélyiség, az állami cselekmények jogalanya, melyet külföldön morális személynek tekintenek, akaratáról beszélnek és szerződésre lépnek vele.”[128 – 140-141.]

A XV. századnak két nagy üzenete van a Szentkorona-tanról. Az egyik szerint a nemesek joga a királyválasztás, ők testesítik meg a kor fogalmai szerint való népfelséget. A másik szerint a rendek, az ország ügyeinek intézői – értelemszerűen a nemesek, főpapok, a XVI. század elejétől véglegesen szabad királyi városok (ezáltal közvetve polgáraik) – a “Szent Korona tagjai”. A Szentkorona-tagság, mint országtagság a magyar politikai gondolkodás egyik legjellemzőbb, legmélyebb gyökerű fogalma.

A “Szent Korona teste” a középkorban nehezebben értelmezhető. Teljes test, “corpus totum” gyanánt tekinti a magyar rendiség először

Magyarország és a melléktartományok területét, másodszor magát a magyar rendiséget, 1459-től a királlyal mint fejjel együtt. Ami nekünk a legfontosabb: a Szent Korona is testnek (corpus) tekintendő, fejjel (a királlyal) és tagokkal (nemesekkel és nemesi jogú testületekkel).

A Szent Korona egész teste, így leírva nem található középkori oklevelekben, annál inkább a köztudatban. A Magyar Szent Korona egész teste, melyben a fej a király, a tagok a nemesek és nemesi jogúak, majd 1848-tól az egész nemzet, *így kifejtve*, mintegy "rekonstrukcióként", talán túlszínezett, romantikus retorikával, mintegy kínálkozva az Eckhart-i bírálatnak, **Timon Ákos XIX–XX. századi tollának terméke*. Ezért mondják egyesek – így *Sarlós Márton, a budapesti egyetem jogtörténész professzora az 50-es évek végén – hogy a Szentkorona-tan Timon kitalálása. *Pedig árnyalt valóságában ott van az a középkori oklevelekben, az összegező *Werbőczy István nagy művében, és a működő közjogban.*

A feudális kor igazságszolgáltatásának növekvő igényei miatt halaszthatatlanul szükségessé vált egy átfogó kodifikációs tevékenység. Amint a Hármaskönyvet megerősítő királyi privilégium mondta, "az ország törvényeinek és szokásainak… különböző és sokféle magyarázata következtében… úgy az ítélő bírák, mint a perlekedő felek lelkei nagy bizonytalanságok között hánykolódnak".[291a – 125]

Az ország "szokásait és jogait" össze kellett írni már az 1498:6, majd az 1500:10 tc. értelmében. Miután *Ádám ítélőmester és a királyi udvarban működő kuriális bíróságok ülnökei nem jártak sikerrel, *Werbőczy István országbírói ítélőmester, a *Szapolyai János erdélyi vajdát támogató nemesi párt egyik vezéralakja kapott megbízást Magyarország szokásjogának összegyűjtésére. Werbőczy összegyűjtötte az élő szokásjog testét, a történetileg összegyűlt okleveles anyagra támaszkodva. Művébe belefoglalta még a köznemesség, az egyenjogúságra épülő nemesi ország érdekeit szolgáló dokumentum-szövegeket, Mátyás, *II. Ulászló dekrétumait.

Ebben az időben az íratlan jog, másnéven szokásjog (consuetudo, jus consuetudinarium) igen fontos, mondhatni: legjelentősebb forrása volt a magyar jognak. Werbőczy elfogadott elmélete szerint a dekrétumok igazi erejét, szokásjoggá válását az állami szervek gyakorlatában hosszasan tartó alkalmazásuk adja, míg a nem alkalmazott joganyag kiesik az országos jogból, hatályát veszíti. A szokásjog e jellegén írásbaf*oglalása nem változtat. Érvényesüléséhez és gyökeressé válásához szükséges, hogy

– okszerű (rationabilis) legyen, "a közjóra irányuljon",

– kellő időn át tartó, "idősült" (praescripta) legyen, azaz az első alkalmazástól legalább tíz év, míg a felségjogok körében emberemlékezetnyit meghaladó idő teljen el,

– a szokás ismételt cselekvésben, gyakorlatban nyilvánuljon meg, azaz a cselekvések gyakoriak legyenek (frequentia actuum).

A szokásjog szerepe lehet törvénymagyarázó, törvénypótló és törvényhozó, de mindenképpen nélkülözhetetlen. Olyannyira igaz ez, hogy *a XVI. századig nemigen hivatkoznak sem a bírói ítéletek, sem más oklevelek törvényekre (dekrétumokra), hanem annál inkább “az ország régi szokására” (antiqua regni consuetudo)*.

Ezekből a formulákból elsősorban, részben pedig római jogi ismeretekből és néhány dekrétumból tevődik össze az 1514-ben elkészült és az országgyűlés elé terjesztett latin nyelvű munka: “Tripartitum corpus juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae” (Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve). A rendek az országgyűlésben elfogadták e Tripartitumot, a király megerősítő levélbe foglalta, de nem szentesítette, azaz nem látta el pecsétjével. Nem hirdették ki a megyéknek való szétküldés bevett módján. Nem vált törvénnyé a főnemesi párt ellenirányú érdekeltsége miatt, bár ezt bizonyító okiratokra nem hivatkoznak a jogtörténeti munkák.

Az egy és ugyanazon nemesi szabadság, a nemesi jogegyenlőség, az “una et eadem libertas” elve, amely szerint – noha vagyonilag nem egyenlők a rendek – nem illeti több a főpapot és főurat a nemesi szabadságjogokból, mint bármelyik köznemest, ez volt *Werbőczy István merész és ilyen formában korábban más forrásokban ki nem fejtett, noha a történelmi tényekből levezethető adaléka a magyar szokásjoghoz.

A minket elsősorban érintő közjogi vonatkozások némileg elszórtan, több helyen, de elsősorban az I. rész 3. és 4. címében (titulusában) és a II. rész 4. címében (titulusában) találhatók meg a következők szerint:

“I RÉSZ 3. CZIM.

Nemességünk eredetéről és arról, hogy az uralkodást miként ruházták át fejedelmünkre.

Ámbár nem történetírásra, hanem ezen ország saját szokásainak és jóváhagyott törvényeinek ismertetésére határoztam el magam, de mivel azt mondtam, hogy minden főpap, báró úr és nemes a mentességnek és szabadságnak egy és ugyanazon előjogával él és mivel különben is sokan kételkedni szoktak a felől, hogy a mi nemességünk, a melyből a báróság és minden egyéb főuraság származik, honnan ered, és hogy az ország valóságos nemesei alatt kiket kell értenünk? ugyanazért ennek a nemességnek eredetét és kezdetét szándékom röviden megmagyarázni.

1. §. A hol is tudnunk kell, hogy ámbár a tudósok közös véleménye szerint nemes az, a kit saját érdeme megnemesít, mind a mellett is, czélunkhoz képest a nemesség, a melyet többnyire a szabadok elnevezése alatt is szoktak érteni, úgy mondják, hogy eredetileg a hunnok és magyarok közt keletkezett, miután ezek Scythiából Pannoniába nyomultak, a melyet most

változtatott néven, az ittlakó magyaroktól Magyarországnak neveznek; még pedig ily módon:

2. §. Midőn ugyanis a hunnok feleségestül, fiastul, leányostul és egész háznépestül Scythiából jöttek, több tartománynak bejárása és bebarangolása után kapitányokat tettek és ezen kívül a viszálkodók pereinek elintézésére, a tolvajok, rablók s egyéb gonosztevők megbüntetésére közakarattal igazgatót választottak és állítottak be, mindnyájának közös egyetértésével és végzésével elhatározván, hogy a mikor az egész közönséget egyenlően érdeklő dolgok merülnek föl, vagy a hadseregnek általános felkelése válnék szükségessé, akkor a hunnok lakása helyén és táborában, vérbe mártott tőrt vagy kardot hordozzanak körül, és hangozzék a hirdető szó: mondván: »Istennek szava, és az egész közönségnek parancsa az, hogy mindenki ezen s ezen a helyen (megnevezvén azt a helyet) fegyverrel vagy a mint teheti, a közönség tanácsának s egyszersmind parancsának meghallgatására megjelenjen«.

3. §. Ezt a szokást a magyarok közt Szent István első magyar király, dicsőséges fejedelmünk és Apostolunk atyjának Géza vezérnek koráig sértetlenül fentartották, a mely szokás a hunnok közül sokat örökös szolgaságra juttatott.

4. §. Mert, elhatározták és végezték, hogy az ily parancs áthágóit, hacsak helyes mentségét nem adják, pallossal kell ketté vágni, vagy közönséges és örökös szolgaságra vetni.

5. §. Azt állítják, hogy ez a végzés (a mint mondók) igen sok magyart juttatott a parasztság állapotába. Különben nem történhetett volna, hogy az egyik urrá, a másik szolgává, ez nemessé, az nem nemessé és paraszttá legyen, mert mindnyájan ugyanegy nemzetségből, tudniillik Hunortól és Magortól származtak.

6. §. *Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katholikus hitnek vallásához jutottak és Ôt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következésképen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országlással együtt a község a maga akaratából, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következésképen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettőlfogva Ô tőle ered minden nemesítés és e két dolog mintegy a viszonos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik.*

7. §. Mert a fejedelmet is csak nemesek választják, és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal.”

Ez a rész *Thuróczy János 1488-ban megjelent *Kézai Simon XIII. sz. művét követő munkájából származik, tükrözve az ősi egyenlőség “radikális” gondolatát, a királyválasztás eszméjét.

“4. CZIM.

Hogy a valóságos nemességet hadi szolgálatokkal és egyéb érdemekkel szerzik és birtokadományozással erősítik meg.

A valóságos nemességet tehát katonai élettel s tudománnyal vagy egyéb lelki és testi adományokkal és erényekkel lehet megszerezni.

Mert mihelyt fejedelmünk bármely állapotú embert jeles tetteiért és szolgálataiért várral vagy mezővárossal akár pedig majorral vagy más birtokjoggal megajándékoz, az a fejedelemnek ilyen adománya által (ha ezt törvényes iktatás követi), azonnal valóságos nemessé lesz és a parasztság állapotának minden igája alól kikerül.

1. §. *És ezt az adományos szabadságot a miéink nemességnek mondják. A honnan az ily nemesek fiait joggal örökösöknek és szabadoknak nevezzük. Az ilyen nemeseket az imént említett javakban való részesülés és összeköttetésnél fogva a szent korona tagjainak tartjuk, a kik senki más hatalmának alávetve nincsenek a törvényesen megkoronázott fejedelmén kívül.”*

“9. CZIM.

A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról.

Ámbár pedig a nemeseknek a fejedelmi kiváltságlevelekből és rendeletekből kitetszőleg igen sok joguk van, mindazáltal közülök négy a legfőbb, a melyeket ide iktattam.

1. §. Az első tehát az: hogy őket előzetes idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatja.

2. §. Megszoritást szenved azonban ez a jog büntettek és bünügyek, ugymint: a szándékos gyilkosság, faluk felgyujtása, tolvajság, rablás, vagy haramiaság, sőt az erőszakos paráznaság esetében is, a melyekben a nemesség tisztségét, czimét és szabadságát mindenki elveszti. És igy az ilyent a tett szinhelyén parasztkézzel is szabad mindig letartóztatni és kihágásához képest elmarasztalni és megbüntetni.

3. §. Ha azonban a tett szinhelyéről elfutott és ellenfeleinek kezei közül kimenekült; aztán nem máskép,hanem csak idézés vagy perbe hivás és törvénykezési eljárás utján lehet őt elitélni és büntetni.

4. §. A második főjog az: hogy az egész ország nemesei (a mint előbb említve van) senki másnak hatalma alatt nem állanak, mint a törvényesen

megkoronázott fejedelemnek; sőt fejedelmünk maga is, rendes hatalmánál fogva, bárkinek puszta panaszára és gonosz besugására, közülök senkit, a törvény útján kívül és kihallgatása nélkül, sem személyében, sem vagyonában meg nem háboríthat.

5. §. A harmadik az: hogy törvényes jogaikkal és földbirtokuk határain belől fekvő minden jövedelmeikkel, tetszésük szerint mindenkor szabadon élhetnek; mindennemű jobbágyi szolgálat, adakozás alól, rovás és egyéb adó, vám és harminczad fizetésétől mindörökre teljesen mentesek és ki vannak véve, csupán csak az ország védelmére tartoznak katonáskodni.

6. §. A negyedik és utolsó (hogy a többit mellőzzem) az: hogyha bármelyik királyunk vagy fejedelmünk, a néhai második, vagy melléknevén Jeruzsálemi András király úr és fenséges fejedelem országos végzeményében (a melynek megtartására minden magyar király, mielőtt a szent koronát fejére tennék meg szokott esküdni) kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok ellenére tenni merészelne, akkor örök időkre szabadságukban áll, annak ellene szegülni és ellene mondani a nélkül, hogy a hűtlenség vétkébe esnének.

7. §. A nemesek alatt pedig értsd e helyen általában az összes főpap, báró urakat és a többi mágnásokat, valamint az ország más előkelőit, a kiket (a mint előbb mondám) mindenkor egy és ugyanazon szabadság előjoga védelmez.

10. CZIM.

Hogy fejedelmünk az ország minden báró urának és nemeseinek igaz és törvényes utóda.

Mivel fentebb azt mondottam, hogy minden nemesítésnek és birtokadományozásnak teljes hatalma fejedelmünkre szállott át, azért szükséges megjegyeznünk azt is, hogy fejedelmünk minden báró úrnak és mágnásnak, az ország többi nemeseinek és birtokosainak igazi és törvényes utódja, abban az esetben, ha valamelyikük örökösök és maradék nélkül hal-
na el.

1. § Mert azoknak összes fekvő jószágai, és birtokjogai a jelzett átruházás erejénél fogva, *eredetileg Magyarország szent koronájától függenek és törvényes birtokosuk magvaszakadtával mindig ugyanerre is néznek és háramlanak.

2. §. Ez oltotta belénk azt a törvényerőre emelkedett szokást, hogy minden egyedül álló és magára maradt személy, a kinek igazi és törvényes örököse nincsen, birtokjogairól királyi jóváhagyás nélkül, örökre szóló joggal épenséggel nem rendelkezhetik. Sőt azokat közbecsün felül még zálog czimen sem vallhatja be, a mint ezt alább a maga helyén bővebben előadom.

3. §. Ezenkivül fejedelmünk valamennyi főpap úrnak és egyházi férfiúnak is hasonlóképen igazi és törvényes utóda; nem abban az értelemben, mintha a fekvő jószágokat és birtokjogokat az egyháztól elvehetné vagy elszakíthatná, hanem abban, hogy ezeket (s megürülvén a főpapi és egyházfői székek) az egyházzal együtt kormányzás czéljából eladományozza.”

“II. RÉSZ 3. CZIM

Kik alkothatnak törvényeket és statutumokat?

Immár azt a kérdést veszem fejtegetés alá: vajjon a fejedelem törvényeket és statutumokat önmagától alkothat-e, avagy a nép beleegyezésének is szükséges hozzájárulnia?

1. §. Mire nézve meg kell jegyeznünk, hogy jóllehet hajdan, a midőn a magyar nemzet még pogány módra élt és nem király, hanem vezér és kapitányok igazgatása alatt állott, akkor a törvényhozásnak és rendelkezésnek minden hatalma ezeknél vala.

2. §. De minekutána a katholikus hitre tértek és maguknak önként királyt választottak, úgy a törvényhozásnak, mint bármely birtok adományozásnak és minden biráskodásnak hatalmát és jogát az uralkodással és kormányzással együttesen ez ország szent koronájának, melylyel Magyarország mindenik királyát megkoronázni szokták, joghatóságára és következésképen a mi törvényesen rendelt fejedelmünkre és királyunkra ruházták át. És így ettől fogva a királyok a törvényeket a nép összehívása és megkérdezése mellett kezdették alkotni, a mint ez korunkban is történni szokott.

3. §. A fejedelem mindazáltal egyedül a maga akaratából és önkényesen, kiváltképen az isteni és természeti jogot sértő dolgokban és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártalmára semmit sem rendelhet; hanem össze kell hívnia és megkérdeznie a népet; ha vajjon ennek az ilyen törvények tetszenek-e vagy sem? a kik ha igennel felelnek, azontúl az ilyen végzéseket (az isteni és természeti jog mindig épségben maradván) törvényekül tartják meg.

4. §. Többnyire pedig, közös megegyezéssel, maga a nép is elhatároz valamit, a mit a közjóra hasznosnak itél és írásban terjeszti a fejedelem elé, kérvén, hogy erre nézve neki törvényt adjon és ha maga a fejedelem az ilyen végzéseket elfogadja és helyben hagyja, akkor az törvényerőre emelkedik s azonnal törvénynek kell tekintenünk.

5. §. Mégis mindezeket nem a nép, hanem különösen a fejedelem statutumainak mondjuk azért, mert ha a fejedelem beleegyezése és megerősítése mindkét esetben azokhoz nem járul, eme rendeleteknek semmi ereje nem leszen. Mindazáltal általános néven eme rendeleteket igen gyakran az ország végzeményeinek nevezzük.

4. CZIM.

Kiket értünk a nép és kiket a köznép elnevezése alatt?

E helyen pedig a nép neve és elnevezése alatt egyedül a főpap és báró urakat és egyéb mágnásokat s a többi nemeseket kell érteni, de nem a nem nemeseket.

1. §. Noha e kifejezés: nép minden nemest és nem nemest egyaránt felölel, mindazáltal a nem nemesekről (kiket a köznép elnevezés alatt értünk) e részben czélunkhoz képest szó sincsen.

2. §. Mert miként a nem a fajtól, úgy különbözik a köznép a néptől. Mert a nép elnevezés magába öleli az összes nemeseket, úgy a mágnásokat, mint az alsóbb rendűeket, a nem nemeseket is ide számítva; de a köznép elnevezés alatt egyedül a nem nemeseket értjük."[430]

Az I. rész 3. címe ("Nemességünk eredetéről és arról, hogy az uralkodást mikép ruházták át fejedelmünkre", és 4. czíme ("Hogy a valóságos nemességet hadi szolgálatokból és egyéb érdemekkel szerzik és birtokadományozással erősítik meg") szerepel a tankönyvekben, mint a Szent Korona tanának forrása. Ez helyes is így, hiszen a hatalomátruházás és az országtagság valóban alapja a Tannak. Nem mellőzhettem az I. rész 2. cím felvételét ("Hogy úgy az egyházi, mint a világi személyek, egy és ugyanazzal a szabadsággal élnek"), azért, mert a Szentkorona-tagság, mint a hasonlóképpen értelmezett, jóval korábbi egyháztagság egyenlő jogú tagokat jelent és feltételez.

"Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy azok a személyek, a kiknek jogairól és szokásairól most szó van, vagy lelkiekkel foglalkozó, azaz: egyházi személyek, vagy pedig világiak.

1. §. És habár a lelkiekkel foglalkozó személyeket, a kiket Urunk és Megváltónk az emberi üdvösség kiszolgáltatására rendelt, méltóbbaknak tartják a világi személyeknél, mindazáltal e Magyarországnak minden főpap, egyházfő és báró urai és többi mágnásai, nemesei és előkelői nemességükre és világi javaikra nézve, a szabadság, kivételesség és adómentesség egy és ugyanazon előjogát élvezik; nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek kisebb szabadsága. Innen, egy és ugyanazon törvénynyel és szokással, és a törvényszékeken szintén ugyanazzal a törvénykezési eljárással is élnek, egyedül csak az emberdíj mennyisége tekintetében különböznek egymástól."[430]

Ugyanez okból nélkülözhetetlen az országtagság, azaz Szentkorona-tagság körének és ismérveinek pontos ismeretéhez az I. rész 9 cím, a "Primae Nonus" (primae partis nonus titulus) ismerete ("A nemeseknek négy fő és kivételt képző jogáról), és a II. rész 4. cím arról, hogy "Kiket értünk a nép és kiket a köznép elnevezése alatt".

Végül megemlítjük, hogy az ún. Szent Korona birtoktan olvasható ki a Hármaskönyv ismertetett I. RÉSZ 3. CZIM 6. §, 10 CZIM bevezetés és 1. §, valamint 13 CZIM 4. és 5. § szövegéből. Ez utóbbi így szól:

“13. CZIM.

“4. §. Mert a királyi Felség (e Magyarország szent koronájának előbb említett joghatóságánál fogva) bármely elhaltnak, a kinek magva szakad, vagyis a ki örökösök hátrahagyása nélkül múlik ki, minden birtokjoga fölött mindenkor teljes hatalommal szabadon (a mint akarja) rendelkezhetik, tudniillik: fenntarthatja magának, vagy eladományozhatja, vagy ideiglenesen átruházhatja annak részére, a kinek inkább akarja.

5. §. És hogy az istentelen embereknek elkövetett gonoszsága büntetlenül ne maradjon; hogy a nemesség és parasztság egyenlő értékűnek föl ne tünjék; s ismét, hogy a hűségnek a hűtlenséggel egyenlő jutalma ne legyen; tehát a hűtlenek vakmerőségének és lázadásának megtörésére és az istentelen és becstelen emberek rosszindulatú szabadosságának megfékezésére a mi eleink – ezt hozván magával a törvény szigora s a közjó is ezt kivánván, – országos végezménynyel elhatározták és megállapították, hogy nemcsak valamely magvaszakadtnak (amint előadtam) hanem azoknak birtokjogai is, (még életükben) Magyarország szent koronájára háramoljanak s következéskép adományozás alá kerüljenek, a kik konokul az ország alkotmánya ellen támadnak és ezáltal a királyi felség méltóságát megvetik, és másokat a törvényes igazságon kívül önkényből és vakmerően háborgatnak, hogy az istentelenek megbüntetésének példája némelyeket elrettentsen, másokat pedig, a kik az ilyenek jószágait netalán adományúl nyerik, annál inkább a hűséges cselekedetek gyakorlására és végzésére buzdítson.”[430]

A magvaszakadtak és hűtlenek utáni öröklés és háramlás az “Ôsiség eltörléséről” szóló 1848: XV. t.c. alapján attól kezdve a magyar Szent Koronát illeti meg, mint a magyar állam jelképét, teljesen kikapcsolva az uralkodó személyét.

A Tripartitum 272 címet tartalmaz, a bevezetés 16, az I. rész 134, a II. rész 86, a III. rész 36 címet, titulust zár magába, a címeket paragrafusokra osztva.

*Werbőczy már három év múlva Bécsben kinyomatta könyvét, s minden bizonnyal ő küldte el a megyéknek. A jogkönyv közelismertséget kapott, a nemesség elfogadta, a bíróságok alkalmazták. Így a szokás útján kötelező erejűvé vált. Bevették a Corpus Juris-ba, a magyar “jogok testébe”, ennek állandó melléklete lett. A Tripartitum a Corpus Juris Hungarici gerince. 1565-ben magyar fordítása megjelent Debrecenben. Nemcsak a “nemesség bibliája”, s ezáltal történelemformáló tényező lett, hanem a legismertebb magyar törvénykönyv, magánjogunk és közjogunk fő forrása és formája. *Werbőczy műve nélkül nem lett volna olyan 1848, mint amilyen volt.
A jogi formák és tételek határtalan kultusza és szerepe ültette el a

nemességben a meggyőződést, hogy a jogkiterjesztő törvények nemcsak jogaiból vesznek el, hanem meg is védik a parttalan jogkiterjesztéstől, a forradalomtól.

Tengernyi könyv és tanulmány foglalkozik Werbőczy művével. Nála találkozik *a királyi hatalmat, mint királyok sorát is jelképező, főhatalmat kifejező koronaeszme az organikus államszemlélettel, az ország államtestként, működő organizmusként való felfogásával.* Tudatosan kapcsolja össze őket Werbőczy azért, hogy a korona és regnum közeledésében és néha felcserélődésében megmutatkozó folyamatra feltéve a koronát, a nemesség egészének szabadságát és egyelőségét mondhassa ki. Ezzel összefüggésben építi be munkájának építőkövei közé a hatalomátruházás gondolatát és a nemesség eredetének elméletét. Ezért használja a *Kézai Simont követő *Thuróczy János krónikájának történetét a kapitányok és a “rector” választásáról, az ősi egyenlőség állapotáról, amelyben mindenki maga választja elöljáróit, akár előkelő, akár közember valaki.

*Werbőczy az “una eademque libertas”, az ősi egyenlő szabadság gondolatát teszi szokásjog tétellé, a plebs kiválása – amely a nemzeti közösség elleni bűn, azaz a hadi szolgálat megtagadása folytán való jogvesztés lehetett, amint “azt állítják” – után maradó populus tagjainak jogait védelmezve, az ősi szabadság és egyenlőség helyébe lépett rendi szabadság és egyenlőség állapotában. Kifejti a választott királyság történelmi gyakorlattal igazolt elméletét, ugyanazt mondván, mint az *I. Ulászló koronázásakor 1440-ben kiállított oklevél: az uralkodói hatalom a közösségtől ered, amint azt a Hármaskönyv I. részének 3. címe 6. §-a tömören leírja.

Mi a szerves, mi az új a korábbiakhoz képest, tehetjük fel a kérdést, még akkor is, ha tudjuk, hogy egy ilyen nagy összegzés azért is elismerést és méltánylást érdemel, ha “csupán” évszázadok okleveleit és bírói gyakorlatát fogta egybe.

Az új és egyben régi tétel: minden nemes a Szent Korona tagja. Ezt a tételt vonta le a történeti fejlődésből és a politikai viszonyokból, amit annál is inkább megtehetett, mert az egyház már régen hirdette *Krisztus teste (az egyház) tagjainak egyenlő szabadságát. Ebből következik, hogy minden nemes része a törvényhozásnak, miképpen azt a XIII. század politikai gondolkodóihoz hasonlóan már Kézai mester vallotta és írta. Amint *Eckhart megjegyzi: “gyűlést akkor hívnak össze véres karddal, amikor a közösséget egyenlően érdeklő dolgok merülnek fel”. Werbőczy Kézaitól ill. Turóczytól idézett tétele a római jogra visszavezethető népfelség elvéből következő középkori gondolat a közösségről, mint a hatalom forrásáról. Werbőczy műve az egyenlő nemesi szabadság bizonyításával, a magyar történeti folyamatosságban létrejött koronaeszme és a középkori magyar krónikákból átvett népfelség elve alapján sugallja a magyar közjog és magánjog tételeit és szemléletmódját. Benne ezt, nem pedig a Hármaskönyvben is megjelenő jobbágyi jogkirekesztés képviselőjét

becsüljük, amely jogkirekesztés a kor társadalmi-politikai viszonyaiból következett, *Werbőczy nevét a “feudális elnyomással” kapcsolva össze, noha ugyancsak belőle vezethető le a jogkiterjesztés eszméje. *Tárgyunk a magyar Szent Korona tana, azonban nem a jogfosztás, hanem a jogokban való részesedés elmélete, nem az alkotmány sáncain belül levők és a kirekesztettek súlyos történelmi feszültséget hordozó kapcsolatának ismerettára, hanem a hatalom gyakorlásának, szerkezetének a társadalom történelmi létezését szolgáló – ezért a társadalmi feszültség alapját, a jogegyenlőtlenséget jogkiterjesztés útján a történelmileg lehetséges időben feloldó – eszméje*.

Mielőtt rátérnénk a Szent Korona tanának Mohács utáni történetére, mindenképpen érintenünk kell Közép-Európa más országai, a cseh és a lengyel állam koronaeszméje és a magyar Szentkorona-eszme összehasonlítását, azért mert a magyar Szentkorona-eszme sajátos mivoltát mégjobban érzékelteti.

Csehországban használják a corona regni Bohemie fogalmát. Eckhart – követve *Robert Flieder 1908–1909-ben megjelent cseh nyelvű értekezését – rámutat:

“Ha összehasonlítjuk Flieder kutatásainak vázlatosan ismertetett eredményeit és különösen az idézett forráshelyeket azzal, amit a magyar koronaeszme XIV–XV. századi fejlődéséről mondottunk, meglepően sok rokonvonást találunk a *corona regni Hungarie* és a *corona regni Bohemie* közt. Közös a korona összetartó ereje, az eszme területi vonatkozása. Közös a korona szereplése nemzetközi szerződésekben. Egyaránt megvan a magyar és a cseh koronaeszmében a koronához tartozó jogok, mind területi, mind pénzügyi jogok elidegeníthetetlensége. Mindkettőnek fejlődésében a király és a rendek mellett vagy felett álló államszemélyiség kialakulását kell látnunk, de Csehországban erősebb benne a rendi elem, mint nálunk. A corona és regnum azonosítása Csehországban hamarabb megy végbe, de ez a regnum mindenütt elsősorban az ország nagyjait jelenti.”[128 – 151.]

Ugyanakkor – *Eckhart és *Benda Kálmán nyomán, különösen figyelve *Bartoniek Emma gondolatait – *elismert sajátossága a Szent Korona tanának az, hogy a gondolat a hagyomány szerint tisztelt egyetlen koronához, a magyar Szent Koronához fűződik*, szemben a Csehországban vagy másutt elfogadottal, amely nem kötődik egyetlen megfogható koronához. A magyar koronaeszme és Szent István koronája, avagy – azok által is elismerten, akik a Szent Istvánhoz való tárgyi kapcsolódást vagy eredetet vitatják – a magyar Szent Korona elválaszthatatlan! A magyar koronatan az európai műveltséggel rokonítható, vagy ilyen kapcsolódása nem vitatható, de nem kölcsönöztük idegenből, sőt nem zárható ki, hogy a csehországi kancelláriába tőlünk jutott el a gondolat gyökere.

A másik sajátosság a magyarországi fidelitas páratlan jellege, ami a koronához és nem máshoz való különleges személyes kapcsolat alapján

tett szolgálatokban és a szolgálatokat elismerő adományokban, adományrendszer és koronaeszme elválaszthatatlanságában mutatkozik meg.

A corona regni Polonie-nek nincsen akkora súlya, mint akár a cseh koronaeszmének. Lengyelország történetének fontos időszakában *(Nagy Lajos lengyel és magyar trónon uralkodása idején szemben a magyar birodalommal, majd amikor a litván *Jagelló Ulászló házassági szerződést kötött Hedviggel, *Nagy Lajos lányával, egyesítve Lengyelországot és Litvániát, a litván uralkodó litvániai és oroszországi földjeit örökre Lengyelország koronájához csatolva) a birodalmi egység és összetartozás jelképéül szolgált. A lengyel koronaeszme kezdeményeinek magyar eredete még valószínűbb, mint a csehországié, azzal, hogy Lengyelországban a XV. század végén már "mint idegenből vett fogalom", nem játszik szerepet."[128 – 157.]

Amint később látjuk: Eckhart a kortársak szerint is túlértékelte a cseh és lengyel korona-eszmét a magyar rovására.

Megállapíthatjuk, hogy egyetlen Szentkorona-eszme van. Az amely Magyarország Szent Koronájához fűződik.

A magyar koronaeszme kétségtelen hatásaként megjelenik a gondolat néhány Szerbiával kapcsolatos középkori oklevélben is.

A magyar Szent Korona és a Szentkorona-eszme széttéphetetlen kapcsolatához és a magyarországi adományrendszernek a Szent Korona iránti hűséghez, tehát a koronaeszméhez kötődéséhez hasonló gondolatokat nem találunk a magyar birodalom határain kívül. Ez a két sajátosság a magyar Szentkorona-eszme eredeti, mással össze nem hasonlítható voltának vitathatatlan bizonyítéka, egyben a Szent Korona tanának lényege.

Igazat kell adnunk **Bartoniek Emmá*nak, amikor a két világháború között ezt írja:

"Mindebből tehát egészen kétségtelen, hogy a magyar Szentkorona eszméje egyfelől sokkal régebben keletkezett, mint északi és északnyugati szláv szomszédjai koronájáé, – már Szent István Intelmeiben felbukkan – másfelől, hogy azokkal tartalmilag sem egészen egyezik. Mert *míg* a szláv államokban a korona-eszme főképpen a hűbértartományoknak a lengyel, illetőleg a cseh anyaországhoz való viszonyát, tehát e két állam területi egységét fejezi ki, *addig* nálunk elsősorban az alattvalóknak az államhoz (királyhoz) való viszonyát.

Mindez kizárja tehát, hogy a magyar Szentkorona eszméjének akár keletkezésében, akár valamelyik későbbi fejlődési fázisában cseh, vagy lengyel hatást tételezhessünk fel. Ilyen hatás, ez most már egészen világos, nem is volt, hanem csak analógia. Ez az analógia is csak egy

területen teljes, mégpedig a Magyarországhoz csatolt királyságoknak (vagy melléktartományoknak) a Szentkoronához (ill. a magyar államhoz) való viszonyának kifejezésben, s ez is csak a XIV–XV. században. Ez időben Galícia, Ladoméria, Havasalföld és Moldva stb. valóban lényegében ugyanúgy a magyar Szentkoronának hűbértartományi, azoknak fejedelmei alapjában véve úgy esküsznek hűséget királyainknak és a magyar Szentkoronának, mint a sziléziai, vagy morva, vagy oppelni, vagy lausitzi fejedelmek a cseh királynak és koronának, s akár a litván hercegek a lengyel királynak, illetőleg Szentkoronának. Még az idegen, egyenrangú államokkal kötött, nemzetközi szerződésekben is éppúgy a cseh vagy lengyel korona képviseli ezeket az országokat, mint a magyar Szentkorona a magyar királyságot az 1382-i turini békeokmányban. Ez azonban, ezt már fentebb is hangoztattam, a magyar Szentkorona eszméjének csak egy része, igen kis, mondhatni legjelentéktelenebb része, s ez is, úgy látszik, csak a XIV–XV. századra korlátozódik. A magyar Szentkorona eszméjének központjában mindig is az alattvalóknak az államhoz való viszonya állott.”[40 – 84.]

A Werbőczy által elvégzett, a történelmi magyar közjog gerincét – ha nem is egybefüggően – adó összegzés után 1867-ig következő időszakot **Deák Ferenc* műve, az “Adalék a magyar közjoghoz” 1865-ben megjelent, jellegzetesen magyar tárgyú és érvelésű lapjai nyomán tekintjük át. E munka a trónöröklési rendet meghatározó Pragmatica Sanctiót és egyéb sarkalatos jellegű közjogi törvényhozást vizsgálja azért, hogy megvédje az 1848. évi magyar törvények alkotmányosságát, mind tartalmukat, mind a törvényhozás módját illetően. Célja világos, nyilvánvaló. A minden jogászi körmönfontságot nélkülöző, ugyanakkor vas logikáról, fölényes törvény- és történelmi ismeretről tanúskodó munka a magyar történeti alkotmányon alapuló jogfolytonosságot tartja a kiegyezés alapfeltételének olymódon, hogy az 1848. évi törvényeket a történelmi jogfejlődés legutolsó vitathatatlanul alkotmányos, jogfolytonos vívmányainak tekinti.

Nézeteit **Lustkandl Venczel* osztrák jogtudós “Das ungarisch-österreichische Staatsrecht” (A magyar-osztrák államjog) című, Magyarország alkotmányos önállóságát vitató tanulmányára válaszolva fejti ki. Lustkandl a Corpus Juris Hungarici-ben leírtak ismertetésére és értelmezésére vállalkozik, összhangban a “megfelelő többi osztrák tételes törvény” szövegével. A Corpus Juris Hungarici, a Magyar Törvénytár a XVI. századtól számos kiadást ért meg az új törvényekkel kiegészítve.[96] 1628-tól Werbőczy Hármaskönyvét is magába foglalta. Ennek közjogi anyaga a Hármaskönyv több helyén széttagolva, nem rendszerezve és elkülönítve található meg. Legmaradandóbb része a gyorsabban módosuló magánjoghoz képest az* évszázadokig változatlan közjog. E részét alkalmazták és hivatkozta*k rájuk 1945-ig.* *Lustkandl Venczel elhatárolja magát az ún. jogeljátszási vagy jogvesztési elmélettől (Verwirkungstheorie), mondván: “Egy nép éppen úgy nem veszítheti el jogát, mint ahogyan az uralkodóház sem, csupán azért, mert valamelyik uralkodó jogtalanul járt el. De éppen azért, mert egy nép nem veszítheti el jogát, Ausztria népei sem veszthetik azon jogaikat Magyarországgal

szemben, melyek őket a magyar alkotmány szerint megilletik.” Erre mondja szellemesen *Deák: “Az alkotmányvesztés elmélete a magyar közjognak múltját érintetlenül hagyja, csak a jelent támadja meg, hogy a jövőnek tabula rasát csináljon. L. úr a múltat is meg akarja semmisíteni, hogy ez által jog-alapot készítsen azoknak, kik a jövőt saját elméletök szerint akarják így is alakítani. Egyik szemközt állva nyíltan, a másik oldalt kerülve támad: de czéluk ugyanaz.”[118 – 171.] Akár manapság is írhatta volna ezt!

A jogvesztési elmélet lényege *Alexander Bach, az abszolutizmus belügyminisztere szerint – amint rendeleteiben írta – az volt, hogy “Magyarország alkotmányos intézményeit nyílt lázadás és forradalom által elvesztvén” kapjon új jogállást. Ezzel indokolták 1849-től több mint egy évtizedig Magyarország jogfosztását. Erre válaszolta Deák: “Ôseink… tiszteletben tartották a törvényeket s az örökösödést megállapító állami alapszerződéseket, s nem azon elméletből indultak ki…, hogy midőn az egyik fél megsérti a viszonos szerződést, a másik fél az egész szerződést megszüntnek tekintheti; hanem azt hitték: hogy a szerződés szent és sérthetetlen; s midőn az egyik fél attól bármi részben eltért, a másik fél jogosan kívánhatja a szerződés szoros megtartását, a nélkül, hogy az tüstént felbontottnak tekintessék.”[118 – 112.]

Ennél is veszélyesebb volt az önálló államiság tagadása az 1848 előtti korszakra visszamenőlegesen, ezzel tagadva a jogfolytonosságra épülő 1848-as törvények alkotmányosságát.

A közjog kifejezést tágabb értelemben a magánjoggal szembeállítható összes jogágazat, még szűkebb értelemben az alkotmányjog megjelölésére használták a francia forradalom utáni polgári felfogás szerint. A közjog – alkotmányjog alapkérdései: az állampolgárok jogegyenlősége talaján elismert alapvető jogok, a lakosság részvétele a hatalom gyakorlásában, legalább képviselőin keresztül, s az előb*bieknek megfelelő államhatalmi rend szabályozása. A magyar közjog a feudális közjogból alakult át szervesen, mert – szemben a nyugat-európai abszolutista hatalom által elnyomott ottani rendi és önkormányzati testületek és jogok sorsával – Magyarországon ezen rendi jogok az állami-nemzeti önállóság védelmezőjének szerepét (is) játszották mindvégig, a rendek önkéntes jogkiterjesztő döntéssorozatáig, végülis az 1848-as, ún. áprilisi – mert akkor kihirdetett – törvényekig.

A magyar közjog Mohács után évszázadokon át megtestesítette az önálló magyar államiságot azáltal, hogy a rendi szokásjogi intézmények magyar közjoggá szerveződtek. “Az ún. *királyi Magyarországon* a *Habsburg-ház az ún. örökös tartományokhoz hasonlóan igyekezett az abszolút királyi hatalom elismertetésére, ez azonban megtört a királyi Magyarország rendjeinek – gyakran az Erdélyi Fejedelemség katonai erejével is támogatott – ellenállásán. Ennek az ellenállásnak az eredményeként létrejött feudális közjog együtt védte a rendi kiváltságokat és a magyar államiságot. A rendi kiváltságok védelmezésének közös érdeke állította

egymás mellé a katolikus és protestáns rendeket, mindannyiszor, amikor a bécsi udvar önkénye a magyar államiságot végleges megsemmisítéssel fenyegette. Az általuk képviselt önálló államiság védelmére pedig a rendek számos esetben a nemzet nagy többségét is mozgósítani tudták. Így állott elő az a helyzet, hogy a bécsi udvarral szembeni ellenállásból kibontakozó és megerősödő feudális közjog Magyarországon – a reformkor egyes eseti kivételeitől eltekintve – lényegében egészen a kiegyezésig pozitív szerepet játszott a független államiság megőrzésében. Ezzel jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a viszonylag nem nagy lélekszámú magyarság a legkritikusabb időszakokban nem csupán az Európára nehezedő török nyomás elleni küzdelemnek volt jelentős bázisa, hanem sikeresen tudott fellépni azokkal a törekvésekkel szemben is, amelyek Közép-Európában egy második német birodalom létrehozását célozták.”*[Kovács István tanulmánya II8]

*Bocskai István erdélyi fejedelem, akiben a protestáns rendek az Aranybulla 31. szakaszában rögzített fegyveres ellenállási joguk letéteményesét találták meg, küzdött az Erdélyi Fejedelemség megőrzése, a rendi önkormányzat megóvása és a protestánsok vallási egyenlőségének kivívása, azaz a vallásszabadság érdekében. Legnagyobb célja mégis a magyar államiság fenntartása volt.

Bocskai végrendeletében írja:

“Ha pedig Isten azt adná, hogy a magyar korona Magyarországban olyan kézhez kelne egy koronás királyság alá, úgy az erdélyieket is intjük, nem hogy attól elszakadnának vagy abban ellent tartanának, de sőt segéljék tehetség szerént, és egyenlő értelemből azon korona alá a régi mód szerént adják magukat.”[298/a – 751.]

A Bécsi béke (1606) kifejezte ezt az elképzelést. Éppen emiatt, az elfogadására összehívott országgyűlést szétverni akaró *Rudolfot lemondásra kényszerítve választották királlyá *II. Mátyást, akinek választási feltételül szabta az országgyűlés a Bécsi béke cikkelyeinek és más, rendi kiváltságokat szavatoló törvényeknek előzetes beiktatását. A vallásszabadság ebben az időben a politikai önrendelkezéssel volt egyértelmű. A korabeli német közjogi irodalom is megemlékezik *II. Mátyás magyar király 1608. évi koronázási esküjéről. Ez az Aranybullára, az országgyűlés jogaira és az országlakók szabadságaira tett kijelentéseivel kifejezte a korlátozott monarchia királyi hatalmának korlátait. Ekkor rögzítették törvényben – a koronázás után – a szokásjogilag kialakult kétkamarás országgyűlés rendjét és a meghívhatók körét.

A XVII. század folyamán többször rögzítik törvényben a Hármaskönyv (II. rész, 3 cím) tételét: Magyarországon az országgyűlés és a király – csakis ők – együtt alkothatnak törvényt.

Bár *II. Mátyásmegválasztásakor és koronázásakor a koronázás előtti törvénycikkekben megvalósuló választási feltételek pótolták a királyi hitlevelet, de az őt követő Habsburg királyok – különösen 1622, 1638, 1657-ben – a magyar közjog summázatát, szinte az összes “alkotmánybiztosítékot” hitlevélbe foglalták. Magyarország rendjei a közjogi biztosítékok rendszerének elfogadtatásával mind az ország önállóságát, mind pedig rendi kiváltságaikat megerősítették.

Amikor a vesztes török birodalomnak jelentős engedményeket tévő Vasvári béke (1664) kiszolgáltatta az országot a török rablóhadjáratoknak, s ez ellen főúri és vármegyei ellenállás bontakozott ki, a felkelés leverése után a bécsi udvar a “jogeljátszásra” hivatkozva törvényen kívül helyezte az országot (1670), *Zrínyi Péter horvát bánt, *Frangepán Ferenc országbírót és *Nádasdy Ferencz gróf királyi helytartót törvénytelenül osztrák bíróság elé állította és kivégeztette.

Nem telt el sok idő, amikor az 1681-es soproni országgyűlés újra megerősítette és helyreállította az ország többször megerősített jogait és szabadságait, a X. törvénycikkben *megújítva az összes hitlevélben foglalt közjogi biztosítékokat, több törvényt kiemelve, mintegy alaptörvények rangjára emelve. Így külön idézi a Hármaskönyv I. rész 9. címét a nemesi kiváltságokról, beleértve az ellenállás jogát (ius resistendi), utalva *II. Endre király II. törvényére, amely szerint: “soha nemes embert el ne fogjanak s meg ne nyomorítsanak valamely hatalmasnak a kedvéért, hanem, ha előbb perbe hívatott és rendes úton törvényt láttak rá.” Tiltakozás ez Zrínyi, Frangepán Nádasdy törvénytelen elítéltetése miatt.

A török hódoltság után az udvar rövid ideig meghódított területként kezelte az országot, megkísérelve a magyar államiság intézményes felszámolását. Erre azonban még az udvarhű arisztokrácia és a katolikus főpapság sem látott lehetőséget országgyűlési döntés nélkül.

A XVII. század utolsó közjogi törvényhozása az 1687. évi II. és III. törvénycikk, melyben a rendek lemondtak a fegyveres ellenállás (Aranybulla 31. cikkelye) jogáról, és elismerték a *Habsburg-ház német és spanyol fiágának elsőszülöttségi örökösödési jogát a magyar trónra, fenntartva a szabad királyválasztás jogát a fiág kihalása esetére. Ez utóbbi kikötés az önálló magyar államiság létének dokumentálása volt.

Később, a Rákóczi szabadságharc idején, a fegyveres ellenállást hatályos jognak tekintették, hivatkozva arra a való tényre, hogy a rendek az ellenállási jogról a fegyveres erőszakkal való fenyegetés hatására mondtak le, mert a királyi személynök az országgyűlésben megfenyegette őket. A Szatmári béke (1711), majd az ezt követő 1712–1715 évi országgyűlés törvényei azt fejezik ki, hogy az egységes közép-európai Habsburg birodalom, a Rákóczi szabadságharc leverése ellenére nem hozható létre. Magyarország önálló államiságát és a rendi kiváltságokat még ekkor is el kellett ismerni!

A Pragmatica Sanctiót határkőnek tartja *Deák Ferenc a magyar közjog fejlődésében. Egyesek szerint ez a különös jelentőség Deák találmánya azért, hogy jogi alapja legyen a Habsburg házzal való alkudozáshoz, hiszen mondták: a bécsi udvar is elfogadja a saját öröklését szabályozó "alapszerződést".

Deák jogászi lángelméje alkalmas lett volna arra, hogy egy jelentéktelen törvényt sarkalatosra nagyítson, de nem ez az igazság.

A Pragmatica Sanctio már elfogadásakor elismerten az ország alaptörvénye volt. A XVIII. századvégi közjogi művek is megegyeztek ebben, hiszen az osztrák császárság területi alapját ezek a törvénycikkek adták a Német-Római Birodalom felbomlása után, mint amelyek a Magyar Királysággal együttesen birtokolt területrészekről szóltak.

Mi is valójában a Pragmatica Sanctio? Így nevezik az ünnepélyes alakban kiadott fejedelmi edictumokat, s így a *Habsburg-ház osztrák nőágainak örökös tartományokbeli örökösödési rendjét szabályozó császári rendelkezést, de a magyar közjogban kizárólag az 1723. évi törvénykönyv részét alkotó I. II. III. törvénycikket "Ô császári és királyi legszentségesebb felsége osztrák háza nőágának Magyarország szent koronájában s a régtől fogva hozzá kapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödésről".[420]

*Szabó Béla, korának kiváló közjogásza találóan, a jogászi közvélekedést kifejezve írta 1848 tavaszán megjelent könyvében: "az 1723-ban megállapított, s törvényesített pragmatica sanctiónak nevezett pactum conventum az, amiből nemcsak mi magyarok, de Európa valamennyi igazi publicistája meríti honunk státusjogi állása iránti ismeretét – és amiből merítenie is kell..."[383]

**Kovács István* egyetemi tanár Deák "Adalék"-ának reprint kiadásához 1987-ben írott utószavában, az osztályszemléletű jogtörténetírás idején is elismeri:

"A magyar Pragmatica Sanctiót valóban már elfogadása időpontjában olyan pactumnak, kétoldalú szerződésnek fogták fel, mely a Habsburg-család számára biztosítja a nőág örökösödését, de nyújt valamit a magyar rendeknek is azért, hogy lemondanak a fiág kihaltával rájuk visszaáramló királyválasztási jogról. Ez az előkelők, a főrendek számára különböző címek, rangok, birtokok, privilégiumok személy szerinti adományozásában, az uralkodó osztályok egésze irányában a hatalomban való részesedésük közjogi biztosítékainak fejlesztésében, illetve megújításában, megerősítésében jelentkezett. Ezek a közjogi biztosítékok egyben az önálló államiság létét is kifejezik. Ezt egyébként már maga a pactum létrejötte is dokumentálja. Úgy tűnik, a magyar rendeknek még ebben az időszakban is volt elegendő erejük ahhoz, hogy tárgyalópartnerei és ne csupán alattvalói legyenek *VI. Károly császárnak, aki egy világbirodalom uraként Európa legerősebb hadseregét mondhatta magáénak. Ez annál figyelemre méltóbb, mert erre az időre az uralkodók már mindenütt

megtörték a rendek hatalmát. Lengyelország kivételével úgyszólván mindenütt kialakult az abszolút királyság politikai rendszere.”[118]

Mit mond erről **Deák Ferenc* *Lustkandl-lel vitatkozva?

“Azt állítja továbbá L. úr, munkája 307 lapján: “hogy az osztrák tartományok, legalább a sanctio pragmatica óta, egységes össz-monarchiát képeztek, melynek Magyarország csak egy speciális része volt.”

Ime itt már L. úr nem csak “uniót” és “cointelligentiát” vitat Magyarország és az osztrák tartományok között, hanem Magyarországot valóságos osztrák tartománynak nevezi! Tehát a kezdetben vitatott real uniót már a beolvasztásig potencirozta. Mert ha az osztrák tartományok képezik azon egységes monarchiát, melynek Magyarország csak egyik specialis része: akkor Magyarország sem lehet más, mint osztrák tartomány.

Mind Magyarországot, mind az ausztriai tartományokat törvényes örökösödési joggal ugyanazon fejedelem, együtt, elválaszthatatlanul s feloszthatatlanul bírja. Magyarország tehát egyike azon országoknak, melyeket a *fejedelem ugyanazonossága s az elválaszthatatlan s feloszthatatlan birtoklás* elve köt össze, s ily értelemben, de csak ily értelemben, képeznek a közös fejedelem uralkodása alatt álló országok és tartományok egy monarchiát; ily értelemben tartozik Magyarország a közös monarchiának birodalmához: de nem osztrák tartomány, hanem jogilag önálló és független az osztrák népek hatalmától, mind törvényhozására, mind kormányzatára nézve. Ellenben azon értelmezés, melyet L. úr az idézett sorokban felállított, megsemmisítené Magyarország alkotmányos önállását, s az osztrák tartományokat Magyarország sorsának uraivá tenné. Pedig se ő, se más nem tudja soha bebizonyítani, hogy Magyarország az osztrák népekkel valaha oly szerződésre lépett volna, melyben saját önállását azok akaratának alája rendelte. Még a sanctio pragmaticát is, melyre L. úr a “mutua cointelligentia et unio” tekintetében oly gyakran hivatkozik, nem az osztrák tartományokkal kötötte a magyar nemzet, hanem saját fejedelmével, a magyar királylyal. Nincs abban, mint fennebb kifejtettük, oly értelmű szorosabb kapcsolat megállapítva, minőt a “mutua cointelligentia et unio” szavakból L. úr magyarázgat. De ki van igenis mondva határozottan és világosan, hogy még azon egyetlen kapcsolat is, mely a personal uniónak következménye, az uralkodóház azon ágainak, melyekre a nőági öröködés megállapíttatott, végképeni magvaszakadtával teljesen megszűnik.”[118 – 158-159.]

Nem kívánjuk a közös ügyek könyvtárnyi vitájával untatni az olvasót. Ebben a vitában **Deák Ferenc* és **Szabó Béla* is tagadja a reáluniót megalapozó közös ügyek létezését, míg mások elismerik közös ügyek létezését a közös védelemhez szükséges mértékben, de tagadják, hogy ez ún. reáluniót hozott volna létre Magyarország és az örökös tartományok között, megint mások – mint az újabb, 1945 utáni jogtörténetírás egyes képviselői – elismerik a reálunió tényét, a közös kormányzás meglétét bizonyos ügycsoportokra, tehát azt, hogy nemcsak a közös uralkodó,

hanem kölcsönösen intézendő államügyek, mint 1867-től a közös hadügy, külügy, pénzügy is összekötötte ezeket az országokat. Mindezen viták gyökere mégis inkább az volt: közjogilag független, önálló alkotmánnyal bíró állam-e Magyarország?

**Deák Ferenc* a Corpus Juris, azon belül a III. Károly király II. törvénykönyve II. törvénycikke különösen 7. §-ának alábbi szövegére: a III. Ká-
roly "Férfi Ivadéka magvaszakadtával" a *Habsburg-ház "Nő Ivadékára", azaz *III. Károlytól, majd *I. Józseftől, majd *I. Lipóttól "Leszármazó, Törvényes, Romai-Katholika hitű, mind-két Nemű Utódokra, Austriai Főhercegekre, az Ô Legszents. Cs. és Kir. most országló Felsége által, már, Németországon belül és kívül fekvő, Örökös Országai és Tartományaiban, Magyarországgal s a hozzá kapcsolt Részek, Országok és Tartományokkal eloszthatatlanúl és elválaszthatatlanúl, kölcsönösen és együtt, örökösödésileg birandókban, megállapított Elsőszülöttségi Sor szerint, az előre bocsátott Jogon és Renden átteszik" (a trónöröklési jogot: a szerző megjegyzése), a Corpus Juris szövegével, a "Függetlenségi Törvény"-nek nevezett 1790/91. X. törvénycikk idézésével válaszol: "az ország rendeinek alázatos fölterjesztésére ő felsége kegyelmesen elismerni méltóztatott, hogy ámbár a felséges ausztriai ház nőágának az 1723: 1. és 2. t. czikkek által Magyarországban s kapcsolt részeiben megállapított öröködése ugyanazon fejedelmet illeti, kit az a megállapított öröködési rend szerint elválaszthatatlanul s oszthatatlanul birandó, s Németországban és Németországon kivül fekvő többi örökös tartományokban illet: *Magyarország mindazonáltal kapcsolt részeivel együtt szabad ország s kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve (oda értve minden kormányszékeit) független, azaz: semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs (idest: nulli alteri regno, aut populo obnoxium), hanem tulajdon önállással és alkotmánnyal bíró (sed propriam habens consistentiam et constitutionem); annálfogva törvényesen megkoronázott örökös királya által, tehát ő felsége és utódai, Magyarország királyai által saját törvényei és törvényes szokásai szerint, nem pedig más tartományok mintájára kormányzandó és igazgatandó, a mint azt az 1715: 3., s az 1741: 8. s 11. t. czikkek is rendelik."*[118] (Kiemelés tőlem. Z. Zs)

Ilyen érvekkel fejtette ki nézeteit **Deák Ferenc* a Pragmatica Sanctióról – amelyet így először csak az 1790–91-es törvényhozás során neveztek –, s ami a legfontosabb: Magyarország független, önálló alkotmányos létéről, az 1848-iki törvények alkotmányos előzményekre és hatályos, törvényként létező alapokra épüléséről, a jövő államberendezkedésének alkotmányos voltáról vallott, a magyar közjogból – s ami vele azonos: történetéből – egyenesen következő nézeteit a nyilvánvalóság erejével és s hitelével, a történelmi alkotmányosság és jogfolytonosság, a szerződések kötelező megtartásának, "a törvénysértés nem alapít jogot" elvének szellemében, bebizonyítva, hogy amit egyesek a magyar állami függetlenség csorbításának értelmeztek, az a magyar állami függetlenség biztosítéka egy időleges engedménnyel, a leányági trónöröklés elismerésével

szemben. Ez az értelmezés olvasható ki *Szluha Ferencnek, *II. Rákóczi Ferenc egykori hű emberének, nádori ítélőmesternek a szavaiból, amikor a trónöröklési törvénycikkek elfogadása előtt emlékeztette a rendeket, felidézve Werbőczy Tripartitumának a fiúsításról szóló tételeit: a hatályos magyar jog szerint a királynak joga van a fiúörökös nélkül elhalt, arra méltó atya leányának fiúsítására. Ezért a rendek csupán alkalmazzák a régi törvényt egy országgyarapító hősi tetteivel érdemes atya leánygyermekére azért, hogy az a fiúgyermek jogával követhesse atyját a trónon.

Íme a közjogi érvelés ereje és természete! *Szluha Ferenc 1722-ben szinte ugyanúgy érvel, mint *Deák Ferenc 1865-ben: a trónöröklési törvények a régi magyar alkotmányosság, a Hármaskönyv szellemében születtek, biztosítékul szolgálva a jelen és jövő alkotmányosságának.

*Deák rámutatott: az 1723. évi II. törvénycikkben a "Corona" fogalmán "nem a királyi hatalom jelvénye, maga a korona, hanem az állam, vagyis Magyarország mint állam értendő", hozzáfűzve, hogy "a corona szónak ezen értelme gyakran fordul elő törvényeinkben, valamint más nemzetek közjogában is".[118] Nagyon fontos, hogy ezt más nemzetek közjogában elfogadott elméletnek tünteti fel, ami – ahogyan az előzőekben láttuk – teljesen nem, csak bizonyos megfelelésekben igaz, de erősíti az érvelés gyakorlati eredményességét, annak elfogadtatását, hogy nem valami különleges, rendhagyó viszonylatban kaphat helyt az érvelés, hanem szokványos, ebből eredően a *Deák által adott magyarázat szerint vitathatatlan értelmezésről van szó.*

Magyarország önálló alkotmányos létezése tehát nem valami közjogi bűvészmutatványra alapított igény, hanem a társadalmi-politikai alapfolyamatokat megtestesítő magyar közjogban benne lévő, vitathatatlan tétel, amely elismerést követel.

Hasonlóan, de még határozottabban érvel a reformkor kiváló közjo-gásza, **Szabó Béla*, amikor szinte az 1848-as alkotmányos változások másnapján így ír:

"Magyar-, Erdély-, Dalmát- 's Tótország azon terrenumok, mellyeket a' pragmatica sanctio egyesitett, 's "indivisibiliter", és "inseparabiliter invicem, et insimul" összekötött. – Ezekből lőn azon magyar koronai közbirodalom, mellyben a' *Habsburg-Lotring család országlási jogszerü örökösödésén kivül a' pragmatica sanctio által állodalmi egység (Staatliche Einheit) van örök időre megállapitva. Ezen országok azok, mellyeknek egymás iránt pactált, 's tagadhatatlan kötelezettségeik vannak, egy alkotmányos kormány alatt, ha bár különböző igazgatási formájok lenne is.

Ezen országokból alakított eloszthatlan állodalom, képezi a' magyar korona egységét."[383 – 139.]

Az “állodalmi egység” nem más, mint a magyar birodalom, a “magyar korona egysége”.

A magyar alkotmány vitathatatlan tételei követelnek maguknak életet!

A lényeget ragadja meg **Csizmadia Andor*, az 1972-es egyetemi tankönyv szerzője:

“Magyarország sem az által, hogy a Habsburg-dinasztiát királyi trónjára hívta, sem azáltal, hogy előbb 1687-ben a fiági, 1723-ban pedig a leányági örökösödést, a dinasztia többi országaival egyező, de nem valamennyi leányágra kiterjedő öröklési rendben, mégis önálló törvényhozási intézkedés által megállapította, sem végül azáltal, hogy e megállapítással együtt a kölcsönös védelmi kötelezettséget az uralkodóház többi országaira nézve vállalta, és hogy e kötelezettség teljesítése céljából bizonyos funkciókat e többi országokkal közös szervekre ruházott, állami szuverenitását fel nem áldozta, tehát nemzetközi jogi egyéniségéről nem mondott le. Kétségtelen ugyan, hogy a Pragmatica Sanctio által biztosított állami önállóság, mely a magyar politikai törekvések nyomán 1848-ban sikeresen bővült, az 1867. évi kiegyezésben a közös ügyekkel bizonyos korlátozást szenvedett. Ez azonban nem befolyásolta a szuverén magyar államiság fennállását. [291/a – 413.]

SZABADSÁGKÜZDELMEINK ÉS A SZENTKORONA-TAN*

A magyar szabadságküzdelmek kivétel nélkül alkotmányvédő, alkotmányhelyreállító mozgalmak.

A **Bocskai István* vezette nagy rendi, szabadság- és vallásvédő mozgalom a Hármaskönyv eszméit és tételeit vallja, általában is, de különösen az ellenállási jog hangoztatásában. A felkelést megokoló kiáltvány szerint

“Magyarország különleges szabadságainak egyike, hogy bármelyik úr és nemes szabadon uralja jószágait, és hogy az urak akarata ellen sem a király, sem a főpapok nem helyezhetnek plébánosokat az ő jószágaikba, amelyek használatában mind a mágnások, nemes urak, mind a szabad városok, mind Magyarország koronájának tagjai békében és szabadon voltak.”[128 – 251.]

Azért, hogy a szabad királyi városok is igénybe vehessék a “cuius regio, illius religio” elvét, hogy az “akié a föld, azé a vallás” tételére jogokat alapíthassanak, túllépnek a rendek a Hármaskönyvön a vallásszabadság érdekében. Felkelésük – amelynek lényeges követelései, bizonyos engedményekkel bekerültek az 1606-os bécsi békekötésbe – a Szent Korona jogukban megsértett tagjainak az Aranybulla 31. pontjában foglalt ellenállási jog alapján megvívott sikeres küzdelme volt.

Bocskainak a történelmi magyar alkotmány és a Szentkorona-tan alapján maradását mi sem bizonyítja jobban, mint az erdélyi országgyűléshez intézett fejedelmi előterjesztése: “Erdély Magyarországba bekebelezve maradjon”, nemkülönben 1606-os végrendelete: “Valameddig… a magyar korona ott Fönn, nálunknál erősebb nemzetségnél, a németeknél lévén, mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fenntartani”. Ez a Szent Korona területe sérthetetlenségének, a magyar birodalom egységének deklarálása, amint az erdélyi rendek nem sokkal később mondják: “… egy nemzet és magyar birodalomnak nem kicsiny része vagyunk…” [128 – 249.]

Nem csupán politikai megfontolás, hanem a Szent Korona közjogi tanának ismerete vezette *Bocskai Istvánt, amikor a szultán által küldött koronát átvette, de nem koronáztatta meg magát, és nem viselte a magyar királyi címet, hiszen az országnak volt királya. Hasonló meggondolás vezethette **Bethlen Gábor*t, amikor a besztercebányai országgyűlés királlyá választotta, de ő nem kívánta megkoronáztatni magát, hiszen az ország jelképe kizárólag a Szent Korona volt.

*Bethlen Gábor és *II. Mátyás az akkor legkifejezőbb szavakkal mondják az 1615-ben Bethlen fejedelemségét elismerő nagyszombati szerződésben: “És Erdélyt és a neki alávetett részeket Magyarország koronája elválaszthatatlan tagjának tekintik és elismerik, és a korona jogának nem fognak sérelmet okozni…”.[128 – 248.]

A magyar alkotmányfolytonosságért folytatott küzdelem nagy erdélyi példája **Bethlen Miklós* harca Erdély alkotmányos jogállásáért a Rákóczi szabadságharc előtt. Szabadságküzdelem volt az is, ha nem is fegyveresen vívták. Alkotmányos előjátéka a Rákóczi szabadságharcnak, egyúttal szilárd alap a szabadságharc leverése után.

Az Erdély közjogi alkotmányos jogállását meghatározó Diploma Leopoldinum, az erdélyi rendek által Bécsbe küldött *Bethlen Miklós és az udvar alkudozásai során kialakított szövegével, az erdélyi rendek által történt elfogadása után, későbbi változtatásokkal 1691. december 4-én lépett hatályba. Másfél évszázadig meghatározója volt Erdély alkotmányos életének. Benne magyar marad Erdély közjogi státusa, mint a magyar korona országáé, amelyben az uralkodó az országgyűléssel együtt alkotja a törvényhozó hatalmat.

Szépen ír erről kitűnő munkájában **Kocsis István*, Bethlen Miklós sikerét a Szentkorona-eszme győzelmeként értékelve. Megítélésünk szerint igaza van. Bethlen Miklós a török hódoltság megszüntetése után méltán győztesként fellépő, s ezzel a helyzetével nem a magyar korona elsőrendű szolgálatát feladatának tartó *I. Lipót Habsburg királyt a magyar alkotmányosság elismerésére bírta rá a Szentkorona-eszme jegyében, elismerve a régi magyar törvényeket, bár az Aranybulla ellenállási záradékának – Magyarország tekintetében már 1687-ben megtörtént – eltörlése mellett. Olvassuk Kocsis sorait:

“Bethlen és az erdélyi rendek által nem kívánt módosítások ellenére sem tekinthetjük e diplomát másnak, mint az Erdély magyar államiságát és régi, magyar közjogi státusát védelmező erdélyi rendek rendkívül jelentős győzelmének.

Hogy *Bethlen Miklós viszonylag könnyen győzedelmeskedhetett az Erdély új helyzetét tárgyaló konferencián, azt sokan, így a kérdés legjobb szakértője, *Trócsányi Zsolt is a kedvező időponttal magyarázzák a török fronton a birodalmi hadsereg újabb sikereket már nem ér el, fennáll egy komoly török ellentámadás lehetősége, Vidint és Nist vissza is foglalják, Thököly pedig megveri az Erdélyben tartózkodó birodalmi hadakat és a Habsburg-párti erdélyi főurak seregeit.

Van azonban *Bethlen Miklós közjogi győzelmének három másik, a szakirodalom által kellően figyelembe nem vett magyarázata is. Első: tárgyalópartnerei, a bécsi főhivatalnokok járatlanok mind a magyarországi, mind az erdélyi magyarközjogban, a központosítottabb, így egyszerűbb közjogi státussal bíró részéből valók a Habsburg Birodalomnak, a fejlettebb (az alkotmányossághoz jobban hozzászokott) erdélyi rendi társadalom bonyolult közjogi helyzetét áttekinteni sem tudják, és ugyancsak alábecsülik az erős, kipróbált intézményeire támaszkodó közjog lehetőségeit. Második: Nem hisznek úgy igazukban, mint *Bethlen Miklós, aki hisz a Szent Korona misztériumában.

A harmadik a legkülönösebb: a Szent Korona misztériumában való hit az *I. Lipót magatartását is meghatározza…

Mit vett tekintetbe elsősorban? Ha eltörli a rendi alkotmányt, a magyar korona országai valószínűleg kormányozhatatlanokká válnak. De ha kormányozhatatlanná válnak, legalább lesz mire hivatkoznia a magyar államiság felszámolásakor… Vagy megértette volna, hogy a magyar közjog és a dinasztikus érdekek között nem kibékíthetetlen az ellentét? Ismerte-e, megértette-e a magyar közjogot, azaz tudatában volt-e magyar királyi jogainak és kötelességeinek? Koronázási esküjét mindenesetre megtartja, pedig még legmegbecsültebb főpaptanácsadója is esküszegésre biztatja…

Hozzájárul ahhoz, hogy a *Szent István koriaktól kezdve minden törvény visszanyerje hatályát Magyarországon. (Egy kivételével. Az országgyűléstől az Aranybulla 31. Paragrafusának a törlését kéri, annak korszerűtlenségére hivatkozva.)

És aláírja a *Bethlen Miklós megszövegezte, de alap-Diploma Leopoldinum néven híressé vált erdélyi alkotmányt, amely Erdély magyar közjogi státusát biztosítja és kimondja, hogy Erdély önálló államisággal ugyan, de a magyar korona országa marad.”[251 – 152-155.]

Bethlen Miklós *Deák Ferenc-i tettet hajtott végre nehezebb körülmények között, egy győztes birodalommal szemben sikerrel érvényesítve hazája alkotmányos alaptételeit.

*_II. Rákóczi Ferenc_ híres manifesztuma 1703-ban a szabad királyválasztás jogának hangoztatásával, a nemzet jogainak és szabadságának védelmében, a régi magyar alkotmány alapján áll. Az 1707-i trónfosztó, ónodi végzésben a magyar országgyűlés – amikor így szólalt meg: “declaratum est: eb ura fakó, József nem királyunk többé” –, erre a régi magyar közjogi alapra helyezkedik, vitatva az 1687-es országgyűlés döntéseinek érvényét a résztvevő rendek fenyegetettsége miatt, vitatva ezáltal magát a királykoronázást és az Aranybulla által szavatolt ellenállási jog eltörlését, mert “az ausztriai ház… az ország… ellenségévé változtatta magát”. Márpedig – mondja a magyar közjog – az ország maga a Szent Korona. Mindig, amikor az ország jogairól, alkotmányáról, területi épségéről, ugyanezek sérelméről van szó, a Szentkorona-eszme alapján felépülő történelmi alkotmány a tét.

A rendi nacionalizmus megköveteli az ország javát és a nép védelmét szolgáló, kormányzásra alkalmas uralkodót, amint a Regnum Marianum eszmevilága is arról szól, hogy a “… koronához nem volna a testnek és vérnek állandó jussa, sem erőszakkal ahhoz nem juthatni, hanem, aki mennyei hivatalnak erejével választatik és akinek adatik a Boldogságos Szűz kezéből”.[40 – 104.]

Íme a vezérlő fejedelem udvara és országgyűlése által meghatározott vélemény egyfelől, míg másfelől a jezsuita felfogásnak az “ország javát” az “Isten java” fogalmába beolvasztó gondolatelemei, hasonló meggyőződést sugallnak: az uralkodó egy magasabb célt szolgál, Istenét és hazáét. A hatalom csupán eszköz a számára kötelessége teljesítéséhez.

Nézzük az ónodi országgyűlés végzésének második, *I. Józsefet trónvesztetté nyilvánító articulusát:

“…függetleneknek nyilvánított érett elmével fontolgatván a most uralkodó I. József császárnak a mi királyi koronánkra való képzelt igényét, melyről azt állítja, hogy a pozsonyi országgyűlésen az ország státusai és rendei öröklésjogán neki juttatták, ugyanis ez az országgyűlési határozat így hangzik: Mi Lipót stb. stb. Midőn lelkünknek egyéb gondjai között arra törekedtünk, hogy a mi ősi Magyarországunknak régi boldog állapotát helyreállítsuk, azon üdvös orvoslás is eszünkbe ötlött, hogy ebben az 1687-ik esztendőben, Szent Lukács napján szabad királyi városunkba, Pozsonyba valamennyi praelatus uraknak, valamint bároknak, mágnásoknak és más nemeseknek részére, a már említett Magyarországunk és hozzá kapcsolt részek statusainak és rendeinek egyetemes országgyűlést hirdessünk, ahol a mi jelenlétünkben felséges elsőszülött fiunkat, József főherceget jövendő királyukká és uralkodójukká koronáznák, stb., – ebből a dekrétumból nyilvánvaló, fel lévén még állítva az eperjesi mészárlás és zsarnoki hóhérság véres színpada, nagyon is az

emlékezetünkben van ez és biztos értesülésünk van róla, mily szorult helyzetben voltak akkor az ország főrendei s életük és javaik milyen veszélyben voltak, Józsefet minden előzetes választás nélkül zsarnoki módon tolták a trónra, fenntartással letett esküje semmis, az erőszakosan kicsikart szavazás törvénytelen, ismerjük továbbá zsarnokságának további folytatását, hogy t. i. annyi fondorlatos szerződés után nemcsak az ország előbbi szabadságát nem igyekezett helyreállítani, sőt ellenkezően: atyja ténykedéseit helybenhagyva s ő maga is zsarnoki módon uralkodott s az ország pusztításával, mely zsarnoki módon törekedett az országot szolgaságba hajtani, nem hagyott fel s vérengző fegyvereinek kegyetlenségét nem szüntette meg.” [30 – 24-25]

A régi magyar alkotmány (*Szent István intelme) megszegése és zsarnoki kormányzás, a nemzet szolgaságba és jobbágysorba süllyesztése a legsúlyosabb trónfosztási indokok.

**Bessenyei György* 1804-ben írott művében teljesen egyértelmű, a kor felvilágosodott nézetei ismeretét tükröző, a hagyományos magyar alkotmányos felfogást kifejező fejtegetésekkel találkozunk, megtapasztalva a magyar nyelv alkalmasságát az elvont filozófiai mondanivalóra:

“… soha nemzet e földön nem ismértetett oly, mely koronájához, királyához forróbb és állandóbb hívséggel viseltetett volna, mint mi és atyáink.”[60 – 200]

“A nemzet a korona dicsőségét s hatalmát a maga javával össze tudta olvasztani.”

“… a magyar koronának igazsága a magyar nemzetnek törvényében és szabad akaratjában gyökerezik annyi száz esztendő alatt. Már ha ezen utolsó eltöröltetne amaz által, igaz ez, hogy annak csak erőben kellene magát fenntartani…”[61 – II.64]

“Ki tészen királyt ot, ahol ország nints?… a királyt az ország szüli, és nem a király az országot.”[60 – 261]

Egybevetem ezzel **Berzeviczy Gergely*: Ausztria uralma Magyarországon című, 1790-ben kelt írását, az 1849-i trónfosztás előzményi iratát, bizonyosságaképpen annak, hogy függetlenségi nyilatkozataink hasonló közjogi alapokon állottak.

“A déli napnál világosabb dolog, hogy a föld királyai és fejedelmei a feltételeket és kötött szerződéseket, melyek alapján neki a legnagyobb hatalom adatott, pontosan betartani kötelesek és mivel az engedelmesség feltétele kizárólag ehhez a feltételhez van kötve, ha a fejedelmek a megállapított szerződéseket nem tartják be, az engedelmesség kötelezettsége is megszűnik. Tehát a szabad nemzetet egészben véve megilleti az a jog, hogy az olyan királyt, ki a kötött szerződések,

szabadságjogok és ígéretek ellenére a saját érdekét helyezi előtérbe, kiváló méltóságától megfosztani, ha egyszer azt látta (t. i. a nemzet), hogy előterjesztései, kérései, vagy enyhébb eszközök alkalmazása hiábavalónak bizonyultak. A magyar nemzet tehát *II. József uralkodót, kiről tudva van, mily fáradhatlan zsarnoki buzgalommal zavart össze mindent, ami nekünk szent volt, hogyan irányított mindent saját akarata szerint s hogyan forgatta fel országunk szabad és törvényes alkotmányát, midőn annyi és oly hatalmas felterjesztések még csak meghallgatásra sem találtak, – a magyar nemzetnek joga lett volna ezt a fejedelmet az ország kormányzásától eltávolítani.

Ez a jog minket a természeti és népjog szerint megillet s ennek a pozitív ősi jog sem mond ellent. Mert első királyunk, *Szent István fiához, Imréhez írt intésének IV. fejezetében ezt mondja: “A bárókat, grófokat, nemeseket atyáid és testvéreid gyanánt tekintsed, senkit közülük szolgaságba ne hajts, ők ne szolgáljanak, de katonáskodjanak neked, tartsd mindég emlékezetedben, hogy minden ember egyforma teremtmény, nehogy amazok erőssége a királyi hatalom eltompulását jelentse, nehogy idegeneknek adják a te országodat, legyen rá gondod, hogy háborítatlanul csüggjenek a királyi méltóságon és hogy országod mindég békeszerető legyen.” *András király határozatában pedig (1222:31. szakasz) ezt mondja: “Ha valaki a királyok közül az ország jogaival és szabadságával kerülne szembe, a püspököknek, a jobbágyoknak és nemeseknek, együttesen és egyenként, most és a jövőben, valamint az utódoknak is örök időkre legyen joguk ellenállni és ellenmodani.” Ezek alapján nyilvánvaló, hogy a Karok és Rendek az olyan király ellen, ki az alaptörvényeket, az alkotmányt, a szabadságot megsérti, kényszerítő eszközöket is alkalmazhatnak s ezek közé lehet számítani az illető fejedelemnek a kormányzásból való elmozdítását is, akitől nem lehet remélni, hogy a törvényeknek megfelelően uralkodjék; azon nem kell csodálkozni, hogy ezekre nézve kevés törvényt hoztak, mert az országgyűlésen hozott törvényeket a királynak kell jóváhagyni; ez mégis annyira összefügg a mi alkotmányunkkal, hogy ha határozataink mélyen hallgatnak is erről, ez önmagából következik. Ezért nem akadály az, hogy András király határozatának ez a záradéka 1687-ben Lipót alatt már elévült, egyébként a válságoknak kitett diaeta ilyen alapvető kiváltságban nem tud ítéletet mondani; de megmarad ennek érvényessége *Szent István idézett szavaiban, kinek határozatában a törvénynek mindkét jelentősége benne van: mikor ugyanis azt mondja: nehogy idegeneknek adják át a Karok és Rendek az országot, ezt a jogot hallgatagon megadta. Túlságosan éltek is ezzel a joggal *Bocskay és *Rákóczi, az osztrák udvar viszont, mely velük fegyverszüneteket, szerződéseket, békeegyezményeket kötött, őket mintegy függetleneknek s következőleg olyanoknak ismerte el, mint akik törvényesen éltek ezzel a joggal.”[30 – 46-47.]

Végül olvassunk bele “A magyar nemzet függetlenségi Nyilatkozata” című 1849. április 14-i országgyűlési döntésbe:

“*A KÖZLÖNY, Debrecen 1849. április 21-iki 85. számából.*

MI, A’ MAGYAR ÁLLADALMAT törvényesen képviselő nemzetgyűlés, midőn jelen ünnepélyes nyilatkozatunk által, Magyarországot elidegeníthetlen természetes jogaiba visszahelyezve minden hozzá tartozó részekkel és tartományokkal egyetemben, az önálló független európai státusok sorába igtatjuk, ’s a’ hitszegő Habsburg-Lothringi házat isten és világ előtt trónvesztettnek nyilatkoztatjuk: erkölcsi kötelességünknek ismerjük, ezen elhatározásunk indokait nyilvánítani, miszerint tudva legyen az egész müvelt világ előtt, hogy e’ lépésre a’ halálig üldözött magyar nemzetet nem tulzott elbizakodás, ’s nem forradalmi viszketeg: hanem a’ türelem végső kimerültsége ’s az önfentartás kénytelensége vezeté. Háromszáz esztendeje mult, hogy a’ magyar nemzet, szabad választás által az osztrák házat, kétoldalu kötések alapján a’ királyi székbe emelé.

És e’ három század nem egyéb, mint a’ folytonos szenvedés három százada.

…Több izben történt, hogy e’ zsarnok rendszer ellenében, mellynek minden lépését vagy nyilt erőszak, vagy bűnös ármány és cselszövés bélyegzé, a’ magyar nemzet, önfentartása végett, fegyveres védelemhez volt nyulni kénytelen.

És bár diadalmasan harczolta az igazságos védelem harczait, erejének használatában mindig oly mérsékelt, ’s a’ királyi szó iránti hitben mindig olly bizakodó volt, hogy győzelmes fegyverét azonnal letette, mihelyt királyai a’ nemzet jogait és szabadságait egy újabb alkukötéssel, egy újabb esküvel biztosították.

De hiában volt minden ujabb kötés; minden ujabb királyi eskü az uralkodóház ajkairól egy ujabb hitszegés kezdete volt, ’s a’ magyar nemzet országos életének megsemmisítésére intézett politicája soha nem változott háromszáz éven át.

…És a’ magyar nemzet mind e’ mellett tiszteletben tartá a’ kapcsolatot, melly őt kétoldalu kötésekkel ezen dynastiához kötötte, ’s ha most az önfentartásnak természetes kötelességénél fogva e’ hitszegő háznak trónvesztését és számüzetését elhatározza, ezen igazságos ítéletre csak azon tapasztalás által volt indítható, hogy a Habsburg-Lothringi ház kérlelhetetlenül összeesküdött Magyarország státuséletének kiirtására, és önmaga tépte szét azon kötelékeket, mellyek őt a’ magyar nemzethez csatolták, mit Európa előtt nyilt kérkedéssel be is vallott.

Több ok van, melly isten és világ előtt minden nemzetet feljogosít, hogy a ’ felette uralkodott dynastiát trónjáról számüzze. Illyenek:

ha az ország ellenségeivel, rablókkal, pártütőkkel a’ nemzet elnyomására szövetkezik;

ha az esküvel szentesített alkotmány, ’s országos státusélet eltörlésére fegyveres erőszakkal támadja meg alattvalóit, kik ellene fel nem lázadtanak;

ha erőszakkal eldarabolja, ’s megcsonkítja az ország területi épségét, mellyet fentartani megesküdött;

ha idegen fegyveres erőt használ saját alattvalóinak legyilkolására, ’s törvényes szabadságuk elnyomására.

Minden egyes ok elég bün arra, hogy a’ dynastia a’ trónt elveszítse.

A Habsburg-Lothringi ház példátlan hitszegéssel mind ezen bünt, együtt és egyszerre követte el, ’s elkövette a’ magyar nemzet statusélete eltörlésének határozott szándokából, elkövette annyi árulás, annyi rablás, gyujtogatás, öldöklés, kegyetlenség, a’ népjognak olly lábbaltapodása kíséretében, hogy e’ büneinek históriája felett elborzad az emberiség.

Alkalmul ezen hitszegésre az osztrák háznak, azon törvények szolgáltak, mellyek az ország alkotmányának biztosítására a’ mult 1848-ki tavasszal hozattak.

És azért mindezeknek alapján, az örökké való isten igazságára, ’s a’ művelt világ ítéletére hivatkozva, és nemzetünk természetes jogaira ugy, valamint nehéz szenvedések alatt tettleg bebizonyított erejére támaszkodva, azon kötelességnél fogva, melly minden nemzetet az önfentartásra ösztönöz, ezennel az általunk törvényesen képviselt nemzet nevében kijelentjük és határozzuk, a‘ mint következik:

1.-ör. Magyarország a’ vele törvényesen egyesült Erdélylyel és hozzá tartozó minden részekkel és tartományokkal egyetemben, szabad, önálló és független európai statusnak nyilváníttatik, s’ ezen egész status területi egysége feloszthatatlannak ’s épsége sérthetetlennek kijelentetik.

2.-or. A’ Habsburg-Lothringi ház, a’ magyar nemzet elleni árulása, hitszegése és fegyverfogása által, nem különben azon merény által, miszerint az ország területi épségének eldarabolását, Erdélynek, Horvátországnak, Slavoniának, Fiuménak és kerületének, Magyarországtóli elszakítását, ’s az ország önálló statusélетének eltörlését fegyveres erőszakkal megkísérteni, e végett idegen hatalom fegyveres erejét is a’ nemzet legyilkolására használni nem iszonyodott, saját kezeivel szaggatván szét ugy a’ pragmatica sanctiót, mint általában azon kapcsolatot, melly kétoldalu kötések alapján közötte ’s Magyarország között fenállott, ezen hitszegő Habsburgi, ’s utóbb *Habsburg-Lothringi ház, Magyarország, ’s a’ vele egyesült Erdély, és hozzá tartozó minden részek és tartományok feletti uralkodásból ezennel a’ nemzet nevében örökre kizáratik, kirekesztetik, ***a’ magyar koronához tartozó minden czimek használatától megfosztatik***, ’s az ország területéről, ’s minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik. A’ minthogy ezennel

trónvesztettnek, kirekesztettnek és számüzöttnek a' nemzet nevében nyilváníttatik."[30 – 99-113.]

*E nyilatkozatok az alkotmányvédelem, azaz a nemzeti jogvédelem**, a magyar alkotmányos intézmények folyamatosságának szolgálata jegyében** születtek a jogellenes, önkényes hatalomgyakorlás, alkotmánysértés, azaz önkényuralom ellen. A magyar függetlenségi, trónfosztó nyilatkozatok és tervezetek az alkotmányosság hagyományos intézményeire hivatkoztak, és hangsúlyozták a *Habsburg-ház súlyos szerződésszegését a nemzettel szemben.*

Nemcsak *Berzeviczy Gergely, hanem gróf *Széchenyi István is – a "Blick" néven ismert, Pillantás egy ismeretlen visszapillantásra (Bach emlékiratára) című művében – a szerződéses államfelfogást, mint a magyar alkotmányért folyatott harc alaptételét fejti ki, mondván, hogy a forradalomban nem semmisülhettek meg "a szent egyezmények, amelyeket az osztrák dinasztia és a magyar nemzet kötöttek, és amelyek ünnepélyes esküokkel nyertek megerősítést".[371 – 143.]

Ez egybecseng a Függetlenségi Nyilatkozat szavaival: "… a *Habsburg-Lotharingiai ház… önmaga tépte szét azon kötelékeket, amelyek őt a magyar nemzethez kapcsolták". *Kossuth 1849. április 14-i nemzetgyűlési beszéde is kétoldalú szerződésekről beszél, hangoztatva a "koronázási alkukötéseket".

*Széchenyi pedig azt mondja: "Magyarországgal tartós egyezség nem jöhet létre, amig el nem fogadják, hogy a Pactum Conventum a Habsburg-Lotharingiai dinasztia és a magyar nép között egyáltalán nem bomlott fel, hanem ép olyan szilárdan fennáll, mint az utolsó forradalom előtt".[396 – 579-587.]

Ez a felfogás rokon *Deák Ferencnek az "Adalék"-ban kifejtett véleményével, tehát azzal, hogy a szerződéseket – még akkor is, ha a másik fél súlyosan megsérti azokat – meg kell tartani és megtartásukat ki kell követelni. Így maradt a Pragmatica Sanctio az osztrák-magyar viszony közjogi hivatkozási alapja 1867-ben és utána, mint "alapszerződés".

Könnyen felvethető, hogy *Kossuth és a Függetlenségi Nyilatkozat egy fordított jogeljátszási elméletet állít fel, mondván, hogy az uralkodó ház eljátszotta jogát, noha azt állította később, hogy a nemzet játszotta el a saját jogait. Ki dönthetne el egy ilyen vitát? Ezért mondja Deák, hogy a jogokat nem lehet eljátszani, s ezért értelmetlen vita ez.

Valójában azonban *Kossuthnak is igaza volt, s az igazi kérdés a taktikai helyesség, a politikai célszerűség, azaz hasznosság, amint ezt *Széchenyi is látta, ezen az alapon vitatva a trónfosztás helyességét. *A közjogi viszonyok többek között abban is különböznek a magánjogiaktól, hogy a közösség létkérdéseit fejezik ki. Amikor pedig az egyik fél a másik – a nemzet – alkotmányos alapintézményeit, sarkalatos törvényeit leromboló*

*tudatos magatartást tanúsít, akkor ezen intézmények zavartalan működéséért éppen a szerződés felszámolása, ílymódon a súlyos szerződésszegés következményeinek enyhítése, a szerződésszegő fél további szerződésszegéseinek elhárítása indokolt lehet. Amikor például az egyik szerződő fél megtagadja a szerződés teljesítését, ad analogiam vállalása ellenére nyilvánvalóan nem hajlandó alaptörvények megtartására, akkor a másik fél egyoldalúlag elállhat a szerződéstől, vagy követelheti a teljesítést, a szerződésszerű magatartást, az alkotmányos rend helyreállítását. Nyilván azt választja, ami érdekeinek jobban megfelel. Ezért is ragaszkodott *Deák Ferenc a történelmi alkotmány helyreállításához, hiszen Magyarország gyengébb helyzetében az "elállást", a Függetlenségi Nyilatkozatot nem választhatta.*

A szerződéses vagy más szóval hatalom-átruházási elmélet szerint ezek a függetlenségi nyilatkozatok indokolhatók Hármaskönyv I. rész 3. címének 6–7. §-a és a II. rész 3. címének 2–4. §-a rendelkezéseivel, amelyek szerint a nép (azaz a nemesség) ruházta a hatalmat a koronázással és királlyá választással "az ország szent koronájának joghatósága alá, következésképpen fejedelmünkre és királyunkra" (I. rész 3. cím, 6. §), (ami jelképesen megismétlődik minden koronázáskor), és "a fejedelem mindazáltal egyedül a maga akaratából és önkényesen, kiváltképpen az isteni és természeti jogot sértő dolgokban és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártalmára semmit sem cselekedhet; hanem össze kell hívnia és megkérdeznie a népet" (II. rész. 3. cím, 3. §). A Szent Korona tagjai (I. rész, 4. cím, 1. §) a szervesség helyes értelme szerint jogosultak fenntartani a szent Korona működőképességét úgy is, mint a nemzeti szuverenitás megtestesítői, azé a nemzeti szuverenitásé, amely az első és azóta minden királyt részeltetett a Szent Korona joghatóságából.

Erősítik mindezt *Molnár Kálmán* szavai:

"Nem az aranybulla szavai adtak életet az ellenállási jognak s az 1688: IV. t.c. nem is szüntethette ezt meg. Mert mélyebben gyökerezik az, mint törvények szavai: a lelkünkben kiirthatatlanul élő jogérzeten nyugszik.

Hiába törölte el a régi paragrafust az 1688. évi törvény, tovább élt és él a lelkekben, nem azokban a szavakban, amik már valóban elavultak, hanem lényegében, abban az értelemben, hogy a jog nem kénytelen a jogtalanság előtt meghunyászkodni.

És hogy ez a jogérzet nemcsak a lelkekben élt, hanem a gyakorlatban is érvényesült, eléggé igazolja, hogy a Bocskaiaknak, Bethleneknek, Rákócziaknak szabadságharcát az ellenállási záradék eltörlése után folytatják Thökölyék. *II. Rákóczi Ferenc és az 1848-as szabadsághősök. Nem egyesek vállalkozásai és fészkelődései voltak ezek a harcok, hanem a nemzet jogérzete nyilvánult meg bennük. A nemzet jogi felfogását kétségkívül nem a Rákóczi emlékét meggyalázó 1715: XLIX. t.c. fejezte ki, hanem az ő és bujdosó társainak emlékét megdicsőítő 1906: XX. t.c., amelyik nem a jogsértő lázadók, hanem a jogvédő dicső szabadsághősök feje körül font glóriát. *Mert a magyar jogi felfogás különbséget tesz*

forradalom és szabadságharc között. ***A jog felforgatását célzó erőszak, vagyis a forradalom sohase lehet jogosult****. De* ***jogosult a szabadságharc, mert a jog nem köteles meghátrálni a jogtalan erőszakkal szemben.*** *Ez az alkotmányjogi jogos védelem.*

…1688 óta is, minden király hitlevele és esküje kiveszi az eltörölt ellenállási záradékot a megtartandó törvények közül, mert érzi, hogy ez a jog olyan mélyen gyökerezik a magyar jogfelfogásban, hogy ezt sem a derogáló törvény kifejezett rendelkezése, sem a hitlevelek és eskük folytonos ismétlései nem tudták onnan kiirtani.

Nem logikus tehát formáljogi szempontból a hitlevél szövegének ez a passzusa, de ismétlem: "éppen ez a következetlenség teszi e szövegrész szépségét", mert beszédesen mutat rá a magyar nép alkotmányos érzületére és meg nem szüntethető elszántságára alkotmányának védelmében.

Minden alkotmány igyekszik érvényesülését biztosítani, ezért u.n. alkotmánybiztosítékokat statuál. *Mégis örök igazság marad, hogy* ***csak egyetlen valóságos alkotmánybiztosíték van: a nemzet ragaszkodása alkotmányához, s önfeláldozó elszántsága annak megvédelmezésére***. (Kiemelés tőlem. Z. Zs.) Ha ez megvan, ha a nemzet tagjai annyira magukénak tekintik alkotmányukat, hogy annak megvédése érdekében szenvedni, magukat feláldozni készek, akkor az alkotmány biztosítva van. *Ha ez az önfeláldozó elszántság hiányzik, ha az én érdeke felette áll az alkotmány sérthetetlenségének, akkor a legszebben megfogalmazott alkotmánybiztosítékok is üresen kongó, tartalom- és érték nélküli hatálytalan papirosgaranciák*." [318 – 22-23.]

Összegezve: a magyar szabadságharcok az alkotmány visszaállításának, az ország függetlensége helyreállításának küzdelmei. Sikeresnek tekintendők annyiban, ***amennyiben az alkotmányos jogok megerősödéséhez, garantálásához vezettek****, még a fegyveres harc bukása esetén is, feltéve, hogy összefüggés van (kimutathatóan vagy valószínűleg) a szabadságharc teremtette (vagy utáni) társadalmi-politikai-közjogi helyzet és az alkotmányos jogok megerősítése között,* ***akár évekkel, évtizedekkel a szabadságharc után****.*

AZ ALKOTMÁNY KITERJESZTÉSE*

Láthattuk, hogy a *Szent István teremtette állam közjogi viszonyaihoz képest igen erős hatalmi rétegződés mutatkozott meg a középkor századaiban a földbirtokos főnemesség javára, a XIII–XIV. századra igen erősen megnövelve politikai-gazdasági hatalmát.

A köznemesség helyzete a XV. század végére látszik kiegyensúlyozott képet mutatni anélkül, hogy a nagybirtokos főnemesség valódi súlya

tartósan és jelentősen csökkent volna. *Werbőczy művét méltán tekintik az egy és oszthatatlan nemesi szabadság kodifikálásának, hangsúlyozva, hogy ő sem tudott volna nemlétező szabadságokat létezőnek mutatni, ahogyan a nemesi jogegyenlőséget törvényalkotással nehezen lehetett (volna) esélyegyenlőséggé változtatni. A Hármaskönyv az alkotmány kiterjesztésének, a nemesi egyenlőségnek deklarálása, de nem létrehozása, a jogkiterjesztés helyzetének rögzítése egészen a XIX. századig a nemesi jogegyenlőség szellemében. Ez volt tehát az első nagy jogkiterjesztés, még akkor is, ha ősi jogokról volt szó valójában.

A jogkiterjesztés legnagyobb, történelmi tette a XIX. századi *Kossuth-i érdekegyeztetési elképzelés sikerre vitele az alkotmány kiterjesztésével, az eddig kirekesztettek beengedésével (vagy visszaengedésével?) az alkotmány sáncaiba. A nemesi előjogok, a primae nonus, a Hármaskönyv I. rész kilencedik címe tekintetében nem egyszerűen megszüntetéséről, hanem a köznép és a nép közötti különbség eltörléséről van szó.

Mi a nép és a köznép közötti különbség? Erről így szól a Hármaskönyv II. rész, 4. cím 1–2. §-a: “Kiket értünk a nép és kiket a köznép elnevezése alatt?

E helyen pedig a nép neve és elnevezése alatt egyedül a főpap és báró urakat és egyéb mágnásokat s a többi nemeseket kell érteni, de nem a nem nemeseket.

1. §. Noha e kifejezés: nép minden nemest és nem nemest egyaránt felölel, mindazáltal a nem nemesekről (kiket a köznép elnevezés alatt értünk) e részben czélunkhoz képest szó sincsen.

2. §. Mert miként a nem a fajtól, úgy különbözik a köznép a néptől. Mert a nép elnevezés magába öleli az összes nemeseket, úgy a mágnásokat, mint az alsóbb rendűeket, a nem nemeseket is ide számítva; de a köznép elnevezése alatt egyedül a nem nemeseket értjük.”[430]

Az 1847/48. évi országgyűlési törvénycikkek szinte valamennyi rendelkezése, de különösen az V. törvénycikk “az országgyűlési követeknek népképviselet alapján választásáról”, a VIII. törvénycikk “A közös teherviselésről”, A IX. törvénycikk “Az úrbér és az azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgáltatások (robot), dézsma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről”, a XI. törvénycikk “Azon ügyekről, mellyek eddig a földesúri hatóságok által intéztettek”, a XIII. törvénycikk “A papi tized megszüntetéséről”, a XV. törvénycikk “Az ősiség eltörléséről” a rendi nemzet és az alapjául szolgáló jogintézmények korlátainak feloldását jelentették számos következetlenséggel mind magánjogi, mind közjogi tekintetben. Noha e törvények tételesen nem jelölik meg az érintett korábbi törvényeket, az egybevetést, összehasonlítást elvégezték a kortársak. Így a Hármaskönyv milleniumi kiadása bőséges lábjegyzet anyaggal pontosan követhetővé teszi a régi törvények sorsát, világosan jelölve, hogy mely rendelkezések vannak még hatályban és melyeket érintett a későbbi jogalkotás.

A Hármaskönyv I. rész, 4. cím bevezetése és 1. §-a:[“Mert mihelyt fejedelmünk bármely állapotú embert jeles tetteiért és szolgálataiért várral vagy mezővárossal akár pedig majorral vagy más birtokjoggal megajándékoz, az a fejedelemnek ilyen adománya által (ha ezt törvényes iktatás követi), azonnal valóságos nemessé lesz és a parasztság állapotának minden igája alól kikerül.

1. §. És ezt az adományos szabadságot a miéink nemességnek mondják. A honnan az ily nemesek fiait joggal örökösöknek és szabadoknak nevezzük. Az ilyen nemeseket az imént említett javakban való részesülés és összeköttetésnél fogva a szent korona tagjainak tartjuk, a kik senki más hatalmának alávetve nincsenek a törvényesen megkoronázott fejedelmen kívül.], ilymódon hatályon kívül került, amihez a Corpus Juris milleniumi kiadásának szerkesztője, *Dr. Márkus Dezső törvényszéki bíró a következő megjegyzést fűzte:

“… A nemességet a birtoktól és viszont függetlenné tette a nemesi javak bírhatásának nem-nemesekre kiterjesztéséről szóló 1844: IV. t.cz., míg a kir. adományozást (melynek megszünte az ősiség eltörléséről szóló 1848: XV. t.czikknek volt természetes folyamánya) alakilag is megszüntették az 1852. nov. 29. kelt ősiségi ny. parancs (1852. R. G. Bl. 247.) 1., 4. és 5. §-ai, valamint az Id. törv.szab. I.R.3.§-a. Jelenleg tehát a nemesség adományozása birtok adományozása nélkül történik.

… Ez idő szerint a nemesség adományozása nem szerez az illetőnek semmi előjogot a többi állampolgárral szemben, úgy, hogy az ezen czímben foglaltak csakis történelmi jelentőséggel bírnak, az első mondat kivételével, mely a nemesség adományozásának most is érvényes föltételeit tartalmazza.”

Ez az első, hatályban maradt mondat ennyi:

“A ***valóságos nemességet*** *tehát* ***katonai élettel és tudománnyal vagy egyéb lelki és testi adományokkal és erényekkel lehet megszerezni****.”*

Ez a történeti alkotmánnyal bíró ország törvényalkotásának útja.

*Mivel pedig a nemesség megszűnt előjogokat adó közjogi fogalomként létezni, és a polgárok közötti egyenjogúság lépett a nemesség és a köznép közötti megkülönböztetés helyére****, a haza minden teljesjogú polgára tagja a Szent Koronának****. Ez volt az értelme és célja az érdekegyeztetési politikának és a jogkiterjesztésnek, éppen az átalakítva meghagyható régi intézmények és a parancsolóan szükséges változások jó arányának megőrzése végett, a volt történelmi uralkodó osztály politikai tapasztalatainak és társadalmi pozícióinak lehetséges megóvásával, megnyitva a volt jogfosztott osztályok szellemi és anyagi felemelkedésének, nemzeti értékgyarapító szerepének kibontakozását. Ez volt a múlt századi nemzeti liberális, vagy újabb kifejezéssel konzervatív-*

liberális program, úgy is mint a romboló forradalommal sikerrel szembeállítható lehetőség.

**Kossuth Lajos* 1833-ból keltezett, “A Magyar Főrendek 1833-ban” című kéziratában ez olvasható:

“Mellyik Isten ütötte fel Werbőczynek régi könyvére az örökkévaló igazság azon díszjelét, melly csak örök természet örök könyvét illetheti? Engedelmesség a törvényeknek! ez minden magános polgár mulaszthatatlan kötelessége. De a *törvényhozóra nézve a múlt ezredek minden törvénykönyvei csak olly tekintetbe jöhetnek, mint egy virág, mellynek kelyhéből azt, ami méz, a szorgalmas méhecske gondosan kiválogatja.* Legyen szabad azonban ezen ellenvetést egy más szempontból tekintenem. *Werbőczy Hármaskönyve 1-ő rész 9-ik címjét s az odaszóló törvényeket változhatlanoknak tartom én is* annyiban, hogy a nemeseknek ottan biztosított személy- s vagyonbeli igazaikat és szabadságukat (mindezt ép értelemben, s nem a törvénycsavaró magyarázat szülte szabályosságot, licentiát értve) tőllök elvenni nem lehet; p. o. ***a magyar nemes tagja a Szent Koronának***, melly viszont ***a nemzeti felség jogainak képző jele***, és így *a magyar nemes részese a törvényhozó hatalomnak, s földbirtoki jussal bír; a magyar nemest törvény útján kívül, személyében és vagyonában még a király sem háborgathatja; tulajdonával szabadon élhet* s a t. – Mindezek a jogok a társaságos élet eredeti szerkezetébe szőtt nemzeti felség talpkövén alapulnak, s azért szentek, változhatlanok, elavulhatlanok. *De kérdem én, mit veszít mindezek igazaiból a magyar nemes, ha törvény által azt nyilatkoztatnók: hogy* ***a magyar parasztot személyében a vagyonában szintén senki sem háborgathatja, hogy ő is birtoki tulajdonnal bír, hogy ő is tagja a nemzetnek, a Szent Koronának***, – valjon mit veszít? Kevésbé szabad lesz személye, kevésbé biztos tulajdona? Hiszen *mindezen törvényes jóvoltoknak érdeme nem abban áll, hogy vélök csak a nemes élhet, hanem abban, hogy azokkal élhet.* Nékem szabad a friss levegőt beszínom, szabad a nap élesztő melegének örülnöm, s veszítettem-é ezen szabadságomból valamit azért, hogy az minden élőlénnyel, az utolsó féreggel is közös? Ilyen a polgári szabadságnak áldása is. *A szabadság olly kimeríthetlen kincs, melly azáltal, hogy véle többen osztoznak, sem fogy, sem gyengül, sőt nő, sőt erősödik*. Ki az, aki javallani merje, hogy a magyar nemes mondjon le alkotmányos jussairól, hogy leszálljon a néphez? s én leszek első, ki őt, bármi hatalmas legyen is, a nemzeti felségsértés bűnével nyilván megvádolom. *Nem arról van szó, hogy mi nemesek leszálljunk a néphez, hanem arról, hogy őtet magunkhoz felemeljük. Olly kincset osztani meg tíz millió polgártársainkkal, melly a megosztás által nem fogy,* csak az irigység ellenkezhetik, s ezen rút vétken alapítnók mi szabadságunkat?”[258 - 220.]

*Kossuth Lajos ezen fejtegetése a nemesi-nemzeti reformellenzék nézeteinek legmagasabb színvonalon való summázata, akár Weselényi “Balítéletek”, akár *Széchenyi “Stádium” című művére vagy másokra

gondolunk, amint ezt Barta István találóan megjegyzi a fiatal Kossuthról írott művében, amely közli az idézett Kossuth szöveget is.

Így értjük meg, miért milyen érvekkel övezve bukkant fel a reformkorban a “primae nonus”, a nemesi előjogok általánossá tételének, az egész népre való kiterjesztésének igénye több vármegye véleményében.

Ezeknek a nézeteknek, a történelmi osztályok által vezérelt jogkiterjesztésnek, a magyar alkotmányos “forradalom”-nak képviselője a jogirodalomban **Szabó Béla*, aki a Szentkorona-tagság, azaz országtagság kiterjesztését hirdeti meg “e honnak minden lakója” számára, aki a népszuverenitással a jogok és az ország közjogi állapotával összhangban levőnek ítélt nemzet-szuverenitást helyezi szembe, aki a Szent Korona tulajdonjogát az ország szuverenitása forrásának tartja, s más tulajdonjogot nem ismer el.

“Legyen a’ jövendő hongyülés akaratának nyilvánulandása bármilly irányu: engedtessék meg nekem annak föltételezése, hogy az nem leend más, mint: a’ magyar monarchiai státusegységnek alkotmányos nemzeti formákbani biztositása minden időre. … egyszerűen kimondhatjuk: hogy **magyarkoronai állodalomban** eddig nemzet csak a’ nemesség: az az nemzet tagjai eddig csak a’ nemesek; ’s gyakorlatból azok is, kik nemesi jogokkal bármikép élnek.

E’ szerint e’ hon lakosinak mintegy tizenkilenczhuszad része nem nemzet. Ez csak nép. A’ nép – e’ tizenkilenczhuszadrész honlakói iránt, az lehetne a’ kérdés: valljon a’ nemzet tagjai közé felveendők-e, minthogy egy állodalomban egy nemzettel több népek létezhetvén, – ezt az állodalom hatályi (dynamicus) fogalma elkerülhetlenül nem igényli. – E’ kérdést azonban, – ha más indok nem volna is, – maga az arány, melly e’ hon nemzete, ’s népei között létez, – fölteendőnek sem javalja; hanem mintegy kérdésben van a’ felelet, miszerint: ***e’ honnak minden lakója nemzet tagjává teendő***. És ne felejtsük, hogy nálunk érdekegység békésen csak az általános nemzetesítés formájában létesithető, – ’s érdekegység nem eszközölhető, hacsak egyesek – még eddig különböző magán ’s közérdekei, a’ népiségek kimélése, ’s tiszteletben tartása által, egymás irányában ki nem egyenlittetnek.

…a’ magyar álladalomban létező népek nemzetesitésének munkájánál, a’ magyarhoni földvagyon iránt olly intézkedés, olly reform szükséges, hogy midőn általa a’ föld népe nemzetté lesz; a’ nemzet mostani tagjainak földbirtok-viszonyai is a’ minden oldalróli érdekek szemügybeni tartása mellett kiegyenlíttessenek, kiigazíttassanak.

Mindenekelőtte ezekről értekezném, szükség némieket előrebocsátanom. Státusszerkezetünk főelvénél fogva, – mint már fölebbi értekezésemben megmutatni igyekeztem, – a’ magyar monarchicus állodalomnak jogszerü alapja nyugszik azon elvitázhatlan igazságon, miszerint: “**egész magyarföldnek tulajdonosa a’ korona, ’s ennek földtulajdonosi**

minemüségéből folyik ki azon hatalomjog, mellyet fölségiségnek (souveraineté) mondunk."

…a' magyar korona országai lakosinak tizenkilenczhuszad része nemzetté legyen, nem más szükséges, mint a' magyar nemzetiség alapját közjogilag szélesbiteni" – az az ugy intézkedni, hogy **a' magyar korona territoriumán ne táláltassék egy talpalatnyi földbirtok, mellynek különböző közjogu természete van.**

Tudván jól, hogy miként a' magyar állodalomban többféle (nemesi, városi, urbéri, praedialistai, inscriptionalis, 's isten tudja, milly szabadalmas) birtok van: ugy a' birtokjogok, 's kötelességek is különbözők; – különböző joggal 's kötelességgel pedig, – minthogy csak személy az, melly jogot gyakorolhat, 's kötelességet teljesithet, ha bár a' jog, 's kötelesség földbirtokra van is rakva – érdekegységet eszközölni nem lehet; – tudván továbbá azt, hogy **érdekegység nélkül nemzet tagjává válnia bárkinek is lehetetlen**: …a' magyar politikai nemzet gyarapitásánál, 's igy szilárditásánál, – bár hogy okoskodjunk, első, 's elkerülhetlen teendőnk, azon korlátolt földbirtoknak felszabaditása, mellyet urbérinek mondunk. E' fölszabaditás nem történhetik máskép, mint az urbéri mindennemü viszonyok teljes – 's ha észszerüen intézkedni akarunk, egyszerrei 's nem fokonkinti megszüntetése által.

…Mihelyt tehát az eddigi urbéres, birtokviszonyánál fogva önjoguvá tétetik: nincs nehézség őt nemzeti taggá átalakitni.

…Erre szükséges, hogy az eddigi nemzettag (nemesség) politikai jogaiban részesittessék.

…Itt csak az emlittetik meg: hogy státusrendszerünkben az, mit az V-dik törvény népképiselet-nek mond, valódilag nemzeti képviselet. Hiszen ha azok, kik politikai jogokkal felruháztattak, népnek neveztetnek: hol van akkor a' politikai nemzet?

…Midőn eképp nemzeti tagokká tétettek – 's könnyen teendethettek, – mind azon honpolgárok, kiknek érdekük van, akár földvagyoni, akár észi, akár erkölcsi vagyoni tekintetből, a' magyar korona territoriumán leélni éltük napjait: akkor biztositotta a' magyar törvényhozás a' monarchiai hatályi státusegységet, a' magyar korona országinak téri státusegységén, vagyis más szóval akkor leend: ***az önálló, független, 's szabad magyar koronai birodalomnak, igazi 's valóságos szilárd nemzeti alkotmánya minden üdőre****.*"[383 – 110-120.]

Ezen sorok – még akkor is, ha csak *Kossuth és Szabó Béla sorait olvassuk – pontosan adják meg a jogkiterjesztés közjogi alapját a Szentkorona-tan új értelmének megvilágításával: a Szent Korona tajga minden országlakos, a királyt is magában foglaló politikai nemzet. Ha ezután semmit sem írtak volna a Szent Korona Tanról, akkor is elegendő lene a legújabb-kor közjogi kérdéseinek értelmezéséhez.

Pedig írtak még – nagyon is értékes és figyelemreméltó gondolatokat – a Tanról nagyon sokan. Mégis – ha csak három nevet mondhatunk a sok közül, vállalva a leegyszerűsítés, az oktalan sommásság vádját – le kell írnunk *Hajnik Imre, *Timon Ákos és *Eckhart Ferenc nevét. *Hajnik Imre az összegző és betetőző, *Timon Ákos a híres és nagy fantáziájú, *Eckhart Ferenc a legtöbb részletet tudó.

A jogtörténeti irodalom szerint **Hajnik Imre* fő érdemének betudhatóan kapott a Szentkorona-tan a polgári korszakban újabb tartalmat, csillogást, az eszme lényegének megőrzésével. Ekkor lett igazán része a Tan nemcsak a történelmi osztályok, hanem az egész politikai nemzet közgondolkodásának. *Hajnik Imre fontos műve a “Magyarország az Árpádházi királyoktól az ősiségnek megállapításáig és a hűbéri Európa” 1867-ben jelent meg. Nézetei teljes részleteiben, mégis összefogottabban későbbi műveiben is tanulmányozhatók.

Figyelemreméltóan ír a királyi szék betöltése és a koronázás kérdésköréről 1872-ben megjelent munkájában.

“A trónutódlás ugyanazon nemével találkozunk e korszakban, mint a multban; csakhogy az Árpád családnak trónon maradása századokon át, az *örökösödési elvnek folyvást nevekvő fölényt szerzett a szabad választásé felett.* Utolsó Árpádkirályaink, jobbára már elődeik életében királyokká kenetve, *öröklés* alapján irják magokat Magyarország királyainak, kik a főhatalmat határozott *öröklési jog* és rendnél fogva nyerték el. Az Árpádcsalád magvaszakadása azonban a soha teljesen nem mellőzött *választás* elvét tolta ismét előtérbe.

A trón elnyerésével összefüggő koronázás a későbbi Árpádkorszakban egészen uj jelentőséget nyer.

A jogtalanságok ellenében, milyeneket az erkölcsi tekintélyében, valamint anyagi erejében megfogyatkozott királyság elnézése, sőt nem ritkán istápolása mellett szenvedett a nemzet egyik-másik része, az országlakosok némi biztositékot az esküben kezdtek látni, melyben a király koronázása alkalmával, talán már régibb szokás alapján, de tudvalevőleg **II. Endre* óta, az ország, a nemzet jogainak megtartását igéré. Innen, hogy a tizenharmadik századbeli oklevelekben már gyakran történik hivatkozás a *koronázási esküre*, sőt *III. Endre ennek tartalmát még különösen biztositó oklevelet, vagy, mint a későbbi magyar közjog azt nevezé, *koronázási hitlevelet (diploma inaugurale)* is adott ki. Szükségkép emelte ez a koronázás tekintélyét, a magyar alkotmánynak mintegy biztositékává avatva azt, minek csak következetes fejleménye volt, hogy maga a *korona* a jogositott ország és ennek *államhatalma képviselője* gyanánt kezd jelentkezni a nemzet szemében, mely a tiszteletet, a mellyel az egykor erőteljes, vele hatalmát, de egyszersmind védelmét is éreztetett királyság irányában viseltetett, átszállitotta mindinkább a koronára, és ettől származtatta le azt annak viselőjére.

Szóval, *Sz. István koronája* nevezetes fogalommá kezd válni és pedig, mint a nemzet közjogi életével összefüggő, *jogi fogalommá*, mivel a korona Európában sehol sem birt, mindenütt a súlypont nem a koronázásban, hanem a *választásban* feküdvén, sőt maga a koronázás, a mint az egyház középkori állása változtával régi értelmét veszitette, mindinkább üres diszelgéssé válván. És hogy király és nemzet már e korszakban át voltak hatva a koronázás ezen jelentőségétől, a korona e magasztos fogalmától, melyet azonban csak is *Szent István koronájához kötött, oklevelek bizonyitják, melyek nem csak a királynak, hanem a koronának is tett hűséges szolgálatokról szólanak, és hangsulyozva a korona tekintélyét, annak a "szent" melléknevet adják; és a Robert Károly irányában követett eljárás, kit öt izben megkoronáztak, mig végtére a Sz. István koronájával végrehajtott tekintetett teljes jogérvényünek, napnál fényesebben bizonyitja, hogy a királyi hatalom tovább szállásánál a súlypont a nemzet beleegyezésével és jogai biztositása mellett végrehajtott koronázásban keresendő mindinkább."[178 – 208-211.]

Később az "Egyetemes Európai Jogtörténet" 1891-es kiadásában ezt olvashatjuk:

"… a szent korona, minden szabad birtokjog forrásának (radix omnium possessionum) lett nyilvánitva, minden szabad birtok élvezete azonban a birtokos egész családjának, de csak is ennek, biztositva; a család kihaltával a rendelkezés annak birtoka felett ismét a koronára háromolván (1351-ki törvényhozás). A hazai földnek adományba adása, vagy, mint azt nyugaton mondották volna, az infeudatio, ezzel teljesen végre volt hatva, a nyugatitól leginkább csak abban eltérőleg, hogy minden szabad birtok közvetlenül a királyság irányában jutott függésbe, és így a birtok közjogi forrása s ebből folyó közjogi természete el nem enyésztek.

…Magyar jellemét e rendi alkotmány a benne, minden hűbéri irány daczára, *folyton uralkodó közjogi felfogásnak köszönte, mely a szent korona fogalma s tanában* nyert kifejezést.

Szent korona alatt kezdetben csak a magyar koronázási jelvényt értették. Idővel azonban a koronázás az alkotmány biztositékává vált, az alkotmányra ez alkalommal letett királyi eskü miatt, miért is azon felfogás létesült, hogy csak is akkor, midőn a korona a király fejére illesztetik, ő az országnak és viszont ez neki megesküszik, nyeri a jogot királyi hatalmának teljes gyakorlásához. Innét, hogy idővel a királyi hatalmat és a benne foglalt jogokat a koronában rejlőknek tekintették; szóval, a *korona már a XIII-ik század végén, és a XIV-iktől innen folyvást kifejezettebben, mint a királyi hatalom és a királyi felségjogok képviselője kezdett a nemzet szemében szerepelni.*

A magyar királyi hatalom közhatalom lenni soha meg nem szünt. Felségjogai egynémelyikét (péld. a hadtartási, biráskodási jogot stb.), ugyan a király hatalmas nagyokkal megosztani kénytelenült, a törvényhozás s kormányzatban pedig elébb ezeknek, később pedig a mindinkább területi közönségekbe sorakozó nemességnek is, jelentékeny

befolyást adni: de közvetlen uralma alól az ország területének bármely csekély része és az országlakosok bármely szabad eleme sem volt soha, Magyarország leghűbériebb korszakában sem, elvonva. A királyi mellett még ugynevezett tartományuri hatalmat Magyarországban soha sem ismertek. De a királyság, mióta a várszerkezettel önálló hadereje bukott és uradalmai adományba adásával önálló vagyonforrásai jobbára elapadtak, kénytelen volt a nemzettel nagyobb mértékben összeforrni, ennek haderejében (banderiumi szerkezet) s vagyonában (a nevekvő adók) támaszt keresni. Viszont pedig a nemzet, mióta a hazai földnek adományba adása be volt fejezve, szorosabb függésbe jutott a királyságtól, mint sem az Árpádkirályok korában volt. Királynak és nemzetnek ezen, noha jobbára hűbéri formák mellett, egyesülése egy közjogi egészben, a koronázáskor nyert külső kifejezést, midőn a korona, a királyi hatalom ezen jelképe, a nemzet beleegyezésével és kölcsönös eskü mellett, illesztetik a király fejére. Innét, hogy idővel ***a szent korona*** *a király és a nemzet között megosztott közhatalomnak, vagyis* ***az alkotmányos közhatalomnak, vált jelképévé*** *és minden nevezetesebb közjogi viszony alakulására befolyást vevő közjogi fogalommá vált.*

Az ország területe t. i. hovatovább a szent korona területének mondatik, a királynak e területre vonatkozó joga a korona jogának és a királyi jövedelmek s javak a szent korona jövedelmeinek s javainak (*peculium, bona S. Regni Coronae*). Minden szabad, önálló birtok a szent korona területén az uj birtokrend értelmében csupán a szent koronától származhatván le, ez tekintetik minden birtokjog gyökerének (*radix omnium possessionum*), és csupán az, ki ily szabad birtokot bir, áll közvetlen összeköttetésben a szent koronával vagyis ennek közvetlen hatósága alatt és lehet egyszersmind e hatalomnak részese, vagy, mint azt kifejezték, a szent korona tagja (*membrum Sacrae Regni Coronae*). És valamint az, kinek birtoka szétágazóbban gyökeredzett a szent koronában és ép azért élénkebb részt vett a szent korona életében, ennek előkelőbb tagja volt a kisbirtokú nemesnél: ugy viszont az, ki birtokát nem közvetlenül származtatta le a koronától, nem állhatott ennek közvetlen hatósága alatt sem, hanem annak, kire birtokjogát visszavezette; vagyis nem lehetett a szent korona tagja, azaz önálló részese a szent korona életének. Csak is ott tehát, hol, mint az országgyűlésen, a koronát fején viselő fejedelem és a szent korona tagjai együtt voltak, volt jelen a *szent koronának egész teste (totum corpus Sacrae Regni Coronae)* vagyis a közhatalom egész telje, miért is csak ott fejthette ki a szent korona teljes működését, jöhetett létre törvény. És végtére a szent korona és ennek tagsága értelmében alakultak a kormányzati viszonyok is, és velök függ különösen össze a magyar álladalmi önkormányzat természete.

Szóval, **a szent korona** mindinkább azon kapocs, mely a magyar társadalom hűbériekké fejlődő alkatelemeit közjogilag összefűzi, és mely a XI-ik századtól innen hosszú időn át **a magyar államfogalomnak tekinthető**."[179 – 232-234.]

*Hajnik Imré*nél jelenik meg egyértelműen kimondva a “Szent Koronának egész teste (totum corpus Sacrae Regni Coronae)”, értve ezen a király és a Szent Korona tagjai együttes jelenlétének helyét, az országgyűlést.

A közjogi integritás, a Szent Korona országgyűléseken jelenlévő “egész teste”, a Szent Korona egységének tana, az a felfogás, hogy a ***Szent Korona az állammá szerveződött magyar nép (azaz a nemzet) megjelenítője, a Főhatalom*** *a Szent Koronában egyesült állampolgárok összességének közösségéé, mind-mind Hajnik műve nyomán vagy továbbfejlesztésével vált közismertté.*

Amint láttuk, *Hajnik Imre gondolatai maradandóan formálták a Szentkorona-tant, de **nem ő találta ki**. *Timon Ákosra még kevésbé mondható, hogy ő a szerző, de *Werbőczy Istvánra sem.

*Így mondhatja a kor kiváló alkotmányjogásza, *Concha Győző, hogy a Szent Korona egysége az 1848-as törvényhozással vált teljessé, mert ekkor egyesült a törvényhozásban az addig szembenálló országgyűlés és király.*

Az előbbiek ismeretében vitatnunk kell Eckhart két megállapítását, amit annál könnyebben megtehetünk, mert önmaga szolgáltat adatokat a cáfolathoz.

Az egyik megállapítás: “A Hármaskönyv szentkoronatana nem lehetett kedvelt azoknak a nagy nemzeti politikusainknak szemében, akik a parasztság millióit fel akarták emelni és jogokban részesíteni, kik a politikai egyenlőség harcosai voltak. Hiszen a szentkoronatagság válsztófal volt nemes és jobbágy között.”[128 – 294.]

*Kossuth Lajos és *Szabó Béla idézett gondolatai az ellenkezőjét bizonyítják, különös tekintettel arra a tényre, hogy a “rendek” fölemelni akarták a népet az alkotmány sáncaiba, nem pedig lerombolni az alkotmányt, földönfutóvá téve saját magukat, a népet pedig meghagyva lesüllyedt állapotában. Ez a törekvésük – ha nem is eszményi módon – sikerrel járt. Mindez a magyar alkotmányosságra hivatkozással, annak szellemében történt, éppen a Szent Korona tana jegyében, a Szentkorona-tagság kiterjesztésével az országlakosokra. Etekintetben a politikai eseményekben meghatározó politikai és eszmei szerepet játszó *Kossuth Lajos szava perdöntő.

A másik cáfolható megállapítás ugyancsak Eckharttól származik: “A Werbőczy-féle szentkoronatan a rendi világban megőrizte az előző korszakban nyert jellegét, sőt a külpolitikai megpróbáltatások idejében a király és a nemzet egyetértésének kifejezője volt, de a nagy nemzeti feladatok megoldása, a liberális programm megvalósulása idejében nem jutott jelentős szerephez”[128 – 296.], míg másutt ezt írja: “Közjogi íróink az 1890-es évekig nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget a szentkoronatannak”.[128 – 315.] Ebbe a körbe tartozik az az állítás, amely szerint Deák

“nem alkalmazta a szent korona tanát azok között a szellemi fegyverek közt, amelyekkel oly kitartóan vívta meg harcát az alkotmányosságért”.[128] – 295.

Szó se róla, hogy a kitűnő kutató kioktatást érdemelne a történeti tények, források ismerete tekintetében. Azt sem mondhatjuk felelősséggel, hogy téves módszert alkalmazott volna, vagy következtetéseiben logikai hiba lenne. Inkább a tények, források más világszemlélettel, más értéksorrendek figyelembevételével való megközelítése tapasztalható Eckhartnál egyfelől, bírálóinál másfelől. Hiszen, ha abból indulunk ki, hogy hány alkalommal nevesített hivatkozási jogcím a Szentkorona-tan a jogkiterjesztésért folytatott küzdelemben, akkor egészen más eredményre jutunk, mint hogyha azt vizsgáljuk: használnak-e a Szentkoronatan fogalmi körébe tartozó érveket, fogalmakat, s a közjogi küzdelmek összhangban vannak-e, összeegyeztethetők-e a Tannal, vagy ellentétesek annak tartalmával, elerőtlenítik-e azt. A pozitivista szemléletű tudós nézete szerint egy közjogi, társadalomtudományi vagy más jelenség meglétének, jelenlétének az a bizonyítéka, ha arra egyértelműen hivatkoznak, érvként használják, néven nevezik.

A mi esetünkben miről van szó? *A XIX. század uralkodó eszméit hazánk is Nyugat-Európától eredeztette, a népfelség elvét a francia forradalom szótárából, szellemi környezetéből ismerve meg, nem Werbőczy Hármas-könyvéből, pedig abban benne van az országlakosok szuverenitása.* A változások ugyanakkor a történeti alkotmány alapján, a független alkotmányos állam történelmileg kialakult közjoga alapján, a jogkiterjesztés és jogfolytonosság szellemében folytak. *Számtalanszor használják a beszédek, cikkek, törvénytervezetek és törvények a koronára, mint a magyar államra való hivatkozást, a szentkoronatagság fontos közjogi tényként említését vagy a Magyar Szent Korona Országai kifejezést, mint a magyar birodalom megjelölését. Mi ez, ha nem* ***a Szent Korona tanának állandó jelenléte a jogkiterjesztés és az annak előfeltételéül szolgáló osztrák-magyar viszony közjogi küzdelmeiben?***

Igaz, hogy a magyar közjogi szemlélet, gondolkodás 1848-ban sokat merített a belga alkotmány elveiből, hogy érdeke volt az örökös tartományok alkotmányos státushoz juttatása is, éppen Magyarország helyzetének megerősítése végett.

Mi lett az eredménye mindezeknek?

Magyarország alkotmányos önálló államiságának az adott bel- és külpolitikai viszonyok között lehetséges közjogi szavatolása az 1867. évi XII. törvénycikk, a kiegyezési törvény által, az országtagság, azaz a politikai nemzettagság körének megnyitásával, a jogegyenlőség törvényi elismerésével az addig kirekesztett honpolgárok előtt. Mi ez, ha nem a Szent Korona tagság és test megerősítése?

A politikai érdektelenség bizonyítására *Eckhart Széchenyire hivatkozik. **Széchenyi István* valóban tett ironikus utalást a Szentkorona-tannal kapcsolatban, amikor a nemesi tulajdonjog korlátairól elmélkedett.[128 – 294.] Ez a viszonyokat megmerevítő korabeli "konzervatív" szemléletnek adott reflexió, nem pedig a Szentkorona-tan érdemi elemzése.

Ugyanígy ítélhetjük meg **Sarlós Márton* marxista jogtörténész írását a legkeményebb diktatúra éveiből. Többek között így ír Széchenyiről:

"A Blick-ben egyenesen arra alapította az abszolutizmus jogtalanságát, hogy a forradalommal nem semmisülhettek meg "a szent egyezmények, amelyeket az osztrák dinasztia és a magyar nemzet kötöttek és amelyek ünnepélyes esküvel nyertek megerősítést."

Önkéntelenül, de szükségszerűen felvetődik ebben az összefüggésben: mi az oka, hogy e küzdelem folyamán a kiegyezés és ellenforradalom közjogában a magyar alkotmány "palladiuma"-ként emlegetett ún. Szentkorona-államtant nem használta fel *Széchenyi? A felelet egyszerű: nem is használhatta, mert ezt a szentkorona-államtant csak később találta ki *Hajnik Imre. Ellenben a történeti események véletlene folytán, *Széchenyi egyenesen a koronával összefüggően fejtette ki a *Blick* egyik helyén a *pacta conventa*-felfogást. Felháborodva írt azokról a "*ceremóniákról*", amelyeket az Orsovánál elrejtett magyar korona megtalálásakor rendezett a Bach kormány, hogy "az ostoba tömegnek homokot szórjon a szemébe". Ezt az ereklyét ugyan – írja Széchenyi – "*mi* sem szentnek nem nevezzük (Széchenyi aláhúzása), mert hideg érc, még ha arany is, és még drágakövekkel díszes is, sohasem lehet szent…, sem diplomatikai jelentőséget nem tulajdonítunk egy koronának",még sem lehet egy ilyen "tiszteletreméltó ereklyével" bohózatot játszani. Éles gúnnyal támadja a Blick azokat a "rezidenc-zsurnalisztákat", akik a kormány szolgálatában hirdették, hogy a korona felfedezésével, a gondviselés akaratából, a fölforgató-pártok elvesztették a talajt lábuk alól. Egyszersmind ugyanilyen élességgel fejti ki a szent koronáról és az állam-szerkezetről vallott felfogását. Ha a császár "István szent koronája helyett egy csákót, egy tábori sapkát, cilindert vagy kalábriait vagy akár egy hálósapkát tenne a fejére, és esküt tenne azokra a *pacta conventa*-ra, amelyek ősei és a magyar nemzet között megköttettek és amelyek jog szerint is isten előtt most is fennállanak és az esküt meg is tartaná…, akár a csákót, kalapot, sapkát stb.… Magyarország lakossága ép olyan szentnek tartaná, mint a koronát." "… Nem egy élettelen koronában… van a paktált nemzeti viszonyok biztonsága, hanem az uralkodó esküjében… és az elnyomottak energiájában".

A Blickben részletesebb kifejtés nélkül, de egyre ismétlődő motívumként, számos helyen újra meg újra elhangzik ez a szerződéses államfelfogás. A Függelékben pedig az alaptörvények felsorolásánál a pragmatika szankció törvényeit a rendek és királyi ház közötti *kétoldalú szerződés*nek nevezi. Az alkotmányos követelések alapelve a Blickben az, hogy a nemzet és az

uralkodó ház közti szerződések, a *pacta conventa* érvényesek és az uralkodóra is kötelezőek."[371 – 143-144.]

A király és a nemzet közötti kétoldalú szerződésekre épülő államfelfogást nemcsak **Széchenyi*, hanem *Deák* és **Kossuth* is vallotta. E felfogás szembeállítása a korona jelentőségével és szerepével nem szerencsés, de a szerző nem is a Szent Koronát kívánta becsmérelni és jelentékteleníteni. Mondanivalója más: *a Szent Korona nem legitimál, nem erősít meg olyan személyt, aki ezt a magyar nemzettel szemben, a nemzettel elődei által kötött szerződést megszegve vagy a szerződéskötést megtagadva kívánja elérni. A* ***fogságba esett Szent Korona*** *nem ad a rabtartónak hitelességet, hiszen az uralkodó a koronázással, esküvel és hitlevél kiadásával, azaz a nemzettel kötött szerződéssel válik a Szent Korona tagjává, tehetjük hozzá.*

*Széchenyi felfogása teljes összhangban van a Szent Korona tanával. A magyar történeti alkotmányról való vélekedését jobban meg tudjuk ítélni, ha a magyar birodalom alapvető törvényeit összefoglaló, 1864-ben kiadott munkáját olvassuk, benne azokat a törvényeket, amelyek "a magyar nemzet alkotmányos öntudatát, politikai életszívósságát, s mély ragaszkodását ősi institutióihoz visszatükrözik"[397] ahogy *Török János írja az előszóban. Legjobban pedig a Stádium alábbi szavai jellemzik *Széchenyi felfogását, amikor így ír a Hármaskönyv nemesi kiváltásokat összefoglaló I. rész
9. címéről:

"Egy bizonyos könyvben ez áll: »Mily rőffel ti mértek másoknak, olyannal fognak azok viszont nektek mérni.« S ha nem akarjuk magunkat készakarva s legfájdalmasabban megcsalni, azt fogjuk találni, hogy ezen állítás valóságát, ti. hogy azt büntetlen soha nem lehet megsérteni, minden század, minden esztendő, minden nap, minden óra eltörülhetetlen betűkkel bizonyítja; minthogy bizodalmatlanság bizodalmatlanságot, gyűlölség gyűlölséget, önkény önkényt, irgalmatlanság irgalmatlanságot, szóval: a nyomás ellennyomást okoz; s ha nem egy óra, egy nap, egy esztendő, de minden bizonnyal s annál nagyobb erővel – egy, két vagy több század leforgása után is.

S ha ezen isteni szót, mely az örök igazság magyarázta, nem akarjuk kétségbe vonni, azt sem tagadhatjuk, hogy a *P[artis] I-ae 9-us* égi malasztját ennek utána mind kül-, mind belmegtámadások ellen csak úgy fogjuk köztünk örök bátorlétben legbiztosabban fenntarthatni, ha **annak férfihoz illő méltóságát hazánk minden lakosira ruházzuk**..."[250 – 378-379.]

Amikor **Deák Ferenc* azt mondja 1865-ben az "Adalék..." lapjain:

"Egyébiránt is a törvényhozási jog nem 1790-ben lőn legelőször megállapítva. Ôsi joga volt ez a nemzetnek, melyet századokon keresztül híven megőrzött... A fejedelem nem saját korlátlan hatalmával alkotta a

törvényeket, hanem összehíván a népet, megkérdezte, hogy ily törvények tetszenek-e vagy nem; és ha a nép azt felelte, hogy tetszenek, akkor lett csak a törvény szentesítve; valamint gyakran a nép is, amit a közjóra nézve szükségesnek tartott közakarattal elhatározta, írásban a fejedelem elébe terjesztette, s ha a fejedelem elfogadta, törvény lett belőle. Íme nemzet és fejedelem között megosztott törvényhozó hatalom, s a mindenik részt egyaránt megillető kezdeményezési jog a régebbi időkből”, akkor a Hármaskönyv II. rész 3. címét idézi, amiről minden közjogi tankönyvben olvasható, hogy a Szentkorona-tan Werbőczy féle összefoglalásának része.[118 – 127.] A Hármaskönyv I. rész 3. és 4. címe és a II. rész 3. és 4. címe foglalja össze a Szentkorona-tan lényegét. Más helyen arról szól *Deák[118 – 117.] hogy “a koronát s annak jogait az uralkodóháznak adta át a nemzet, nem az ausztriai tartományoknak…”, túl terjeszkedve a “korona”, mint a királyi hatalom jelképe fogalmán. Egyértelmű az “Adalék…”[118 – 82-83.] amikor ezt mondja: “A **’Corona’ szó alatt állam, vagyis Magyarország mint állam értendő**”. Világos beszéd.

*Deák Ferenc kiegyezést előkészítő tárgyalásai és írásai számos helyen szólnak a *“**korona épsége**” elvéről.*

Érvényesül ez az elv az ún. válaszfelirati bizottság tárgyalásai során ugyanúgy, mint magában a kiegyezési törvényben. Deák is, más politikusok és közjogászok is hangsúlyozták a magyar korona országainak önállóságát és épségben tartását. Így olvashatunk Deáknál “Szent István koronája területének” épségben tartásáról, amint a “Magyarország koronája országai”, vagy “Szent István koronájának birodalma” megóvásáról. Gyakorlati ok indokolta ezt: Magyarországot és a társországokat meg kellett különbözetni az osztrák örökös tartományoktól. Alapkövetelménye volt ez a magyar közjogi gondolkodásnak.

Sikeresen érvényesült ez a lehetőségek keretei között a kiegyezési törvényben, “A magyar korona országai és az Ôfelsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról szóló 1867. évi XII. törvénycikk” szövegeiben:

“A magyar korona országai és az Ôfelsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.

Ô császári s apostoli királyi felsége, miután többi országait és tartományait alkotmányos jogokkal ruházta fel, legmagasabb trónbeszédében, mellyel a jelen országgyűlést megnyitni méltóztatott:

Felszólítá az országgyűlést, hogy a pragmatica sanctiónak mint kölcsönösen elismert jogalapnak elveiből kiindulva, gondoskodnék oly módokról, melyeknél fogva mind Magyarország- és társországainak a pragmatica sanctio által is biztosított közjogi és belkormányzati önállósága, mind a birodalom biztosságának és együttmaradásának életfeltételei sértetlenül megóvassanak, egyszersmind pedig a fenn érintett közös ügyek alkotmányos elintézésénél egyrészről a magyar

korona országai, másrészről Ôfelsége többi országai és tartományai alkotmányos befolyása biztosíttassék.

Ôszinte örömmel üdvözölte az országgyűlés Ô császári s apostoli királyi felségének ezen legmagasb elhatározását, mely szerint az alkotmányos kormányzat rendszerét az egész birodalomban megállapítani óhajtván, ezáltal trónjának fényét s a birodalom erejét és hatalmát mindannyi népeinek a közügyek iránti érdekeltségére, mint természetszerű s ennélfogva legszilárdabb alapra kivánta fektetni.

Ez okból Magyarország főrendei és képviselői nem mulaszthatták el gondoskodni oly módokról, amelyek lehetővé tegyék, hogy azon alapszerződés, amely az 1723. évi 1., 2. és 3. törvénycikkek által a felséges uralkodóház és Magyarország között létrejött, amely egyrészről a birodalmi kapcsolathoz tartozó országok és tartományoknak az 1723:1. és 2. törvénycikkek értelmében együttes és elválaszthatatlan birtoklását, másrészről pedig Magyarországnak önálló törvényhozási és kormányzati függetlenségét biztosította, lényegében jövőre is sértetlenül fenntartassék.

Ennélfogva szükségessé válván, hogy a magyar korona országai és az Ôfelsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyok pontosan és határozottan kijelöltessenek, s hogy a két egymástól független alkotmányos képviselet közti érintkezés módja eme közös viszonyok elintézése körül szabatosan megállapíttassék: az országgyűlés erre vonatkozólag a következőkben állapodott meg:

1. §. Azon kapcsolat, mely egyrészről a magyar korona országai, másrészről Ôfelségének többi országai és tartományai között jogilag fennáll, az 1723:1., 2. és 3. törvénycikkek által fogadott pragmatica sanctión alapszik.

2. §. Megállapítván ez ünnepélyes alapszerződés a *Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszthatatlanul és elválhatatlanul együtt birtoklandók. E határozottan kimondott elv folytán a közös biztosság együttes erővel leendő védelme és fenntartása oly közös és viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a pragmatica sanctióból származik.

3. §. De ezen megállapított kötelezettség mellett határozottan kikötötte a pragmatica sanctio azon föltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fenntartassék."[44 – 359-360.]

Magyarország alkotmányos közjogi állását a teljeskörű országtagság, **a Szent Korona tagságának a haza minden polgárára való kiterjesztése jegyében** nyerte vissza. A modern Magyarország polgári eszmerendszerében kitörölhetetlenül jelen van **Magyarország Szent Koronájának eszméje, mint a jogegyenlőség és területi integritás**

biztosítéka, mint a történelmi ország és a legújabb kor találkozásának szimbóluma.

IV.
Szentkorona-eszme a XX. században *

“Valami nagy-nagy Sors,

Ok, Cél van itt,

Valami nagy-nagy ős tanulság,

Amely kis népeket tanít.”

Ady Endre: “Szép magyar sors”

Ha beszélhetünk a magyar romlás századáról, akkor nekünk ez a XX. század, mind erkölcsi, mind gazdasági, mind politikai tekintetben. Századunk sorsfordító évtizedeit, sorsdöntéseit követte a Szent Korona és eszméje. A századunkra Trianont hozó, népünk és országunk szétdarabolását, az országterület 2/3-ának, a népesség több mint felének elszakítását jelentő első világháború idején, 1916-ban elhunyt I. *Ferenc József király. *Károly királyt megkoronázzák 1916. december 30-án, miután a koronázási hitlevelet az országgyűlés 36 tagú országos küldöttsége megszerkesztette, és megállapította a koronázási királyi hitlevél és koronázási eskü szövegét, amelyet a király elfogadott. Az országgyűlés képviselőháza 1917. január 23-án, főrendiháza február 1-én fogadta el harmadik olvasásban és emelte törvényerőre az 1917: III. törvénycikket:

“A királyi hitlevél szövege a következő:

Mi I. Károly Isten kegyelméből Ausztriai császár, Magyarország e néven IV., Apostoli Királya, Cseh, Dalmát, Horvát-Szlavonországok, Galicia, Lodoméria, Ráma, Szerb, Kún és Bolgárországok, úgy Illyria, Jeruzsálem stb. Királya, Ausztria főhercege… mint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoknak Apostoli Királya adjuk emlékezetül jelen *hitlevelünk* rendében: hogy,

1. *Szentül és sértetlenül megtartandjuk*, s királyi hatalmunkkal mások által is meg fogjuk tartani az 1723. évi 1. és 2. törvénycikkekben megállapított királyi trónöröklést: – az 1791. évi 3. törvénycikk értelmében teljesítendő koronázást: *Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét, szabadságát és területi épségét*, valamint a Magyarországgal egy és ugyanazon állami közösséget képező Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok integritását és országos alkotmányát. *Szentülés szigorúan megtartandjuk, s királyi hatalmunkkal mások által is megtartatjuk Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok törvényesen fennálló szabadalmait, kiváltságait, törvényszerű szokásait, és az eddigelé országgyűlésileg alkotott, s dicső Elődeink, Magyarország*

*koronázott Királyai által szentesített, valamint ezután országgyűlésileg alkotandó s Általunk, mint koronázott magyar Király által szentesítendő törvényeit, minden pontjaikban cikkeikben és záradékaikban úgy, amint ezeknek értelme és gyakorlata a Király és országgyűlés közös megegyezésével fog megállapíttatni; kivéve mindazonáltal dicsőült II. András 1222. évi törvényének azon megszüntetett záradékát, amely így kezdődik: »Quodsi vero Nos«, ezen szavakig: » in perpetuum facultatem«. Mindezek biztosítására szolgáland azon királyi eskünk is, amelyet jelen királyi levelünk tartalmára dicső Elődünk *I. Ferdinánd koronázási esküje szövegének alapján koronáztatásunk alkalmával le fogunk tenni.*

2. **Az ország szent koronáját** az ország lakosainak régi törvényes szokása, s a hazai törvények szerint az országban fogjuk mindenkor tartatni, s a kebelükből valláskülönbségre való tekintet nélkül választott és megbízott viliági személyek által őriztetni.

3. Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoknak mindazon részeit és tartozmányait, amelyek már visszaszereztettek és azokat, amelyek Isten segedelmével ezután fognak visszaszereztetni, koronázási eskünk értelmében is, a nevezett országokhoz visszakapcsolandjuk.

4. Abban az esetben, melyet Isten kegyelme messze távoztasson, – ha az ausztriai főhercegek mindkét nemének magvaszakadása, elsőben is: a dicső emlékezetű Ôsatyánk VI., illetőleg III. Károly; utána dicsőült I. József; végre: dicsőült I. Lipót Császárok és magyar Királyok ágyékaiból leszármazó örökösök kihaltával bekövetkeznék, – a királyválasztás és koronázás előjoga az 1723. évi 1. és 2. törvénycikk rendelete szerint is visszaszáll Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokra, s ezen országoknál régi szokásaik szerint az sértetlenül megmarad hajdani érvényében és állapotában.

5. Amint fentebb az 1. pontban foglaltatik, valahányszor jövendőben ilyen koronázás Magyarországban országgyűlésileg teljesítendő: Örököseink és Utódaink, a koronázandó örökös Királyok kötelesek lesznek mindannyiszor ezen hitlevélbeli biztosítások elfogadását előrebocsátani és arra esküt letenni.”

A miniszteri indokolás szerint “Százados gyakorlat az, hogy a magyar törvényhozás a Király Ô Felsége által szerencsés felavattatása és megkoronáztatása előtt az ország részére kiadott királyi hitlevélnek és a koronáztatásakor letett királyi eskünek szövegét egész terjedelmében szószerint törvénybe iktatja. A jelenleg bemutatott törvényjavaslat Ô Felsége IV. Károly király által 1916. évi december hó 28. napján, két nappal megkoronáztatása előtt kiadott hitlevelet és az 1916. évi december hó 30. napján történt megkoronáztatásakor letett esküjét tartalmazza és iktatja törvénybe.”

“Felséges IV. Károly úrnak királlyá avatása és koronázása” tárgyában hozott 1917: II. törvénycikk szerint a fentidézett 1723. évi 1. és 2. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint Magyarország s

Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokban a királyi trón Felséges IV. Károly úrra, fenttisztelt Fenséges Ottó úr elsőszülött fiára szállott, aki az uralkodást, mint törvényesen jogosult örökös tettleg át is vette. Magyarország és társországainak országgyűlésen egybegyűlt főrendei és képviselői szemük előtt tartván a fent említett törvénycikkeknek tartalmát, hódolati köteles hűségüknél fogva, legkegyelmesebb Urukat IV. Károly Ô Felségét a következő törvénycikkben foglalt kegyelmes koronázási hitlevelének kiadása után, s az alább szintén beiktatott koronázási esküjének letétele mellett, a mindenható Isten segítségül hivásával egyhangú örömnyilvánítások s őszinte üdvözlések között Magyarország Apostoli szent koronájával ünnepélyes szertartás szerint a székesfővárosban Budapesten Karácsony havának 30. napján Urunk 1915. évében megkoronázták.”

Így szólnak érdemleges részükben az utolsó magyar királykoronázás törvényei (nem idézve a Király és Királyné részére koronázási ajándék felajánlásáról szóló 1917: IV. és V. törvénycikket), jelképesen megismételve a Hármaskönyv I. könyve 3. címe 6. §-ában írott hatalomátruházás aktusát, amint mindegyik törvényes uralkodó esetében is történt.

Ez volt a történelmi Magyarország utolsó fényes ünnepe, egyúttal a Szent Korona utolsó hivatalos, rendeltetésszerű szereplése, a Szentkorona-tan látványos megnyilatkozása. Ebben az időben különös **dicsfény övezte Szent Koronánkat** a magyar birodalomban, mintegy tükörképeként a kiegyezés és az ezredéves Magyarország közjogias életérzésének.

Ennek a kornak az embere volt *Timon Ákos, a Pázmány Péter Tudományegyetem Magyar Alkotmány- és Jogtörténeti tanszékének vezetője 1891-től haláláig, 1925-ig. Ô vitte a legnagyobb hírnévre, ismertette meg jogászok nemzedékével és a szélesebb közvéleménnyel a Szent Korona tanát, s az ő neve lett a legszélesebb körben ismert a Szentkorona-tan által. 1902-ben adta ki először “Magyar Alkotmány- és Jogtörténet különös tekintettel a nyugati államok jog fejlődésére” című, sok kiadást megért tankönyvét, majd 1907-ben “***A szent korona és a koronázás jelentősége***” című tanulmányát, sok más műve mellett. E két mű a Szentkorona-tan legbővebben, leggazdagabban gyümölcsöző fájának tekinthető.

Nem véletlen, hogy azok, akik akár történészi tudásuk, módszereik és új eredményeik felmutatása, hírnevük növelése végett – mint *Eckhart Ferenc –, akár a történelmi Magyarországgal való osztályharcos szembenállásuk kifejezésére – mint a marxisa önkényuralmi rendszer jogtörténészei és publicistái – támadási-elemzési célpontot kerestek maguknak, megtalálták ezt *Timon Ákos személyében és művében.

Timon túlzó bírálata, a vele kapcsolatos fenntartások hangoztatása már azok körében is előfordul, akik a történelmi közjognak megértést követeltek, mint *Molnár Kálmán a két világháború között.

Tárgyilagosságukat úgy hangsúlyozták, hogy nemcsak a kor jogtörténeti iskolájával szembeszálló Eckharttól, hanem a másik “szélsőséget” jelentő Timontól is elhatárolták magukat. Így került *Timon Ákos és műve máig méltatlan helyzetbe. Ezért vár elégtételre, tárgyilagos értékelésre mind a mai napig. Ehhez Timon értékének és színvonalának megfelelő külön elemző-értékelő tanulmányra, tanulmányokra van szükség. Biztató jel az 1995-ben *Mezey Barna szerkesztésében megjelent “Magyar Alkotmánytörténet”, amely négy helyen hivatkozik *Timon Ákosra és idéz tőle.[290 – 16-23-75-142.] Részletes elemzés nélkül is előrebocsátjuk, hogy *Timon Ákos művének kilenctized részét helytállónak tekintjük, amennyiben a Szentkorona-tan jelentését keressük a huszadik század elejének Magyarországán. Aki fenntartásos utalásokkal és nyitva hagyott kételyekkel teletűzdelt, többféle jelentéssel felruházott oklevél-szövegelemzések helyett azt keresi, hogy mi a történelmi magyar közjog alapképletének összegezése jogászi és történészi eszközök együttes alkalmazásával, az olvassa el *Timon Ákos említett művein kívül, vagy azok helyett, mintegy summázatként “A Szent Korona elmélete és a koronázás” című Timon tanulmány 1920-as kiadását. Ennek lapjairól idézzük “***A szent korona elmélete***” című részt kisebb kihagyásokkal.

“**A MAGYAR nemzet** a koronát, Szent István koronáját szentnek tartja s ezzel a felfogásával a monarchikus államformában élő *nemzetek között ***egyedül áll***. Ez a felfogás a magyar nemzetben akkor vert gyökeret, akkor lépett előtérbe, amidőn egyfelől a koronázás ténye alkotmányjogi jelentőséget nyert, elvesztette tisztán egyházi jellegét, másfelől kifejlődött a korona *közjogi fogalma, mysteriuma.*

A koronázás nálunk is úgy, mint általán a középkori népeknél, a keresztény egyháztól vette eredetét és így eredetében egyházi, nem államjogi, nem alkotmánybiztosító intézmény. Ez utóbbi jelentőségét csak akkor nyeri, amidőn királyaink koronázásuk alkalmával nem csak az egyházi esküt, az úgynevezett »*iuramentum iustitiae et pacis*«-t teszik le, hanem megesküsznek az alkotmányra: a nemzet jogainak, törvényeinek, kiváltságainak és szabadságának fenntartására. Ezt okmányilag *II. Endre óta lehet igazolni. Ettől az időtől számítjuk a koronázásnak alkotmányjogi jelentőségét s innentől kezdve tapasztaljuk annak a nagyfontosságú közjogi elvnek érvényre emelkedését, hogy csak az tekinthető a magyar állam törvényesen uralkodó királyának, akit Szent István koronájával, a szent koronával a magyar nemzet megkoronázott.

…**A magyar nemzetet – amint azt egykorú tudósítások igazolják – történeti föllépésétől kezdve napjainkig erőteljesebb közszellem, közjogi irányú felfogás és gondolkodás jellemzi és különbözteti meg a nyugati népektől**. A magyar nemzet sohasem lelkesedett az egyénért vagy egyénekért, hanem lelkesedett eszmékért, a közért. Ennek természetszerű következése, hogy a magyar nemzetnél az egyéniség elve sohasem emelkedett az államiság elve fölé, hogy közéletében a magánjogi irány, a magánfüggőségi viszony sohasem győzött a közjogi irány fölött.

…A nyugati hűbéri államszervezet alapelveinek és intézményeinek befogadása Magyarországon nem magánjogi, hanem közjogi formákban történt. Az egyéniség elve a birtokaristokratia kifejlődése következtében előtérbe nyomul ugyan, de nem emelkedik a köz, az államiság elve fölé, nem szünteti meg annak uralmát. Az egyéni hatalmak korlátozása a köz, az állam érdekében nem magánjogi, nem hűbéri formákban történik, mint a nyugati államokban, hanem közjogi formákban, a közhatalom eszméjének érvényre emelése mellett, *mely a szent korona mysteriumában, személyesítésében nyer kifejezést.*

…Midőn a magyar királyság régi erejében megfogyatkozott és azt az uralkodó állást, amelyet egykoron az állami élet terén elfoglalt, hovatovább elvesztette, midőn már közel állott a veszély, hogy a nyugati behatások következtében a magyar nemzet közélete is magánjogi alapokra helyezkedik s ezen az alapokon kifejlődik a patrimoniális jellegű monarchia, mely az igazi államiság, a valódi közhatalom eszméjének egyenes negációja: akkor a magyar nemzet erőteljes közszelleme, közjogi irányú felfogása mindinkább kifejleszti és előtérbe lépteti a nemzetben gyökeredző, a királyt és a nemzetet együttesen megillető közhatalom fogalmát. A magyar nemzetnek ez a törekvése, az államiság, a közhatalom eszméje a személyes jellegű királyi hatalommal szemben *a szent korona közjogi fogalmában, személyesítésében nyert konkrét megvalósulást és létrehozta a szent korona elméletét, vagy ami egyet jelent**: a szent korona személyiségén fölépülő államjogi rendszert**.*

Az államnak élő organizmusként, *személyként* való felfogása az újabb közjogi tudomány egyik alaptételét képezi. Az államnak ez a felfogása, valamint egyáltalán az állam elvont fogalma hiányzik a középkori népek és így a magyar nép képzetében is. Az állam tulajdonképeni fogalmához és ehhez képest a valódi, az átruházott közhatalom eszméjéhez a középkori népek később is csak a római államjogi elvek behatása alapján jutottak el; holott ehhez a magyar nemzet a szent korona közjogi fogalmának kifejlődése, *a szent korona személyesítése által valamennyi nyugati népnél korábban eljutott.*

A magyar nemzet az államot mint az összesség érdekében szervezett társadalmat, a szent koronában látta megtestesítve. Ehhez képest a szent koronát úgy fogja fel, mint egyfelől a magyar államiság *symbolumát*, amely kifelé más államokkal szemben a magyar nemzet szuverénitását, nemzetközi önállóságát jelképezi; másfelől *személyesítve*, mint a nemzetben gyökeredző, a királyt és a nemzetet együtt megillető közhatalom birtokosát. **A szent korona *mysteriummal* bir: a főhatalom bennrejlőnek tekintetik.**

Kétségbevonhatlan bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy az államiság, a közhatalom fogalmának kifejlődése nálunk kezdettől fogva a szent koronához füződik. Már a XII. század végétől kezdve az okmányok állandóan a király személye mellett a korona érdekében kifejtett küzdelemről a korona iránti hűségről vagy hűtlenségről és a koronának tett szolgálatokról szólanak. Mindezekben a kifejezésekben már az a

képzet tükröződik vissza, hogy **a király felett *egy magasabb eszmei egész áll, a szent korona***, mely a királyt és a nemzetet együttesen magába foglalja, mely mint ilyen azonos a *patria,* a haza fogalmával, amely előzője a *mai állam*, mint személyiséggel biró organikus egység fogalmának.

Amidőn így állunk, a *szent korona személyisége,* vagy ami ezzel egyet jelent, *mysteriuma* kifejlődött, ez képezte az állami szervezet talpkövét, kiindulási alapját. Az állami élet és szervezet minden tényezője közvetlen kapcsolatban áll a szent koronával és attól nyeri éltető erejét. Egyfelől **minden jognak és hatalomnak forrása a szent korona**, minden hatalom az államban a szent korona joghatóságából származik, másfelől **az összesség az állam érdekében teljesítendő szolgálatok és kötelességek a szent korona felé irányulnak**. A XV. század okmányaiban már a királyok elsősorban a szent korona jogáról, a szent korona iránti hűségről beszélnek, amelyből saját jogukat és a király iránti hűséget származtatják. Sőt az egyházi eredetű királyi főkegyúri jogot (*ius supremi patronatus*) is a királyi decretumok a szent korona jogának tekintik és az apostoli követség jelvényét, a kettős keresztet, a magyar nemzet saját cimerébe foglalta.

Az állami főhatalom – ellentétben a nyugati népek fölfogásával – nem a király, nem a fejedelem személyéhez füződő hatalom többé, hanem **a szent korona hatalma** (*jurisdictio Sacrae Regni Coronae*), az állami felségjogok nem királyi felségjogok, nem személyes uralkodói jogok, hanem a szent korona jogai (*jura Sacrae Regni Coronae*), amelyek a **szent koronát, *mint eszmei személyt*** *illetik meg és attól szállanak át a királyra.* Az ország területe a szent korona területe, mely a maga egészében a szent korona uralma alatt áll, a királyi jövedelmek a szent korona jövedelmei (*bona vel peculia Sacrae Regni Coronae*) és minden szabd birtokjog a szent koronától, mint gyökértől veszi eredetét (*radix omnium possessionum*). Ehhez képest a magyar adományrendszer, ellentétben a nyugati államokban fennálló hűbéri birtokrenddel, nem magánjogi, hanem közjogi alapon nyugszik; nem a fejedelem vagy más hűbérúr magánjogi, hanem kizárólag a szent koronát fején viselő király közjogi ténye. Innen az a jogelv uralma, hogy **a magyar adománybirtok közérdemek jutalma** (*laurea virtutis*), mely jogosan **csak a köznek tett szolgálatok alapján** vagy, mint már az aranybulla mondja: *iusto servitio* szerezhető meg.

A szent korona közjogi fogalmának, *mysteriumá*nak következménye az is, hogy a magyar nemzet a szent koronában egyesül királyával. Egykoron mindaz, aki szabd birtokjogát a szent koronától származtatta, tagja volt a szent koronának (*membrum Sacrae Regni Coronae*) és ez alapon résztvett a szent koronát megillető főhatalmi jogok gyakorlásában. Az állampolgári jogegyenlőség kimondása óta pedig az egész nemzet, a szent korona területének összes lakói, a szent koronát fején viselő királlyal egyetemben alkotják azt az egységes közjogi egészet, azt az élő szervezetet, amelyet régibb közjogunk a *szent korona egész testének (totum corpus Sacrae*

Regni Coronae) nevezett, napjainkban pedig *államnak* nevezünk. ***A szent korona tagsága az állampolgári jogegyenlőségnek legerősebb biztosítéka***, mely nem ismer sem vallási, sem faji, sem rendi különbséget, amint azt a multban a Hunyadiak, Zrínyiek és mások példái bizonyítják.

A szent korona *személyiségének* kifejlődése hozta létre nálunk a valódi közhatalomnak, az állami hatalomnak tiszta fogalmát, mely a nemzetben, az állammá szervezett népben birja gyökerét és annak akarata alapján koronázás útján száll át a királyra. Ehhez képest **a szent korona személyisége** vagy *mysteriuma* és azzal kapcsolatosan a szent korona egész testének (*totum corpus Sacrae Regni Coronae*) fogalma, mint a királyt és a nemzetet egybefoglaló organikus egység, mely a főhatalom tulajdonképeni birtokosa, nem egyházi eredetű fogalom, nem a középkori »*mysterium Christi*« egyszerű utánzata, hanem valóságos ***államjogi constructio***, mely a magyar nemzet alkotmányfejlődésének legsajátosabb alkotása és a mai **alkotmányunknak, közjogi jogrendünknek is középpontja**. Ennek a tételemnek igazságát ma már a külföldi jogtudós világ is elismeri. Így *Redslob*, a rostocki egyetemen az állam- és népjogok tanára, ezeket mondja: »*A szent korona az a megtestesülés, mely a **közéletet egy összességbe** forrasztja össze. Forrása a törvénynek és jogszolgáltatásnak. Egyszóval a szuverén jogok nem a királyi felség attributumai, hanem a szent koronát illetik. A király és a nép az ő szervei, az ő hű sáfárjai, és nem egyebek. A föld a szent korona dominiuma. Az állam jövedelme az ő tulajdona.*«

A szent korona személyesítésében rejlő *átruházott közhatalom* eszméjét és lényegét már *Werbőczy Hármaskönyvében oly világosan és határozottan formulázta, amint az egyik nyugati államnak, még abban a korban Angolországnak alkotmányában sem találjuk. Werbőczynek idevonatkozó egyik főtétele mondja: Miután a magyarok... Szent Istvánt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek és birtokadományozásnak joga és teljes hatalma az uralkodással és kormányzással együtt az összességtől és az összesség hatalmából *az ország szent koronájára* és következésképen fejedelmünkre és királyunkra átruháztatott.

...A ránk maradt pozitiv bizonyítékok kétségtelenné teszik, hogy a szent korona személyesítése és az azon felépülő államszervezet **nem Werbőczynek vagy más jogtudósnak találmánya**, – mint azt egyes külföldi írók vitatni akarják, – hanem a magyar alkotmány évszázados fejlődésének eredménye, amelyet Werbőczy Hármaskönyve már készen talált, sőt kellőképen és minden irányban figyelemre sem méltatott, mert a Hármaskönyv célja nem a magyar alkotmányjog codificatiója volt, hanem inkább a magánjogé.

Amint az eddig előadottak tanusítják, a magyar nemzet államszervezetének a **nyugati hűbéri államszervezettől eltérő** jellegét a szent korona személyesítésében, *mysteriumában* kell keresnünk. A szent

koronára vonatkozó jogelvek kifejlődése állotta útját annak, hogy az állami lét fennállási alapját képező állami kötelék teljesen elveszítse közjogi jellegét és annak helyébe az egyéniség elvén nyugvó magánkötelék, a hűbéri kötelék lépjen, sőt ellenkezőleg előidézte azt, hogy az általános alattvalói kötelék közjogi jellege szilárdabb alapot nyert azáltal, hogy **a nemzet szabad tagjai, mint a szent korona tagjai**, az államhatalom birtokosa gyanánt tekintett szent koronával, mint *állami személyiséggel* közvetlen alattvalói viszonyba léptek. **Az ország különböző nyelvű és nemzetiségű népelemeit a szent korona elmélete foglalta össze egy organikus közjogi egységébe.**

…Csak ott, hol a szent korona egész teste, vagyis a szent koronát fején viselő király és a szent korona tagjai jelen vannak, alkotható törvény.

A magyar országgyűlés hatásköre tárgyi tekintetben *korlátlan*, minden állami ügyre nézve kivétel nélkül kiterjedhet. Az állami főhatalom, az állami szuverénitás teljessége az országgyűlést illeti meg a szent koronát fején viselő királlyal egyetemben, aki egykoron az országgyűlésen személyesen jelen van és elnököl, majd a habsburgházbeli királyok óta 1848-ig a nádor és a királyi személynök által helyettesítteti magát.

Már Mátyás 1462. évi meghivólevelében olvassuk, hogy: »mindazok az ügyek, amelyek az ország közjavát tárgyazzák, az egész nemzet közös tanácsában, az országgyűlésen vitatandók meg és intézendők el«. Világos elismerése ez annak a jogtételnek, hogy az országgyűlés hatásköréből semmiféle állami ügy el nem vonható és *absolut fejedelmi jog gyanánt nem gyakorolható*. A **szent korona államszervezet**, kezdettől fogva napjainkig absolut vagy fenntartott fejedelmi jogokat, amelyre az országgyűlés korlátozó befolyást nem gyakorolhatna, nem ismer, kizárja azt a királyi felségjogok átruházott és így alkotmányos jellege. Nálunk a közhatalmi jogok a királyt és a nemzetet egyesítő és megtestesítő szent koronától erednek, amelyek egykoron a királyválasztás, újabban a trónöröklési rend és a koronázás útján szállnak át a királyra, miért is a *királyi felségjogok a törvényhozó hatalom által konstituált és korlátozott jogok.* A magyar közjog ehhez képest csak a törvények által konstituált és a törvényhozó hatalom által gyakorlásában módosítható felségjogokat ismer. Ezt az alkotmányjogi felfogást juttatja kifejezésre az 1741:XI. törvénycikk 2. §-a, mely ekként hangzik: »Annál fogva a királyné legmagasabb udvarában is, mindazokban, amik a *neki engedett főhatalomból* folynak, magas belátása és királyi tiszte szerint hű magyar tanácsosainak segítségével és tanácsával fog élni.«

Ime látjuk, hogy e törvénycikkben maga *Mária Terézia elismeri, miszerint a királyi felségjog, a királyt megillető legfőbb hatalom: *suprema potestas* a magyar államban a nemzettől eredő és a nemzet által átruházott, *engedélyezett* hatalom, mely mint ilyen az* országos törvények alapján áll s azok rendelkezései szerint gyakorlandó.

…A szent korona elméletének lényege abban a közjogi felfogásban összpontosul, hogy az állami főhatalom, a szuverénitás a királyt és nemzetet szerves egységbe összefoglaló szent koronát illeti meg és hogy ehhez képest a királyi hatalom a szent koronától eredő a nemzet által átruházott hatalom. Ennek az organikus felfogásnak szükségszerű következménye, hogy ha a szent koronában egyesített főhatalom egyik szerve vagy tényezője működésében tartósan akadályozva van, azt a másik szerv helyettesíteni és az állami lét fennmaradását a jogrend folytonosságát biztosítani **nemcsak jogosított, de kötelezett** is. Ha nincs király, vagy működésében akadályozva van, akkor a királyt megillető közhatalmi funkciók a szentkorona hatalma alapján, amelyből azok erednek, a szent koronának másik alkotó részére, a nemzetre és annak képviseletében az országgyűlésre szállanak át. Az országgyűlés feladata a királyt megillető hatalmi kör ellátásáról gondoskodni, részint közvetlenül, részint az általa alkotott ideiglenes szervek útján.

…a *szent korona jogán*, mint a szent korona egyik szerve választotta meg az országgyűlés 1446-ba*n Hunyadi Jánost és 1458-ban *Szilágyi Mihályt az ország kormányzójává (gubernator Regni), akik mint ideiglenes államfők a törvényszentesítési jogot is gyakorolták. Hunyadira nézve világosan mondja a törvény, hogy »a kormányzónak olyan hatalma lesz, amilyen a királyi felségnek volna«.

A nádornak király-helyettesi minősége szintén a szent korona elméletének *egyik sajátos alkotása, melynek hasonmását egyik európai államban sem találjuk*. A király távolléte esetén a nádor hivatalánál fogva (*ex officio*) a királynak szükségképeni helyettese, királyi helytartó (*locumtenens regius*). Egyfelől a király az ő végrehajtó hatalmának gyakorlását másra, mint a nádorra, át nem ruházhatja; másfelől, midőn a király a szent korona területén kívül tartózkodik, a végrehajtó hatalmat közvetlenül nem gyakorolhatja, hanem csak a nádor útján, aki nem kinevezett királyi tisztviselő, hanem a *szent koronának választott tisztviselője,* nem csupán a királynak, hanem a királynak és a nemzetnek együtt, vagyis a szent koronának érdekeit képviseli, méltóságát a királytól és a nemzetet képviselő országgyűléstől, **törvénybeiktatott választás útján nyeri és nem királyi kinevezés útján**.

A nádori tisztségnek ez az alkotmányjogi jelentősége abban a nagy küzdelemben, amelyet a magyar nemzet a mohácsi veszedelem után a szent koronára vonatkozó jogelvek fenntartása érdekében az absolut hatalmi törekvésekkel szemben időnkint vivott, mindinkább előtérbe nyomult. A nádornak, mint a *szent korona tisztviselőjének*, volt feladata a szent korona egész testének érdekeit képviselni, ehhez képest a király és a nemzet között felmerült ellentéteket a jog és a méltányosság alapján kiegyenlíteni, az idegen tanácsadók káros befolyását ellensúlyozni és a magyar nemzet ősi alkotmányát minden jogtalan támadásokkal szemben megvédeni, mert a nádori törvény világos szavai szerint ő a közbenjáró a király és a nemzet között (*mediator inter regem et regnum*).

…a nádori intézményben jut kifejezésre a szent korona elméletének az a követelménye, hogy a nemzetnek, a szent korona tagjainak egyeteme is részesüljön a végrehajtó hatalom gyakorlásában és annak önkényszerű gyakorlását lehetetlenné tegye. Ennek az ősi magyar intézménynek hatása még a felelős minisztérium alakítására vonatkozó 1848. évi 111. tc.-cikkben is feltalálható, melynek 2-ik §-a ekként rendelkezik: »Ô felségének az *országbóli távollétében* a nádor és királyi helytartó az országban s ahhoz kapcsolt részekben, a *korona egységének* s a birodalom kapcsolatának épségbentartása mellett, a végrehajtó hatalmat a törvény és alkotmány ösvényein *teljes hatalommal gyakorolja* s ez esetben a mostani nádor, cs. kir. főherceg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.«.

…**A politikai szabadságnak egyetemes közjogi alapja: *a szent korona tagsága*** útját állotta annak, hogy nálunk is, úgymint a nyugati rendi monarchiákban, külön előjogokkal biró rendi testületek szervezkedjenek és ezek az állami életben mint önálló közjogi jogalanyok szerepeljenek, az államhatalmi jogosítványok birtoklásában a fejedelemmel osztozkodjanak. Magyarországon a szent korona közjogi fogalmának kifejlődése óta napjainkig a főhatalmi jogoknak csak egyetlen alanya van és ez *szent korona*. Ezek a jogok – amint már fentebb kifejtettük – a koronázás útján szállanak át a királyra, aki azokat alkotmányos módon, a szent korona tagjainak részvétele mellett gyakorolta és gyakorolja jelenleg is. Ehhez képest nálunk sohasem voltak a fejedelem személyét megillető *uralkodói jogok* (Herrscherrechte), aminőkkel a nyugati államokban találkozunk és amelyekkel szemben állottak a jogozott rendi testületeket, mint külön jogalanyt megillető *rendi jogok* (Ständerechte).

A közhatalmi jogok birtoklásának ez a magánjogi fogalmak szerint konstituált dualismusa és ez alapon az egész állami életnek mechanikus széttagolása mindenkor ismeretlen volt a magyar nemzet állami életében. Minthogy pedig a magyar királynak sohasem voltak személyes természetű, magánjogi formák szerint konstituált uralkodói jogai, hanem csak a nemzetben gyökeredző és a szentkoronától átszármazott valóságos közhatalmi természetű felségjogai: ezek a jogok sohasem olvadhattak össze, sohasem voltak egyesíthetők az osztrák örökös tartományok urát, majd később az osztrák császárt megillető személyes természetű fejedelmi jogokkal.

A monarchia sohasem volt közjogi egység, nem volt a magyar és az osztrák birodalom felett álló *állami szervezet.* A monarchiának, mint olyannak, nem volt saját külön állami hatalma, souverainitása, *nem volt külön koronája*, nem volt külön törvényhozása, valamint nem volt soha egy ilyen közös állami hatalomnak alapját képező állampolgársága. A nemzetközi vonatkozásokban az ú.n. »osztrák-magyar monarchia« csak *hatalmi egység, hatalmi szervezet* volt, melynek alapját két teljesen önálló és egymástól egészen független alkotmányfejlődéssel biró állam szövetkezése képezte oly célból, hogy egyfelől az uralkodó személyének

egysége, másfelől a közös és együttes védelem állandóan biztosítva legyen.

A magyar közjog nem ismeri a dynastiának, mint organizált jogalanynak fogalmát és így nem ismerheti annak patrimoniális jellegű uralmát sem. A magyar király a főhatalmat nem valamely dynastiától, nem az ő dynastiájának akaratából, hanem a szent koronától birja – a törvény, a nemzeti akarat átruházása alapján.” [418 – 5-29.]

*Timon Ákos hivatalos alkotmányjogászi és népszerűsítő szerepe hatott közre *Szekfű Gyula és *Molnár Kálmán vele kapcsolatos fenntartásai kialakulásában hangoztatva, hogy személye nem hozható közös nevezőre a történetírás vagy közjog művelőinek akkori körével. Az őt ért bírálatot igyekeztek műve fogyatékosságaival magyarázni, elismerve bizonyos értékeit, ugyanakkor a “szent koronán nyugvó államfelfogás kritikátlan képviselője”-ként említve.[318 – 27.]

A huszadik századi Szent Korona állameszmét *Timon Ákos és a vele ellentétes nézeteket valló *Eckhart Ferenc munkásságából ismerhetjük meg legjobban.

VITA A MAGYAR KÖZJOG EREDETISÉGÉRŐL*

**Eckhart Ferenc*, az elismert történész, 1929-ben kinevezést kapott a budapesti egyetem magyar alkotmány- és jogtörténeti tanszékére, mint tanszékvezető egyetemi tanár. Eckhart nem közjogász, nem is jogász ott, ahol a magyar közjog nagysága, *Timon Ákos működött 1925-ig.

1931-ben “Jog és alkotmánytörténet” címmel tanulmányt ír “A magyar történetírás új útjai”, *Hóman Bálint szerkesztette, című kötetben. Ezzel indul egy viharos vita, melyet a kiváló történész, *Mályusz Elemér ismertet a Századok 1931-es évfolyamában. A tanulmánykötet bemutatja az első világháború után Németországból elterjedő szellemtörténeti módszert, azt, hogy a szellemtörténet milyen eredményekkel járt a magyar tudományban.

Eckhart vihart kavaró tanulmányáról így ír *Bertényi:

“Eckhart megállapította, hogy a századfordulón a magyar jogtörténet fejlődésében törés következett be, a tudományos igényű forrásfeltáráson és elemzésen alapuló korábbi törekvéseket népszerűség-hajhászó hazafias jelszavak, frázisok váltották fel. Név szerint is elmarasztalta a nagy tekintélyű *Timon Ákost, aki nem tudományos kritikával, nem a forrásokra támaszkodva, hanem “a jogtörténeti iskola keblén feszítő sovinizmus” által vezéreltetve olyan ősi, egyenletes és magasrendű fejlődést tulajdonított a magyar nemzeti jogalkotásnak, amilyennek az európai kontinens egyetlen más állama sem dicsekedhet. Hiányolta Timonnál és követőinél a külföldi jogfejlődés összehasonlító vizsgálatát is, s ennek kapcsán felhívta a figyelmet a lengyel, a cseh, a magyar gazdasági és társadalmi fejlődés

hasonló voltára, a lengyel, a cseh és a magyar közjogi fejlődés analógiáira. Majd egy olyan megállapítás következik, amelyet inkább talán csak példának szánt az előbbi tétel igazolására, de amely hatalmas politikai vihart kavart. *Eckhart ugyanis kijelentette, hogy a cseh rendi felfogás is eljutott a legfőbb állami hatalomnak a király személyétől elvonatkoztatott fogalmáig, s a “corona regni” Magyarországon és Csehországban közel egy időben jelent meg mint az államhatalom szimbóluma, az állam egész területének ezen szimbólum alatt való egyesülése.”[58 – 161-162.]

A tanulmány kifejezi szerzőjének “históriai prakticizmusát”, a “jogi formalizmus” még legkevésbé nélkülözhető elemeivel is – szembefordulását, a közjogias történelemszemlélet teljes elutasítását, a magyar alkotmányfejlődés eredeti jellegének tagadását. Nézzük Eckhart fejtegetéseit:

“… Csak a dolgok lényegébe nem hatoló történeti tudatlanság és nemzeti önhittségből táplálkozó fantázia beszélhet az angol és a magyar parlamentáris fejlődés hasonlóságáról. A parlamentarizmus Angliában a gazdasági, társadalmi és jogi adottságból sarjadzott ki, és egyedül csak ott sarjadzott ki, míg másutt mindenütt, így nálunk is, idegenből átültetett nemes növény, mely a talaj szerint más-más módon virágzott ki.

…Fejlődési hasonlóságok sokkal nagyobb mértékben találhatók meg hozzánk földrajzilag közelebb fekvő, velünk szomszédos országokban. A magyar alkotmánytörténet analógiáját megtaláljuk a lengyel, de különösen a cseh közjogi fejlődésben. Ez első pillantásra nagyon meglepő, de ha az alkotmányfejlődés tényezőit ismerjük, könnyen megmagyarázható. A jogfejlődés legfőbb tényezői a gazdasági és társadalmi, ezen országokban megegyezők voltak. Ehhez járul, hogy a közjogi berendezkedés mindkét államban, épúgy mint nálunk, a frank-német jogfejlődésről vette mintáját, tehát a gondolati, a szellemi háttér is azonos volt.

Mindhárom országban az idegenből mintázott uralkodói hatalom a törzsi különállás erőszakos legyőzése után a 10–11. Században létesült, és ez magyarázza meg a fejedelmi hatalom teljességét, mely Csehországban a Németországhoz való hűbéri kapcsolat mellett is megvolt. Az uralkodó a nemzetségi kötelékek rovására növelte mindenütt hatalmát, és a frank minta szerint gyakorolja a legfőbb törvényhozói, jobban mondva rendeletkiadási jogot, s legfeljebb tanácsát hallgatja meg, melynek tagjai kíséretéből, udvarának tisztviselőiből és az egyházfőkből állottak. Mindhárom országban az uralkodó az egyház legfőbb szervezője és pártfogója. A fejedelem úgy a cseheknél, mint a lengyeleknél a legfőbb bíró, a hadsereg vezetője és az állam kormányzója, övé a hivatalszervezés joga.

…A cseh rendi felfogás is eljutott a legfőbb állami hatalomnak a király személyétől elvonatkoztatott fogalmára, és a »corona regni« Magyarországon és a cseheknél is egyidőben jelenik meg mint az államhatalom szimbóluma, az állam egész területének ezen szimbólum

alatt való egyesülése. A »cseh korona tartományai« éppúgy az egész állam területét akarja kifejezni, mint “a magyar szent korona tartományai”. A közjogi viszonyoknak ez az azonos fejlődése semmiesetre sem tulajdonítható véletlennek, hanem a már jelzett körülményeknek. A germán jogviszonyok hatása alól az alacsonyabb műveltségi fokon álló, környező népek nem vonhatták ki magukat, s ezen hatások a megegyező gazdasági és társadalmi feltételek között olyan fejlődést hoztak létre, melyet méltán kezdenek összefoglalóan középeurópai jogfejlődésnek nevezni. Ez azonban szintén nem teljesen különálló valami, hanem a középkori univerzális keresztény műveltség egyik hajtása.

…Meglepő biztossággal és csalhatatlanul hivatkoznak jogtörténészeink és közjogászaink alkotmányunk ezer évére, amely jelszót a század elején lefolyt közjogi küzdelmek parlamenti harcosai hihetetlenül gyorsan vettek át, a hírlapok ezen küzdelmek visszhangja gyanánt ezerszer hangoztattak, úgyhogy az ma is mélyen gyökeredzik a köztudatban. Ha ezeréves alkotmány alatt a folyamatos közjogi fejlődést értjük, mint ezt a jogtörténeti iskola s nyomában közjogászaink teszik, vagyis azt, hogy a nemzet tagjai maguk intézték ezer év óta sorsukat, közjogi berendezésének maguk voltak a megalkotói, úgy ezt a felfogást nem a tudományos kritikát kiálló források adatainak, hanem a jogtörténeti iskola keblét feszítő sovinizmusnak a lapjára írhatjuk. »A magyar alkotmány történeti alkotmány, több mint ezeréves fokozatos fejlődés eredménye, melynek gyökerei és alaptételei még az őshazába nyúlnak vissza. Hasonló magaskorú, egyenletes (!) alkotmányos fejlődést, mely a nemzet szabad tagjainak a közügyek intézésében való részvételét állandóan biztosította volna, a kontinens egyik állama sem mutat*hat fel.« »A magyar nemzet a szent korona közjogi fogalmának kifejlesztése, személyesítése által az államiság és a valódi közhatalom fogalmához valamennyi népnél korábban eljutott, s ezáltal elkerülte azt az alkotmányjogi fejlődést, melyet a nyugati államok államszervezeti fejlődésében kezdetben hűbériségnek, később pedig patrimoniális jellegű rendi monarchiának neveznek«. Mindez az ő hitük szerint »a tudomány világánál forrásszerűleg« be van bizonyítva, idézi Timon alkotmánytörténetét.

…Ha már a jogtörténeten el tudott terpeszkedni ez az apriorisztikus feltevésekből táplálkozó felfogás, hogy a magyar jogfejlődésben minden sajátszerűen magyar, amint sajátszerűen magyar a nemzet közjogi irányú alapfelfogása, nem csodálkozhatunk, hogy ez az elmélet korlátlanul úrrá lett közjogi irodalmunkon is. Természetes, hogy egy közjogi rendszerbe legjobban beleillik a nemzet közjogi irányú alapfelfogása, közjogi szellem, mert felment minden további történelmi rugók ismeretének szüksége alól. Pedig ha történeti alkotmányról beszélünk, és nem tiszta jogi fogalommeg-határozások és jogelvek rendszerbe való fogl*alása alapján adjuk elő a közjogot, ha helyt adunk a történelmi dinamikus elemeknek is, akkor a közjogászt is kötelezi a kritika mint minden történelmi tudomány éltető eleme. Nem lehet egységes jogi elgondolás alapján készült rendszert belehelyezni elmúlt időkbe, hanem az elmúlt idők közjogi felfogását azokból magukból kell megérteni és jellemezni.

… specifikusan magyar intézmény a nemesi vármegye, mely a frank-bajor mintára alakított királyi vármegyéből évszázadok során fejlődött önkormányzati szervezetté, a rendi kiváltságok legfontosabb biztosítójává. Így sajátszerűen magyar a hiteles helyek intézménye, mely az egyházi jognak a hiteles pecsétről hirdetett elve alapján fejlődött ki, és amelynek köszönhető, hogy a magyar jog már a 13. században egységes rendszert alkotott, és fel bírta venni a küzdelmet minden idegen jogi hatással. Hogy mennyire erős volt a magyar jog, az legjobban kitűnik abból a körülményből, hogy a szentszéki törvényszékek a világiaknak eléjük tartozó ügyeiben a magyar jog szerint ítéltek, és felsőbb hatóságuk ezekben éppen úgy a királyi udvar volt, mint a világi bíróságoknak. Nem egészen szokatlan jelenség-e az egyházi bíráskodás terén, hogy bonyolultabb ügyeket, melyekben a hazai jogszokás nem volt eléggé ismert, vagy ahol bizonyos szabályt kellett a hazai jogszokásnak megfelelően felállítani, ahol tehát, mai szóval élve, döntvényről volt szó, az egyházi bíróságok gyakran önként vagy királyi felszólításra a királyi udvarba terjesztettek fel, hol megállapították, hogy a magyar jogfelfogás mit kíván az adott esetben?

…A magyar jogi fejlődésben is határozottan igen nagy befolyása volt a hűbérjogi felfogásnak, sőt alkotmányunk kifejlődése a hűbérjogi felfogás hatása alatt és nem valami sajátszerű magyar közjogi irányú szellem irányítása mellett ment végbe, bizonyítékául annak, hogy a középkori univerzális műveltség hatása alól ebben a tekintetben sem vontuk ki magunkat.

…Az Aranybulla a nyugati, magasabb fokon álló hűbérjogi felfogás érvényesülését, az ezen érvényesülés érdekében folytatott küzdelem eredményét tárja elénk. A király magát az egész ország hűbérurának tekinti, alattvalói is ennek tartják, ebből a királyra nézve ugyanazon kötelezettségek járulnak, mint a hűbérúrra, az alattvalóknak vele szemben ugyanazon kötelességei, de jogai is vannak, mint a hűbéreseknek a hűbérúrral szemben. Ez első pillantásra paradox állításnak látszik, de csak olyan mentalitás mellett, minőt az uralkodó jogtörténeti iskola gondolkozásunkban szinte meggyökeresített, amely szerint a hűbériség éles ellentétben áll a nemzeti fejlődéssel, megakadályozza a nemzeti alkotmány létrejöttét. Ez pedig téves állítás. Minden rendi alkotmány a hűbéri jogfelfogásból indult ki, melynek alapja a szerződéses viszony hűbérúr és hűbéres között, melyből mindkettőre egyformán származnak jogok és kötelezettségek.”[131 – 240-253.]

Ezekkel az idézetekkel Eckhart felfogásának fény- és árnyoldalait arányosan igyekeztünk bemutatni, amint a méltányosság megköveteli annak rögzítését is, hogy a Szent Korona tanáról alkotott nézeteit nem szabad megítélni az 1941-ben megjelent, adatokban igen gazdag könyve, “A Szentkorona-eszme története” és 1946-ban kinyomtatott tankönyve (Magyar alkotmány- és jogtörténet) nélkül. E későbbi műveiben tompította nézeteit, sőt tartózkodott az ítélkező hangvétel túlságba vitelétől.

Nemcsak a méltányosság, de a tények iránt kötelező tárgyilagosság és Eckhartnak a későbbi alkotmánytörténeti irodalomra tett meghatározó hatása is megköveteli, hogy 1946-os tankönyvéből szószerint idézzük “A szentkorona-eszme” címmel írottakat.

“A korona, a királyi hatalom jelképe, a XIII. században kezd Angliában és Franciaországban, mint a királyi hatalomhoz tartozó, attól el nem idegeníthető birtokok tulajdonosa szerepelni. Az egyház, amely egyfelől a hívek szabadságjogait védelmébe vette a zsarnok királlyal szemben, másfelől a királyi hatalmat anyagi alapjainak a megőrzésével akarta fenntartani. Az erre szükséges ingatlanok alkották a korona jogát (*ius coronae*). A XIII. és a XIV. században, mint láttuk, mind az angol, mind a magyar, majd később a francia királlyal is koronázásakor esküt tétetett le a pápa, hogy koronája jogait megtartja és az elveszetteket visszaszerzi. Hogy mely birtokok tartoznak ide, az a XVI. századig nem volt megállapítva. (1514:1. tc.) Ez a király megítélésétől függött, aki »a királyi korona sérelmére« eladományozott jószágokat időnként visszavette, hogy »a korona szabadságát« helyreállítsa, miként az az egyház támogatásával a XIII. században ismételten megtörtént.

A király személye és méltósága, melyet a koronázással nyert el s amelynek jelvénye a korona, szorosan összefonódnak és azért a királyi oklevelekben gyakran van szó a korona tiszteletéről, dicsőségéről, hasznáról. Mindaz, ami a király személyét és méltóságát emeli, növeli a koronát is tekintélyben, vagyonban, ami pedig a királynak erkölcsi vagy anyagi kárt okoz, a korona sérelmeként szerepel. A hűség, amellyel az alattvalók a királynak tartoznak, a koronára is átszármazott. Aki a király ellen fellázad, hűtlenséget követ el a koronával szemben. A hűséget az alattvaló elsősorban katonai erények gyakorlásával mutatja ki s ha ez a hűség áldozatkészségről tesz tanuságot, »a szentkorona híve« megérdemli, hogy a király őt adományban részesítse. Az ilyen, mint a király mondja: »nekünk és a mi királyi koronánknak« (nobis et coronae nostrae regiae) tett szolgálatot.

A XIV. század óta a korona nemzetközi szerződésekben is, mint az állam jelképe szerepel, először 1381-ben a turini békében, amelyben a velencei köztársaság évi adófizetésére kötelezi magát a királynak és »a királyságot képviselő koronának«. Az Anjou-korban még a király és a korona együtt képviselik az államot, pótolják a hiányzó államfogalmat. Mikor 1401-en Zsigmondot az ország bárói fogságra vetik és ők gyakorolják a koronából eredő királyi jogokat, a korona egyedül marad az államhatalom alanya, az országnagyok a korona felhatalmazásából (*auctoritate jurisdictionis sacrae coronae*) intézkednek, az inerregnum idejére megvésetik a szent korona pecsétjét ezzel a körírással: “Magyarország szent koronájának pecsétje” (*sigillum sacrae coronae regni Hungariae*), a pecsétet őrző kancellár pedig a szentkorona kancellárjának címét vette fel.

*Zsigmond uralkodása alatt a király személye egyre inkább háttérbe szorul az ország koronája (*corona regni Hungariae*) mögött, mikor az államhatalomról van szó. Ez a szemlélet, a korona, mint az államhatalom

alanya, jelképe az ország lakosságának szélesebb rétegeiben is elterjedt, nem maradt meg a királyi kancellária gyakorlatán belül. Erre alkalmat adott elsősorban az az eljárás, amely szerint a perdöntő eskütételt megelőző tanukihallgatásoknál minden rendű és rangú tanút »Istenben való hitükre és a király, meg az ő szent koronája, (avagy Magyarország szentkoronája) iránti hűségükre« eskették meg, kötelezték igazmondásra. Ez az eskü gyakran nagyobb tömegek jelenlétében hangzott el, így a nádori közgyűléseken. A hűség, amely az ország lakosait eddig a király személyéhez és általa a koronához fűzte, a XV. század óta az ország koronájához és azon keresztül a mindenkori királyhoz, a korona viselőjéhez kapcsolta. A személyes hűség, amely sokban emlékeztetett a hűbéri hűségre, magasabb fogalomnak, az állampolgári hűségnek adott helyet. Az országot lakói nem a király, hanem a törvényben is a szentkorona országának tekintik: (1439: 16. tc.) »Magyarország szentkoronájának alattvalói.« Bármely országrész vagy kisebb terület leszakítása annyit jelent, mint a szentkoronától való elidegenítés. Ha viszont visszaszerez a király valamit, ami az ország területéből elveszett, az újból »a szent korona tulajdonába« kerül vissza.

A korona nemcsak területileg jelentette az államot a XV. században. Ha nincs király, a korona védi meg az alattvalók jogait, a korona az államérdek alanya. A király jövedelmei a koronáéivá válnak, a királyi kincstár a szentkorona kincstárává. A magtalanok és a hűtlenek birtokai a szentkoronára szállnak vissza. Így lesz a korona öröklési joga a birtokokban a királyi adomány forrásává a XV. század második felében.

A szentkorona nemcsak a szűkebb értelemben vett magyar királyság, hanem a magyar király hatalma alatt álló, egész terület egyesítője is. Miként Angliában már a XIII. században a koronában látták a birodalom területi felségjogának jelképét, úgy Magyarország melléktartományai is a szentkoronának vannak alávetve a XV. században “a szentkorona orsz*ágai”, ami a magyar királyság “szuverénitását” fejezi ki idegen területek felett. Ezzel a felfogással találkozunk a dalmát köztársaságok, főleg Ragusa, de Velence írásaiban is.

A koronában, mint az államhatalom birtokosában, részeseknek a külföldön, különösen Velencében a királyon kívül a nagyurakat, az ország báróit is tekintették, akik a királyt választották, tanácsában jelen voltak, az ország fontosabb ügyeiben résztvettek.

Tágabb körű volt már ebben az időben a cseh korona, amelyet a király személyétől teljesen elválasztva, a rendek képviseltek. A »*corona regni Bohemiae*« a cseh államterület feletti szuverénitás alanya, amely egyesíti magában az egyes területek feletti uralmat. Ha új területek csatlakoznak a cseh királysághoz és elismerik ennek felsőbbségét, a hűségeskü a koronának jár ki. A korona (koruna ćeská) a cseh birodalmi terület védője, az államterület integritásának képviselője. Nemzetközi szerződésekben, mint szerződő fél szerepel, akárcsak a magyar korona. Vannak olyan szerződések a XIV. századból, melyeket a magyar király, illetőleg a magyar korona kötött a cseh koronával. Míg a XIV. században a korona

inkább a királyi méltóságot jelentette, a XV. században már kizárólag a rendek képviselték. Ez a változás azzal függ össze, hogy a huszitizmus idejében a rendi országgyűlés keríti hatalmába az állam vezetését. A rendek a korona nevében lépnek fel, kötnek szerződést az újonnan választott királlyal és kötelezik őt arra, hogy tartsa meg »a korona tagjainak« jogait.

Mind a magyar, mind a cseh koronaeszme kifejlődésében a király és a rendek felett álló államszemélyiséget kell látnunk. Mindkét koronaeszmében megvan a koronához tartozó területi és pénzügyi jogok elidegeníthetetlensége. Míg azonban az eszme Csehországban nem fűződött valamely reális koronához, Magyarországon a hagyományos szentkoronához van kapcsolva. Sajátossága még a magyar koronaeszmének a csehvel szemben a hűség gyakori hangoztatása, ami közvetlen, szinte **személyes kapcsolatot létesített a szentkorona és az alattvalók között**.

Az egyházi eredetű koronaeszmén kívül a középkorban még egy általánosan elterjedt, ugyancsak az egyházi gondolatkörből származó államelmélettel találkozunk: az államnak emberi szervezetként való elgondolásával. Eredetét az egyháznak korporatív szemléletéből veszi: az egyház *Krisztus misztikus teste (corpus mysticum Christi). Ez a felfogás *Szent Pál tanításán alapszik. Ô tekinti a hívők közösségét *Krisztus egységes testének és *Krisztust a test fejének. Az organikus szemléletet a középkor gondolkozása az egyházi közösségről az államra is átvitte. Minden ország, minden királyság a publicisták szerint test, amelynek tagjai vannak. Angliában már a XIII. század végén feltűnik az a gondolat, hogy az ország test, területének részei pedig tagjai a testnek. A XV. század folyamán pedig egyre sűrűbben találkozunk az állam antropomorfikus szemléletével, amelyben keresztény és klasszikus gondolatok fonódnak össze. A német választófejedelmek a XIV. században testnek tekintették a birodalmat és a birodalom koronáját, tagoknak az egyes országokat. Az egyházi eredetű koronaeszme és az államtestgondolat egyesülése itt már megtörtént és a cseh birodalom kiépülése idejében *IV. Károly alatt ugyanezt a szemléletet ott is alkalmazták.

Az organikus államszemlélet egyházi közvetítéssel Magyarországon is gyökeret vert. A királyi tanács már a XV. században testnek tartja magát. A század közepén intézményessé vált országgyűléseken megjelent rendek is használják a törvények bevezetésében azt a képet, hogy ők az ország testét alkotják, az egész testnek, vagyis az ország összes tagjainak képviseletében jelennek meg. Minden nemest az ország tagjának tekintettek, amint ezt *Hunyadi János nemesítő oklevelei bizonyítják, amelyekkel a megnemesítetteket az ország tagjai sorába emelte. Az országtest tagjai azok a városok is, amelyeknek jogában állott az országgyűlésen megjelenni. De nemcsak a szűkebb értelemben vett országot tekintették testnek, hanem az egész birodalmat, a magyar szentkorona alá vetett összes területeket is.

A koronaeszme és az organikus államszemlélet eredetileg egymástól különálló és hosszú időn át külön fejlődő gondolat volt, mindkettő az egyházi eredetű európai műveltség alkotó része. A XIV–XV. századtól kezdve már voltak a két gondolatnak érintkező pontjai, melyek lehetővé tették tartalmi összevegyülésüket. A legfőbb állami hatalomban, amely azelőtt kizárólag a királyé volt s amelyet a korona jelképezett, ekkor már mások is részt vettek, sőt a királlyal egyenlő rangúakká és jelentőségűekké váltak. Azok, akik régtől fogva a »regnumnak« a tagjai. A korona másfelől az ország területét, a birodalom területi összetartozását is jelentette, miként a regnum is minden időben. Könnyen érthető tehát, hogy itt is, ott is felbukkan a koronagondolat és az organikus szemlélet összeolvasztása, nem állambölcselőknél vagy jogtudósoknál, hanem a gyakorlati életben: a királyi kancelláriában. Beszélnek a XV. században »az egész cseh korona közösségéről«, ami mutatja, hogy a korona a cseh rendek gondolkozásában korporatív fogalommá fejlődött. Angliában is szó volt a már e század elején a korona tagjairól.

Magyarországon a koronagondolat és az államtest képének összekapcsolása *Werbőczy István, a magyar szokásjog összegyűjtőjének műve volt. Tripartitumának alapelve az »*una et eadem libertas*«. Az ország jogainak tárgyalása azzal kezdődik, hogy minden főpap, báró és nemes ugyanazokat a jogokat és kiváltságokat élvezi, a főúrnak nincsen nagyobb szabadsága a köznemesnél. Ezt a tételt Werbőczy a nemesség eredetéről szóló történeti elbeszéléssel támasztja alá, amely szerint minden nemesség egyformán jött létre. Miután a magyarok, a közösség, minden külömbség nélkül királyt választottak, mondja Werbőczy, a nemesítés és a birtokadományozás jogát a közösség a maga akaratából “az ország szentkoronájának joghatóságára” és következésképpen a koronázással a királyra ruházta. »Ettől fogva már az egész nemesség eredete bizonyos viszonos átruházásnál és kölcsönös kapcsolatnál fogva annyira összefügg, hogy el nem szakítható és egyik a másik nélkül nem történhetik«, mert a fejedelmet a nemesek választják, a nemeseket pedig a fejedelem teszi azokká. »Az ilyen nemeseket az említett részesedés- és összeköttetésnél fogva a szent korona tagjainak tartjuk, akik a törvényesen megkoronázott fejedelmen kívül senki más hatalmának alávetve nincsenek.« Az egész nemesség tehát a királytól van, viszont a királyi hatalom az egész nemességtől. Minden nemes egyformán a szentkorona tagja és csak az ő akaratából megkoronázott királynak a hatalma alatt áll. Erre a tételre nem mint közjogi tanra, hanem a nemesi egyenlőség, a nemesi »demokrácia« bizonyítása végett volt Werbőczynek szüksége.

Azt, hogy a király jogait a rendek beleegyezésével végbemenő koronázással nyeri el, s így azt a rendek reá átruházzák, már 1440-ben megállapították. Az az állítás azonban, hogy *minden nemes* a szentkorona tagja a Tripartitum előtt sehol sem fordul elő, de természetes lehetett Werbőczynek, hiszen már a XV. század közepén elismert tény, hogy minden nemes tagja az országnak. Werbőczy korában pedig a köznemesek is megszerzik és törvényben biztosítják maguknak a királyi tanácsban való részvétel jogát s így birtokába jutnak annak a kiváltságnak is, amely eddig az előkelőt a köznemestől elválasztotta.”[130 – 114-120.]

Nincsen olyan nagy különbség akár *Timon Ákos és *Eckhart Ferenc szövegei között, hogy ne lehetne jó képet alkotni a Szent Korona tanáról. Aki tehát csak Eckhart 1946-os tankönyvét olvassa el, azt nem éri meglepetésszerűen Timon vagy *Hajnik fejtegetése, eltekintve a pátosztól, illetve annak hiányától. Az eltérés a szerzők világnézetében, a magyar történelemhez és közjoghoz való kapcsolatuk, viszonyuk eltérő voltában, értékeik és érték-sorrendjeik különbözőségében keresendő és található. Hajnik és Timon jogászok voltak, a magyar közjog elkötelezett hívei és művelői. Ôk a közjogot szerették és találták meg a történelemben, míg Eckhart a történész az empirikusan megragadható, oklevelekben élő történelmet kereste a közjogban. Ahol nem talált történelmet, ott tagadta a közjog létezését.

Nézzük meg az 1931-es esztendő néhány okiratát, parlamenti jegyzőkönyvet és értekezést. A kor levegőjét érezve felfedezhetjük a sokat dicsért és esetenként – mint történetünkben is – semmibevett közjogi gondolkodás sajátos voltát. Az országgyűlés képviselőházának 494. ülésén, 1931. április 29-én *_Kálnoki Bedő Sándor_ országgyűlési képviselő felszólalásában többek között ezt mondta:

“Mint jogász meg kell állapítanom, hogy a jogi oktatással szemben bizonyos történeti tendenciák érvényesülnek. Megengedem, hogy a közélet túlságosan el van jogászosodva és némelykor azokat a pozíciókat is, ahol nem jogászi képesítésre van szükség, jogászokkal töltik be. Helyesnek tartom tehát azt, hogy a túleljogászosodás a magyar közéletben a szükséges mértékig visszaszoríttassék; ez azonban nem érinti a jogi oktatás kérdését. A jogi oktatást meg kell hagyni a mai jogi oktatás színvonalán s illetve visszafejleszteni nem szabad. Már ezelőtt két évvel egyik költségvetési beszédem keretében rámutattam egy feltűnő jelenségre, arra, hogy Budapesten a jogtörténeti tanszékre kineveztek egy nemjogászt és már akkor is aggodalmamat fejeztem ki aziránt, hogy egy nemjogász ember a jogászifjúságnak kellőkép tudja-e előadni az alkotmány és jogtörténetet és kellőkép tudja-e erre a jogászokat tanítani. Aggodalmam, sajnos, bevált, mert olyan vita vetődött fel a napokban a magyar közéletben a jogtörténet és általában a történetírás körül, amely nem kívánatos.

Igen t. Ház! Annak dokumentálására, hogy ifjúságunknak bizonyos új irányban való tanítása, egész alkotmányos jogtörténetünknek bizonyos új irányban való átdolgozása mennyire nem kívánatos, különösen nem a külföld felé való vonatkozásban, errenézve csak a következőket kívánom az illető egyetemi tanár úr állásfoglalásából felolvasni (_olvassa_): »Meglepő biztonsággal és csalhatatlanul hivatkoznak jogtörténészeink és közjogászaink alkotmányunk ezer évére, amely jelszót a század elején lefolyt közjogi küzdelmek parlamenti harcosai hihetetlenül gyorsan vették át. Ha ezeréves alkotmány alatt a folyamatos közjogi fejlődést értjük, amint ezt a jogtörténeti iskola s nyomában közjogászaink teszik, úgy ezt a felfogást nem a tudományos kritikát kiálló források adatainak, hanem a jogtörténeti iskola keblén feszítő sovinizmusnak a lapjára írhatjuk.«

Az Aranybulláról például ilyen megállapítást olvasunk: »Az Aranybulla a nyugati magasabb fokon álló hűbérjogi felfogás érvényesítését, az ezen érvényesülés érdekében folytatott küzdelem eredményét tárja elénk« stb.

Az pedig egyszerűen kétségbeejtő, amit a magyar szent koronáról tanítanak. Tudományos dologról lévén szó, én itt ezt csak demonstrálni akartam. Nem kívánok itt az illető professzorral tudományosan perbe bocsátkozni, semmi közöm az ő tudományos meggyőződéséhez, ez egészen az ő dolga. (**Pakots József:* Betörnek a történelem szentélyébe ezek a barbárok!) Nem ebből a szempontból teszem a kérdést szóvá, hanem abból, hogy itt megindult egy tudományos folyamat, amely lehet a legkiválóbb erők tendenciája s lehet a legnagyobb jóhiszeműséggel eltelve, de ennek dacára mindenesetre rombolást végez. (*Úgy van! Úgy van! Jobb felől.*) Rombolást végez két irányban: először az ifjúság lelkében, másodszor pedig a külföldön a mi megbecsülésünk értékelésében. Szomorúan kell megállapítanom, hogy ezekre a tanításokra már hivatkoznak a külföldön s velünk szemben citálják saját professzorunk tanítását.

Tovább megyek. Saját fülem hallatára nyilatkozott meg egy nagyon előkelő francia ember, aki – miután véletlenül az illető professzor úrnak germán neve van – azt mondotta: Persze, a magyar alkotmány fejlődése is germán kézbe van letéve.

Nagyon jól tudom, – ismétlem – hogy a tudományba beleszólni nem szabad, de a tudomány is bizonyos megérzéssel kell, hogy legyen, és bizonyos történelmi hagyományokat és relikviákat respektív kézzel kell hogy kezeljen. A mai kor úgyis elég sivár és ha a mai kornak van valami feladata, az a **visszaemlékezés és a multakból való táplálkozás** elsősorban. (*Úgy van! Úgy van!*) Ne igyekezzünk minden átértékelni, úgyis elvégzi azt az idő, – sajnos – de sajátmagunk ne segítsünk ebben.

Arra kérem az igazságügyminiszter urat, hogyha csakugyan komolyan szóbakerül a jogi oktatás reformja, akkor méltóztassék különös figyelmet fordítani arra, hogy a jogászképzés milyen irányba és milyen kezekbe kerül.”

Erre így válaszolt **Zsitvay Tibor* igazságügyminiszter:

“A felszólalások során hallottam *Kálnoki Bedő Sándor t. barátomnak egy igen érdekes megjegyzését, aki a jogászképzéssel kapcsolatban egy vitát hozott ide, amely a jogtörténeti tanszék ezidőszerinti budapesti professzora és általában a magyar jogászi világ közt folyik. Senki nálam jobban nem tiszteli és nem becsüli az egyetemi tanszabadságot. (*Halljuk! Halljuk!*) Az a meggyőződésem azonban, hogy ez a tanszabadság az igazság és nem tévedések hirdetésére való. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Nem arrogálom magamnak a jogot, hogy egy tudományos vitában ítéletet mondjak, ezt a tudományos fórumok fogják megtenni, kétségtelen azonban, hogy nem nézhetem nyugodtan és elismeréssel azt a működést,

amely olyan szellemet visz a magyar jogtörténet tanításába, amely a magyar jogászi lelkülettől és az általános magyar jogászi gondolkodástól idegen.
(*Simon András:* A jogtörténészekével szemben is idegen! Timonnal szemben is idegen!)

Meg kell vallanom, fájdalmasan érintett az a lekicsinylő hang, amellyel a magyar jogtörténet egyik kiváló elhúnyt egyéniségének munkásságát lebecsülték. *Timon Ákos egyénisége nem kezelhető úgy, mintha soviniszta lett volna, aki csak túlzásokkal foglalkozott és az ő lelkes magyar érzése, amelyet tankönyvében kifejezésre juttatott, nem kezelhető úgy, mintha az a tudományos színvonalról való leszállását jelentené. (*Úgy van! A jobboldalon*) Emlékszem arra, amikor Timonnak ez a könyve megjelent és tudom, hogy amikor Timonnak ez a könyve a magyar ifjúságnak, az egyetemen levő ifjúságnak, az első éveseknek kezébe került, milyen óriás hatással volt és azt tartom, hogy a magyar jogtörténetben az olyan kifejezések, amelyek a magyar jogtörténet jelentőségét lelkesen is aláfestik, méltó helyen vannak, mert ha valaki: a magyar jogász büszkén gondolhat a magyar jogfejlődésre és a magyar jogászi múltra, a magyar jogtörténet tanulságaira. (*Úgy van! a jobboldalon.)* Ha tehát a t. professzor úr szakítani kíván azzal az iskolával, amely eddig közmegelégedésre működött és ezt azzal kezdi, hogy egy tiszteletreméltó régi professzor működését lekicsinyli, akkor én a magam részéről azt mondom, hogy nemcsak Timon professzor, aki szavaiban talán igazán sok lelket is öntött és könyvében igen sok és szép virágos koszorút font a magyar jogalkotó géniuszra, hanem sokkal szárazabb magyar jogászok is olyan álláspontot vallanak, amely merőben ellentétes a professzor úr újító törekvéseivel. (*Úgy van! Úgy van jobbfelől*. – **Simon András:* Visszafelé nem lehet történetet csinálni!)

*Grosschmid Béniről senki sem mondhatja, hogy költői fantáziával dolgozik, de egyike a legnagyobb magyar jogászi elméknek. Grosschmid Béninek olvastam egyszer egy értekezését »Gladstone és az ingatlan zálog« címmel s ebben a nagyszerű művében utal ő arra, hogy az ősi magyar jog, amely *Werbőczyben testesült meg, milyen sok hasonlatosságot mutat, nemcsak az akkori, hanem a ma is hatályos angol joghoz. S amikor ő ezt a kérdést odavetette a közvélemény elé és a tudomány asztalára, akkor érezte azt a kötelességet, hogy ezt a kijelentést ne csak odadobja, hanem széjjelboncolgatva alapos bizonyítás tárgyává is tegye. Így jelent meg az 1928-ik évben az a nagyszerű kétkötetes tanulmánya, amelyet minden magyar jogásznak ismernie kellene és amelyet talán ismer a jogtörténet professzora is. Mondom, talán, mert következtetéseiből az ellenkezőre is lehetne következtetnem.

Ez a könyv »Werbőczy és az angol jog« címmel jelent meg. Ennek a munkának I. fejezete a következő címet viseli: »Több van Werbőczyből, mintsem mibennünk.« Azt érti ez alatt, hogy a mai angol jogban több van Werbőczyből, mint amennyi van az ősi magyar jogból a mai hatályos jogunkban. Azt mondja (*olvassa*): »hogy az 1848 előtti hazai birtokjogai

mai angol jog mezején élő valóság alakjában jelennek meg szemeink előtt, mintegy halottaikból feltámadva és a modern lét keretibe sajátosképpen beilleszkedve.«

Azt mondja továbbá (*olvassa*): »A mai angol jogban, annak intézményei, főképpen pedig jogműveltségi jellemében több van Werbőczyből, mintsem mibennünk. – Amidőn az angol szöveget forgatom, mintha csak Werbőczyt hallanám.« Ezeket az általánosságban tartott kijelentésett két köteten át bizonyítja.

Azután így folytatja (*olvassa*): »Az angol honon kívül egyedül mi magyarok valánk képesek a monarchikus szabad alkotmányt az arra legkedvezőtle*nebb illető évszázadokon keresztül is megőrizni. **A magyar alkotmány a szent korona elmélete által talán még az angolt is elhomályosító grandiozitású szellemi és nemzeti alkotás**.«

Ezt nem *Timon Ákos mondotta, akit talán túlfűtött a saját tárgya iránti lelkesedés; ezt egy olyan magyar jogászi elme mondotta, aki a magyar magánjogban, a legnehezebb jogászi problémákban elmerülő száraz, de világos koponya.” [238 – 189-190-205]

**Gróf Klebelsberg Kúnó* kultuszminiszter pedig a tanszabadságra hivatkozva elhárította a miniszteri beavatkozás igényét. Ô ugyanis jól tudta, amit talán Eckhart nem érzett, hogy politikai, pontosabban nemzetpolitikai kérdésről van szó, ami nem miniszteri utasítások ügye.

Mit szóltak a tudomány képviselői? A hozzászólások a kor közjogászaitól (*Molnár Kálmán, *Egyed István és mások) történészekig (*Szekfű Gyula, *Hóman Bálint, *Mályusz Elemér…) szélesebb kört öleltek fel.

Eckhart nem maradt magára, hiszen olyan elismert tudós állt mellé – nem egyedül –, mint Mályusz Elemér, a középkori történelem jó ismerője.

Itt nem lehet célunk a vita nem kis teret igénylő vázlatos ismertetése sem. Nézzünk azért egy-két szemelvényt *Molnár Kálmán*, akkor pécsi egyetemi tanár, közismert közjogász és alkotmánytörténész 1931-ben megjelent munkájából, amely címében is súlyos mondanivalót hordoz (Alkotmánytörténeti illúzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya?). Lássunk ebből néhány reflexiót Eckhart dolgozatára:

“…az alig félremagyarázható szavak dacára se értjük, hogy mi kifogása van *Eckhart Ferencnek az ellen, hogy jogtörténészeink és közjogászaink “alkotmányunk ezer évére” hivatkoznak. Azt talán csak nem tételezi fel *Eckhart Ferenc alkotmánytörténészeinkről és közjogászainkról, de egyetlen épeszű magyarról sem, hogy az ezeréves alkotmányunkra való hivatkozással azt akarnák jelezni, hogy alkotmányunk ma is ugyanaz, mint volt ezer év előtt, vagy akárcsak azt, hogy ezeréves alkotmányunk *folyamatosan,* megszakítások és zökkenések, stagnálások és időnkinti visszaesések nélkül fejlődött az ezer év előtti alapokból. Annyira

soviniszták (nem akarunk a szerző által használt ennél a kifejezésnél erősebbet alkalmazni, még ha találóbb volna is az), talán csak még se vagyunk mi magyarok, hogy olyan illuziókba ringassuk magunkat, mintha már “a honfoglaló magyarok oly fejlett alkotmányos viszonyok között éltek volna, aminő még a XX. században is kevés nemzetnek adatott meg osztályrészül.”

Az ezer év.

Alkotmányunknak az éles gúny céltáblájává tett évezredére ilyen együgyű eszmekörben még talán soha senki sem hivatkozott, de teljes joggal hivatkoztunk és hivatkozhatunk alkotmányunk ezerévére (az ezeréves alkotmányfejlődésre) abban az értelemben, hogy alkotmányunk egy évezreden át a vérszerződésben megnyilvánuló alkotmányjogi alapgondolatból, hatalmas mérföldjelzőkön át (aranybulla, *III. Endre törvényei, ősiségi törvény, *Zsigmond törvényei, nádori törvények, *II. Ulászló törvényei, 1608., 1688., 1723., 1791., 1848., 1867. stb. stb. évi törvényeken keresztül) nagyban egészben a jogfejlődésnek rendes, bár gyakran göröngyös, néha meredek, néha lejtős útján, sőt itt-ott az országútról letérők, s abba csak később újra visszakanyarodó dülőútjain, – de mindig ***a nemzet egész múltjával szakító és azt megtagadó forradalmi átalakulás nélkül*** torkollott bele ezerév múlva alkotmányjogunk jelenébe.

És nehogy itt is a tudományos kritikát kiálló egykorú források biztos adatainak hiánya miatt a történeti tények ismeretének fogyatékosságával vádoltassunk, meg kell említenünk, hogy ebből a szempontból egészen közömbös, hogy a vérszerződés a szerződéskötésnek milyen formaságai mellett jött létre, sőt az is, hogy formaszerű szerződéskötésként valóban létrejött-e, s sikerül-e történészeinknek e szerződés létrejöttét a tudományos kritikát kiálló források adataival bizonyítani; nekünk elég az, hogy államiságunknak már csaknem bölcsőjénél *Anonymus korában a vérszerződésben foglalt elvek úgy élnek a magyar köztudatban, mint alkotmányos életünknek kezdettől fogva érvényesülő alapjai.

Nemzeti önrendelkezés.

De *Eckhart Ferenc a jogtörténeti iskola kebelét feszítő sovinizmus lapjára írja jogtörténészeinknek és közjogászainknak azt a tanítását is, hogy: “a nemzet tagjai maguk intézték ezer év óta sorsukat, közjogi berendezésének maguk voltak a megalkotói” s ezt a felfogást szerinte: “a tudományos kritikát kiálló források adatai” egyáltalán nem igazolják.

*Eckhart Ferenc itt abba a hibába esik, aminek helytelenségére ő maga figyelmeztet, amikor találó szavakkal formulázza azt az – elvben legalább is – közkeletű axiómát, hogy: “a történeti kritika legfontosabb kelléke, hogy az egyes korokat a maguk gondolatkörében, a maguk szemüvegén át nézzük, és ne vigyünk a múltba fogalmakat, amelyek teljesen idegenek tőle.” Már pedig *Eckhart Ferenc csak akkor vonhatja kétségbe azt a tényt,

hogy a “nemzet tagjai maguk intézték ezer év óta sorsukat, közjogi berendezésének maguk voltak a megalkotói”, ha az önsorsáról rendelkező nemzetet csak olyan alkotmányjogi keretek között tudja elképzelni államéletünk első századaiban is, amilyen kereteket csak jóval későbbi századok gondolatköre és világnézlete teremthetett meg a nemzeti önrendelkezés formája és biztosítéka gyanánt. Csak akkor vonhatja kétségbe alkotmányfejlődésünk ezer éves voltát, ha alkotmányjogunk későbbi vagy éppen mai terebélyes fáját keresi az ezer év előtti források világánál, s nem elégszik meg azzal, ha megtalálja azt a magot, azokat a csírákat, amelyekből mai alkotmányjogunk hatalmas lombozata kisarjadt és fejlődésnek indult.

Mert ha minden kort a maga gondolatkörében nézünk, akkor igenis az Anonymus szerint már Etelközben létrejött vérszerződésben megtaláljuk azt az Eckhart által ismételten megcsipdesett “közjogibb irányú jogérzetet”, amelyet a magyarság még “az őshazából hozott magával”.

Amikor ugyanis az államélet bölcsőkorát élő nemzet az államа megszületésének emlékét a vérszerződés gondolatkörébe beállítva szemléli, s az állami élet fundamentumát az akkori kor felfogása szerint az érvényesülés legtöbb biztosítékát nyújtó formában megállapított abban a szabályban látja, hogy akik a vezért szabad akaratukból választották fejükké, azok se maguk, se utódaik a vezér tanácsából ki ne rekesztessenek, – továbbá, hogy: amit a (a hazát) közös küzdelemben szereztek, azon közösen osztozkodjanak,” – ebben igazán bajos nemlátni a csíráját azoknak a politikai jogoknak, amelyek a mai alkotmányosság magvát képezik, s észre nem venni a honfoglalásnak és az azt követő államszervezésnek azt a közjogi jellegű eszmekörét, amely oly élesen elüt a germán hódítóknak személyes vállalkozásaitól, s kíséretüknek (Gefolge) a vezérhez való viszonyától.

A vérszerződésnek az abszolut fejedelmi hatalmat kizáró, s a közügyek intézésének az arra hivatottak közreműködésével való gyakorlását parancsoló rendelkezései bizony ma is élő alkotmányjogi szabályok, amelyeket a nemzet még “az őshazából hozott magával”, s amelyre mint fundamentumra épültek fel ezeréves alkotmányának felsőbb emeletei.

Az aranybulla

Körülbelül így állunk a későbbi jogfejlődés korszakos jelentőségű történelmi forrásaival szemben is, amelyek közül csupán az aranybullát ragadjuk ki, hogy *Ekchart Ferenc idevágó megállapításaira néhány megjegyzést tehessünk.

Forradalmi megmozdulás eredménye-e az aranybulla?

Már *Eckhart Ferencnek az a másoknál is előforduló megállapítása, hogy az aranybulla forradalmi megmozdulás eredménye, nélkülözi a jogi szabatosságot, mert hiszen maga *Eckhart Ferenc is jelzi azt, ami az

aranybulla bevezetésében világos szavakkal olvasható, hogy az aranybulla nem új jogokat csikart ki a királytól, hanem a királyi joggal valóvisszaélések megszüntetését célozta. Már pedig az aranybullának ezt az alapirányzatát nem szabad olyan kifejezéssel elhomályosítani, amely kifejezés *jogi fejtegetés* kapcsán alkalmazva természetszerűleg csak jogi értelemben azaz a *jogi terminus-technikus* jelentésében szerepelhet, – mint ilyen az alkotmányfejlődés igazolt egyenes vonalával szemben egészen helytelenül és a források adataival ellentétben az alkotmányfejlődés megszakítására mutatna.

Még az aranybullának a végrendelkezési jogról rendelkező IV. cikkére, amelyet Eckhart nem alaptalanul az eddigi öröklési rendet megváltoztató újításnak tart, még erre a IV. cikkre sem alkalmazható a forradalmi jelző, mert egy régi, bármily fontos és jelentős szabály megváltoztatása nem forradalom, legalább is a szó jogi értelmében.

Ha az aranybullának a régi szabadságot visszaállító rendelkezései közé néhány újítás be is csúszott, ez az aranybulla bevezető szavai szerint úgy jött létre, hogy a nemesség ezirányban sürgető kéréssel ostromolta II. Endrének, sőt már királyi elődeinek füleit, s *II. Endre “az ő kérelmüknek mindenben eleget tenni akarván”, teljesítette a kérést, amihez még azt a sokatmondó két szót is hozzáfűzi: “uti tenemur”, vagyis kijelenti, hogy királyi kötelességének ismeri, hogy népének következetesen megnyilvánuló óhajtását teljesítse. Szinte bámulatos, hogy már a XIII. század elején úgy jön létre az aranybulla, mint a későbbi törvények: a nép óhajtását teljesítő királyi hozzájárulással (szentesítéssel), vagyis nem forradalmi úton, hanem az alkotmányreform természetes és jogszerű útján. Aki az ilyen változtatást forradalminak nevezi, az abból a lehetetlen alapgondolatból indul ki, hogy az alkotmány a jog rendes medrében nem változhatik, s minden változás forradalom eredménye.

Volt-e az aranybullának aktuális jelentősége?

De azt is mondja *Eckhart Ferenc, hogy az aranybulla IV. cikkének engedménye “éppen úgy nem lépett életbe, mint az aranybulla egyéb engedményei”. Továbbá, hogy “az aranybulla a magyar alkotmányfejlődésben csekély aktuális jelentőséggel birt. A király nem tartotta meg a benne foglalt engedményeket, bár néhány év múlva újabb okmányban ismételte meg őket. Az aranybullával nem kezdődött új korszak az alkotmányfejlődésben”.

Meddő dolog volna vitába bocsátkozni afelett: kezdődik-e az aranybullával új korszak az alkotmányfejlődésben. A történelemnek korszakokra osztása a tudományos rendszerezés kérdése, s e tekintetben egyszerűen tudomásul kell vennünk, ha másnak a mieinktől eltérő véleménye van. Hogy azonban az aranybulla a magyar alkotmányfejlődésben csekély aktuális jelentőséggel bírt volna, ennek az állításnak már a szemébe kell néznünk.

Ha a jogi formalizmusnak ebbe a régi korba alig beleillő gondolatkörében vizsgálnánk a kérdést, akkor azt lehetne mondanunk, hogy valóban kevés közvetlen hatása volt az 1222. évi dekrétumnak, hiszen már 9 év múlva, 1231-ben eltörölte azt *II. Endrének egy újabb dekrétuma. Jus posterius derogat priori. Csakhogy ha ezt az újabb dekrétumot megnézzük, azt látjuk, hogy ez csak formailag váltja fel, de lényegileg "megismétli" (amint Eckhart mondja) az aranybullát, néhány olyan változtatással, ami az aranybullában nem érvényesülő egyházi befolyásnak nyitja meg az útját. Az 1231-iki dekrétum ugyanis az esztergomi érsek által kimondható egyházi átok biztosítékát teszi az 1222-iki dekrétumnak a fegyveres ellenállás jogát elismerő utolsó cikke helyébe.

De IV. Bélának 1267-iki és III. Endrének 1290-iki dekrétumai is az aranybulla újabb átírásai és megerősítéseiként jelentkeznek, *Nagy Lajos pedig a nemesség kérésére már nem is az aranybulla későbbi átírásait, hanem annak első szövegét erősíti meg az 1351. évi ősiségi törvényben."

A tudományos kritikát kiálló források adataival nem igazolt ugyancsak merész állításnak tűnik fel tehát Eckhartnak az a megállapítása, hogy "aktuális, közvetlen hatása az aranybullának az alkotmányfejlődésben egyáltalában nem volt és ebből a szempontból ép oly meg nem valósított törvény volt, mint a középkorban számos más törvényünk". Hiszen látjuk, hogy a nemzet már az aranybullát közvetlenül követő korban (és nemcsak később!) állandóan az aranybullában lefektetett szabályokban ismeri fel jogrendjének alapjait, amelyeknek újabb és újabb megerősítéseit és biztosításait királyaitól állandóan követeli és meg is kapja, sőt – amint mindjárt látni fogjuk, – az aranybulla rendelkezései az állami életben gyakorlati alkalmazást is nyernek.

A jogászi szemlélet

*Eckhart Ferenc azt állítja, hogy a "jogi műveltségű magyar ember történeti felfogása homlokegyenest ellenkezésbe jutott a történeti műveltségű magyar ember szemléletével." Ámde, ha ez a megállapítás, nem ugyan általánosságban, de szórványosan fedi is a tényeket, ennek nem okvetlenül a jogászok történelmi ismereteinek vagy történetszemléleti módszereinek fogyatékossága az oka. Lehet ennek más oka is: a történeti adatoknak helytelen jogi megítélése, vagyis a téves jogászi szemlélet egyik-másik történészünknél.

A jogászi szemlélet szempontjából a formalizmus szerepére és jelentőségére kell reámutatnunk.

Rendkívül érdekes jelenség, hogy a jogi formalizmus egyrészt a *jogalkotásban,* másrészt a *jogszabályok értelmezésében és alkalmazásában* merőben ellentétes irányú fejlődést mutat.

A *jogalkotás* fejlődési vonala a formalizmus irányában halad. A szokásjog kötetlenebb formái egyre inkább háttérbe szorulnak az írott jogalkotás

kötöttebb formáinak térfoglalása következtében, mert 1. ezáltal válik a *jog biztosabbá;* erre céloz Werbőczy is: “ami összevetésből ered, nem annyira bizonyos, mint a határozottan kifejezett”, 2. ezáltal tud a *jog az élet egyre gyorsabbodó ütemével lépést tartani;* utal erre Werbőczy is: “a törvény úgy különbözik a szokástól, mint a rögtönös a folyamatostól (tamquam momentaneum et successivum), mert a hallgatólagos dolgok lassubb lépésben haladnak, mint a nyiltan kifejezettek. A szokást a nép tulajdonképen be sem hozhatja rögtönösen, hanem csak folyamatosan”. (HK. Előb. 11. c. 2. §)

Viszont a már létrejött, kialakult *jogszabályok értelmezésénél és alkalmazásánál* a fejlődés vonala éppen ellenkezőleg, a merev formalizmus béklyóinak feloldása felé halad. Amíg a jogalkotás fokozódó formalizmusa *biztosabbá,* – a jogértelmezés és jogalkalmazás csökkenő formalizmusa *önlényegével összhangzóbbá, igazságosabbá* teszi a jogot.

Bizonyos igaz, hogy a jog a formák világa. A jog valóban *mindig forma*, de csak az alaposan képzett jogász látja meg azt, hogy a jog *nem csupán forma,* hogy a jog külső formáinak burkában az anyagba halhatatlan lelket lehelő lényeg valósul meg, és kell, hogy megvalósuljon, mert különben a jog burkából elszállt lélek után hulla marad vissza, amely fertőz és pusztít. A kezdő jogász csaknem mindig paragrafusjogász. Csak a formákat látja, amit persze jóval könnyebb észrevenni és meglátni, mint az elvont lényeget. A kezdő jogász rendszerint csak a törvényszavakat, a szavaknak Prokrusztesz ágyába szorított jogfogalmakat és jogtételeket boncolgatja, – míg a valóban képzett jogász, nem a formákon felül vagy azokon kívül, hanem a *formákban* megtalálja a jog lelkét, a jognak azt a transzcendentális magvát, aminek felismerésére a jogvilág szélesebb területét átölelő, abban tájékozódni tudó, a jogi szemlélethez hozzászokott jogászi szem szükséges. Jogi tanulmányaink első napjaiban tanuljuk, de csak sok tanulás után megy át vérünkbe, a római jogásznak klasszikus figyelmeztetése: scire leges non est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem. (Celsus. Dig. XXVI.)

Az elmondottak nemcsak a mai jog felismerésére és alkalmazására vonatkoznak, hanem a jognak a történeti szemléletére is, anélkül, hogy a mult jogát a mai jogfelfogás szemüvegén keresztül néznénk. Áll ez főkép az alkotmányjog fejlődésének történeti szemléletére, ahol a jogszabályok a régi korban kevésbbé voltak szavakkal fixirozva, mint a magánjog területén, – ahol (t.i. az alkotmányfejlődésben) az élet hétköznapjain a jog nem csapódott le olyan éles formákban, mint a magánéletviszonyokat naponkint rendező és megrögzítő tényekben, oklevelekben, “a tudományos kritikát kiálló források adataiban”. A régi korok közjoga inkább a jogi közfelfogásnak, a nemzet jogalkotó géniuszának, a személyileg hol kiválóbb, hol gyengébb hatalomkezelő ellen vívott folytonos harca – néha elnéző és megalkuvó, néha türelmetlen és intranzigens küzdelme – az érvényesülésért. Itt az érvényesült formáknak esetleg még oly biztos felismerése sem juttat bennünket közelebb a nép jogi felfogásának, a jogi forma lényegének és igazi tartalmának felismeréséhez.

Az alkotmányfejlődés jogi szemléleténél bizonyára nem apodiktikus igazságok tehát azok, amiket *Eckhart Ferenc formuláz: “törvény és szokás, törvény és oklevél olyan viszonyban állnak egymással, mint jogi programm és jogi élet. A jogi tények és ezek alapján a jogelvek az oklevelekből ismerhetők meg. Ha az oklevél ellentmond a törvénynek, *úgy utóbbi mindig mellőzhető.*”

Amit Macaulay az angol jogfejlődésre vonatkoztatva megállapít, bizonyos fokig nálunk is igaz: “Most közönségesen úgy tartják, hogy a kormányt, mely kénytelenség nélkül túlhágja hatalma korlátjait, szigorú megróvás alá kell venni a parlamentben, s azon kormánynak, mely nagy szükség által kényszerítve, s tiszta szándokból lép túl hatalomkörén, haladéktalanul felmentési határozatot kell kérnie a parlamenttől. De a XIV. és XV. századbeli angolok nem így gondolkodtak… Míg a kormányzat szelleme általában szelíd és népszerű volt, (pl. nálunk *Nagy Lajos) hajlandók voltak fejedelmöknek némi szélesebb tért engedni. Ha oly célokra, melyek közönségesen jóknak ismertettek, a törvényen túlcsapongó erélyt fejtett ki, (pl. nálunk Szent István, vagy I. Mátyás), nemcsak megbocsátották neki, sőt megtapsolták, s míg kormánya alatt biztosságot és jólétet élveztek, nagyon is készek voltak elhinni, hogy aki neheztelését magára vonta, mind megérdemelte. Azonban ez engedékenység nem volt határtalan; nem cselekedett bölcsen, amely király sokáig bízott az angol nép ez engedékenységében. Megengedték olykor az alkotmányosság vonalát áthágnia: de maguk részére is kötelezték a jogot, e vonalat átlépni, valahányszor a király visszaélései által felriasztattak. Ha nem elégelvén egyesek alkalmi elnyomását, nagy tömegeket merészelt elnyomni, alattvalói tüstént a törvényekre, s ha ez nem volt elég, a csaták istenére hivatkoztak.

…Nem azért engedelmeskedtek őseink, mert természetükben volt, hogy az erősebb előtt meghajoljanak, hanem azért, mert az *okos parancsok* iránt tanusított engedelmességnek közvetlen hasznát látták és mert a nagyságnak önként meghódoltak. Ki ne látná, hogy az ilyen viszony *nem abszolutizmus,* nem biztosít állandó engedelmességet, mert csak addig áll fenn, míg megvan az egyén felsőbbsége…” “A király az első magyar ember, de nemcsak neki van joga, s az övé nem szentebb a nemzeténél. A nemzet akarata emelte a trónra, miként, hite szerint, a királyságot is a nemzet alkotta meg.

…Bizony az alkotmánytörténeti fejlődés vizsgálatánál nem áll az, hogy a jogelveket elsősorban az oklevelekből ismerjük meg, és ha az oklevél ellentmond a törvénynek, úgy utóbbi *mindig* mellőzhető. Főkép nem alkalmazhatók ezek a szépen hangzó irányelvek a magyar alkotmányfejlődés vizsgálatánál, ahol sok évszázados, a nemzet jogászi géniuszát meg nemértő és sokszor csak a fizikai erőre támaszkodó uralom olyan jogi tényeket, olyan okleveleket, olyan diplomákat, a tudományos kritikát kiálló források olyan adatait létesítette, amiket a magyar nép soha, – nemcsak a ma szemüvegén át nézve, hanem a múltban sem, – soha jogosnak el nem ismert, amit – sokszor fogcsikorgatva – csupán tűrt,

várva, amíg saját jogalkotó géniuszának szava megszólalhat és meghallgatást követelhet.

Nálunk az alkotmányfejlődés terén évszázadokon keresztül olyan dualizmus érvényesült, ahol az egyszerű jogi formulákkal operálni nem lehet, ahol az oklevél tanusága mellett a törvény nemcsak *mindig* nem mellőzhető, de rendszerint nem mellőzhető, sőt ahol még a törvény is csak a magyar népnek egyébként kétségkívül megállapítható államszervező koncepciójával összeméгve s azon átszűrve magyarázható. Mert nálunk az élet nemcsak olyan eseteket produkál, amikor a jogélet nem alkalmazkodott a törvényhez, de olyan eseteket is, amikor a nép jogi meggyőződése sem királyi szentesítéssel megpecsételt törvényi formát ölteni nem tudott, sem a gyakorlati életben való érvényesülést kiküzdeni nem bírta, és mégis jog volt, vagy jog maradt, mert mint Werbőczy mondja: nem a cselekvések, hanem a *nép jogi meggyőződése* teszi a szokásjogot.

S ha *Grosschmid Béni helyesen állapítja meg, hogy létezhetik szokásjogi tétel, amely valamely régen érzett, de alkalom híján eddig meg nem nyilvánulhatott jogi meggyőződésnek felel meg, ezt a magyar alkotmányfejlődés történeti szemléleténél nem szabad figyelmen kívül hagynunk ott, ahol a népnek egyébként tisztán és bizonyíthatólag jelentkező jogi meggyőződése hosszú időkön keresztül nemcsak jogszabályokban lecsapódni, de még csak jogi aktusokban érvényesülni sem tudott.

*Eckhart Ferenc tiszta megértéssel és szépen fejtegeti a középkori szokásjog jelentőségét, s a törvénnyel szemben kétségtelen predomináló szerepét. Nem látja azonban a szokásjogban a spirituális elemnek a materiális tények (oklevelek) felé emelkedő jelentőségét. A jogi meggyőződésre csupán az eredményből tud következtetni, pedig éppen a magyar jogélet kutatójának soha se szabadna elfelejteni, hogy a magyar jogfelfogás megtermékenyítő és ható erőit sokszor olyan tereken is ki lehet mutatni, ahol a gondolat a tények viliágában jelentkező akadályokat leküzdeni nem bírta, s így oklevelekben le nem csapódhatott. A magyar jogi felfogást nemcsak a pozitívumokban lehet feltalálni, hanem a negatívumokban is. Ez a szellem néha fegyveres ellenállásban (szabadságharcokban), néha csak gravamenekben, néha a vis inertiae. a passiv resistentia alkalmazásában jelentkezik, de a magyar alkotmányfejlődés kutatásánál és megismerésénél még sem mellőzhető, sőt gyakran nagyobb jelentőséggel bír, mint a jogélet tényeit megrögzítő és bizonyító okiratok.

…Mert a történelmi kritikát kiálló források adataival nem lehet megelégedni, azokat jogászilag kell mérlegelni. Ha igaz is az, hogy “a királyi adományokat egyformán megtaláljuk a hűbériség helyett” Magyar-, Cseh- és Lengyelországban, azt is vizsgálni kell, hogy egyforma-e ezen országokban az adományok jogcíme? a jogcím fogyatékossága ugyanolyan elbírálásban részesült-e? a kellő jogcím nélküli adományok visszavonásában ugyanazok a szempontok érvényesültek-e? ki, hol és

hogyan érvényesítette ezeket a szempontokat? milyen kötelezettségek terhelték az adományost? milyesetekben érvényesült a király háramlási joga? stb., stb. – mert enélkül csak látszathasonlóságokra, nem pedig lényegbeli, nem jogi hasonlóságokra lehet reámutatni.

Az a magyar jogtörténeti irodalom, amelyet Eckhart olyan általánosítva vádol tudatlanságból fakadó elfogultsággal és sovinizmussal, – az már régen figyelmeztetett a magyar jogfejlődést befolyásoló külföldi hatásokra.

Valamennyi jogtörténészünk, még Timon is, reámutat arra, hogy állami szervezetünk alapintézményét: a királyságot Szent István nyugati mintára szervezte, és hogy a királyi udvart is e mintára rendezte be. Nem meglepő tehát Eckhartnak az az állítása, hogy Magyar-, Cseh- és Lengyelországban "a fejedelem udvarában is *csaknem* ugyanazokat a hivatalnokokat találjuk a frank-német minta befolyása alatt." És ha Eckhart hozzáteszi, hogy "bár később a XII. században a comes palatii helyét Csehországban a prágai Burggraf, Lengyelországban meg a Wojwoda foglalja el, lényegükben ezek is legelőkelőbb rendi hivatallá alakultak át", – ezzel bizony *Eckhart nagyon kevéssé elégíti ki a tudásvágyunkat abban a tekintetben, hogy mit takar az itt is jelentkező *csaknem* szócska, a "csaknem ugyanazon hivatalnokok" hatásköre és alkotmányjogi jelentősége mennyiben volt ugyanaz Cseh- és Lengyelországban, mint nálunk?

Azt is jól tudja régi jogtörténeti és közjogi irodalmunk, hogy a koronázás intézményének kialakulásánál az egyház erős befolyása mutatható ki. Tudja persze, hogy nem csupán Magyarországon koronázták meg a királyokat. Arra is reámutatott már **Concha*, hogy a totum corpus sacrae regni coronae fogalmának első kialakulásánál az egyházi felfogás (corpus mysticum) indító lökését kaptuk, s így a korona misztikájának gyökerei is ide vezethetők vissza. És mikor Eckhart azt jegyzi meg, hogy a rendi korszakban nálunk is megvan, mint mindenütt a rendi alkotmányokban "az uralkodó és alattvalók viszonyának hűbéri eredetű szerződéses felfogása, mely a koronázási esküben, választási feltételekben sőt a törvények szerződésszerűségében nyilvánul meg" (320. 1.), – elfelejti igazolni azt, hogy mindazokban az államokban, ahol királyokat koronáztak, válsztási kapitulációkat létesítettek, s a királytól esküt kívántak, ezeknek az ünnepélyes aktusoknak ugyanaz a közjogi tartalma, ugyanaz az alkotmánytörténeti és közjogi jelentősége volt-e, mint nálunk.

Viszont amikor *Eckhart Ferenc megállapítja, hogy "specifikusan magyar intézmény a nemesi vármegye, mely a frank-bajor mintára alakított királyi vármegyéből évszázadok során fejlődött önkormányzati szervezetté", s megjegyzi azt is, hogy a fejlődés kezdetleges fokán a cseh- és lengyel castellanusnak a magyar megyeispánnal azonos a hatásköre, – akkor jusson eszünkbe az is, hogy ennek a későbbi fejlődési stádiumában legspecifikusabb magyar intézménynek a genezisénél az idegen hatásokra, sőt a cseh- és lengyel hasonlóságra is, már a régi soviniszta alkotmánytörténészek is reámutattak.

Mindez azt bizonyítja, hogy régi magyar alkotmánytörténészeinknek is volt európai látkörük, és nem a magyar glóbusz malomalatti szemszögéből nézték a magyar jogfejlődést.

Nem hitték azt, hogy “lehet Európa közepén egy nép, mely magát az európai kultúrközösségből kizárva, műveltségének egyik legfontosabb ágában, a jogban teljesen önálló fejlődést vett” – nem felejtkeztek meg a középkor univerzálisztikus műveltségéről, s ennek jelentőségéről a magyar alkotmányfejlődés szempontjából, – de igenis meglátták és kidomborították egyrészt a külföldi jogfelfogásnak a magyar jogfelfogástól eltérő jelenségeit, másrészt a nálunk idegen magból kinőtt intézmények magyar vonásait, a magyar ágat az idegen fán, vagyis keresték és megtalálták a magyar jogalkotó géniusz munkáját és ennek eredményeit. Reámutattak arra, hogy telt meg az idegen keret fokozatosan magyar tartalommal, magyar lélekkel.”[318 – 5-14, 44-45.]

A konzervatív legitimistának tartott Molnár Kálmán ezen nézetei széles közjogászi véleményt jelenítettek meg.

**Hóman Bálint és *Szekfű Gyula* “Magyar Történetében” olvashatjuk:

“A szentkorona-tan kialakulása tekintetében Eckhartnak az a megállapítása, hogy az újkori magyar alkotmányfejlődésben oly nagy szerepet játszó elmélet mai, illetőleg XVI. századi alakjában Verbőczy fogalmazása, mindenesetre helytálló. Ebből azonban korántsem következik, hogy ’a szentkorona tanának megalkotása a kéréssel csak mellékesen foglalkozó Verbőczy egyéni genialitásának műve’ volna. Verbőczy e pontban is az élő jogot kodifikálta és öntötte szabatos formába. A szentkorona-tan kialakulása kétségtelenül a XV. században következett be, mikor a legitim dinasztiának Máriával magva szakadt. Alkotóelemei pedig… már az Anjou-korban felismerhetők.”[195 – II. 618-619.]

A kornak elismert közjogásza volt **Tomcsányi Móric*, aki “A magyar közjog és jogtörténet téves szemlélete” című tanulmányában Eckhartnak a magyar közjogot érintő alaptételeit veszi bírálat alá:

“Azon kell kezdenem, hogy amikor Eckhart az ellen a beállítás ellen hadakozik, hogy a magyar jogfejlődésben minden sajátszerűen magyar, hogy a magyar alkotmányfejlődés minden részletében egészen páratlanul áll a világon, akkor igazán felesleges erőkifejtést végez, mert ilyeneket a magyar jogtudomány egy komoly művelője sem állított és nem is állíthatott soha. Lehetnek, lehettek írók, akik tételeik megformulázásában itt-ott a helyes irányzás mellett túllőttek a célon, de még ezek sem tüntették fel a magyar specifikumot olyan soviniszta módon, a mint erre *Eckhart Ferenc nem kis iróniával utal. Ha pedig előfordultak túlzások, ezeket a tárgyilagos tudományos birálat mindig a kellő mértékre szállította le. Eckhart főhibája azonban ott van, hogy ő meg hyperkritikus, sőt a jogi tényeket egyáltalában nem kellőképen értékelő jogi szemléletével a másik szélsőségbe esik s még ezen is túlmegy, amikor elvitathatatlan

jogtörténeti és közjogi tételeket von tagadásba, aminők például a magyar alkotmányi jogfejlődés közjogi szellemű alapirányának s több szempontból sajátos közjogi vonásainak megállapítása. Ebben van voltaképen Eckhartnak sarkalatos tévedése. Mert azt tárgyilagos vizsgálat mellett nem lehet tagadni, hogy a magyar jogfejlődés is ki volt téve hűbéri behatásoknak s ennek nyomai meg is állapíthatók jogtörténetünk során, annak egyes szakaszain, de ezzel szemben az is megállapítható, hogy e behatások nem hatották át jogéletünket a gyökeréig s a külszínen maradó idegen nyomok, a hűbéries formák ellenére alkotmányi jogéletünk fejlődése alapjában, lényegében határozottan közjogi szinezetű, sőt annyira közjogias és egyes intézményeiben különlegesen magyar is, hogy valóban kevés hozzá hasonlót mutat az európai jogrendszerek története. Eckhart kritikai nyilait voltaképen *Timon Ákos felé röpítgeti, de túlbuzgalmában nem veszi észre, hogy nem csak Timon alkotmányjogtörténeti munkáját ostromolja, hanem szembe találja magát más, mondjuk kevésbbé sovén jogtörténész-auktoritásokkal is, így pl. hogy csak egyet említsek a szinte kritikán felül álló **Hajnik Imrével*. Lássuk csak, mit mond Hajnik, “Egyetemes európai jogtörténet” című munkájában (IV. kiadás, 1896.) a vitatott tételekre nézve; mit mond az a Hajnik, aki nem is a magyar alkotmányjog történetének, hanem az egyetemes európai jogtörténetnek volt egyetemünkön a professzora. A X.–XIV. századok Magyarországáról szólva, Hajnik azt írja, hogy Szent István a keresztény európai irányt nem a nemzeti közszellem elnyomásával és a nemzeti lét sajátos magyar alapzatainak mellőzésével honosította meg, hanem olykép, hogy a keleti törzséletből megmentett közszellem továbbra is otthonos maradt, minek következtében Szent István s utódai országában közjogi egységgel, a hűbéri szakadozottságtól való mentességgel találkozhatni (112.1.). A Szent István alkotta királyság egy nemzet fölébe helyezett közhatalom természetével bír, mely a hűbéri királysággal legfeljebb csak külső formában egyezett. Az ország közjogi egysége nem bomlott fel soha, mint a magánuralmak keletkezésével nyugaton. (136.1.) …”[421 – 3-4.]

Az utóbbi évtizedek tudományosságát képviseli **Kardos József* 1992-es könyve, számos korábbi tanulmányával együtt. A *Habsburg Ottó rövid előszavával megjelent könyvében a “felülmúlhatatlan és tévedhetetlen” Eckhartról többek között így beszél:

“…*Eckhart Ferenc megállapította, hogy a századforduló idején a jogtörténetben a tudományos igényű forrásfeltáráson és elemzésen alapuló kutatói és oktatói törekvéseket, gyakran hazafias jelszavak és történeti dogmák váltották fel, amelyek szerint a magyar jogfejlődés minden más ország jogalkotásánál tökéletesebbet produkált. (…) A könyvben található adatok tömege valóban imponáló: megannyi eredeti forrás, fontos utalás. És mindezek nyomán kialakul a szentkorona-eszme hiteles története.

…Az is kiderül a könyvből, hogy a koronához fűződő elképzelések a hatalmi-politikai érdekeknek megfelelően hogyan alakultak, és milyen

célokat szolgáltak. A szentkorona-eszme – a magyar politikai gondolkodás története – Eckhart művében, a források hatalmas tömegének megszólaltatásával, meggyőző elemzéssel tárul az olvasó elé."[250 – 365.]

"Nem szerepelhetett céljai között, hogy kesztyűt dobjon a hatalom birtokosainak. Valóban nem kívánta megsérteni a hivatalos nemzeti és államérdekeket, sőt, még a sokat hangoztatott nemzeti közvélemény illúzióit sem akarta vagy merte kigúnyolni, lerombolni. Valójában az volt a célja, hogy tudományágát megszabadítsa azoktól a terhektől, amelyek véleménye szerint akadályozzák a felzárkózást a korszerűnek tartott nyugati polgári tudományossághoz. Mint már jeleztük – a szellemtörténeti irány térhódítását is segítségül híva, arra hivatkozva, a forrásbázishoz ragaszkodva, a gazdasági és társadalmi tényezőket, a külföldi hatásokat is figyelembe véve, kívánta revízió alá venni a századforduló után felülkerekedett jogtörténeti irányzatokat, amelyek véleménye szerint tudományos (ui. polgári) kritikát kiálló forrásalappal nem rendelkező spekulációkkal, célzatos konstrukciókkal, hangzatos jelszavakkal, hazafias dogmákkal terhelték meg a jogtörténetet. Ezekkel szemben, igaza tudatában, a szellemtörténetet, a tudományos kutatás szabadságának hivatalos meghirdetését is magamögött érezve, vonultatta fel helyenkint kíméletlenül éles bírálatát. Törekvései során azonban Eckhart áldozatává lett annak a demagógiának, azoknak az illúzióknak, melyeknek egyik megnyilvánulási formájával szemben, akarva-akaratlanul ő maga is hadakozott. E hamis ideológiától vezetve hitt a "tiszta tudományban" és ennek hivatalos elismerésében. Ezért állt értetlenül a viták forgatagában, a szellem, amit maga bocsátott ki, föléje kerekedett. Hiába hangoztatta, magyarázta azután, hogy a szellemtörténet érdekében írta tanulmányát, még a történelmi materializmus "bélyegét" is rásütötték, tanári működésének megakadályozását is követelték. (…)"[217 – 168-169.]

Az utóbbi évtizedek (részben kényszerűen marxista szemléletű) jogtörténetírása tanulmányozható *Horváth Pál[198], *Vargyai Gyula[439,440] és *Kovács Kálmán munkáiban. A kilencvenes évek terméke *Timon Kálmán egyértelműen elismerő hangú, méltató cikke.[419]

Igen nehéznek kell ítélnünk a Szentkorona-tan irodalmának méltó értékelését a "jogtörténetírás jogfolytonossága és a tudomány szabadsága" jegyében ma is író és szakértőként említett olyan jeles szerző esetében, aki 1981-ben leírta az alábbi sorokat:

"A történelmi tanokra, mítoszokra hivatkozó, irredenta politikát folytató uralkodó osztályok a második világháború tragikus viharába sodorták az országot. Ez a vihar és az azt követő események azonban elsöpörték a kizsákmányoló osztályokat. A felszabadulás után a magyar népet már nem lehetett történelmi illúziókkal, mítoszokkal félrevezetni. Az 1945 végén összeült nemzetgyűlésben, az államhatalom tárgyában folyó vitában ugyan még elhangzott a szent koronára hivatkozó hozzászólás: "Az az észrevételem a köztársaságra vonatkozó törvényjavaslattal szemben – mondta *Schlachta Margit, a reakciós Keresztény Női Tábor képviselője, a

nemzetgyűlés 1946. január 31-i ülésén –, hogy a szent koronára vonatkozólag nem tartalmaz semminemű intézkedést". "A magyar föld a szent korona földje, a szent korona minden jognak a gyökere." A történelem kerekét azonban már nem lehetett visszafordítani. Ebben a történelmi mítoszok sem segíthettek. Az 1946. évi I. tc. Magyarország államformájául a köztársaságot rendelte el, és az államhatalom kizárólagos forrásául és birtokosául a magyar népet tette meg. A társadalmi viszonyok gyökeres megváltoztatása végleg fikcióvá változtatta a szentkorona-tant."[216 – 467]

Elismerve, hogy a történetírás útján sokan forgolódnak, ha igazi pálfordulásokat nem is igen tapasztalunk, belátva, hogy a marxista-leninista korszakban sokmindenre rákényszerültek emberek – noha voltak fokozatok és kivételek –, mégis feltesszük a kérdést: lehet-e, szabad-e erkölcsileg hiteltérdemlőnek tekinteni ugyanezen szerzőktől megírt, korában más előjellel taglalt ugyanezen kérdésekről szóló írásokat.

Nagy igényességgel, közjogtörténeti és nemzetpolitikai érzékenységgel foglalkozott a Szent Korona tanával **Kocsis István*. "Eckhart valójában nem egyebet tesz, mint azt, hogy tanulmányában megtámadja azokat, akik a történelmi magyar közjogot jelentősnek, ráadásul eredetinek tekintik. Tanulmányának eszmeisége nem új: a századforduló polgári radikálisaitól kölcsönzi, akik – mint *Jászi Oszkár – megkérdőjelezték koruk magyar államának jogállam mivoltát. De ha a kiegyezés kori magyar állam nem jogállam: nem valódi alkotmányos monarchia, akkor nem ismerhetik el (rendi) alkotmányos monarchiának ez állam jogelődjét, az 1848 előtti rendi Magyar Királyságot, illetve Erdélyt sem.

Eckhart központi tétele az, hogy a magyar országgyűlés sem 1848 előtt (a rendi korszakban), sem 1867 után (a polgári korszakban) nem valódi részese a törvényhozói hatalomnak. A közjogi vitának politikai vonzata is van, hisz a két világháború közötti magyar törvényhozás kinyilvánítja **a Trianon utáni magyar állam és a történelmi Magyarország közötti jogfolytonosságot**. Akik a jogfolytonosság ellenzői, azok Eckhart-pártiak, akik védelmezői, azok Eckhart-ellenesek" – írja "Történészek a kereszten" című könyvében 1994-ben.[250]

"A Szent Korona Tana" című, rövid időn belül két kiadást (1995, 1996) megért könyvében így magyarázza a Szentkorona-tan közjogi, történészi vitájának hátterét:

"Mi az Eckhart és Molnár (és elvbarátaik) ellentétének megértésére kétféle magyarázatot tartunk hitelesnek.

Egyik szemléletbeli különbséget vesz tekintetbe:

Eckhart és tanítványai (mai közjogtörténészek többsége) szerint a közjog célja nem nemzeti sorskérdésekre, hanem társadalmi helyzetre irányul. Azaz a közjogi küzdelmek célja szerintük a társadalmi rend megváltozatása.

A legfőbb cél Eckhartnál tehát éppen az, ami akármennyire nemes cél, nem lehet a közjogi küzdelmek célja. Így a polgárosodás (mint cél) sem lehet az. De az lehet az ország területi integritásának, szuverenitásának a megőrzése, mind a törvényhozói, mind a végrehajtói hatalom megosztása a király és a nemzet képviselői között: azaz az alkotmányosság őrzése, megtartása. A polgárosítás a közjogot nem megváltoztatja, hanem kiterjeszti az általa biztosított szabadságjogok hatályát minden országlakosra. A jogkierjesztés a közjog legfontosabb intézményeit viszont nem gyöngíti, hanem erősíti.

A Deák-tanítványok, *Molnár Kálmán és elvbarátai szerint a közjogi küzdelmek célja a Szentkorona-eszme közjogi tanná válása után az volt, ami történelmünk nehéz évszázadaiban valóban legfőbb célja volt a magyar nemzet közjogra hivatkozó képviselőinek: a magyar államiság megtartása. Tehát nem társadalmi helyzetre, hanem nemzeti sorskérdésekre irányult.

A másik magyarázat lélektani.

Lélektani oka éppen annak van, hogy *_Eckhart Ferenc_ és tanítványai **nem képesek felfogni *_Deák Ferenc_ közjogászi, közjogtörténészi szemléletét**.

Miért képtelenek felfogni, hogy a törvénysértés jogot nem alapít, elvet *Deák Ferencnek nem kellett kitalálnia: hogy Deák idejében ezen elv érvényesülésének már legalább hatszáz éves múltja van, hogy az Aranybulla korában már a jogfejlődés meghatározó elve? (Hisz nyilvánvaló, hogy ennek az elvnek az alapján valósult meg a kiegyezés, hogy Deák úgy tudta érvényesíteni akaratát a kiegyezést előkészítő tárgyalásokon, hogy következetesen hivatkozott ez elvre mint a magyar jogfejlődés alapelvére.)

A következőket vegyük elsősorban tekintetbe: Deák drámai élménye csak az átvészelhető 1849. Az Eckharté az átvészelhetetlennek tűnő Trianon.

Trianon előkészítésekor alkalmatlan és méltatlan magyar politikusok megcsúfolják a magyar közjogot, megcsúfolják a Szentkorona-tant: az Eckhart negatív élménye, hogy a megcsúfolhatatlan a gyakorlati életben megcsúfoltatott.

Másik negatív élménye Ekchartnak: Európa hangadó politikusai semmi mást sem tesznek, mint hivatkozva a wilsonismusra lábbal tapossák a wilsonismust. (Wilson ellenfeleivel versengve tapossa saját régi eszményeit.) A két negatív élmény kiöli Eckhart tudatából az abban való hitet, hogy bármi állandó, bármi megbecsült, bármi szent és sérthetetlen lehet. Mint a trianoni pszichózis többi áldozatainak lelkéből, az övéből is minden hitet kiszorít a bizonytalanság és igazságtalanság és gátlástalanság meghatározta új hit. Az új hit, ami a hitetlenség.

Eckhart és tanítványai a **saját lelkükben levő bizonytalanságot és hitetlenséget vetítik vissza a múltba**."[251 – 214-215]

Az 1918–19-es forradalmak vezetői, mindenekelőtt **Károlyi Mihály*ék, elvetik és megtagadják a Szent Korona tanát, míg a Trianon utáni magyar politika segítségül hívja, hivatkozva a jogfolytonosságra a történelmi Magyarország közjogával. Ezért megbecsülhetetlen nemzetpolitikai jelleget kap minden hiteles vagy hiteles helyről, tudós tollából származó vélemény. Forrásaink magukért beszélnek, és jelentős hányaduk érdekelheti a "művelt nagyközönség" körét.

*Timon Ákos elméletének, okfejtésének elméleti, elemező bírálatát közvetve kiolvashatjuk a vitaírásokból, nem annyira az elutasító Eckhart, mint a vele vitatkozók részéről. Megismételjük, hogy **Timon Ákos* érdemei szerint való megítélésre vár!

Timon bizonyára nem tévedhetetlen a Szent István előtti magyar közjog szilánkokból, inkább emlékekből való összerakásakor. Túlzásba esik akkor, amikor a magyar közjogot a történelem első számú mozgató erejének fogja fel, nem értékelve kellőképpen, hogy a magyar közjog a magyar történelem közjogi küzdelmeinek terméke, a történelmi korok társadalmi-gazdasági-politikai viszonyai által meghatározott módon. Talán nincs igaza abban, hogy a Szent Korona teljes testéről beszél a XV. században, holott ilyen szóhasználatra nincsen okirati bizonyíték. Felróható neki a közjog és a közjog-történet bizonyos keveredése, megkülönböztethetetlensége. Hiszen a történelmi alkotmányosság viszonyai között a közjog részben azonos a saját történetével, mégis pontosan tudni kell elemeinek származási idejét, a jelen hatályos jogát és kapcsolódásait úgy keresve a múltban, hogy pontosan megállapítható legyen: mi a jelen, a múlt és a régmúlt terméke, s mi ebből az élő jog.

Nem szerencsés tudományos munkában a patetikus stílus. Aki azonban ismeri és olvassa sarkalatos törvényeinket, sokat felismer bennük a Timon féle stílus sajátosságaiból. A támadhatóság forrása, ha a Szentkorona-tan hatályos közjogi tételeit jogtörténeti munkában találjuk, amely egyébiránt helyesen írja alcímként: "A szent korona közjogi fogalmához fűződő államszervezet kora 1308-tól 1608-ig, illetőleg 1723-ig, mely előadja a szent korona közjogi fogalmának kifejlődését, s az ehhez fűződő jogintézmé-nyeket."[417]

*Timon Ákost olvasva látható, hogy széleskörű forrásanyagot használ, nemzetközi összehasonlításokat is végez, munkája folyamatosságot mutat elődeivel, különösen Hajnik Imrével. 1917-es kiadású tankönyvében közölt Szent Korona tana igenis hitelesen tükrözi a tizenkilencedik század végének és e század első évtizedeinek Szentkorona-tanát.

Világosan kell látnunk, nem Timon személyéről és művéről, hanem a történelmi alkotmányosság elfogadásáról, az évszázados jogintézményekben és a rájuk épülő új intézményekben megtestesülő

jogfolytonosságról, végülis arról van szó, hogy közjogi érték-e a jogfolytonosság és a történeti alkotmány.

A politikai nemzet nem úgy szerzi jogait, hogy valamilyen deus ex machina, vagy akár Werbőczy műve folytán a nemesek tagjai lettek a Szent Koronának, hanem úgy, hogy a közjogi küzdelmek juttatják őket oda a társadalmi-politikai viszonyok és az általuk hordozott történelmi-kulturális hagyomány (közjogi magatartási módok, minták) által meghatározottan. (Szent István koronája iránti tisztelet és ragaszkodás, hűség, szabadságelvűség értékeinek megbecsülésével.)

Ez a szó legnemesebb és szerves értelmében vett, jelent és jövőt alkotó, múltbeliségében megváltoztathatatlan, a jelen és jövő szükségletei és kihívásai szerint hajlítható hagyomány testesül meg a kizárólag Szent István-i koronához és nem máshoz fűződő ragaszkodásban, hűségben, az évszázados függetlenségi, alkotmányvédő harcokban, az egy és oszthatatlan nemesség, majd a teljes nemzet Szent Korona tagságában, a minden gazdasági-társadalmi különbség, az alkotmány sáncaiból 1848-ig kirekesztett népi tömegek csonka értékű honpolgársága ellenére élő, a korona alattvalóiban, minden honosban a teljes nemzetben megtestesülő magyar Szent Korona tanában.

A történelmi magyar közjog kérdésköre tágan értelmezendő a fentiek szerint. *A magyar közjog széles útja ezért nem téveszthető össze az oklevelek keskeny ösvényével.*

**Kocsis István* mondja **Deák Ferenc* jogtörténeti és politikai munkásságát példaértékűnek tekintve, hogy a XIX. század második felének magyar közjogtörténészei “a maguk várait ugyanazon kősziklára építik. E váraknak némely tornya túl cifrának tűnik, hasznavehetetlennek. E tornyokról be lehet bizonyítani, hogy hasznavehetetlenek, de a kősziklát kiemelni a vár alól e sikerületlen tornyok *miatt, ez bizony rettenetes igazságtalanság”.[248]

Igaz ez a történelmi magyar közjog kősziklájára, a Szent Korona tanára is. Semmilyen építmény nem teheti azt tönkre.

AZ ÁLLAMFORMA ÉS A JOGFOLYTONOSSÁG KÉRDÉSE*

A magyar történelem sajátos, más országokétól eltérő voltából következik az alkotmányosság és jogfolytonosság, az alkotmányos államélet folyamatosságának különleges jelentősége, az alkotmányos jogfolytonosság és jogfolytonos alkotmányosság kivételes fontossága, jelenléte a jogtudomány, törvényalkotás s mindenekelőtt a politika céljai, törekvései, elérendő és megóvandó értékei sorában.

Ennek oka egyfelől állandó külső fenyegetettségünk, amely egyúttal az alkotmányos államélet veszélyeztetettségét jelentette, másfelől a Habsburg uralkodók törekvése az alkotmányos élet csonkítására, az alkotmányon kívüli módon, biztosítékok nélkül való kormányzásra.

Ezért tulajdonítottak oly nagy fontosságot a királykoronázásoknak, amelyek a hitlevél ill. választási feltételek és koronázási eskü által újra meg újra szavatolták az ország önálló alkotmányos életét. A királykoronázás tehát maga volt a jogfolytonosság. Nem véletlen, ahogyan a jogfolytonosság alaptételére hivatkozik Deák az "Adalék…"-ban, két esztendővel a kiegyezés előtt, az alkotmányonkívüli állapot idején: "Változhattak tehát s változtak is törvényeink és azon jogok, melyek e törvényeken alapulnak. Csak azon elv nem változott, mely minden alkotmányos monarchiának alapelve, hogy bármely változtatás vagy módosítás jogosan csak az összes törvényhozás által, vagyis a fejedelem és nemzet közös egyetértésével történhetik."[118 – 90.]

A jogfolytonosság 1867-ben helyreállt.

Az 1918–19-es forradalmak sutba dobták, oda akarták dobni az egész magyar történelmet a Szent Koronával és tanával együtt. Ez volt bukásuk és az általuk okozott temérdek kár és romlás fő oka.

1919–20-ban a ténylegesen megcsonkított, nagyobbrészt megszállt ország törvényhozói, az osztrák monarchia megszűnésének és az utolsó magyar király 1918. november 13-i, az államügyektől, azaz a hatalomból való visszavonulást kimondó nyilatkozatának tényével számolva, kellett, hogy rendelkezzenek alkotmányosságról, jogfolytonosságról, államformáról. Aki a kor közjogi és politikai irodalmát kezébe veszi, viták és jogi fejtegetések oldalainak tízezreit olvashatja legitimisták és szabad királyválasztók közötti közjogi küzdelmekről, további bonyodalmakat látva azáltal, hogy az alapjában legitimista *Horthy Miklós kormányzó és köre nem akarta *IV. Károly trónra ültetését, elsősorban a létező nemzetközi fenyegetéstől, az ország katonai lerohanásától tartva, ill. erre hivatkozva.

Jelentős szemléletbeli távolságot mutathat a jelenkorban írott alkotmánytörténet a két világháború közötti időszakról szólva. Pillantsunk bele az 1995-ös "Magyar Alkotmánytörténet" tankönyvbe, felkészülve a politikai érdektelenséget sugalló, ezért a korabeli közjogi művekhez képest érthetően távolságtartó előadásmódra. Mit mond az alkotmányfejlődés jellemzőiről a két világháború közötti Magyarországon?

"A forradalmakat múló betegségnek, a "Tanácsköztársaságot" pedig egyenesen "szellemi vérbaj"-nak tekintő hivatalos kortársi szemlélet, közjogi irodalom és az uralkodó politikai irányzat egyaránt a jogfolytonos történeti alkotmány járszalagjához való visszatérésben látta az alkotmányos krízis megoldását. Jogfolytonosságról szóltak a kormányzati erők vezéralakjai, a tömegbefolyáshoz jutott sajtó cikkei, s nem hallgatták el, hogy a *kontinuitás* fonalának felvételével a politikai rendszer legitimációját szolgálják. Annak az újjáépítendő struktúrának az elméleti alátámasztását kísérelték meg, amelyet egyaránt jellemeztek *keresztényi*nek és *nemzeti*nek, s amelyben a hatalomgyakorlás teoretikus sarokpontját újólag a *szentkorona-tan*ban fedezték fel.

Az *alkotmányos élet eklektikus*an megtervezett *szerkezeté*ben így azután igencsak ellentétes hatásmechanizmusok érvényesültek. Az állampolgári egyenjogúság meglétét tételező szentkorona-tan ugyanis jól megfért a végrehajtó hatalom túlsúlyának fokozódásával, az államfői jogkör tekintélyelvet követő kiszélesítésével, a parlamentarizmus visszafogott alkalmazása a választójog kismérvű, meglehetősen bonyolult módon realizált kiterjesztésével, az önkormányzatok – területiek és testületiek – racionalitást is követő újraszabályozása pedig a szabadságjogok egyre szigorodó törvényi-rendeleti szabályozásával és gyakorlatával.

A demokratikus átalakulás hónapjait, a bolsevik megoldási kísérlet viharait túlélő, majd erőre kapó politikai erők, az államhatalmat újrateremtő, s parancsnoki pozícióit birtokba vevő csoportok – korábbi és későbbi jelentősebb nézeteltéréseik ellenére – álláspontjaik teljes azonosságát regisztrálhatták a *forradalmak*nak mint alkotmányfejlesztő módszernek *kategorikus elutasításáb*an, kárhoztatásában, s ebből is fakadóan a történeti alapon fejlődő, jogfolytonosságra alapozó magyar alkotmányosság újrateremtésének szükségességében. A jogfolytonosság egyöntetű igenlése azonban távolról sem jelentette e fogalom sematikus, azonos tartalommal megtöltő értelmezését.

A legitimista alapra helyezkedő csoportok reprezentánsai, vagyis azok, akik *IV. Károly ominózus nyilatkozatától eltekintve továbbra is a *Habsburg-ház e tagját tisztelték Magyarország királyaként, az *alaki jogfolytonosság* definíciójával, s annak érvényre juttatásával próbálkoztak. Tételezé*sük szerint a királyságban megtestesülő nemzeti akaratképzés változatlansága a megkoronázott király és az 1918 novemberéig működő kétkamarás országgyűlés újbóli együtt létezését, együtt munkálkodását követelte. “A jogszabályok alkotása, változtatása és eltörlése csupán az alkotmány értelmében erre hivatott tényezők által eszközölhető” – szögezte le a közjogi irodalom egyik jeles művelője, *Molnár Kálmán. A fenti, lakonikusan idézett, álláspont “az ország további sorsáról” történő döntés jogát tehát a király és a hajdanvolt törvényhozás két házának jogkörébe utalta.

A belpolitikai változások fő irányát meghatározó politikai körök, a szabad királyválasztás elvének harcos hívei azonban a jogfolytonosságnak merőben más fogalmát adták. Az általuk, s a támogatásukra siető közjogtudósi gárda által képviselt tan szerint ugyanis megszűnvén Magyarországon a nemzeti főhatalom szerveinek működése, az alkotmányos alapkérdésekről a nemzet maga vált jogosítottá dönteni. “A jogfolytonosság az az állapot, amely állapotban csakis a törvényben gyökerező erők és hatalmi tényezők vannak hivatva, és képesek arra, hogy valóban törvényt alkossanak, az az állapot, melyben csakis alkotmányunkban körülírt tényezők hoznak törvényt, és nem ezen kívül álló tényezők” – fejtette ki az *anyagi jogfolytonosság* teóriáját a korszak meghatározó politikusa, **Bethlen István*.

Az európai nagypolitika történései és a hazai erőviszonyok egyaránt a *szabad királyválasztók* állásait erősítették, s a számukra kedvező atmoszférát ki is használták “az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom ideiglenes rendezéséről” szóló 1920. évi 1. törvénycikkben.”

Majd a következő cím olvasható a tankönyvben:

“**A szentkorona-eszme reneszánsza az alkotmányozás folyamatában**”

Így folytatja:

“Bármilyen markáns különbségek jelentkeztek is a forradalmak után újraépítkező politikai elit egyes, élesen elkülönülő csoportjai között az alkotmányos “hogyan tovább” alapkérdéseiben, a politikai megosztottság mégsem okozott drámai fordulatokat. Számos alapkérdésben ugyanis sikerült közös nevezőre jutniuk. Azonosan ítélték meg ugyanis a forradalmak okozta károkat, s később a trianoni békediktátumot, s teljes volt a nézetazonosság a monarchikus államforma igenlésében is. A királyság intézményét azonban nem csupán a tradíció erejével magyarázták s védelmezték, de Werbőczyig visszavezetett szentkorona-eszmében találták fel az újra építkező rendszer régi-új formájának ideológiai megalapozását. “A legnagyobb nemzeti szerencsétlenségre spekulázó hazardőrők” korona elleni koncentrált rohamát kárhoztatva a húszmilliós magyar állam egységének megtestesítőjét a szent koronában lelték fel. S a szent korona tana a királyság, a monarchikus államforma restaurációját hozta magával. S történt ez annak ellenére, hogy az 1919 utáni magyar törvényhozás majoritásának véleménye szerint a királyi hatalom gyakorlása megszűnt, s a pragmatica sanctio majd kétévszázados uralmának végére is pont került, ám a “*nemzet főhatalmának perszonifikációját*” változatlanul a szent koronához kötötték.

A szentkorona-eszme tézisének továbbfejlesztése s közmeggyőződéssé tétele, az alkotmányjogi célok követésén túl, konkrét és nagyon is kézzelfogható politikai eredményekre vezetett.”[290 – 220-221.]

A jogfolytonosság követelményének, a történelmi alkotmányoz való visszatérésnek a kérdésében nincsen nézeteltérés a kor szereplő között. Annál inkább annak értelmezésében.

Molnár Kálmán szigorúan a Deáktól már idézett alaki jogfolytonosságot hajlandó elfogadni azzal, hogy az államforma kérdését aláveti az elvnek, azaz annak szigorú megtartásával államforma-változtatást is lehetségesnek tart, elméleti-logikai alapon:

“Minden állam alkotmányában – legyen az évszázadok gyakorlatában kialakult történelmi alkotmány, avagy a multra való tekintet nélkül egyszerre készített kartaalkotmány, – szükségképpen vannak rendelkezések arra vonatkozólag, hogy az alkotmány változtatásának, az

alkotmányjogi reformoknak mi az előírt jogi rendje. Azt az alkotmányjogi sarkigazságot, hogy a *jogfejlődésnek az alkotmányjog előírások által megjelölt módon, az alkotmány által erre felhatalmazott szervek útján kell végbemennie, – ezt az alkotmányjogi alapelvet nevezzük jogfolytonosságnak*.

Az annyira elterjedt félreértések és félremagyarázások elkerülése céljából két irányban szeretném a jogfolytonosság fogalmát megvilágítani.

A jogfolytonosság nem csupán *magyar* alkotmányjogi alapelv, hanem *általában* alkotmányjogi alapelv. Minden állam törvényei előírják az alkotmányfejlesztés módját és szerveit, vagyis jogi rendjét, mert amely államban ez a kérdés rendezetlenül maradna, ott anarchia lépne a jogi rend helyébe. Az állam ambiciózus vezérjelöltek erőmérközéseinek szinterévé válnék, ahol: aki bírja, az marja! A jogfolytonosság követelménye tehát általános jogdogmatikai alapelv, az alkotmányjogi gondolkozásnak mellőzhetetlen előfeltétele.

Hogy magyar közjogunk a jogfolytonosság fogalmát jogdogmatikai alapelvből erősen hangsúlyozott jogtétellé léptette elő, vagy ha úgy tetszik: fokozta le, ennek az oka az Ausztriával való jogi kapcsolatunkban, osztrák területen székelt s osztrák államjogi behatásoknak erősen kitett uralkodóink gyakori alkotmánysértéseiben keresendő. *Azért hangsúlyozza annyira *Deák Ferenc a jogfolytonosság elvét, hogy lehetetlenné tegye az állam alkotmányának egyoldalú fejedelmi akarattal való megváltoztatását, – hogy minden reformot a koronás királyból és a törvényes országgyűlésből álló szuverén törvényhozó szerv akaratához kösse, s a törvényhozó szerv mindkét tényezőjének egyenrangúságában és egyformán mellőzhetetlenségében a magyar állam függetlenségének biztosítékát találja, s idegen érdekek szolgálatára való felhasználását lehetetlenné tegye.* A jogfolytonosság elve tehát ennyiben nálunk fontosabb volt, mint olyan államokban, ahol az uralkodót egyik államának szempontjai és törekvései másik államának kárára nem befolyásolhatták. Amíg a **jogfolytonosság** másutt csak jogdogmatikai alapelv, addig nálunk **az állami függetlenség** és öncélúság legszilárdabb biztosítékává is lett.

Másirányú félreértésekkel szemben pedig azt kell hangsúlyoznom, hogy a *jogfolytonosság fogalma merően alaki ismérveket ölel fel,* a jogfejlődés *tartalmi* elemei a jogfolytonosság szempontjából közömbösek. Vagyis az alkotmányszerű törvényhozásnak nincsenek olyan jogi korlátai, amelyek a tervezett reform tartalmát illetőleg megkötnék a kezét. A leggyökeresebb változások is megfelelnek a jogfolytonosság követelményének, ha az alkotmányszerű törvényhozószerv az alkotmányjogban előírt módon teszi azokat törvényekké. Így az 1848-i egészen mélyreható reformok, amelyek állami, társadalmi és gazdasági rendünket gyökerestül alakították át, az alkotmányszerű szervek alkotmányszerű közreműködésével jöttek létre, s ezért kétségkívül megfelelnek a* jogfolytonosság követelményének.

A jogfolytonosság fogalma tehát éppen **nem azonos a legitimitás, vagy a restauráció fogalmával**, amivel a közjogi tudatlanság összekapcsolta.

Az alkotmányszerű szervek akár az államformát is megváltoztathatják, a jogfolytonosság legkisebb s*érelme nélkül. Minden bármilyen nagyjelentőségű reform a szuverén szerv szempontjából egyszerűen célszerűségi, azaz politi*kai kérdés, amelynek a jogfolytonosság formai forgalmához nincs köze.”[321/a – 3-4.]

*_Egyed István_, a kor kiváló, a kormánypárti _szabad királyválasztó_ törekvésekhez közelálló közjogásza hangsúlyozza az _anyagi jogfolytonosság_ követelményét, azaz a törvények tartalmának jelentőségét jogfolytonossági szempontból.

“Az alkotmányhoz való hűség biztosítja az alkotmány folytonosságát, azaz a _jogfolytonosságot_. Ez azt jelenti, hogy az alkotmány módosítására csak törvényes, azaz alkotmányos eszközökkel szabad törekedni. Tehát mindenkinek a jelenlegi alkotmány alapján kell állani mindaddig, amíg annak módosítása törvényes úton meg nem történt. Forradalmi eszközök igénybevétele épúgy veszélyes, mint puccs-szerű kísérlet. Ilyenek csak akadályozhatják az alkotmány érvényesülését, de meg nem szüntethetik érvényét. A jogfolytonosságot előbb helyre kell állítani és a jogfejlődést ott kell folytatni, ahol az annak idején megszakadt. Így 1867-ben sikerült az uralkodó hosszas ellenállásával szemben kivívni az 1848-as alapra való helyezkedést.

A jogfolytonosság azonban nemcsak alaki, hanem anyagi fogalom is. _Nem elég az, hogy a reformok a forradalmi út mellőzésével, azaz a törvényes keretek közt jöjjenek létre, hanem a reformoknak a meglévő intézményekben kell gyökerezniök, az alkotmányfejlődés irányával számolniok, alkotmányos berendezésünk összhangját fenntartaniok. A magyar nemzetben rendkívül nagy ragaszkodás van ősi intézményeihez:_ a királysághoz, az országgyűlési rendszerhez, a megyei önkormányzathoz. Sokszor térünk vissza már elhagyott gondolathoz: így a vármegyék megszűnt követküldési jogát a főrendiház újjászervezésénél értékesítettük, a felsőház ősi egyenrangúságát legújabban állítottuk vissza, a nádori intézmény felújításának kérdése pedig a politikai és tudományos irodalomban állandóan visszatér. Az államfői hatalom gyakorlásának jelenlegi szabályozásánál i*s Hunyadi János kormányzósága szolgált mintául.

Vajjon nem lehetünk-e boldogok, hogy alkotmánytörténelmünk a legnehezebb helyzetekben is biztos útmutatást tud adni. Ez a történelmi szellem a legbiztosabb vezér, a múlt megtagadása pedig a legbiztosabb jele a hanyatlásnak.” [134 – 248-250.]

*_Bölöny József_ hasonló nézeten van a jogfolytonosság kérdésében, mint *Molnár Kálmán, de kénytelen engedményt tenni a tartalmi kérdések, azaz az anyagi jogfolytonosság irányában.

“Az erőszakos vagy erőltetett alkotmányváltoztatások alkotmányválsághoz vezetnek és ezen keresztül az államhatalmat gyakorló szerveknek a

tekintélyét ássák alá. Többnyire egyébként is súlyos időkben vonják el ílymódon önmaguk alól a szilárd alapot és helyezik úgyszólván légüres térbe az államhatalmat. *Minden alkotmányváltoztatásnak elengedhetetlen előfeltétele* tehát*, hogy korszerű természetes fejlődést tükrözzön vissza, de* legalább ennyire *elengedhetetlen kelléke az is, hogy ez a változtatás az állam akaratának kifejezésére az alkotmány szerint feljogosított szervek által alkotmányos alakban történjék.*"[88 - 18.]

A legitimisták véleménye azért is korlátozódott az alaki jogfolytonosság védelmére és hangoztatására, mert ahhoz törvényes királyra és törvényes kétkamarás országgyűlésre van szükség. Ha pedig a törvényes király visszakapja közjogi szerepét és hatáskörét, akkor újra kezdődhet a legitim törvényalkotás. Legitimista állásponton volt **Timon Ákos* és csoportja is.

A szabad királyválasztók vitatták IV. Károly trónigényét azért, mert az örökös tartományok és Magyarország együttes birtoklása a birodalom szétesésével és az osztrák köztársaság létrejöttével megszűnt. Így a Habsburg család elvesztette a Pragmatica Sanctióban szavatolt öröklési jogát, mert az együttbirtoklást előíró Pragmatica Sanctio hatályát vesztette a birodalom megszűnésével. A királyválasztás hatalma ezzel visszaszállt a nemzetre.

A trónbetöltéssel kapcsolatos vitákat, lehetőségeket, közhangulati adalékokat és nemzetpolitikai szempontokat jól mutatja meg *Szabó Dezső 1937-ben kelt tanulmánya "A magyar trón problémája és Ausztria" címen.[384] A szerző megoldandó, elodázhatatlan feladatnak tartja a trón betöltését, megjegyezve, hogy "egészen másféle államforma és megoldás volna minden szellemi elgondolása és emberi vonzalma szerint való." Ugyanakkor ezt időszerűtlennek és halálos veszélyt hordozónak tartja. Így, mintegy a kor lehetőségeinek és követelményeinek talaján maradva megállapítja:

"Ha van probléma melynek vizsgálatánál vissza kell szorítani minden szenvedélyt: úgy ez az a probléma. Visszaszorítani az *ént* minden elgyökerezett vonzalmával vagy gyűlöletével, minden *pro* vagy *contra* mániájával, minden rögzött gondolataival és jövőbe nyúló zsákmányszimataival. A feladat ez és csak is ez lehet: *Úgy tölteni be a magyar trónt úgy alkotni meg az új magyar királyságot, hogy ez az intézmény az egyetemes magyarság életérdekeinek, fejlődésének, védelmének a legszélesebb egységet, a legtöbb biztonságot jelentő legfőbb megszervezése legyen. A legelőnyösebb és legtöbb védelmet adó kapcsolatokat jelentse kifelé, a többi európai államokkal szemben, a legegyetemesebb egységet s a nemzeti munka tömegeinek legegyetemesebb bevonását a történelem-építésébe befelé: a nemzet bel-életében.*

Azt hiszem: a probléma ilyen vonalú megállapítása ellen becsületes elme nem tehet semmi kifogást. *Mert csak és csupáncsak ez lehet a probléma tartalma: a nagy történelmi közösség, az időtlen időktől jövőben épülő magyarság életérdekei, fejlődési lehetőségei, életvédelme. Minden más*

szempont bevitele e probléma vizsgálatába: eltiprandó történelmi bűn és emberi gazság. Egy történelmi közösséggel: egy nemzettel, egy fajjal szemben semmilyen egyénnek, családnak, intézménynek, vagy osztálynak nem lehetnek semmiféle jogai s minden ilyennek felemlegetése cégéresen kómikus csalás. Királyság és Egyház, alkotmány és osztály, törvény, hagyományok: mind a történelmi közösség orgánikus életformái, fejlődési szervei, életbiztosításai. Mihelyt valamelyik elveszti ezt az értelmét, történelmi funkcióját s mint elavult, vagy történelmi gátlássá romlott tényező csak hátrányára van a közösségnek: megsemmisítendő. Mert minden felségjog, minden jog mögött egyetlenegy örök, transcendes felségjog van: a nemzeti munka egyetemének felségjoga: életérdeke, fejlődési lehetősége, életbiztonsága. A Dei gratia-féle mókák ma már a múlt enyhe csiklandásai közé tartoznak.”

A magyar trón kérdésének ötféle megoldási formáját vonultatja fel:

1. Nemzeti királyság magyar vérű királlyal szabad választójogon.

2. Habsburg-reatauráció illégitim (legitimista) alapon vagy szabad választó jogon: Magyarország különségének, önállóságának teljes megtartásával.

3. Habsburg-restauráció personális únióval vagy még szorosabb kapcsolatban Ausztriával.

4. Personális únió valamelyik szomszéd királysággal (Jugoszlávia, Románia).

5. Önálló nemzeti királyság valamelyik nyugati dinásztia családjából választott királlyal.

Azért tesz egyenlőségjelet a legitimista és az “illégitim” megjelölés közé, mert azzal is jelzi a Habsburg restauráció alkotmányos voltának szerinte lehetetlenségét. Sorra veszi a megoldási lehetőségeket a felsorolás sorrendjében.

A nemzeti királyság magyar vérű királlyal szerinte lehetetlen:

“Mi az ég kétágú csodáját jelent egy *magyarvérű* király? Honnan, melyik ős turáni-szumír csodából kaparjuk elő? A taszilókrácia valamelyik tagját emeljük Szent István trónjára? Milyen előnyös kapcsolatokat, várható védelmet jelentene ez kifelé? Milyen termékeny egységet jelentene befelé? El lehet-é képzelni, hogy az arisztokrácia többi tagjai kórusba gyakorolt alázattal elfogadnák örökös legfőbb tekintélynek, szentnek és sérthetetlennek ezt a szerencsés kollegájukat? És a magas klérus? És a magas katonai méltóságok? És a magas bürokrácia? És a zsidó kápitalizmus? És a különböző habsburgi pártok? A folytonos megvesztegetések és pumpolások, puccsok és árulások anarchikus kavargása lenne az ország élete. És mikor az új király az utolsó paraszt utolsó ingét is rávesztegetné királysága megtartására: az összecsapó

hullámok elsepernék nemcsak trónját, hanem a magyarság minden életbiztosítékát is.”

“Egy másik megoldás a szumír-parszi önképzőkör zsenge tájékáról kínálkozik: Válasszunk ki egy fajmagyar parasztgyermeket és azt neveljük fel királynak. Gyönyörű! És aztán tojáshéjba keveredünk.

Végül: némelyek úgy akarják mégis turánice megoldani a kérdést, hogy a *Habsburg-ház valamelyik ágát nevezzük ki *árpádházi* rokonnak némi ódon okmányban megbújó hajdankori házasság révén. Hát ez móka. Ez vicc, mintha ma badacsonyi bornak neveznők a világtengert. Azért: mert nyolcszáz évvel ezelőtt egy macskanyöszörgős parasztlegény ettől a bortól köpött hosszút a sümegi sárállásba.”

A legitimista változatról így szól:

“A második megoldási mód: a *Habsburg-dinasztia, illetőleg Ottó rájuttatása a magyar trónra. Azzal az esküben és törvényben biztosított feltétellel: hogy az örökös ág örökre lemond a régi Monárchia minden más trónigényéről s csak a teljesen különálló és független Magyarország királyságát tartja meg.”

“Egy becsületes szerződésben mindkét fél ad és mindkét fél kap. A Pragmatica Sanctio lényegtartalma az: *hogy a magyar nemzet vállalja az akkori területekkel és akkori hatalmi eszközökkel rendelkező ausztriai Ház örökös királyságát: mert a Habsburg-dinasztia akkori területeiben és hatalmi lehetőségeiben biztosítva látja a jövőre nézve a magyarság állandó védelmét. Természetes: amint az akkori területek és hatalmi lehetőségek elvesztek a *Habsburg-ház számára: a magyarságnak is megszűnt minden kötelezettsége e családdal szemben.”*

“Tegyük fel, hogy valakinek igen nagy kiterjedésű földjei vannak, szomszédjának pedig rendkívül nagy állatállománya van. Szerződést kötnek: a szomszéd minden évben áthajtja bizonyos időre trágyázásra állatait ezekre a területekre. Ezeknek birtokosa pedig minden évben az összes területek termésének bizonyos hányadát adja a szomszédnak.”

“Mármost: tegyük fel, hogy a szomszéd eladja állatait, vagy pedig ezek valami kólikában elpusztulnak. De a szomszéd azért továbbra is követeli az évi terméshányadot. Akkor: ez egy tipikusan *legitimista* szomszéd lesz. Csak bíróságot nem fog kapni, mely követelését megítélje. Nem, még akkor sem: ha a szerződés hiányosan vagy tökéletlenül van megfogalmazva.

Az sem kevésbé rokkant érve az illegitimistáknak: hogy amint “*Szent István koronája”* újból megérinti a Habsburg homlokot: az elszakított részek románjai, tó*tjai, németjei, horvátjai, szlovénjai, szerbei saját áramvonalas sebességgel fognak visszarohanni Magyarországgá. Csak is a faji öntudatában megtarolt, a természet alaptörvényeitől elbódított

népben lehet ilyen gyermekded maszlagolásokkal boldogulni. Végzetes vakság volna, ha mi, ami megrontott faji öntudatunkkal úgy látnók a dolgot, hogy az eltépett részek idegen nemzetiségeinek odasodródása a testvérfajú impériumokhoz: csupán **az erőszak ténye és nem a vér természettörvényi parancsa volt**. *És ezt akkor lehet elhitetni velünk: mikor a minden emberi és természeti törvény szerint magyar Dunántúl, melyet ellenségeink is nekünk hagytak: szemünk s az államhatalom minden szeme előtt fokról-fokra sikkasztatik át német földdé!* Tudom, hogy a volt Monárchia minden államában vannak agg főtisztek, ódon bürokraták, virgoncabb kalandorok és rozoga Rubidók, akik szeretnék megint egybepuccsolni a természetellenes és bűnös osztrák-magyar gazdálkodást. De ezeket a hulladékelemeket összetéveszteni az illető népek történelmi akaratával? a legvégzetesebb ostobaság volna.”

“A magyar magyarság nagy tömegeiben egyáltalán semmiféle gyökerek nem szálasodtak a Habsburg dinasztia felé. A magyar múltnak az a része, melyet a Habsburg uralom határozott meg, igazán sok mindenre volt alkalmas: gyógyulhatatlan sebek ejtésére, a magyar faj fejlődési lehetőségeinek megfojtására, a magyar lélek eltaposására stb., de nem ilyen gyökerek kifejlésére. Hiszen ezek igazán beteg, masochista gyökerek volnának. Ennyire halálraítéltak pedig mégsem vagyunk.”

“Mi lenne, ha a magyar vér, a magyar jövő biztonsága lenne a hadi bázisa a habsburgi visszaszerző vágynak? Joggal magunkra vonnák a függetlenségüket féltő népek gyűlöletét és bűnbak lennénk egész Európa szemében. Vajjon nincs megokolva azoknak aggodalma: akik a régi dinasztia visszatérésében befelé és kifelé egyaránt súlyos veszélyt látnak? Befelé: a régi bűnök visszatérését, a magyarság folytonos kiszorulását az élet minden lehetőségéből, a munka tömegeinek védtelenségét, kilátástalan*ságát. Kifelé: a népek gyűlöletét a magyarság ellen olyan ügyért, mely éppen a magyarság a legkevésbé érdeke. Folytonos háborús veszélyt. Olyan háborúért, melyben a magyarság azért fizetne vérével: ami halált jelent rá.”

A *Habsburg-ház visszaültetéséről perszonális unióban, vagy még sorosabb kapcsolatban Ausztriával így elmélkedik:

“Ezelőtt két-három évvel egy reggeli napilapban, mely *Mag*yarországnak* nevezi magát, egy vezércikk jelent meg, mely alá a *Pethő Sándor név volt inflagrantizálva. Ebben a nyomtatásban a szerző, ki, mint a magyar történelem tanára, hosszú éveken át tanította az ifjúságnak a *magyarság államalkotó képességét*: a gúny legjutányosabb, másodkézből kapható eszközeivel rontott a függe*tlen, önálló Magyarország eszméjének, melyet hóbortos Don Quijoték girhes, göthös, életre képtelen Rossinantéjának nevezett. Minden más országban, ha nem más elem: az ifjúság örökre némává hűsítette volna az újságíró szellemességét. De nálunk a turullá tollazott svábbogár szárnya alá húzódó ifjúságtól nyugodtan bele lehet rúgni a magyarság legszentebb, legtragikusabb életkérdéseibe. Azután a

szerző kifejti, hogy a magyarság számára egyetlen lélegzésre alkalmas okszigén van: újból egyesülni Ausztriával a Habsburg Ház áldása alatt.”

“A magyarságnak abból, ha közös dinasztia alatt egyesül újból valamilyen formában Ausztriával: semmi előnye, haszna nem lehet. A magyarságra bármily formájú egyesülésből Ausztriával csak kár és veszély háruhat.

Mert:

1. Az így közös sorsba kényszerült kettős birodalom külpolitikájában természetesen a dinasztia érdekei volnának döntő irányításúak. A dinasztia hatalmi érdekeiért a magyarság életérdekei háttérbe szorulnának, vagy súlyos sérelmeket is szenvednének. Magyarország, a magyarság külpolitikai szempontból megint senki és semmi volna Európa szemében.

2. De azért a dinasztia hatalmi politikájának s az egész nem a mi érdekeink szempontjából irányított külpolitikának minden kockázatát a magyar vér, a magyar jövő, a magyar föld viselné. Ausztria legfennebb új zsákmányadagot kapna a “*szövetséges” “testvérország”* testéből.

3. A gazdasági viszonyokban és az elkerülhetetlen közös költségek viselésében megint megkezdődnék az áldatlan küzdelem, melyben Ausztria a saját fajú dinasztiával megint előnyben részesülne.

4. A magyar néphadsereg nem fejlődhetnék a magyar lélek, magyar kultúra, magyar nyelv, magyar demokrácia és magyar szolidáritás olyan legegyetemesebb, leghatalmasabb szervévé, mint a független Magyarországban.

5. Az Egyházban, a bürokráciában, a hadseregben, de más tereken is, a németség továbbra is döntő előnyben részesülne a magyarság fölött: *Magyarországon.*

6. A sok apróbb-nagyobb sérelem miatt egy új meddő kakasviadal fejlődne ki a két ország között. Az ebben a viadalban való hősi részvétel olyan politikai konjunktúrává lenne, hogy elvonná az ország politikai erőit a magyarság legfontosabb szociális, gazdasági, kulturális problémáitól.

7. Mivel az ilyen uniós helyzetben a dinasztiának még több szüksége volna az uralkodó osztályok engedékenységére és támogatására: a magyar munka kizsákmánylása még korlátlanabb lenne, mint eddig. A magyar munka milliós tömegei, eltiltva a szervezkedéstől, a munka egyetemes védelme s a szükséges föld nélkül nyomorlázukban gyönyörködhetnének egy új közjogi kakasviadalban.

8. A Németországhoz sodró nehézkedés az osztrák németség jelentékeny részében: nem napi divat, nem múló konjunktúra, hanem: természeti erő. Ezzel a természeti erővel a dinasztia halálos ellentétben állana. Hasonló természeti erőkkel állana szemben a Habsburg Ház, ha bármily formában

visszaszerző politikát folytatna a régi osztrák birodalom országai ellen. E természeti erők elfojtására, megtörésére mi volnánk a történelmi poroszlók. Kívánjuk ezt a dicsőséges szerepet? Biztosítékot jelent ez a szerep a magyar jövő védelmének, szabad egyéni fejlődésének?

9. Elvesztené Magyarország az önállóság minden nagylehetőségű, semmivel meg nem fizethető előnyét. Erről külön fejezetben lesz szó.

10. Ez uniós kísérlet Németországot könnyen olyan politikára vezethetné ellenséges szomszédainkkal, hogy: ha bekövetkező események kavargásában győzelemre zökkenne: nemcsak Ausztriát nyelné el, hanem végleg megosztozkodnék Magyarországon ezekkel az országokkal.

Tehát: *egy új Ausztria-Magyarországból a magyarságra csak kár, sorvadás, tragédia, halál következhetik.”*

A Romániával vagy Jugoszláviával elképzelhető perszonális únióról, mint negyedik megoldási változatról talán még nagyobb kétellyel szól:

“Ezek után röviden intézhetjük el a negyedik megoldási formát: personális únió Romániával vagy Jugoszláviával.

E tervezgetések mögött két inkább gyermekded remény bújik meg:

1. Hogy a velünk urlakodójában egyesült ország széles arányú autonómiát fog adni a Magyarországból uralma alá jutott résznek. Ebben az autonómiában aztán a magyarság úgy megerősödik, hogy egy szép reggel önmagától visszabumerángol hozzánk.

2. Hogy az uralkodójában velünk egyesült ország segíteni fog nekünk visszaszerezni zsákmánykollegáitól az elvett részeket.

Sajátságos a magyar társadalom (ha van ilyen) politikai gondolkodása. Hogy ezer éven át idegen életformákba, természetellens viszonyokba voltunk torzítva: *állandóan csak természetellenes: a természet törvényei, legmélyebb erői ellen törő megoldásokat tudunk elképzelni.* Amint belpolitikánkban sorsunk intézését, a nemzeti biztonság, fejlődés és vagyon őrhelyeit idegeneknek vagy renegátoknak osztottuk el, azzal a természettörvényileg hülye diplomáciával, hogy asszimilálunk: *külpolitikai látásunk alapja is az a hit: hogy a körüllevő népek és fajok faji öntudata, természetes szolidáritása a mi szép szemünkért olyan állapotra rothad, mint a miénk.* Így hiszik még ma is sokan, hogy a horvátok a mi hősi visszaszerzésünkben fognak mellettünk fringiát ragadni a szerbek ellen, hogy a tótok a mi megfájdult fogunk számára meg fogják rágni a cseheket és már hallottam olyan beszédet is, melyben az erdélyi románok a magyar himnusz éneklésével rontottak a regáti románok ellen. *Mikor fogjuk belátni, hogy a magyarságra biztosított fejlődést és jövőt jelentő viszonyt e népekkel nem a természeti erők kijátszásával vagy azok ellen folytatott*

harccal: hanem az erők közös érdekbe rendezésével termtjük meg? Vagy az a magyarság jövő biztonsága, ha folyton váltakozó vérbosszú agyarkodásává tesszük Keleteurópát?”

“Különben: ez a román vagy jugoszláv únió hasonló bajokkal volna gazdag, mint az egyesülés Ausztriával. Az *autonóm* területen, ha egyáltalán volna ilyen, a fajok érvényesülése elsősorban a dinasztia hajlamától függne. És bármily irányban nyilatkozna ez a hajlam: állandó áldatlan harcokra adna alkalmat. A gazdasági viszonyok rendezésé és a közös ügyek finanszírozása és személyi ellátása is hasonló veszélyekkel járnának. Aztán a két főváros használatával mindenik ország megrövidítve érezné magát. A dinasztia helyzete végtelenül nehéz lenne s a két szék között állandóan a padalattiság veszélye fenyegetné. A románok elkeseredését magyar katonákkal, a magyarokét román erőkkel kényszerülne megfékezni. A két nép gyűlölete végzetesen nőne egymás ellen a kirobbanásig stb., stb. Ilyen biztonságért adnók oda az önállóság, a függetlenség semmivel meg nem fizethető előnyeit?”

És végül az ötödik megoldásról:

“Így jutunk el az ötödik megoldáshoz: a magyarságnak valamelyik nyugaterurópai dinasztia családjából kell hozni új, független történelmi életének királyát. Talán az angol, talán az olasz királyi családból. Vagy, ha ez komoly veszélyekkel járna: valamelyik északi dinasztiából. Döntően fontos: hogy ne legyen sem német, sem szláv.

Bármilyen lesz is a megoldás, az új önálló független magyar királyság történelmi életének elengedhetetlen feltételei lesznek a következők:

1. Az új király semmiképpen sem lehet *osztály-király*, vagy *puccs-király.* Minden ilyen kísérlet minden halált megérdemel. Oda kell módosítani az alkotmányt, hogy az új királyság megteremtése nyilvánvalóan és minden csalafintaság nélkül a magyarság egyetemének ténye legyen.

2. Bármilyen lesz ez az egyetemes nemzeti döntés: minden más nézetnek azonnal el kell hallgatnia s bele kell illeszkednie az új királyság alkotó egységébe.

3. Minden alkotmányos biztosítékot meg kell teremteni, hogy a magyarság sorsa a maga életérdekei szerint teljesen független legyen az új királyság alatt a Monárchiának az érdekeitől, honnan az új királyi Házat hoztuk.

4. Az új királyság megteremtésével egyidejűleg olyan belpolitikai rendszer megalkotását, mely a nemzeti munka milliós tömegeinek egyetemét neveli a történelmi építés tényezőjévé, önsorsuk irányítóivá: állammá. Hogy az új királyság ebben a legegyetemesebb rétegben lássa minden érdekét, erejét, biztosítékát.

5. Ugyanakkor egy olyan külpolitikai folyamatot kezdeményezni, mely a béke folytonos éber vigyázásával a nagyhatalmakkal szemben: Kelet-

Európa és a Balkán államait igyekszik egy olyan védő és gazdasági szövetségbe szervezni melynek keretében mindenik állam biztosítéka lesz mindenik állam független sajátos egyéni fejlődésének. És nemcsak katonai erejében lesz biztos bármilyen veszély ellen, hanem gazdasági nyomások ellen is biztosítja ezeket az államokat.”

Végül alkalmat talál *Szabó Dezső a királyság kapcsán nemzetpolitikai nézetei felvillantására.

“Mert bármit mondanak a mai felzilált napok beteg látású, megfizetett vagy jövő zsákmányt szimatoló lelki nyomorékjai és kalandorai, bármit maszlagol osztályérdek, idegen klerikális imperiálizmus: az önállóság gazdag lehetőségeit semmilyen egyesülés nem pótolhatja. Egy egyéni arcú, alkotó képességű nép csak a maga saját külön történelmi műhelyében építheti meg a maga orgánikus erői, legmélyebb életérdekei szerint sajátos arcú kultúráját, külön történelmi katédrálisát. Csakis a magyar pszihé, a magyar nyelv, a magyar kultúra, az orgánikus magyar történelmi célok egységében épülhet meg az a Magyarország, melynek nélkülözhetetlen értelme lesz az európai népek sorában s amely legszélesebb emberi fejlődést jelenti nem csak a magyarságra, hanem a magyar történelmi munka minden munkására.

Nem lehet egészséges, nagyot alkotó szervezet az, melyben egy másik idegen szervezet életakarata is meghatározó tényező.”

“Csakis egy teljesen független, önálló nemzet egyetemében fejlődhetik ki az a történelmi megérzés, látás, ideológia, mely mint a közösség összes életösztönének eredője: a legbiztosabb kialakító, rányító ereje az egészséges politikai életnek. Csakis egy független, önálló Magyarországban, ahol a dinasztia és a nemzet érdekei azonosak, alakulhat ki az a külpolitikai hagyomány, melynek csakis a magyarság védelmi és fejlődési lehetőségei az irányítói. Csakis egy ilyen Magyarországban épülhet meg az a belpolitikai ideológia, mely az élet minden terén a nemzeti munka tömegei egyetemének az érdekeit nézi s a dinasztiával az észkényszer erejével láttatja be, hogy hatalma akkor nyugszik a legbiztosabb alapon, ha az ország belpolitikai rendszere ezt a legszélesebb réteget neveli a történelmi építés meghatározó tényezőjévé. És így nemzeti és dinasztikus érdek egyaránt, hogy anarchikus étvágyú, kényszerítő hatalmú uralkodó osztályok ne fejlődjenek ki. A modern királyságban királyság és demokrácia elválaszthatatlan érdekközösséget jelentenek.

Csakis egy önálló, független Magyarországban valósíthatja meg a magyarság az egészséges nemzetalkotás történelmi feladatát. A dinasztia, melynek minden érdekét és jövőjét csak Magyarország jelenti természetszerűen belátja, hogy csakis a magyarság erejével lehet a magyar nyelv, magyar lélek, magyar kultúra, magyar történelmi célok és életérdekek nagy egységébe hozni a nemzeti munka minden rétegét és hogy csak egy ilyen nagy egység igazi biztosítéka uralmának. A nemzetalkotás e termékeny munkájában a magyar faj szükségszerűen

visszaszerzi magának mindazt az anyagi és szellemi tényezőt, mely múltja, történelmi munkája s száma után megilleti. A kulturális építés és szociális igazságtétel ez egyetemes nemzeti politikájában a sunyi, ádáz faji politikák megszünnek s az ország egységes műhelye lesz egy sajátos arcú nagy történelmi alkotásnak.

Aki járt Franciaországban, Angliában: az tudja, mit jelent egy önálló független ország nemzeti királysága. A dinasztia, melynek csak egy országa, egy fővárosa van: egész életét itt tölti. A főváros, a főváros vidéke, a vidék egyes pontjai a királyi hatalom, a királyi bőség ösztönös alkotásaiban kapják a szépség, az egészség, a kenyérkereset jótéteményeit. Azután az udvartartás, a magyar nyelv, magyar lélek, magyar kultúra, művészet és irodalom és magyar ipar messziható szétsugároztatója lehet kifelé és befelé. Mennyi életlehetőséget jelent ez s a magyar fejlődés és egység milyen gazdagságát. Ha szabad közönségesen mondani meg a lényeget: ha már királyságunk van, legyen hasznunk belőle. Ez pedig csak egy független önálló királyságból lehet. Az ausztriai közösség alatt hordtuk a királyság minden terhét, minden előnye nélkül.

És hiában: a magyarság csa akkor lesz külön számos tényező a világ szemében: ha függetelenül, önállóan építi meg a maga történelmi életét. Köztudomású, hogy egészen az összeomlásig az egész külföld tudatában mint Ausztria szerepeltünk, egy kissé egzotikus szeglete a habsburgi birodalomnak. A magyar lélek, magyar sors, magyar szenvedés és életakarat számára nem voltak szavak a világ szótárában.”

“Bár tántorogva, megmarcangolva, vérzőn, de mégis önállóak vagyunk: többet tudott meg rólunk a világ, az érdeklődés, a megismerni akarás több mozdulatával fordult felénk, mint az utolsó négyszáz év alatt. Csak a határozott vonalú, egylelkű, önálló egyéniség ember a világ szemében és a világnak igaza van. Csak az önálló, független Magyarország élet a magyarság számára, minden mutyi-monárchia halált jelent neki. *Van olyan érdek, amiért egy történelmi közösségnek érdemes odaadni az életét?”*

“Az új királyság megszüntetné a mindenféle király-csinálók, királyi-vigécek, király-szimatosok kisded játékait és sunyi izgatásait. De megszüntetné a diktatúra-lunátikusok, a bolondnál bolondabb politikai szekták s a nagypipájú, de kevésdohányú (és ez a dohány is rossz német bagó) “vezérek” vakondtúrásait és beteg ártásait. Megszüntetné a szörnyű német propaganda hódítását Csonka-Magyarország nyugati Erdélyében: Dunántúlon. Hiszen már akadnak gazemberek, akik azt a halálos, gyilkos maszlagot terjesztik, hogy a magyarságnak legbiztosabb helye volna a német birodalom kebelében. Hát ez igazán biztos volna és elénekelhetnők: Odabenn már nem fáj semmi. Különben ez a tétel már kifakadt egy német politikus gőgjéből egy magyar-német kereskedelmi tárgyaláson:

– A magyarságnak bele kell nyugodnia, hogy csak egy nyelv-sziget lesz a nagy Németbirodalomban. – Az új királyság acél egységében

megszervezett Magyarország bevehetetlen vár lesz minden német kísérlet számára.”

Ezekkel a szabad királyválasztó és egyúttal nemzetépítő gondolatokkal lehetett vitatkozni. Nem túlzottan borúlátó-e ez a vélemény a térség kis népei együttműködésének lehetőségeit illetően, vagy a közép-európai államszövetség sok tanulmányban taglalt lehetőségeit tekintve? Bizonyára igen.

A történelem sajnos nem cáfolta meg borúlátását.

A szabad királyválasztás gondolata, politikai érv rendszere, – a minden hatalom a nemzettől ered – alaptételére épülő közjogi felfogás törvényekben öltött testet.

“Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről” szóló 1920. I. törvénycikk előadója, **Turi Béla* prelátuskanonok, ismert közjogi író hasonló érvekkel lépett fel, mint a közjogász *Kmety Károly vagy *Pollner Ödön és más szabad királyválasztók, akik többségben voltak az akkori politikában és társadalomban, s főleg a középrétegek soraiból kerültek ki, szemben a nagybirtok és a felsőpapság szűkebb körére és támogatóikra, valamint bizonyos középbirtokos, főleg dunántúli körökre támaszkodó királypártiakkal.

Turi Béla elvetette a legitimisták állítását, miszerint csak a formai jogfolytonosság, azaz a király hivatalbahelyezése és a forradalmi jog között lehetne választani. Rámutatott: alkotmányunk legfőbb elve a főhatalom megosztottsága a király és az országgyűlés között. *Minden hatalom a nemzettől ered, amint azt *Werbőczy is leírta, mint az ősi alkotmány tételét. Ez a Szent Korona jogelméletének alapja.*

“A szent korona tana szerint a szent koronában, amely forrása és átszármaztatója minden hatalomnak, ebben a szent koronában a nemzet él. A korona a nemzetnek eleven megtestesítője… A szent korona annak a közhatalomnak a kifejezője, amely a nemzetben bírja gyökerét és a királyra, a királyi hatalomra is csak a korona útján, a koronázás által a nemzettől ruháztatik át. Az, hogy a szent korona a közhatalomnak az átruházója és minden közhatalomnak a birtokosa, az onnan van, mert a koronához tartozik az államnak az egész népe, mint szoktuk mondani, a szent korona minden tagja. És ha a szent korona jogelmélete szerint is a szent korona magában egyesíti az államhatalom összes alkatelemeit, akkor csak világos, hogy ha ezeknek az alkatelemeknek, tényezőknek, közjogi szerveknek működése megszűnik, akkor a nemzet joga az, hogy ennek pótlásáról gondoskodjék.” “Mikor a nemzetnek minden tagja, tagja a szent koronának, aki a közhatalomban akár közvetve, akár közvetlenül valamiképpen részt vesz, akkor világos, hogy ősi alkotmányunk szellemében jártunk el, amikor a nemzet egyeteméhez fordultunk.”

“Magyarországon az alkotmány élő »organizmus«, a nemzetgyűlés összeülése által éppen az alkotmányos élet folytonossága állt helyre.”

»A nemzetgyűlés – mint mondta – a szent koronában élő jogán akar intézkedni, a szent koronában foglalt államfői hatalom gyakorlásáról akar gondoskodni.«

*Ruppert Rezső a Földműves Párt részéről egyetértéséről biztosította a törvényjavaslat előterjesztőit: »Ez a javaslat deklarálja a nemzetnek azt a függetlenségét, amit 1879-ben az ő tragikus bukásával fel kellett adnia.« 1867 után a nemzet »elnemzetietlenedett, keresztény erkölcsei megfogyatkoztak, és ennek eredményeként következett be 1918. október 31. és 1919. március 21. is. Ruppert Rezső szerint azonban az előterjesztett javaslat segítségével folytathatjuk ezeréves alkotmányos életünket. Ezt a folyamatosságot a szentkorona-eszméhez történő visszatérés biztosítja.« A Szent korona nem egyszerűen képviselője a nemzet főhatalmának az állam főhatalmának, hanem valóságos perszonifikációja, sőt megtestesülése. Hogy analógiát hozzak fel, a mi szent koronánk hasonló a szent ostyához, amelyben *Krisztusnak a teste és a vére valósággal jelen van, pedig hiszen csak egy pici fehér pehelyről van szó.”[216 – 449.]

A jogfolytonosság helyreállítása és az államforma (királyság) kérdésében nem, csak a trónbetöltés ügyében vitázó nemzetgyűlés elfogadta az említett 1920. évi I. törvénycikket.

Ennek körülményeit elemzően, jól ismerteti **Kocsis István*.

“Milyen törvényes alapon hívták össze 1920-ban a nemzetgyűlést?

Alkotmányunk alapelveinek megfelelően az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta alakult ideiglenes kormányok a nemzethez fordultak, hogy a nőkre is kierjedő általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójog alapján válassza meg az akaratának képviseletére hivatott nemzetgyűlést.

A nemzetgyűlési képviselőválasztások ennek folytán az ország mindazon részeiben megtartatván, amelyekben a választást ellenséges megszállás lehetetlenné nem tette, a megválasztott nemzetgyűlési képviselők az 1920. évi február hó 16. napján Budapesten az országgyűlés képviselőházának helyiségeiben egybegyülekeztek és nemzetgyűléssé alakultak.”

Miért nem lehetett volna e nemzetgyűlés összehívása nélkül helyreállítani a jogfolytonosságot?

Mert Magyarország utolsó jogszerűen megválasztott törvényhozó szerve, az 1910. június hó 21-re törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőházát 1918 novemberében *törvénytelen körülmények között*

feloszlatták, azaz önfeloszlatásra kényszerítették, főrendiháza pedig ugyanazon a napon e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. »Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.«

A nemzetgyűlés az 1920: I. törvénycikkben a magyar állami szuverenitás törvényes képviseletének nyilvánítja magát, olyannak, amely a magyar történeti alkotmány értelmében az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni.

A törvényhozó hatalmat fenti törvénycikk szerint a nemzetgyűlés gyakorolja, de csak ideiglenes törvényeket hozhat. *Mert az 1920. I. tc. a jogfolytonosság helyreállításának útján még csak az első lépés, s az ideiglenesség csak akkor szűnik meg, amikor a jogfolytonosság teljesen helyreáll.*

1926-ig, a jogfolytonosság helyreállításáig, gyakran hangoztatják is a korabeli politikai élet hangadói, politikusok és közjogászok egyaránt, hogy a nemzetgyűlés szuverenitása korlátozott s az általa alkotott törvények ideiglenesek.

Mit tehetnek törvényesen a nemzetgyűlés tagjai a jogfolytonosság teljes helyreállításáig? Jogszabályokat alkothatnak az élet követelményeivel, szükségleteivel számolva, de anélkül, hogy a jogfolytonosság elvét bármiképpen megsértenék.

A nemzetgyűlés működése tehát mindaddig jogszerű, amíg el nem tér attól a céltól és rendeltetésétől, amely semmi más nem lehet, mint a régi alkotmány helyreállítása.

Ami pedig *Károlyi Mihály és társai 1918. őszi törvénytelen hatalomátvétele és 1919. aug. 6-a között törvényhozásnak nevezve történt, az alkotmányjogilag érvénytelen és abszolúte megsemmisül. Ahogyan az 1920. évi I. tc. ezt kimondja:

»9. §. Az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az úgynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is.

Az Országos Törvénytárból az oda beiktatott úgynevezett néphatározat és néptörvények törö*ltetnek.

Felhatalmazza azonban a nemzetgyűlés a minisztériumot arra, hogy az úgynevezett népköztársaság szerveinek rendelkezéseit, amennyiben a jogrend és a jogbiztonság érdekében szükséges, az alkotmány keretében saját felelősségére ideiglenes hatályban tarthassa, vagy helyettük új rendelkezéseket állapíthasson meg. Addig is, amíg a minisztérium ebben a

tárgyban intézkedik, az úgynevezett népköztársaság szerveinek rendelkezései ideiglenesen alkalmazásban maradnak, amennyiben tartalmuknál fogva az alkotmánnyal, a fennálló törvényekkel és törvényerejű szokásjoggal nem ellenkeznek, vagy törvényes felhatalmazás körében keletkeztek és még megszüntetve nem lettek.

A minisztérium továbbá felhatalmaztatik, hogy a törvényhozás további rendelkezéséig rendelettel megtehesse azokat az intézkedéseket, amelyek az úgynevezett tanácsköztársaság szerveinek rendelkezéseivel létesített állapot megszüntetésére és a jogrend helyreállítására szükségesek.

Utasíttatik a minisztérium, hogy amennyiben a jelen §-ban említett rendelkezések tárgyában a törvényhozás további intézkedése szükséges, evégből mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.«

S ami 1919 augusztusa után történt?

»10. §. A nemzetgyűlés az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta az alkotmányos jogrend és a jogbiztonság helyreállítása végett alakult kormányok és tagjaik rendeleteinek érvényességét elismeri; felhatalmazza azonban a minisztériumot, hogy ezeket a rendeleteket a szükséghez képest hatályon kívül helyezhesse, módosíthassa vagy kiegészíthesse. Utasittatik egyúttal a minisztérium, hogy amennyiben e rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.«…

Az államfőkérdésről az 1920: I. tc. még csak a következőket mondja ki:

»12. §. A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalomgyakorlásának mikéntjét ténylegesen rendezi és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.«

A nemzetgyűlés később, az 1921: XLVII. törvénycikkben kimondja a *Habsburg-ház trónfosztását, de azt is, hogy Magyarország államformája a királyság marad. »Az 1723. évi I. és II. tc.-ben foglalt pragmatica sanctió, amely az Ausztriai Ház trónörökösödési jogát megállapította vagy szabályozta, hatályát vesztette és ezzel a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt.« És: »A nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy ez iránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.«[251 – 276-277-278.]

A súlyos közjogi összecsapások során óhatatlanul felvetődött a népszuverenitás és a nemzet-szuverenitás eszméjének ütközése. Mondhatná bárki, hogy a “hatalom birtokosa a nép”, “*minden hatalom a népé*” *Rousseau óta közismert elve nem ellentétes a Szent Korona tanával, hiszen a XIX. század nagy közj*ogi tette éppen az volt, hogy a*

népet beemelték a magyar alkotmány sáncaiba, a nemzettagságot kiterjesztve rá. Ez így igaz.

Mégis, mi a baj a népszuverenitással?

Molnár Kálmán is, mások is látták, hogy a történelmi magyar közjogi felfogással szembehelyezkedő vagy azt nem ismerő polgári radikális, szociáldemokrata, szabadkőműves körök a francia forradalom eszméire hivatkozva a hagyományos magyar felfogással ötvözött szabadelvűség alapjain kiépített magyar állam és társadalom lerombolására, felforgatására törnek, noha a népszuverenitást csak szavakban érvényesítették, a valóságban még rövidéletű 1918–19-es tragikus országlásuk során sem érvényesült a nép szuverén, félelemnélküli, titkos döntése.

A népre hivatkozva, szavazatait felhasználva, tudatlanságával, elesettségével, gyengeségével visszaélve bármilyen uralom létrehozható, többségi szavazással az egész magyar történeti alkotmány Szentkorona-tannal együtt eltörölhető. Feltéve, hogy legfőbb elv a népszuverenitás. “De ha a népszuverenitás elvével visszaélve bármely agresszív kisebbség rávehetné a többséget még a Szentkorona-tan hatálytalanítására is, akkor nemcsak a jogfolytonosság nem lenne többé helyreállítható, de minden törvény, a legszentebbnek és legsérthetetlenebbnek nevezettek is, szánalmassá, megcsúfolhatóvá, megtagadhatóvá: nevetség tárgyává válnának.” [251 – 279.)]

Szinte látjuk a liberális jogok harcosait, amint felhördülnek a jogállam alapelvének tagadása láttán.

Csakhogy nem az alkotmányos hatalomgyakorlás modern elveit utasítjuk el, hanem megállapítjuk, hogy egy elv látszólag ütközik a Szentkorona-tannal. Ezért használja *Molnár* a nemzet-szuverenitás elvét.

“Ha átérezzük a jogfolytonosságnak a jogfejlődés nyugodtsága és zavartalansága szempontjából való felbecsülhetetlen jelentőségét és pótolhatatlan értékét, a részletekben mutatkozó kisebb-nagyobb nehézségek dacára a magyar jogásznemzetnek meg kell találni azt a formulát, amely az ősi jogrendhez visszavezet, amely bennünket multunkkal újra összekapcsol.

De ha valóban meg akarjuk találni ezt a kapcsolatot, úgy előbb mindenesetre ismernünk kell és át kell értenünk, sőt átéreznünk ősi alkotmányunk szellemét, ki kell ezt hámoznunk azoknak az idegen elméleteknek ködgomolyából, amellyel politikusainknak a francia forradalom eszmekörébe átlendült része alkotmányjogunkat beburkolni igyekszik.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a népfelség elvének s a népszuveréni-tás tanának nincs gyökere a magyar alkotmányjogban. Hogy a magyar állam szuverénitásának hordozója nem a nép, nem a tömeg, hanem az

állami létre szervezett nép vagyis a nép a maga közhatalmi szervezetében. Egyszóval: a *nemzet*.

A szuverénitás nem a népé, hanem a *nemzeté.* Azé a nemzeté, amelyet a szent korona jelképez és képvisel: amely szent koronában az államélet két főtényezőjének: a királynak és az államtagoknak közjogai olvadnak össze felbonthatatlan egységgé. Át kell éreznünk azt, hogy a szuverén jogkört a két főtényező közül egyik se ragadhatja magához ősi alkotmányos jogrendünk szellemének megtagadása nélkül. És ha évszázadoknak szenvedésekben gazdag felemelő küzdelmei meg tudták akadályozni azt, hogy a szent koronában megtestesült nemzetszuverénitás ne alakuljon át a szent korona tagjainak jogát kijátszó fejedelmi szuverénitássá, akkor meg kel találnunk a módját annak is, hogy a *szent korona szuverénitását ne engedjük a szent korona fejének törvényes jogát kijátszó népszuverénitássá átvedleni.*

A múlttal való kapcsolatot csak úgy állíthatjuk vissza, a jogfolytonosság elszakított fonalát csak úgy kapcsolhatjuk össze, ha távoltartjuk magunktól a magyar államfelfogástól merőben idegen népszuverénitásnak forradalmi eszmekörben született és forradalmi mentalitásból táplálkozó elméletét, s újra felemelkedünk a szent korona tanának, vagyis a nemzetszuverénitás-nak arra a *magyar horizontjára*, amelyről őseink ezer éven át az állami szervezet alapvető kérdéseit áttekintették és megítélték, s amelynek alapján hazánk ezeréves fennállását annyi balszerencse között s oly sok viszály dacára biztosították."[316/a – 41-42.]

E szavakkal jelentős részben egyetérthetünk, bizonyos részét csak megfelelő értelmezéssel fogadhatjuk el, az alaki jogfolytonosság elméletének paradoxonaként. Való igaz, hogy a *Szent Korona szuverenitása időben, térben, erőben össze nem mérhetően nagyobb, mi több: más mint a népszuverenitás. Tudjuk ugyanakkor, hogy mind a történelmi régmúltban, mind azóta királykoronázásról királykoronázásra, évszázadról évszázadra a nemzet volt az, amely saját szuverenitását a Szent Koronának adta, erősítve egymást nemzet és Szent Korona*. A magyar nemzet nem tudott volna létezni úgy, ahogy létezett évszázadokig, Szent Korona nélkül, de a Szent Korona is elvesztette volna valódi közjogi hatalmát nemzet és ország nélkül.

A Szent Korona tanában jelen lévő népfelség elve a közjogi és történelmi-politikai értékek, (mint a Tripartitum I. rész 9 címében foglalt nemesi szabadságok, a nemzeti-vallási függetlenség és az önkormányzatiság elve) tiszteletén és követésén alapuló nemzeti szuverenitást jelenti. Ezért nem azonosítható a számszerű többség bármilyen akaratának tiszteletben-tartását követelő, az értéknélküliség jegyében fogant liberális demokrácia felfogással. A tömegdöntések paradox, diszfunkcionális, a tömegre is káros következményeiről, a tömeges tévedés önkényuralomhoz vezető, bár számtanilag kifogástalan számos példája ismeretes. A diktatúrák létrejötte sok esetben tömegdöntések, választások folyománya volt azáltal, hogy a leendő diktátort parlamentáris úton juttatták politikai szerephez. Nem kell ehhez Hitler, Mussokini vagy Franco esetére

szorítkozni, hiszen a második világháború utáni un. “népi demokratikus átalakítás”, azaz önkényuralmi hatalomátvétel kommunista szereplői is választott politikai köztisztségeket értek el. (Rákosi Mátyás parlamentáris úton, választások útján lett országgyűlési képviselő és miniszterelnök helyettes, így kerülve a diktátori szerepbe való átcsúszás lehetőségének helyzetébe).

A tömegdöntések megítélését tovább árnyalja az a körülmény, hogy a demokrácia felfüggesztése bizonyos helyzetekben előnyösebb, mint fenntartása.

**Arnold Toynbee* a neves történész mondja Ikeda kelet-ázsiai buddhista vezetővel folytatott beszélgetésében:

“Egyetértek azzal, hogy a legfontosabb a tömegek moralitásának szellemi képességének emelése. Kétségtelenül ez az egyetlen biztos út a politikailag oly égetően szükséges megjavításához. De lehet, hogy az időtényező korlátozó módon hat majd. A felgyorsult technikai változás ezzel arányosan fokozta a társadalmi és politikai változás sebességét. Lehet, hogy egy katasztrófa jóval előbb rászakad a tömegekre, semhogy idjük lenne elérni azt az erkölcsi és szellemi színvonalat, amelyen a veszélyes szint fölé tudnánk emelni a politikát.”

“Látom a meritokrácia kormányzásának gyengéjét, mint ahogy megértem a szellemileg és erkölcsileg műveletlen választók parlamentáris demokráciájának veszélyeit is. Attól tartok, hogy az emberiség megdöbbentően rossz politikai előéletét még túlszárnyalhatja jövendő teljesítményének silánysága.”

“A közönség felismerte a politikusok kétszínűségét és alkalmatlanságát, de azt nem tudja, hogyan válasszon tiszteletreméltóbb vezetőket. A politikusokból való igen elterjedt kiábrándultság, mivel nem követte reform, veszélybe sodorja a demokráciát.”

“Még ha a világ jelenlegi válságos helyzetéből az következne is, hogy csak egy időleges világdiktatúra menthetné meg az emberiséget attól, hogy önmagát kiírtsa, ihletet meríthetünk a köztársasági rómaiak példájából, akik az időleges diktatúrából többször is vissza tudtak térni az alkotmányos kormányzáshoz, mihelyt a diktatúrát megkívánó állapot elmúlt. Úgy kell viselkednünk, mint az utasoknak, akik alávetik magukat egy kapitány parancsnokságának, amíg úton vannak, de természetesen visszanyerik személyes cselekvési szabadságukat, mihelyt veszélyes utazásuk véget ér.” Majd így szól a nem választottakból álló elituralomról, elismerve a népi ellenőrzés nélkülözhetetlen voltát:

“Azt a kormányzó meritokráciát, amelyre gondolok, nem népi választással kellenefelfrissíteni. A demokráciának, akár közvetlen, akár képviseleti, az egyik legrosszabb vonása az, hogy a demokratikus politikusok kísértésbe

esnek, hogy saját megválasztásukat vagy újraválasztásukat tekintsék legelső feladatuknak, és inkább ezt tartsák szem előtt tevékenységükben, mint amit igazi közérdeknek hisznek. Ezt a gyengeséget példázza az amerikai elnökök története Jackson korszaka óta és az athéni hadvezérek (*sztratégoszok)* története az athéni demokrácia Periklész utáni korszakában. Támogatnám egy választásos, képviseleti, demokratikus alkotmány fenntartását a kormányt ellenőrző népi szerv felfrissítésére, de mint a kormányzó meritokrácia felfrissítésének módszerét, elvetem a választást. Azt látnám szívesen, ha ez a kormányzó testület részben kooptálással, részben kinevezéssel újulna meg, a kinevezetteket pedig társadalmilag és kultúrálisan fontos nem-politikai és nem gazdasági intézmények jelölnék ki."

Ikeda válasza: "A modern demokráciában a többség számára az a tendencia, hogy negatív módon vegyen részt pozitív helyett, az értelmiségi elit számára pedig, hogy növekvő ellenőrzést gyakoroljon. Ebben az értelemben a jelenlegi helyzet úgy látszik közel áll az Ön elképzeléséhez a meritokráicáról. De félek, hogy ha ez az Ön meritokráciája megvalósulna, akkor a szakadék a tömegek és az elit között hangsúlyozottabbá és mélyebbé válna."

"A meritokrácia és a demokrácia ugyanolyan magas fokú erkölcsöt, széles szellemi látókört és helyes ítéletet kíván az emberektől. Ha a tömegeknek nincsenek meg ezek a tulajdonságai, egyik említett rendszer sem létezhet."[436a – 186]

A népfelség – s ezen túlmenőleg általában a tömegek döntéshozó szerepének – erős fenntartással való megítélése, nem tagadva az "általában a demokrácia a viszonylag legjobb politikai rendszer, mert nem találtak még ki jobbat." közhelyét, számos nyugati szerzőnél jellegzetesen fellelhető. Ilyen klasszikus mű *José Ortega y Gasset spanyol szerző "*A tömegek lázadása" című könyve. A tömegeknek a szabadságból a diktatórikus rendszerek felé meneküléséről, erre irányuló késztetéséről *David Riesman készített tanulmányt "A magányos tömeg" címen. Folytathatnánk a sort.

Nem kell tehát *Molnár Kálmánra, vagy más konzervatív magyar szerzőkre szorítkoznunk akkor, amikor a demokráciát és a közösségi nemzeti érdek viszonyát az eszköz és cél kapcsolatában látjuk. A demokráciát eszköznek tekintjük egy magasabb, primátust élvező érték, a közösségi érdek szolgálatában, nem tartva a közösség, a társadalom sorsát meghatározó végső célnak vagy parancsnak. Az így értelmezett demokráciát érték- és szabálytudatos egyének részvételével látjuk elfogadhatónak és célravezetőnek.

Azt akarjuk-e mondani mindezzel, hogy nem fogadjuk el a többségi döntések politikaformáló érvényét? Azt akarjuk mondani, hogy az összetartó értékek és szabályok ismerete, akár tudattalan

döntésmeghatározó szerepe nélkül bizonytalan hosznosságú, esetleg célszerűtlen és káros döntések születhetnek.

A Szent Korona-tagság az értékek és szabályok önkéntes követőinek közössége, a történelmileg kialakult normák és fontossági sorrendek, a jóról és rosszról évezredek során kikristályosodott nézetek és döntések világa, maga a kultúrális-történelmi-lelki minőséget kifejező magyar nemzet.

Jól tudják ezt a magyar közjog apostolai. Hiszen ők értik legjobban: *minden hatalom forrása a nemzet.* Az orsovai földből kiásott korona nem adott legitimitást, hitelességet a trónbitorlónak, ahhoz, hogy Szent Koronaként viselkedjék, a magyar nemzetre volt szükség. Egyetérthetünk a jogfolytonosság egyik értelmeként a Trianon utáni jogászi és politikusi vélemény azon tolmácsolásával, amely szerint: "A jogfolytonosság nem az, amit a népszuverenitás jogánál fogva a nemzet megtévesztett vagy megfélemlített többsége megállapít, mert ha az lenne, akkor minden alkotmányos forma illuzórikussá válna. Akkor nem is lehetne beszélni formai alkotmányokról és annak törvényes szerveiről. Ahogy a népszuverenitás elvével *Károlyi Mihályék visszaéltek, úgy mások is visszaélhetnek, kik valameny-nyire forgatni tudják a manipuláció fegyverét. Megtévesztéssel, ügyes manipulációval egy ügyes kisebbség megfelelő körülmények között rá tudja kényszeríteni akaratát a többségre. Többségnek nevezve önmagát megsemmisítheti a jogfolytonosság elvét is, és hatálytalaníthatná a Szentkorona-tant, ha az hatálytalanítható volna. A jogfolytonosság helyreállításának ezért legfőbb garanciája a Szentkorona-tan hatálytalaníthatatlansága."[251 – 279.]

Felfogásunk szerint – egyetértve az aggodalmakkal – *nem kell a népszuverenitás elvét elutasítanunk, hanem történelmi alkotmányunkkal kell összhangba hoznunk* olymódon, hogy a népszuverenitás sem lehet eszköz bizonyos nemzeti alapértékek és intézmények megsemmisítésére.

A Szent Korona tana azért nem sérthető a népszuverenitás és intézményei, országgyűlés, helyi önkormányzatok vagy népszavazás által, mert sérthetetlen történelmi-jogi-erkölcsi alapérték, mint alkotmányos jogálla-mokban a jogegyenlőség elve, vagy a nép önrendelkezési joga, vagy a vallásszabadság.

Melyek tehát a történelmi alkotmány szerint értelmezett magyar nemzeti szuverenitás előnyei a népszuverenitáshoz képest?

Előnye, hogy nem rombolja le a hagyományos értékeket, társadalom és államszervezési tapasztalatokat, a történelmi államalkotó és szervező tényezők, osztályok ismereteit, közjogi vívmányait összhangba hozza a XIX–XX. századi politikai-közjogi vívmányokkal, a polgári tulajdonnal és a szabadságjogokkal. Előnye, hogy az általa hordozott közösségi szabadságeszményt, amely más társadalmi osztályok irányában kiváltságok (mint nemesi előjogok) formájában jelenhet meg, megfelelő történelmi helyzetben képes általánossá tenni az egész társadalomra való

jogkiterjesztés formájában. Előnye, hogy lehetővé teszi a népszuverenitás bizonyos történelmi helyzetekben – mint a XIX. századi polgári átalakulás – veszélyes, mert értékromboló elméletének és gyakorlatának meghaladását. Ennek igénye, a tömeg legitimáló hatásának és minden jó tőle való származtatásának kételyekkel való szemlélete korunkban megjelenik olyan világhírű történetfilozófusnál, mint az angol *Toynbee, vagy olyan közismert és tisztelt írónál, mint az orosz Szolzsenyicin. Hasonló eredményre vezetnek már a század elején a politikatudomány klasszikusának tekintett *Max Weber fejtegetései egy szűk politikai vezetőréteg uralkodásáról, a “kis szám” törvényéről.

Gondoljunk a XVIII–XIX. század francia alkotmányainak sorára és Franciaország vérzivataros forradalmaira, vagy akár a XX. század utolsó évtizedének “rendszerváltó”, de inkább csak változtató országgyűlési választásaira hazánkban. Ezekből láthatjuk, hogy mire képes a tudatlan, primitív testi szükségletei, vélt jóléti érdekei szerint cselekvő, értéknélküliségben szenvedő, vallástalan, istentelen, értelmiség és politikus (politika) ellenes tömeg. E tömeget kell állammá szervezett magyar nemzetté emelni a Szent Korona-eszme jegyében, mintegy példát adva a népszuverenitás régi, nemes, számos hibától mentes változatára, amely éppen eredetiségére és történetileg szerves mivoltára tekintettel joggal és okkal különböztetendő meg a francia forradalom tanításától, a forradalmi rombolás eszményétől a konzervatív demokrácia eszméjeként.

A Szent Korona tanának burkolt normatív tartalma, magatartási szabály jellege éppen úgy van, mint jogértelmező szerepe, egyúttal alkotmányos alapértékek hordozója történelmi köntösben, érvényesen.

Ha fellapozunk egy “Politológia” tankönyvet, annak politikai értékekről szóló fejezetében találunk a Szent Korona tanában benne rejlő értékeket, mint a szabadság, egyenlőség, igazságosság, demokrácia.

Ugyanígy tehetünk egy “Alkotmánytan” tankönyvvel, amelynek szuverenitás, nemzeti és etnikai kisebbségek jogai, az államterület, a képviseleti demokrácia, az állampolgárság, a szabadságjogok, a hatalommegosztás, mint érték és államszervezési elv, az országgyűlés, a köztársasági elnök, a helyi önkormányzatok és történelmi típusai című fejezetei összefüggésbe hozhatók a Szent Korona tanával, mint amiben ezek történelmi előzményei, régibb formái benne vannak ugyanúgy, mint jelenleg érvényes elméleteik és szavazási elveik, intézményeik. Ez akkor is így van, ha a magyar Szent Korona helyébe a “magyar állam” vagy “a magyar állami főhatalom” fogalmait helyezzük el, hát még, ha azt a viszonylatrendszert is beleértjük, ami a Szentkoronatan tükrében az országgyűlés és államfő, állampolgárok és országgyűlés, állampolgári jogok és országgyűlés, területi integritás és honvédelem, állam és egyház kapcsolatában feltárható és kimunkálható.

A Szent Korona, mint közjogi-történeti-erkölcsi érték és többkiterjedésű jelenség nem szorítható normaszövegbe, nem jogtétel, így nem

helyezhető hatályon kívül. Értelmezése, értékelése a tudomány és az alkotmányjogi bíráskodás feladata.

Mennyire határozza meg a Szentkorona-tan az államformát?

Figyelmesen szemlélve az 1920-as évek eseményeit, láthatjuk, hogy milyen óvatosan szövegezték meg az 1920. évi I. törvénycikket, amikor azt írták: “A nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselete, megállapítja, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november 13-án megszűnt.” Nem nyilatkoztatták ki törvényileg a királyság államformáját, de három héttel később, 1920. március 18-án a 2394/1920. ME. számú miniszterelnöki rendelet megállapítja: “Magyarország ezeréves államformáját nem változtatta meg” t.i. az 1920. évi I. törvénycikk.

Ezen időszak parlamenti vitáiban fel sem vetődik a királyság államformájának kétségbe vonása vagy megtámadása. Mégis kiolvasható egyes felszólalásokból a királyági államformától független Szent Korona felfogás.

*Rupert Rezső felszólalásában, a *Habsburg-ház trónfosztását kimondó és a királyság államformáját is rögzítő 1921. évi XLVII. törvénycikk vitájában felveti: a magyar állam neve “a szent koronának állama vagy közönségesen Magyarország” lehetne. Mérvadónak azt tekinti, hogy kizárólag a Szent Korona lehet a főhatalom alanya. “A királysági államforma… nem zárja ki, hogy a nemzet alkotmányos küzdelmet – a szabadságának és függetlenségének kedvező és ezért örökös szent korona-államformának épségben hagyása mellett – a kormányforma megváltozatása érdekében ne folytasson.”[333 – 13. kötet, 123-124.]

Hasonlóan nyilatkoznak mások is.

Nem férhet kétség hozzá, hogy a magyar nemzet történetének egy szakaszán, Szent István királyunk idején vette fel a királyság államformáját, s a Szent Korona tanával jellemezhető közjog az Árpád-ház kihalása után, az Anjou királyok idején vált általánossan elismertté, amint alkotmánytörténetében *Timon Ákos is írja *Hajnik Imrével egyezően. A Szent Korona a magyar királysághoz kötődik eddigi története során. A Szent Koronának megfelelő kormányforma tehát: a királyság.

Aki azonban tüzetesebben tanulmányozta a Szent Korona és tana történetét, az láthatja, hogy koronánk mentes mindenféle függőségtől és alárendeltségtől, beleértve királyt vagy királyságot is. Fogalma az államfő és az országgyűlés kapcsolatáról szól többek között, az államfővel a tisztség betöltésekor kötött szerződést a koronázás, hitlevél és eskü formalitásai által jelenítve meg. Ez a szerződés azonban megköthető nemcsak királlyal, hanem mással is, nem koronázás útján, hanem más szerződéses formában.

A királyság legutóbbi magyarországi korszakáról, s így magáról az államformáról így ír **Nemeskürty*:

“1920–1944 között nem csupán elhanyagolható frázis volt királyságunk intézménye, hanem egy sajátosan magyar jogfelfogás érvényesítése az elképzelhető legellenségesebb európai közegben.”

“Az alkotmányos monarchia magyar értelmezésével természetesen együtt jár a vallás és az erkölcs alkotmányos intézménykénti felfogása. Ez az a pont, ami a szélsőségesen szabadelvű és szocialista elkötelezettségű állampolgárokat leginkább zavarja. Függetlenül attól, hogy erről kinek mi a véleménye, leszögezendő, hogy vallás és erkölcs nélkül királyság intézménye elvileg el sem képzelhető.

A Magyar Királyság vallotta, amit *Berzsenyi Dániel fogalmazott meg tartós érvénnyel: az erkölcs a társadalom alapja, sőt létfeltétele. Az állam irányítói igen nagyot léptek előre az értelmezés tekintetében. Míg ugyanis az 1918 előtti királyság egyértelműen és fenntartások nélkül a római katolikus vallást tekintette mintegy államvallásnak és a katolikus főpapságra támaszkodott, addig 1920 után más keresztény felekezetek is a korábbinál sokkal jelentősebb szerephez és megbecsüléshez jutottak és nem csak azért, bár ez is jelképes gesztusnak tekinthető, mert a kormányzó és például Bethlen miniszterelnök a kálvinista felekezethez tartozott. Mi több: 1938 *előtt* az izraelita vallást az államirányítás megbecsülte, a felsőháznak például két zsidó főpap is tagja volt.”[323]

Ugyanakkor figyelemreméltóak a Szent Koronában egy sajátos köztársaság szerkezetét felismerő *Sándor András* sorai:

“*Ad Sacram Coronam*

A Szentkorona-konstrukció egyedülálló Európában. Ez *szakrális* (tehát fiktív, transzcendens és szimbolikus hatalommal felruházott) materializált szimboluma s közmegegyezéssel, valamint a hagyomány kötelező erejével, hordozója a nemzet (a “társadalom”, a “démosz”) hatalmának. Nem a mindenkori uralkodó hatalmi jelvénye, hanem a hatalom forrása, a nemzet (a politikailag teljes jogú természetes személyek) “megbízólevele” a mindenkori uralkodó számára. Mivel a nemzet “a Szent Korona teste”, a Szent Korona hatalmi státusának közvetítésével, a mindenkori uralkodóra a társadalom – a priori bizalommal – egy életre, de a funkció gyakorlása során bebizonyult alkalmatlanság esetén *visszavonásig* átruházza a politikai döntési jogokat. A parlamentáris alkotmány ezt tetszés szerint módosíthatja egészen addig, hogy a döntési jogok átruházása csak a kormányfő kinevezésére, a parlament feloszlatására és új választás elrendelésére vonatkozó döntési jogokat foglalja magába, a további döntési jogok a parlament és a kormány között oszlanak meg.

Ez azonban nem érinti a Szent Korona főhatalmát, mely a nemzet főhatalma.

Eszerint **a Szent Korona a történelmileg stabil demokrácia alkotmányos biztosítéka**. Éppen ezért a Szent Korona – Magyarországon – nincs összekötve a születéssel öröklődő monarchia intézményével és a klasszikus monarchikus államformával: ez csak addig állt fenn, amíg az Árpád-háznak nem szakadt magva. Azóta a nemzet visszakapta államformára vonatkozó cselekvési szabadságát, de mindig *sub specie Sacrae Coronae*. Ennél fogva a Szent Korona egy *sajátos köztársaság* struktúráját testesíti meg. A Pragmatica Sanctio-t egy jórészt Habsburg-földbirtok-politika révén kedvezményezett nem magyar eredetű arisztokráciával fogadtatták el és a körülmények (egy keleti-balkáni nyomással szemben nyugati védőernyő alá integrálódás) kényszere alatt.

Ennek a "sajátos köztársaságnak" azonban lényege az állandóság és a rugalmas változékonyság egységes szerkezete. A Szent Korona stabilitás-fenntartó szerepével *Kossuth "kormányzó elnök"- tisztsége, mely élethossziglan, illetve alkotmányosan körülírt bizalmatlanság nyilvánításával visszavonásig érvényes, jobban összefér, mint az akár hét évenként rendezett elnökválasztás.

Ez a nemzeti történelmi folytonosság őrzőinek meggyőződése. A civilizációt fenyegető nemzetközi elfajult-liberalizmus Magyarországon hatalomba beerőszakolt képviselői az ország egész 1100 éves történelmével szemben tagadó álláspontot foglalnak el. Ennek a civilizáció-romboló globalitás-képviseletnek a magyar parlamentben való jelenléte emberi-jogi nonsens, és így az ország jelenlegi helyzetét *exlex állapottá* teszi. A jelenlegi parlament jogosulatlan alkotmányozásra."[373]

Tartalmilag az sem kizárható, hogy az *államfői hatalmat egy testület gyakorolja felelősséggel.* Itt jegyezzük meg, hogy a magyar királyok ténylegesen nem voltak felelősségre vonhatók, ilyen törvény nem született. Ez a felelőtlen állapot – ha látunk is példát a felelősségre vonás elmaradására, a gyakorlati felelőtlenségre hazánkban ott is, ahol erre mód lenne – szigorúan szabályozott helyzetté változtatandó.

A jogfolytonosság helyreállt az 1926-os, immár nem nemzetgyűlés, hanem országgyűlés megalakulásával. A Szent Korona tana és a rajta nyugvó történelmi alkotmány újra működött. A Szentkorona-eszme győztesen, mert megerősödve, közmeggyőződéssé, a nemzeti tudat még fontosabb elemévé válva került ki a húszas évek közjogi harcaiból.

A kilencvenes évek közjog-történetírása, alig néhány évvel az eszmetörténetre is ránehezedő, nemzetietlen, a magyar szellemi életben maradandó nyomokat hagyott marxista-leninista önkényuralom elmúlta után így értékeli egyetemi tankönyvében a "Szentkorona-eszme reneszánsza"-ként említett jelenség nemzetpolitikai eredményeit:

"A *területi revízióra* irányuló törekvések jobb, s hatásosabb elméleti megalapozását várni sem lehetett egyéb más teóriától. A történelmi országterületre való igény összekapcsolódott a szent *koronával, a szent korona területi kisugárzó erejének misztikus hatásában való hittel.* A

magyar államiság e szimbólumában megszemélyesített főhatalom a nemzeti királyság eljövetelét, s a területi integritás helyreállítását prognosztizálta a hatalom számára, amelyet egyébiránt, mint azt *Bleyer Jakab formulázta, “nem magyar ajkú testvéreink, akik most az idegen elnyomás keserveit nyögik sóvárogják”.

A nemzet főhatalmának perszonifikációjához való ragaszkodás, a szent korona “szent ostya” jellegének hangsúlyozása a területi revízió tudományos-publicisztikai előkészítésén túl hathatós védelmet nyújtott *az alkotmányfejlődés totalitárius mintáinak* olykor erőteljesen csábító, vagy éppen ajánlott hazai *alkalmazásával szemben* is. A rendszer e vonzó, bár kétségtelenül a múltba visszatekintő legitimációs rekvizítuma hasznos szolgálataikat tett, s vitális nemzeti érdeket védett, midőn Gömbösék “öncélú magyar államának” új ezredéve helyett a korábbi ezredévhez való ragaszkodást jelölte meg követendő magatartásként. S mindez az ősi alkotmány, a jogfolytonosság, a hagyományos – s a parlamentarizmus adott rendszerével is számoló – szentkorona-tan fenntartását jelentette. Az idegen jelszavak elutasítása, az ősi alkotmányhoz ragaszkodás posztulátuma mondatta *Egyed Istvánnal*, a kor kiemelkedő konzervatív közjogászával: “Bennünket egész nemzeti múltunk az *abszolutizmus elleni küzdelemre kötelez.*”

Végezetül a szentkorona-tan alkalmazási köréről szólván, említést kell tennünk e teória belpolitikai használatra szánt üzenetéről is. Az osztályok, rétegek és csoportok békés együtt- és egymás mellett élésének társadalmi gyakorlatára törekvő rendszer a hétköznapok sokszor riasztó, s gyakorta kirívó ellenpéldái mellett is szükségesnek tartotta, hogy a szentkorona-tanban *a magyarság demokratikus tradícióinak* jellegére mutasson rá. A szent korona uralta és megjelenítette országban olyan idilli képet láttatott, amelyben “a kis alkalmazott egyenlővé válik a bankárral, az állam nem ismer osztályokat, a szentkorona-tagságban egyetlen testté olvad a nemzet, minden polgár egyenlő tag, feladatuk a szerves együttműködés.”[290 – 451.]

Ugyanakkor világosan kell látnunk, hogy a magyar állampolgárok egy részének jogfosztását jelentő ún. *zsidó-törvények* – noha nemzetközi nyomásra ill. hatásra születtek az akkori “európai” mércéhez képest a legenyhébb változatot képviselve – *ellentétesek voltak a Szent Korona tanával*, hiszen a Szent Korona tagjait, magyar állampolgárokat juttattak másodrendű sorba anélkül, hogy egyedi eljárásban bizonyították volna egyéni bűnösségüket, ami persze nyilván lehetetlen lett volna. Az viszont megfelelt a történeti alkotmány szellemének és a Szentkorona-eszme szellemiségének, hogy a magyar állam szervei és tisztségviselői és egyszerű magyar állampolgárok, tehát a Szent Korona tagjai igyekeztek a formális jogfosztás hatásait ellensúlyozni, ami a német birodalmi megszállásig többé-kevésbé sikerült, sőt még a katonai megszállás után, 1944 nyarán is megakadályozta Horthy Miklós kormányzó a budapesti zsidóság elhurcolását.

Ez a német birodalmi, majd a szovjet katonai megszállás korszaka.

Ez már a magyar állam szuverenitásának elvesztése, amikor a Szent Korona és eszméje a száműzetés és hallgatás állapotába kerül.

V. *

A Szent Korona eszméje a Millecentenárium idejében*

"Először a Dicsőség hullott le,

Aztán a Hatalom,

Aztán a Korona,

A kettős-kereszt, s a hármas-halom;

Aztán a Szabadság,

Azután a Hit,

Aztán a Remény, –

Nyomán a lefutott csillagzatoknak

Maradt a Csend.

S a sötétség az égbolt peremén."

(*Reményik Sándor: "Hulló csillagok" c. verse, 1919. március 31.)

Az ezerszáz esztendős évfordulón visszatekintve történelmünkre, látjuk: volt benne szenvedés, tragédia és fájdalom, de benne volt a dicsőség, hatalom, Szent Korona, kettős-kereszt, hármas-halom, szabadságküzdelmek, hit és remény.

Ha csak a millennium idejének országát vetjük egybe napjaink sivár, országtestben és lélekben egyaránt csonka hazájával, akkor is szakadéknyi a távolság. Mert száz esztendeje egy nagy, virágzó, történelmi ország ünnepelt, nem árnyoldalak nélkül, de mégis töretlenül. És mit látunk most? *Csonka szellemet és erkölcsöt*, csonka országot, ahol az anyaméh a magzatok temetője, ahol városnyi népességgel kevesebb a nép évről évre, ahol tombol a testi-lelki nyomorúság, ahol a nép választott vezetői lemondtak nemcsak *elszakított területekről és elszakított nemzetrészekről, hanem magáról a népről is, történelméről, múltjáról és jövőjéről*, ahol a gyilkosok a megbocsátás erényére oktatják ki az áldozatokat, az áldozatok pedig a gyilkosok hatalmára szavaznak.

Okkal mondhatjuk, hogy a romlásnak századában élünk. Mégis: vannak lehetőségeink. Az önkényuralommal való szakítást sikerre kell vinnünk. Ebben méltó szerephez kell juttatnunk a történelmi közjogi hagyományt,

különösen pedig a Szent Korona eszmét, amely jelen van, hatálytalaníthatatlanul és elpusztíthatatlanul. Meg kell szólítanunk.

A SZENT KORONA TAGSÁGA A XX. SZÁZAD VÉGÉN*

Egy kitűnő, ausztráliai magyarság kiadásában megjelent nemzetpolitikai kiadványban olvassuk **Csapó Endré*től a következő sorokat:

“Gyakorlati eredményként azt akarjuk elérni, hogy hozzon a magyar országgyűlés olyan törvényeket, amik törvényes és jogi keretet adnak az egész magyar nemzetnek az államhatároktól függetlenül. Ilyen határozatot hozni a magyar népnek szuverén jogában áll. Hozzanak olyan törvényt, ami szerint: *a magyar alkotmány a magyar nemzet tagjának tekint minden magyart,* függetlenül attól, hogy mely államnak állampolgára.

Emeltessék a *nemzet fogalma alkotmányjogi képletté*, mert érzéseiben is, vágyaiban is és reméljük, felemelkedésében is: ***egy a nemzet!”***

“Nem összeegyeztethetetlen sem a demokratikus felfogással, sem a köztársasági alkotmánnyal, mert a Szentkorona-tan állandósult (statikus) nemzeti hagyomány és államjogi filozófia, a demokrácia viszont csupán a jelen idők korszelleme, a köztársaság pedig a jelen idők államigazgatási kerete, de nem megtestesítője a magyar népnek. **A magyar nép**, mint **a Szent Korona tagjainak összessége**, csak ennek az egész nemzetet összefogó filozófiának az értelmében lehet közjogilag is teljes egységet alkotó képlet, szemben a jelenlegi közjogi állapotokkal és a köztársasági államhatárokkal, amik kirekesztenek – és amelyek elfogadják, hogy kényszerű idegenségben és jogfosztottságban tartanak – minden harmadik magyart.”

“A feladat adva van: a nemzet egy harmada ma nem élheti életét a nemzet részeként, csak azért, mert idegen állam polgárává tették. *Ennek a kornak az a bűne, hogy állampolgári kategóriákra szaggat kultúrköri kategóriákat.* Az államhatárok alapján a gyakorlatban bűncselekménnyé válik részükre a nyelvi-, a történelmi-, az érzelmi-, a vallási- és a kulturális örökség megvallása és gyakorlása. A védekezés módját ezzel szemben a nemzet fogalmának közjogi és alkotmányos tényezővé való avatásában látjuk. Ehhez nem kellenek nemzetközi jogi szabályok, ez a magyar nemzet “belügye”, amit ha az egész magyar nemzet magáévá tesz, olyan erőforrást állít a megmaradás talapzatául, amit semmiféle nemzetközi szerződés, trianoni vagy párizsi “békeszerződés” le nem dönthet!”

Mindezt átérezve előrebocsátjuk, hogy minden magyar érdekeinek védelmét (nyilván a lehetőségek legvégső határáig) nem közvetlenül a közjogi nemzetfogalom által, hanem más alkalmas és célszerű módon lehet és kell szolgálnunk, a közjogi és a kulturális-nyelvi nemzet kettősségének elismerésével és ügyünk szolgálatába állításával.

Milyen elvek mentén határozható meg a nemzet fogalma? Meghatározható-e egyáltalán? Milyen alkotmányos lehetőségei vannak a magyar államnak az egész magyar kultúrnemzet tekintetében? Várhatunk-e mindent az államtól, azaz mi a szerepe a társadalomnak?

Ezek a nemzetstratégia körébe tartozó kérdések. Sokat írtak, beszéltek róluk századunkban, elég, ha a politikusok sorából Teleki Pálra, mint sok közül az egyik legnagyobbra gondolunk, vagy a Magyar Szemle folyóirat emlékezetes 1937-es “Mi a magyar” című kötetéről, vagy az 1943-as szárszói írótalálkozóról és annak ötven év múlva összehívott 1993-as eszmei utódáról teszünk említést.

A közelmúltban is több tanácskozás zajlott nemzetstratégiai kérdésekről, mint például a “Magyar Paradigmák” című konferenciák, melyeknek anyagát “Magyar Jövőkép. Egy minőségi magyar paradigma” címmel 1996-ban adták ki. Ilyen tanácskozás volt a Magyarok Világszövetségének IV. világkongresszusa, amely több értékes és gyakorlatban használható gondolatot mutatott fel. Nézzünk ez utóbbiból néhány, tárgyunkkal összefüggő szemelvényt.

Így foglalja össze **Borbély Imre* a “Magyar Paradigmák” konferenciák végkövetkeztetéseit az MVSz IV. Világkongresszusa “Nemzetstratégia a harmadik évezred küszöbén” című kiadványában:

“1. A cél a következőképpen hangzana: *tudásközpontú nemzetfejlesztés és a magyar integráció alkotmányos feltételeinek megteremtése.*

Az erre vonatkozó szövegjavaslatom:

A tudásnövelés és az alkotókészség fejlesztése a civilizációs fejlődés alapja; az emberi tudás és alkotás a legnemesebb humánus értékek létrehozója, hordozója és katalizátora. A jövő társadalmai hatékony működésének és javuló életminőségének alapja a tudásszint emelése. Az egyén szempontjából a legjobb szociális segély a rugalmas kompetenciaváltás és -növelés lehetőségének szavatolása. A fentieket is figyelembe véve a magyar állam minden rendelkezésére álló eszközzel bátorítja és támogatja az egész magyar nemzet tudásszintjének folyamatos emelését, valamint kiváló tehetségeinek legmagasabb szintű képzését.

2. A következő cél a magyar integráció.

Szövegjavaslat:

A Magyar Köztársaság a magyar állampolgárok hazája, valamint az országon kívül élő magyarok anyaországa.

Indoklás: Az anyaország fogalom szerencsésebb a védőhatalomnál, és egyben tágabb is. Az anyaország nemcsak véd, hanem támogat, gyarapít, gazdagít, integrál.

3. A Magyar Köztársaság elnöke az összmagyarság egységének megjelenítője. Feladata a nemzet egészének érdekképviselete.

Indoklás: Az elnöknek politikai nézeteitől, vallásától, egyéb kötődéseitől függetlenül alkotmányos kötelessége az egész nemzet érdekképviselete. Ez érvényes mind az országon belül, mind pedig a külképviseletben. Az elnöknek a retorika, valamint a szimbólumteremtés eszközeivel a nemzeti integrációt, kohéziót és szintézist kell erősítenie. Kötelessége az egyes magyar nemzetrészeket "széttartó pályára állító" törvények elutasítása. Mivel ez a feladatkör tágabb a mostaninál, a Köztársasági Elnöki Hivatal és az elnök jogkörének bővítése elkerülhetetlen. E funkcióból következően a jelenlegi alkotmányos hatalommegosztás újragondolásával közvetlen elnöki fennhatóság alá kellene vonni a HTMH-t, (jelenleg a miniszterelnökség szervezetében elhelyezkedő Határon túli Magyarok Hivatala), a felállítandó magyarságkutató, stratégiai, nemzetpropaganda intézetet, valamint a Kárpát-medencei népek történelmét kutató intézetet. A Köztársasági Elnöki Hivatal működtetése alkotmányosan leszögezett költségvetési keretből történne, amely a GDP egy bizonyos minimális százaléka lehetne, és amelyet a mindenkori kormány a szükségnek megfelelően bővíthetne. A dolgok logikájából fakadóan az elnökválasztásban részt kell vennie az egész magyar nemzetnek. Célszerűnek tűnik az elnöki mandátumot hat évre kiterjeszteni egyszeri újraválaszthatósággal egybekötve.

4. A határon túl élő, önállóan szerveződő magyar nemzetrészek általános, titkos és közvetlen választással létrehozott testületei küldötteket delegálhatnak a magyarországi felsőházba, akik felszólalási és szavazati joggal bírnak az általuk képviselt nemzetrészek sorsát érintő kérdésekben.

Indoklás: Arra az esetre, ha a kétházas parlament nem kapja meg a szükséges szavazatokat, alternatívaként egy olyan parlamenti bizottság alkotmányos létrehozása tűnik megfelelőnek, amelyben a határon túli magyar szervezetek is képviseletet kaphatnak. A magyar állam felelősséget vállal a határon túl élő magyar közösségekért, és a rendelkezésére álló eszközökkel támogatja önálló gyarapodásukat szülőföldjükön. Ennek megfelelően a magyar állam a magyarországi vagy nyugati magyar tőkének az elszakított nemzetrészek gazdaságát, kultúráját erősítő vállalkozásait adó- és vámkedvezmények formájában támogathatná.

5. A magyar állampolgárságra jogosult minden magyar. Magyarnak tekintendő mindenki, aki e minőségét vállalva magyar eredetű és kultúrájú.

Indoklás: Ezzel elkerülhető lenne a második és harmadik világbeli tömegek esetleges visszaélésszerű, pusztán formai magyarrá válása.

6. Befogadó országként Magyarország az önazonosságában különösen veszélyeztetett szórvány magyarságot kiemelten kezeli.

Indoklás: Az egyesült Európán belül, főleg francia és német nyomásra a menekülők és bevándorlók elosztásában mindinkább körvonalazódik egyfajta kvótarendszer, mely értelmében a bevándorlási nyomás megoszlana az egyes tagországokon belül. Ez ellen például Portugália úgy védekezik, hogy alkotmányosan leszögezte, befogadó országként Brazíliát előnyben részesíti. Tekintettel küszöbön álló európai integrációnkra, ily módon elkerülhető lenne az olyan helyzet, hogy tamil bevándorlókat legyen kénytelen Magyarország befogadni és letelepíteni, miközben nem áll módjában ugyanezt megtenni a szórvány magyarsággal. Míg a határon túl élő tömbmagyarság esetében a szülőföldön való megerősödés célszerű, addig a szórvány magyarság tekintetében nem szabad szem elől téveszteni az utolsó generációs magyarok nagy arányát, akik bár magyarnak születtek és magyarként nevelkedtek, gyermekeiket nem magyar iskolába adják, és otthon kevert vagy nem magyar nyelven beszélnek. Ezekben az esetekben az anyaországi befogadás reális önazonosság-mentő intézkedésnek bizonyulhat, mely egyébként a fogyatkozó népességű ország szűk értelemben vett érdeke is.

(Ezek azok az alkotmány-kiegészítő javaslatok, amelyek konferenciánk szűkített végkövetkeztetéseként megszülettek. Fontosnak tartjuk, hogy az indítvány belekerüljön a kongresszus zárónyilatkozatába, és ekként súlyt kapva a magyar alkotmányozó gyűlés elé kerüljön.)”[335 – 83-85.]

Ugyanitt olvashatjuk **Hódi Sándor* “Tézisek egy új nemzeteszmény megteremtéséhez” című művét. Talán a legfontosabb része ez:

“Nemzeti romantikával, hagyományápolással, az áldozatvállalás mítoszával nem lehet a magyarságtudatot a határon túli magyarság körében fenntartani. A megmaradásért kemény harcot kell folytatni, és ez így lesz mindaddig, amíg a nemzet mint közös vállalkozás az életvitel szempontjából előnyös “kedvező befektetéssé” nem válik.

Csoóri Sándor* ide vonatkozó gondolatait idézve azonban »*gyakran kell rádöbbennünk arra, hogy mi, értelmiségiek, »küldetésünktől megittasulva«, felülről akarjuk megváltoztatni az országot, s ehhez a megváltoztatáshoz készülünk átalakítani a rendszert.*« Pedig, mint mondja, »*épp nekünk kellene – s kellett volna – leginkább tudnunk, hogy eddig még egyetlen rendszer se váltott meg eredménnyel sehol egy népet, mert csakis a magát újjászülő nép képes új rendszert teremteni. Másképp fogalmazva ugyanezt:* ***a történelemben csak abból formálódhat nagy távlatú ügy, amelyben az egész nép, az egész nemzet részt vehet**.*«

Várható-e ez a nemzeti összefogás a magyarság részéről? A nemzeti kérdés felerősödése, előtérbe kerülése progresszív gazdasági-politikai folyamatokat eredményezhet, amennyiben az elnyomott emberek tömegei nemzeti közösségekbe szerveződve – pontosabban nemzeti közösségüket megszervezve – igyekszenek szembeszállni más népek elnyomó hegemonista törekvéseivel. A magyarság esetében, amely – határon innen és túl –

hosszú évtizedek óta mérhetetlen kizsákmányolásnak van kitéve, régen **megérett a helyzet a nemzet újjászerveződésére**.

III. A nemzeti összetatozásának intézményes feltételei és lehetőségei

A határon túli magyarok jogi helyzete intézményi megoldást tesz szükségessé. Ez a megoldás a határon túli magyarság részéről az autonómiák megvalósítását és a Kisebbségi vagy Nemzeti Tanácsok létrehozását jelenti, a Magyar Köztársaság részéről pedig a különböző országokban élő magyarok személyi és jogi autonómiájának a védelmét.

1. Az autonómiák megvalósítása

A határon túli magyar kisebbség, függetlenül létszámától, napjainkra mindenütt eljutott a politikai helyzetfelismerésnek arra a szintjére, hogy autonómiák, *kollektív jogok nélkül nincs esély a megmaradásukra.*

Az autonómia igénye, a kollektív jogbiztonság követelése indokolt és szükségszerű *védekezés a magyar nemzetrészek részéről* az utódállamok nemzetállam-koncepciójára, amely egyébként védtelenné, kiszolgáltatottá teszi őket a magyarüldözéssel, jogfosztással, a társadalmi, gazdasági és politikai esélyegyenlőséggel szemben.

Az autonómiatörekvések a magyar *nemzetrészek önvédelmét* jelentik. A védekezés emberi jog, aminek a nemzeti kisebbségek esetében alkotmányos alapot kell adni. Mivel az erre irányuló jogalkotás és alkotmányozás ez idő tájt a többségi népek dühödt nacionalizmusába ütközik, az autonómiák létrehozása erősebb és határozottabb kiállást követel mind a határon túli nemzetrészek, mind pedig a magyar állam részéről.

Mivel a magyar nemzetrészek a pártosodással, függő helyzetüknél fogva akár a hatalom részéről, akár külső támogatással egymással szembeállíthatók és kijátszhatóak, az autonómiák létrehozása terén egyik legsürgősebb feladat a magyarság *Kisebbségi vagy Nemzeti Tanácsának* a létrehozása belső választásokkal.

Nem várhat a magyarság arra, hogy helyette majd mások rendezik a kisebbségi kérdést. Mivel az autonómiák létrehozása, a kollektív jogbiztonság megteremtése a nemzet további szétporladásának a megakadályozását jelenti, a magyar állam számára ez a feladat kell, hogy legyen a *legfőbb politikai államcél*.

2. A magyar állam szerepe

Mivel a jelenlegi államhatárok létrejöttekor olyan helyzet alakult ki, amelyben a magyar nemzet jelentős része új, idegen államokba került, az autonómia igénye és a kollektív jogbiztonság követelése a határon túli

magyar kisebbségek részéről az önvédelem mellett a *nemzetben való gondolkodást* jelenti.

A magyar állam és a magyar alkotmányozás, noha a nemzet egyes részei külső kényszerítő körülmények folytán maradtak kívül az államhatárokon, a nemzet mint szuverén kultúrközösség helyett kizárólag az *állampolgári jogviszonyra épül.* Minthogy minden magyar tagja a magyar nemzetnek, a magyar állam a nemzetbenvaló gondolkodást illetően sajnálatos módon lépéshátrányban van a határon túli kisebbségekkel (azok autonómiatörekvéseivel) szemben.

Annak ellenére, hogy minden harmadik magyar a határokon kívül él, sem a jogvédelem, sem a képviseleti lehetőség nincs biztosítva számukra. A határon túli magyarság nincs jelen sem a politikai, sem a köztestületi, sem a civil társadalmi szférában, s amíg ez így van, addig a nemzetről mint szuverén kultúrközösségről ténylegesen nem beszélhetünk. (Kiemelés tőlem Z. Zs.)

Ezen a téren az új alkotmánytervezet sem jelent előrelépést. Az új alkotmánytervezet I/3. bekezdése, amelynek az utolsó mondata foglalkozik a nemzet egyharmadát kitevő területileg elszakított és kitaszított milliókkal, így hangzik: »*A külpolitikai államcélok mellett kiemelt fontosságú kérdés a határon túli magyarságért való felelősség kinyilvánítása.*« Ennyi, és semmi több. Dicséretes a határon túli magyarságért való felelősség kinyilvánítása, ez azonban önmagában véve nem sokat ér. A Magyar Köztársaság alkotmánya a felelősségérzet kinyilvánítása mellett *konkrét formában rögzítse a különböző országokban élő magyarok személyi és jogi autonómiájának védelmét.* Ezeknek az új alkotmányos rendelkezéseknek az alapján a mindenkori magyar kormánynak kötelessége kell, hogy legyen minden lehetséges eszközzel védeni és oltalmazni a magyar nemzet tagjainak az érdekeit. Ezen túlmenően az új alkotmánynak, amely arra lenne hivatott, hogy helyreállítsa az ezeréves magyar alkotmányosságot, olyan értékeket kell tartalmaznia, amelyek nemcsak a magyar állam függetlenségét jelképezik, hanem a magyar történelem folytonosságát és a *világ magyarságának összetartozását.* Ennek az összetartozásnak, vagyis a világ magyarsága anyaországhoz való kapcsolódásának az országos képviseletben kell érvényesülnie. A magyar országgyűlés hagyományos kéttáblás rendjének biztosításával – *a második kamarában* – a különféle társadalmi szervezetek, egyházak, szakmai érdekképviseletek, tudomány stb. mellett *biztosítani kell a határon túli magyarság képviseletét.*”[335 – 68-71.]

Tanulságos a következő felszólalásrészlet: “… hazánkban található egy olyan szellemi szekértábor, amelynek tagjai nagy publicitást kapó munkásságukban a nemzettudat alapját támadják, vagyis a nemzet objektív, intézményes létét vonják kétségbe. Azt tartják: mivel egzaktul nem lehet a “magyar” tartalmát meghatározni, akkor az nem is létezik. Nem létező nemzetnek pedig hogyan is lehetne nemzettudata – ami szerintük egyébként sem más, mint előítéletek halmaza –, oldják meg álságos-ártatlanul a kreált kérdést. Bár álláspontjukat illenék legalább

olyan alapos monográfiákkal megcáfolni, mint amilyenekre ők nem sajnálták a fáradságot, nézetükkel szemben addig is, a nemrég elhunyt nagy zsidó filozófust, *Jesajahu Leibovitzot idézném. Ô, azokkal vitatkozva, akik a palesztin állam szükségességét arra hivatkozva vonták kétségbe, hogy a palesztin nemzet valójában nem is létezik, a következőket monda: »*Én is a zsidó nép nemzeti és állami függetlenségét kívánom, de az elképzelhetetlen, hogy az egész ország Izrael államához tartozzék, amikor él itt egy másik nép is. Ez ilyen egyszerű. Létezik és kész.*« Bizony, ez ilyen egyszerű. A magyar nemzet, és az összes Kárpát-medencei nemzeti kisebbség, nálunk és szomszédainknál, »létezik és kész«. No de milyen ez a létező magyar nemzet, mennyire nevezhető nemzetnek, és mennyire csak magyarul beszélő populációnak? Ha tapasztalataimra vagy azon közvélemény-kutatási adatokra gondolok, amelyek szerint a hazai lakosság csupán hat százaléka érzékeny a nemzeti sorskérdésekre, és csak ugyanennyi tartja fontosnak a sajtószabadságot is, akkor lassan már ott tartunk, hogy újjá kell teremtenünk a nemzetet.” (*Székely Kecskés János) [335 – 73.]

**Duray Miklós* “A magyarságpolitika szemléletváltozást igényel” című gondolatai igen figyelemreméltóak:

“A nemzet! Legújabban hadilábon állunk a nemzettel mint fogalommal, és mint entitással is. Nyilvánvalóan azért, mert a magyar nemzet egységes történelmi fejlődésének folytonossága Trianon után megszűnt. A csaknem kizárólag egy országot, egy hazát lakó nemzet egysége a “boldog békeidő”-ként jellemzett múlté lett, a nemzet politikailag szétesett.

A nemzetnek az új korban – ellentétben az alattvalóságot középpontba helyező középkorral – alapvető jellemzője az egy nyelv, egy kultúra. Számos példa mutatja azonban mind Európában, mind a tengeren túlon, hogy ez a két tényező még nem elegendő sem a nemzettudat, sem az összetartozás-tudat kialakulása szempontjából. Ha elegendő lenne, akkor nem lennének svájci németek, sem a jobbára egy nyelvet, de eltérő történelmiséget hordozó amerikaiak, kanadaiak és angolok. Ez is mutatja, hogy a nemzet a *nyelv és kultúra meghatározó* hatása mellett legalább ilyen mértékben *politikum*, azaz három klasszikus tényező függvénye is: *közös történelmi tapasztalatok birtoklása a múlt tekintetében, közös feladatok megvalósítása a jelenben, valamint közös elképzelések a jövőt illetően. Sőt mondhatjuk: e hármas közösségformáló tényező jóvoltából él és működik a nemzet, és ez határozza meg egy nemzet stratégiáját is.* A magyarság esetében a XX. század folyamán a jelenhez és a jövőhöz kapcsolódó közös vállalások és tervek esetlegesek vagy hiányoznak, tehát a stratégia alapelemeinek sora foghíjas. De nem csupán ez a gond. Meghatározható-e vagy egyáltalán kialakulhat-e egy átfogó stratégia, ha tisztázatlan marad néhány alapvető kérdés, melyek közül illusztrációként a leglényegesebbeket kell említenem.

A haza fogalma zavarossá vált számunkra, mert a nemzet lakóterülete és az ország, amelyben őshonosként él a magyarság, nem azonos.

Helytelenül használjuk az anyaország fogalmát is, hiszen anyává senki sem válhat amputáció révén, csak szüléssel, azaz kibocsátással.

…Az első és eddig egyetlen maradandó kísérletet a kettősség áthidalására *Illyés Gyula tette a szellemi haza fogalma és a kettős kötődés kapcsolatrendszerének meghatározásával. Filozófiailag ennél jobb konstrukció eddig nem született. *A társnemzeti kapcsolatrendszer elmélete* sem lépi túl az illyési elképzelést, de bővíti azt, mivel *a kettős kötődést a magyar nemzetrész és a másik nemzet (szomszéd nemzet vagy a magyar nemezt részével együtt élő nemzet) között, illetve az egész magyar nemzet és a másik (szomszéd) nemzet között jogilag is meghatározható partneri kapcsolatként képzeli el.*

…*A nemzetstruktúra alakulása* végső soron politikai kérdés, mert politikai szándék és akarat nélkül minden változtatási kísérlet csak elméleti kérdés marad. Pontosabban: a politikai szándékot megelőzően az egész paradigmatikus kérdés. Azaz a nemzet alapkérdéseit illetően kialakult-e vagy sem a nemzeten belül egy paradigmális állapot? Van-e közmegegyezés azt illetően, hogy a nemzet politikailag szétszakított részei összekapcsolandók-e vagy sem?

Ez a kérdéskör *három irányból közelíthető meg*:

– a konfliktusos megoldás, tehát a nemzet területi újraegyesítése;

– a nemzeti eutanázia elfogadása, azaz a részek asszimilálódásának és a lakóterületek magyar etnikai kiürülésének a siettetése;

– az adott helyzetből eredő új politikai kapcsolatrendszerek kialakítása, azaz politikai reintegráció.

…A magyarság Trianon utáni állapota a szétdarabolt nemzet politikai reintegrációját igényli. Az európai integrációs folyamat keretében ez a *kettős integráció* felvállalását jelenti. Ezen belül a nemzet reintegrációja nem állítható szembe az európai integrációval.

A reintegrálódás egy új nemzetstruktúra és nemzetfogalom kialakítását igényli, mert csak így teremthetők meg a nemzet összetartozásának lehetőségei és feltételei. *Két lényeges* szempontot kell betartani ebben a vonatkozásban. *Az egyik*, hogy a magyarság nyolc különböző politikai közegben él, *a másik* szempont, hogy a megoldásnak nem a szomszéd népek érzékenységére kell tekintettel lennie, hanem arra, hogyan illeszthető a nemzet reintegrációja a korszellemhez, melynek vitathatatlanul egyik fő elve az integráció és mozgatórúgója az *integrációs készség*, a másik elve *pedig a szubszidiarizmus.*

Európa átszerveződésében jelenlévő két fő rendező elv teremti meg a magyarság politikai reintegrálódásának elvi feltételeit, melyek szerint kézenfekvő, hogy a szétdarabolt magyarságot politikailag *föderális nemzet*ként kezdjük kezelni, ugyanakkor a nemzetstruktúráját a

szubszidiaritás elve alapján kell értelmezni. E megközelítésnek lesz néhány jelentős gyakorlati következménye, melyek áttekintését érdemes röviden számba venni. Abból a tényből kell kiindulni, hogy a Magyarországon kívül élő magyar közösségek nem rendelkeznek jogi alanyisággal, ennek megfelelően rendezetlen, illetve korlátozott a jogállásuk és korlátozott a nemzetközi megjelenési lehetőségük is. Ezért Magyarországnak *kell felvállalnia a védőhatalmi feladatokat*, illetve úgy kell átalakítani Magyarország alkotmányos rendjét – még a NATO-ba és az Európai Unióhoz való csatlakozás előtt –, hogy az ún. határon túli magyarok jogilag ne idegenként legyenek kezelve Magyarországon. Ezzel párhuzamosan támogatni kell a magyar nemzetrészek közösségi törekvéseit jogalanyiságuk és lakóterületükre vonatkozó különleges státus megszerzéséért, vagy területi autonómia kialakításáért.

Mindezek felvállalása és megvalósítása nem csupán a hivatali értékrend változását igényli, hanem alapvető szemléletváltozást is. A politikusoktól és a politikától főleg azt, hogy az *ország-, illetve nemzetpolitikát* ne cseréljük fel a *pártpolitikával.* (Kiemelés tőlem. Z. Zs.)

Összegezve: egy **új magyar paradigma szükségeltetik**."[335 – 40-44.]

**Somodi István* a Magyarok Világszövetsége Nemzeti Együttműködési Bizottsága negyven szervezete nevében terjesztette elő az *"Állásfoglalás az alkotmányozás ügyében" című tervezetet, amely többek között *Molnárfi Tibor, *Pecze Ferenc és *Sándor András munkája.* Ez bevezető bekezdések nélkül a következő:

"Tekintettel arra, hogy az 1919. évi három hónaptól eltekintve évszázadok óta fennálló törvényes állapot 1944. március 19-én megszűnt, és szünetelése 1991-ig, a szovjet megszállók kivonulásáig tartott, érvénytelennek kell tekinteni az azóta meghozott, "alkotmánynak" nevezett rendelkezéseket, és az ország új alkotmányának létrehozását – vagy a folyamatos magyar történeti alkotmányozás új fejezeteinek kidolgozását – az 1944. március 19-ét megelőző jogfolytonosság helyreállításával kell megkezdeni. Mivel törvénytelenség jogot nem alapozhat meg, ez idő szerint a történeti alkotmány tekintendő magyar alkotmánynak. A jelenlegi parlament túlságosan esetleges – egyetlen négyéves ciklusra, ráadásul labilis politikai hangulatok alapján megválasztott – testület ahhoz, hogy illetékesnek legyen tekinthető az alkotmányozásra. Ezért a Magyarok Világkongresszusának álláspontja az, hogy az alkotmányozást az országgyűlés *vegye le napirendjéről* A hovatovább tartalmatlan közéleti divatszóvá szürkülő "modernizálás" öncélú követelésének ezen a területen nincs helye. Itt a modernizálás csak a valóban indokolt, megérett változások törvényesítését jelentheti.

Ha az idő és a társadalmi igény erre megérik, a nemzet akarata választhat az alkotmányozási tevékenység lehetséges irányai között: dönthet új, "írott alkotmány" megalkotása vagy a meglévő "történeti alkotmány" továbbfejlesztése mellett. A Világkongresszus nincs abban a helyzetben, hogy részletekbe menő javaslatokat tegyen, de szükségesnek tartja, hogy

néhány fontos kívánalmat rögzítsen, hangsúlyozva, hogy az alkotmányozás munkája nem térhet el az ezeregyszáz éves államiságunk történetében kialakult időtálló alapelvektől. Egyetértve a nemzeti közvélemény ismert észrevételeivel – az alternatívák hiánya, a széles körű, alapos megvitatás igénye, a hatalommegosztás rendezetlensége, a választási rendszer alapelveinek tisztázatlansága stb. – ezek a következők:

1. A nemzetgyűlés értelemszerűen a *nemzet gyűlése*, tehát a társadalomnak – a nemzeti közvéleménynek – időt, lehetőséget, *megfelelő kereteket* kell kapnia elhatározásainak kialakítására és kinyilvánítására, megvitatására. További súlyos probléma, hogy a magyar nemzet a szétszakítottság és a szétszóródás következtében csaknem negyven százalékban a jelenlegi anyaországi határain kívül él. Bármely ország állampolgára is, anyanyelve, nemzetisége, identitása magyar; mint ilyennek, *anyaországát illetően* méltányos igényei, *jogai vannak*. Ezeknek az igényeknek az érvényesítése érdekében *részt kell kapnia* az anyaországi alkotmányozási folyamatban. **Magyarország alkotmányáról *csak alkotmányozó nemzetgyűlés dönthet*,** és olyan, amelyben részt vesznek a szomszédos országokban élő magyar nemzettömbök és a diaszpórában élő magyarok küldöttei is.

*2. **A magyar államiság alkotmányos alapja** sohasem az uralkodói vagy más hatalom volt. Jelképe és megtestesítője évszázadok óta **a Magyar Szent Koron**a. E tényt a ma élő generációk alig ismerik, mert a "gauleiter garnitúra" kiirtotta a politikai köztudatból. A Szent Korona tanát mint államszemléleti elméletet korábban is érték kritikák, de ha a felfogás érdemét tekintjük, nincs okunk annak lényegét a feudalizmus kísértetei közé sorolni. Eltekintve a fogalom kultikus hagyományainkban gyökerező, tiszteletteljesen elvont kifejezésbeli megjelenésétől, jogi tartalma a történeti fejlődés során demokratikussá vált: a rendiség idején az uralkodó és a nemesség összességének, a jogegyenlőség korában az állampolgárok összességének, a nemzet egészének megtestesítője. Jelentősége **független az államformától** (királyság vagy köztársaság), a hatalom a nemzettől ered, és ezt a hatalmat visszavonásig csak megosztja az uralkodóval, újabb időkben az uralkodó nélküli állammal. Az új alkotmánynak is ezen a felfogáson kell alapulnia, ez a történelmi jogfolytonosság és a csorbíthatatlan demokrácia biztosítéka.*

3. Rendezésre váró jogi problémák különösen:

a) Magyarország államformája 1946. február 1-ig királyság volt. Sorozatos változásai a nemzeti függetlenség elvesztésének, majd helyreállításának különféle periódusaiban történtek, a népakarat valóságos próbája nélkül. A békekötés előtt korlátozott volt az állami szuverenitás; 1949-től 1990-ig a "népköztársaság" elnevezés önkényes és tartalom nélküli volt; 1990-ben a visszaalakulás köztársasággá csak egy négyéves ciklusú országgyűlés mechanikus határozmánya. Nincs számottevő ellenzője a köztársasági államformának, de egy ilyen súlyú kérdést ***népszavazással*** kell eldönteni, amely törvényessé teszi a változást.

b) Az új alkotmánynak ***kétkamarás országgyűlést*** kell rendszeresítenie. Az alsóház a népképviselők háza, a felsőház a nemzet háza. Ez utóbbiban foglalnak helyet a társadalmi *munkamegosztás* képviselői, az egyházak és az *anyaország határain kívül élő* magyarság küldöttei. A törvénytervezetek két szinten történő megvitatása biztosítja azok alapos kritikáját.

c) Aggodalommal látjuk, hogy az 1990. évi döntések következtében a négyéves ciklusokra monolitikus kormányhatalom jön létre, amely a választási győztesek önkorlátozó intelligenciája híján parlamenti diktatúrává fajulhat. Ez egyaránt ütközik ősi felismerésekkel, így az Aranybulla "*jus resistendi et contradicendi*" cikkelyével, és a modern demokráciák működésének parlamenti elveivel. A mindenkori kormánnyal szemben a *bizalmatlansági kérdés* felvetésének korlátlannak kell lennie. Vissza kell állítani a *miniszteri felelősség* elvét és gyakorlatát, amely már az 1848. évi törvényekben, az első felelős minisztérium megalakulásakor helyet kapott.

d) *Normális viszonyok között magától értetődő lenne, de esetünkben újólag hangsúlyozni kell, hogy a* ***korlátozások nélküli választójog (szavazati jog) a külföldön élő magyar állampolgárt is megilleti.***

4. Mellőzhetetlen tartalmi elemek:

a) Nem könnyű, de lényeges tétel az állampolgár, különösen a szűkös viszonyok között élő dolgozó állampolgár és családja *létbiztonságának* problémája. E kérdés nem hárítható el a liberális gazdaságfilozófia szintjén. A megoldás ugyan nem folyamodhat a "sztálini típusú" alkotmányok formális munkajogi kinyilatkoztatásaihoz, de elengedhetetlen, hogy magát a követelményt emelje törvényerőre: a sorsa alakulásában vétlen ember nem kallódhat-pusztulhat nyomorban, betegségben, tudatlanságban. Nyilvánvalóan ide értődik a közegészségügy és a közoktatás problematikája is. A nemzet fennmaradása – hogy ne mondjuk: "újratermelése" – érdekében ennek alkotmányos garanciáját az államnak vállalnia kell. Ahogy Veres Péter már 50 éve megfogalmazta: ebben a hazában nemcsak a gazdagnak, gátlástalannak, erőszakosnak, de minden dolgos magyarnak és gyermekének emberi szinten kell élnie. A garanciavállalás lehet deklaratív, erre a törvényhozás már felépítheti konkrét szabályzatrendszerét.

b) Egy ilyen viszontagságos sorsú kis nép életében a *nemzeti szolidaritásnak* létfontosságú szerepe van. A "Minden magyar felelős minden magyarért" morális kötelessége cáfolhatatlan, de jogszabályi keretbe nem foglalható. *Alaptörvényi rögzítést kíván viszont az a követelmény, hogy maga az állam vállalja a lehetséges mértékű felelősséget azokért a magyarokért, akik szuverenitásának területén kívül élnek. E szándék deklaratív megállapítása módot nyújt a törvényhozásnak, hogy általánosságban és esetenként jogszabályokat, döntéseket hozzon a külföldi magyarság lehetséges oltalma érdekében, hogy az állam szervei*

ezek alapján gyakorlati intézkedéseket tegyenek, és hogy a társadalom civil szervezetei saját területükön eljárjanak.

c) Különösen az utolsó fél évszázad tapasztalatai alapján, az alkotmánynak hangsúlyosan tartalmaznia kell az államfő, a kormányfő, a miniszterek és az országgyűlés teljes és feloldhatatlan elkötelezettségét a *nemzeti érdek elsődlegessége* iránt, amit nemzeti irodalmunk “A haza minden előtt” posztulátumában rögzített. E kötelezettség kiterjed a nemzeti érdek külpolitikai, gazdasági, információs, kommunikációs – szükség esetén fegyveres – eszközökkel történő védelmére. Megszegése az alkotmányban elvileg megállapítandó nemzet- és *hazaárulás*. E deklaráció alkotmányos lehetőséget nyújt a törvényhozásnak, hogy konkrét jogszabályi rendelkezéseket hozzon a nemzeti érdek előmozdítására, illetve a nemzeti érdek elárulásának megakadályozására és szankcióra.

5. Minthogy az ország ezekben az órákban az “**Európához való felzárkózás**„ bizonytalanságában él, és az az államélet számos területén is feszültségeket teremt, a kongresszus nyomatékosan felhívja a figyelmet a helyzet veszélyeire.

Az alkotmányos állapotot az Európai Unióhoz való esetleges csatlakozásra való tekintet nélkül, azt megelőzően kell helyreállítani. A csatlakozás az állami szuverenitás bizonyos korlátozásával jár, de nem jelentheti a *nemzeti* szuverenitás szűkítését. Bármiféle integrációban a részt vevő nemzeteknek joguk van ragaszkodni történelmileg kialakult értékeik, rendszereik megőrzéséhez, ha azok nem sértik az integráció tagjainak jogos érdekeit. Megoldások még bizonyos érdekütközések esetén is kimunkálhatók. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés munkája során vegye figyelembe: ha a csatlakozás nem az integráció és a nemzeti szuverenitás (a nemzetek kulturális és történelmi egyedisége) optimális arányában jön létre, hanem financiális alávetettséggel és kulturális uniformizálódással jár, ez nemcsak a kis nemzetek túlélését veszélyezteti, hanem magát az integrációt is elindítja a belső bajok gyors jelentkezésének útján.

Ez nem közönséges, hanem egész nemzeti jövőnket befolyásoló lépés lesz. Jóllehet nemegyszer mostoha módon bánt velünk, édesanyánk mégiscsak Európa. De az az édesanya az európai kultúra és nem az európai börze. Szuverenitásunk könyöradományokért, tál lencsékért, balek módon vállalt *cordon sanitaire*-státusért – magyarán: bagóért – nem eladó és nem tőzsdei alku tárgya. Véget kell vetni a tékozló fiú szerepét önként vállaló stílusnak, mert ha nem állunk emelt fővel, *átgondolt, saját feltételekkel* Európa előtt, a végén nekünk is csak moslék marad.

Egy évezrede európai nemzet, európai állam vagyunk; európai eszményekért, Európa zavartalan fejlődéséért véreztünk évszázadokon át; a világnak európai színvonalú értékeket adtunk; népünk elvárhatja, hogy Európa is így fogadjon bennünket. Ehhez elengedhetetlen, hogy saját alaptörvényünk deklarálja európaiságunkat, egyben megkövetelje nemzeti érdekeink nemzetközi szerződésekben *fel nem adható oltalmát.*”[335 – 91-96.]

Nélkülözhetetlenül fontos, eredeti gondolatokat, felismeréseket és teendőket tartalmaz *dr. Marácz László – *Sebestyén István (Amsterdam-Zürich, 1995.) “Magyarságtudat és nemzeti stratégia” című nemzetstratégiai vázlata,[301] amely ugyanúgy a Magyarok Világszövetsége Tájékoztatójában jelent meg, mint *Fekete Gyula “Nemzeti Káté”-ja.[145] Ez utóbbi korábbi változata megjelent a Magyar Fórum 1994. december 22-i számában. Ide sorolható Marácz László: “A Magyar fordulat” című, nyugaton megjelent, gyökeres változást sugalló tanulmánya.

Visszatérve a nemzet-fogalomhoz, a XVIII. század óta ismertek olyan fogalmi elemek, amelyekből a polgári nemzet fogalma felépíthető. (Ezeket még Sztálin is alkalmazta évtizedekig használt nemzetfogalmához.)

Általánosan elfogadott fogalmi elem: a közös nyelv, a közös nemzeti kultúra, a terület közössége és mindezek történelmi kialakulása. Mások – mint *Bihari Mihály – hozzáteszik ehhez a közös lélek vagy lelki alkat, a közösség organikus jellege és a közös kollektív jogok birtoklásának ismérvét. [335 – 51-57.]

A közös lélek két forrásból táplálkozik: az emlékekből és a vágyból a közösségben élésre. *Renan, a franciák sokat idézett múlt századi gondolkodója szerint “a nemzet mindennapos népszavazás”, létének feltétele: közös múltbéli dicsőség és a közös akarat a jelenben. Hasonló gondolatot idézhetnénk Ortega tollából, ahol a közös jövő jelenik meg a nemzetek összetartójaként. *Györffy István írja: “A magyarság nem test, nem vér, hanem lélek kérdése.” Idézhetnénk gróf *Klebelsberg Kúnót, a két világháború közötti nagy kultúrpolitikust, vagy *Csekey István alkotmányjogászt ugyanebben az értelemben. *Klebelsberg* így ír “Neonacionalizmus” című cikkében:

“Még nagy népeknél is, amelyek igen nagy kiterjedésű hazában óriási lezárt nyelvterületet alkotnak, vita tárgya, hogy *melyik országrészben maradt fenn tisztán a faj.* De ha még a nagy nemzeteknek is csínján kell bánniok a fajiság kérdésével, *mit kezdjen ezzel a jelszóval a maroknyi magyarság*, amely bele van ékelve a germán, szláv és román elemek közé? De ha faji álláspontra helyezkednénk, akkor, hogy csak a hegycsúcsokról beszéljek, baj lenne a Zrínyiekkel, József nádorral, Petőfivel, Damjanichcsal, Erkellel, Munkácsyval, Semmelweisszel és annyi mással legjobbjaink között, *akik nélkül a magyar haza nagyságát s művelődését el sem lehet képzelni.*

Ellenfeleinkben úgyis mindig megvolt a törekvés arra, hogy túlozzák a magyar nemzet csekély számát. *Ha faji álláspontra helyezkednénk, a tízmillió magyarból igen jelentékeny számot le kellene ütni*. Ezzel szemben a politikai okosság azt kívánja, hogy *magyarnak tekintsünk ebben az országban mindenkit, aki velünk érzelemben, lelkiségben és nyelvben teljesen s fenntartás nélkül összeolvad.*”[244]

Ennyit a közös lélekről.

A közösség szerves (organikus) jellegéről *Herder, az eredethez viszonyúló nemzetszellem, nemzetkarakter, nemzetgéniusz kapcsán szól. A népszellem (Volksgeist) az ősi nemzeti gyökerekből, az égtájból, az életmódból, a neveltetésből teremti a nemzet szerves egységét. Ez a *Renan-i közös lélekhez képest többet merít a közös eredetből, a velünk született közösségből, mint a választott közösségből, amellyel szembeállítható. Amikor a magyarság többkultúrájú közegben, kulturális, nyelvi kihívások közepette él, akkor a velünk született *Herder-i szerves közösséggel egyenrangú lesz a Renan-i közös lélek, “a mindennapos népszavazás”, vagy ahogy Michalle, Renan kortársa mondja: “A nemzet egyetlen roppant szolidaritás”. *Herder pontosítandó Illyés szavaival: “magyarnak lenni vállalás és nem születés kérdése”, hozzátéve, hogy a vállalás sorsvállalást és viselést, magatartást és életvitelt jelent, nem szavakat és kijelentéseket. *Márai Sándorral szólva: “Magyarnak lenni nem állapot, hanem feladat és hivatás.” Szondi Lipót, a sorsanalízis megalkotója pedig bebizonyította, hogy választásaink örökölt (örökítő) anyagaink, azaz születésünk által meghatározottak. Közös a sorsunk.

A közös nyelv, a közös kultúra, a közös terület, a történelmi kialakulás és a beláthatatlan ideig így maradás általánosan elismert fogalmi elemei mellé letettük tehát a szerves közösségek (a népszellem), a közös lélek (a közös választások) nemzetképző ismérvét.

Lássuk végül a közös jogok nemzetképző jellegét:

A közös jogok az adott államhoz kötődést, az államalkotás, a hatalomban való részvétel jogát jelentik mind a többségi, mind a kisebbségben lévő közösség számára. Jelentik a más nemzetektől való elkülönülés jogát. Ahogy *Bihari* mondja:

“… nincs egészséges nemzeti tudat, csoporttudat sem anélkül, ha nem tudom, nem azonosítom, nem identifikálom különbözőségemet mástól, és ezt nem élhetem, nem vallhatom meg. A nemzethez tartozás kollektív jogának részeleme a más nemzetektől való elkülönülés, az elkülönülés tudatos és nyilvános megvallásának, az autonómiának, önrendelkezésnek a lehetősége, és a kollektív jogok hordozása. A nemzet itt kötődik a demokráciához. Csak abban az esetben fonódik egybe a nemzetlét a demokráciával, a nemzet csak akkor válik igazi, nemcsak államalkotó, hanem hatalmat befolyásoló tényezővé, ha ezek a kollektív jogok megilletik.”[335 – 56.]

Duray csupán három nemzetformáló tényezőt említ: a nyelvet, a kultúrát és a politikumot: a közös tevékenységet és a közös elképzeléseket.

Sokan vallják, hogy új nemzetstratégiára, elismert nemzeteszményre, közösségi tudatra és nemzetszervezésre van szükség. Ezek nem a fogalomalkotás kérdései.

Számtalan fogalomalkotási vita bizonyítja, hogy vannak igen szilárdan létező jelenségek, nemcsak a társadalomtudományban, hanem másutt is (nézzük például az elektromosságot, amelynek tulajdonságait jól ismerjük, de meghatározása vitatott), amelyeknek definíciókba öntése nem jár előnnyel. Amint *Bruhács János a kisebbségvédelemmel is foglalkozó nemzetközi jogász 1988-ban írta, a dolgok magukért beszélnek (res ipsa loquitur). Nemzetközi egyezmények sora született a kisebbségvédelem tárgyában, meghatározás nélkül. A kisebbségvédelem pedig működik több helyen, sajnos nem térségünkben, ahol nem azt vitatják, hogy ki a kisebbségi, hanem a kisebbségvédelmet utasítják el. Ugyanígy: nem azt kérdezik, hogy ki a magyar, hanem a magyarságot üldözik, pontosan, meghatározás nélkül tudva: mi és ki a magyar. Pecze Ferenc is helyesen állapítja meg 1995-ben, egyetértve Kaltenbach Jenővel, hogy a fogalmi meghatározásra pazarolt fáradozás terméketlen és gyakran tévútra tereli a gyakorlati törekvéseket, vagy egyenesen hátráltató jellegű.[348]

A *magyar nemzet*, mint nyelvi-kulturális közösség *közjogi megjelenítése* akkor lenne szükséges, ha ezt a közösséget *külön* jogosítványokban, megkülönböztetésben kívánnánk részesíteni, aminek számos indoka lehetne, figyelemmel a magyar nyelv és kultúra veszélyeztetettségére, a hagyományos értékek rangvesztésére, s egy bizonyos határozottan érzékelhető “magyarellenességre”, annak számos megragadható jelével és tünetével együtt. A magyarság, mint érték igényel jogvédelmet, ehhez azonban egyes jogterületek tételes szabályainak ilyen tartalmú árnyalt kodifikálása (a magyar nyelvű kultúra, kiemelten a magyar nyelv, régiség, népi hagyomány, határainkon túl élő magyar nyelvű népcsoportok jogainak védelme) szükséges, nem pedig elsősorban a kultúrnemzet fogalmának törvényi meghatározása.

Több indok szól e vélemény mellett.

Minden fogalom-meghatározás magában hordozza a hibát, ami normaszövegben megsokszorozódik, súlyát illetően akaratlanul magára a védendő tárgyra – a magyarságra – zúdítva tudományos, kulturális és politikai viták minden indulati salakját és szennyét. Elég, ha áttekintjük a nemzetfogalomról zajló vitákat az utóbbi tíz esztendőben, vagy elemezzük a nemzeti és etnikai kisebbségek fogalmának meghatározása körül a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. tv. előkészítése során elhangzottakat, ahol a kettős kötődésű kisebbségek egyszerre követelték a kisebbségi többletjogokat, és tiltakoztak a “nem magyar” minősítés ellen.

Megállapíthatjuk, hogy sem a magyar kultúrnemzetnek, sem a nemzeti és etnikai kisebbségnek nincs normaszöveg rangjára emelhető, s egyben tudományosan kifogástalan meghatározása, ugyanakkor viszonylag nagy biztonsággal eldönthető, hogy ki sorolható adott esetben a magyar kultúr-nemzethez és ki valamely kisebbséghez, különös tekintettel a szabad identitásválasztás elvére és gyakorlati szempontokra. Amint sok országban nem ismerik el a “pozitív diszkrimináció” (a kisebbségi sorban élő személyek hátrányos helyzetének többletjogokkal való kiegyenlítése)

nálunk használatos fogalmát, mert minden megkülönböztetést helytelenítenek, úgy nálunk is sokan helytelenítik a hangsúlyozott “többletjogosítványokra” hivatkozást, nem vitatva az esélyegyenlőtlenségek csökkentésének fontosságát, akár kisebbségi, akár szociális hátrányokkal küzdő, vagy más csoportokat érintenek is ezek. Azért van ez így, mert a “pozitív diszkrimináció” kicsengése és háttér jelentése azt sugallja, hogy a társadalom egy része előnybe kerül egy más részhez képest, pusztán a jog erejénél fogva. Ugyanilyen feszültséget keltene a társadalom vélt vagy valódi többségének, vagy a hozzá kapcsolódó értékeknek olyan védelme, amely e személyi kör alkotmányszövegben per definitionem való megjelölésével és előnyös, azaz más közösségek hátrányos megkülönböztetésével történne.

Ezek az aggályok az alkotmányos jogegyenlőséggel és társadalomlélektani konfliktusokkal kapcsolatos végtelen eszmefuttatásba torkollnának, elvezetve ahhoz a kérdéshez: jár-e annyi előnnyel a magyar kultúrnemzet alkotmányos meghatározása és jogosítványainak rögzítése, mint amilyen nehézségeket és vitákat okozhat a jogalkalmazásban és a politikában? S akkor még föl sem tettük a kérdést: lehetséges-e a pusztán szöveg szintjén megnyugtató megoldás? A múlt században, 1843-ban **Szontagh Gusztáv* adott egy meghatározást a politikai nemzetről, összefoglalva korának politikai-filozófiai nézeteit:

“Nemzet – azon népesség összessége, mely közös független álladalom és haza által összeköttetve önálló polgári társasággá alakult, s történetileg mint erkölcsi személy saját politikai életet él. Nemzet a haza polgárjai egésze, nép annak saját fajú és nyelvű részei. Egy hazában ennélfogva csak egy nemzet lehet, de nép (népiség, népfaj) többféle, sőt egy s ugyanazon néptörzsök sarjadékai több államban lakhatnak. A nemzetiség alapítója pedig azon nép, mely hont szerez s álladalmat alkot. E tette által népből nemzetté válik és saját népiségét nemzetiséggé emeli, ráütvén a szerzett honra s alkotott társadalomra s a nyilvános élet folyamára nevét jellemét és nyelvét. Honnét következik, mikép… nálunk minden, mi a politikai élet egészéhez tartozik, csak úgy lehet nemzeti, ha magyar…”[437 – 40.]

Ez a meghatározás a magyarság akkori szerepének és helyzetének megfelelt, kivéve a nemzetiségi-kisebbségi kérdés árnyalt értékelését, amire viszont Európa-szerte sem volt példa, amint nem volt példa az 1849-es országgyűlési nemzetiségi törvényre.

Ez a meghatározás megfelel a politikai nemzet (állampolgárok összessége) és a kultúrnemzet (egynyelvű, egykultúrájú közösség) kettősségének és az egyesítés igényének. Ezzel a kettősséggel küzd a huszadik század közepéig szinten minden meghatározási kisérlet, azzal, hogy a magyar népesség a magyar birodalomban volt fele aránya a csonka országban kilenctizedére nőtt, s így a Szontagh féle meghatározás mutatis mutandis, a kisebbségek jogainak, önkormányzatának, hatalomban való részesedésének alkotmányos rögzítése után (lásd az 1993-as Európa-szerte páratlan magyar kisebbségi törvényt) elfogadhatónak tekintendő.

Alkotmányos normaszövegként nem használható, mert az állampolgári jogegyenlőség mai európai értelmezése, a politikai nemzet minden tagjára való alkalmazhatóság nehézségei, az államtól elszakadt, nem magyar állampolgár nemzettagokra illesztés lehetetlensége, a magyar és nem magyar állampolgárok, a mai magyar állam területén élők és a külföldön lakók egyenlő jogi helyzetének megteremthetetlensége, idegen államok jogától függősége miatt megoldhatlan a jogi formába öntés.

Ha megnézzük a legnagyobb nemzeti tragédiákat elviselt német állam alkotmányát: “… német az, aki német állampolgárságú, vagy mint menekült, illetve mint kényszeráttelepített a német néphez tartozik, úgyszintén akinek házastársa vagy leszármazója az 1937. december 31-i állapotnak megfelelő német birodalmi területen ilyenként elismerést nyer”. (A Német Szövetségi Köztársaság alaptörvénye, 116 cikk), vagy a spanyol alkotmányt: “Az alkotmány, amely a spanyol nemzetnek, valamennyi spanyol közös és oszthatatlan hazájának a felbonthatatlan egységén alapul, elismeri és garantálja a nemzetet alkotó nemzetiségek és régiók önkormányzathoz való jogát és a közöttük meglévő szolidaritást” (Spanyolország alkotmánya, 2 cikk), akkor azt látjuk, hogy a “német”, “spanyol” fogalmát az állampolgárokra használja, nemzetiségre tekintet nélkül. Példák sorát említhetnénk, beleértve olyan esetet – mint Anglia alkotmánya –, amikor egyáltalán nem határozzák meg a politikai nemzet fogalmát.

Találkozunk tehát közjogi, politikai nemzet-meghatározással, de olyannal, amely egy kultúrnemzetet megkülönböztetve kiemel valamely ország népei közül, az ismert alkotmányok között nem találunk.

A közjogi-politikai nemzetet nem téveszthetjük össze, sőt meg kell különböztetünk a nyelvi-kulturális nemzetfogalomtól a magyar nemzet esetében is, e kettőségben védve a kulturális nemzetet a politikai nemzet által, és erősítve a védő politikai nemzetet a kulturális-nyelvi nemzet által.

Végül, de mindenekelőtt – visszakanyarodva a Szentkorona-eszméhez és történelmi alkotmányunkhoz – az szól a magyar kultúrnemzet alkotmányos meghatározása ellen, hogy *a magyar történelmi állameszme a politikai nemzetegység alapján áll,* ***egybefogva a politikai nemzet fogalmába valamennyi itt élő népet****, tartózkodva a nyelvi, “faji” hovatartozás közjogi jelentőségre emelésétől, nem tapintat vagy óvatosság, hanem megingathatatlan nemzetstratégiai megfontolás alapján*. Ezt a közkeletű felfogást tolmácsolja **Csekey István*, a kolozsvári egyetem tanára, 1943-as művében.

“A történelem a magyarságnak, amióta ide vezérelte a Kárpátok medencéjébe, az öncélúságon felül más, európai hivatást is jelölt ki. Sokkal többet, mint a maga fajának védelme. Mint rokontalan kis nemzet rendezőjévé vált a Duna-medence sokféle népének. Már a nyelv és faj fölött álló állameszme, amelyet főleg az 1938-i *Szent István év óta – ez volt kilencszázadik évfordulója az első magyar király halálának – *Szent

István-i gondolatnak szokás nevezni, magában hordta a kötelességet, hogy az itt élő népek életlehetőségét biztosítsa. Így vált a magyarság kötelességévé a több feladat vállalása és a többre való hivatás. Így tölthette be népek fölötti nagy európai hivatását és válhatott Nyugat és a kereszténység védőbástyájává. Minden jogi és népi elzárkózás és öncélúság nemcsak magasabb európai hivatásunk megvalósításában lett volna akadály, de a velünk együtt élő nemzetiségek kulturális, szociális és gazdasági elmaradottsága visszahatott volna a mi fejlődésünkre is.

Mindezt a többletfeladatot és többlethivatást csak olyan nemzet oldhatta meg sikerrel, mely a nagy keleti térségekről magával hozta az ars regnandi et gubernandi különös művészetét, s a nemzetek fölötti állameszmét, azaz nem rekesztette ki magából a fajilag, nyelvileg vagy jogi szervezetükben idegeneket. A magyarság e magasabb rendű hivatásának csak olyan méltányos és egyensúlyos államkoncepcióban felelhetett meg, mint amilyen volt a Szent Korona közjogi fogalma és a politikai nemzetegység elve.

… **A Kárpát-medence népeinek összefogását** is újból létrehozhatja a vérségi rokonság, a földrajzi és politikai egymásra utaltság és összetartozóság tudata.

… a magyar állameszme tipikusan jogi konstrukció. A Kárpát-medence népei életének jogi alaprendje pedig a magyar állam alkotmánya. Bár ez **az alkotmány a magyar nemzeti léleknek egyik legsajátosabb alkotása, mégsem csak a magyar fajta számára készült**. A magyarságnak a Kárpátok medencéjében lakó népeket megszervező és kormányzó hivatása folytán **alkotmányunk éppúgy népek fölötti, mint nemzetfogalmunk**, vagyis az egész nemzet alkotmánya.[101]

E sorok bizonyos messzeségből jövőnek és ódivatúnak hathatnak az ötven esztendős marxista-pozitivista-internacionalista jogtudományon vagy publicisztikán nevelkedett olvasónak egészen addig, amíg el nem gondolkodik a történelmi Magyarország történelmi-közjogi valóságán és igazságán, s egybe nem veti az ötven éves nemzetpusztító önkényuralom tragikus tényeivel és hazugságaival. Ha ezt megtette, rádöbben e sorok – mutatis mutandis és retorikai hangsúlyoktól mentesen érvényes – üzenetére.

A kérdéskör megértéséhez nélkülözhetetlen **Egyed István* “Politikai nemzet, népi nemzet” című 1939-es tanulmányának ismerete:[135 – 16-17.]

“A világháború után a nemzet kifejezésnek olyan értelmezése indul el hódító útjára, amely ezt a fogalmat ismét egy kezdetlegesebb fejlődési fokra: a fajisághoz, illetőleg népiséghez akarja visszavinni. Amíg a háború előtt a nemzet szó nálunk inkább politikai és jogi fogalom volt és ilyen módon összetartotta az állam területén élő népeket nemzetiségükre tekintet nélkül, a háború után német hatásra kifejlődik és hódítani indul a nemzetnek a népiséggel azonosított fogalma. A nemzet e felfogás szerint az az embertömeg, amelyet a határokon túl is összetart a közös faj, a

közös nyelv és irodalom. A közös haza fogalma tehát háttérbe szorul, a földrajzi határok elenyésznek, s a nemzet mint eszmei egység köti össze az egy fajhoz tartozókat, az egy nyelvet beszélőket. Amíg a régi nemzetfogalom a nemzetet területi, statikus alakjában fogja meg, az új fogalom eszmei, dinamikus egységgé teszi. A nemzet fogalomnak ezt az átalakulását nagyon szépen ismerteti *Ottlik* László 1930-ban megjelent tanulmányában.

A nemzetfogalom tisztázása szempontjából érdemes még megemlíteni azt a vitát, amely 1934-ben **Asztalos* Miklós és **Szekfű* Gyula között keletkezett. *Asztalos* szerint nálunk a nemzet kifejezésnek francia felfogása hódított, amely felfogás a nemzetet az állammal kapcsolja össze. Az ellenkező felfogás a német, amely a nemzetet a népiséggel tartja egynek; ez a felfogás ott hódít, ahol a nemzetnek nincs meg a lehetősége az állami létre. Asztalos erősen hibáztatja a háború előtti nemzetiségi politikát, mert az elhanyagolta a magyarság megerősítését és mit sem tett a nemzetiségek beolvasztására.

Szekfű* Gyula: “Népiség, nemzet és állam” című tanulmányában rámutat az Asztalos gondolatmenetébe csúszott ellentétre, mikor a népiségfogalom alapjára helyezkedve kifogásolja a háború előtti kisebbségi politikánkat. Szekfű szerint a népiségfogalom elfogadásával lemondanánk multunkról és jövőnkről, lemondanánk arról a magyar államról, amely békésen fogott össze a magyarral annyi más nemzetiséget; nekünk nem szabad német mintára a népre alapítani az államot, hanem folytatni kell Eötvös és Deák liberális politikáját. Helyesen mutatja ki Szekfű, hogy mindkét nemzetfogalom tulajdonképen hatalmi mechanizmus az illető nép számára*; a franciás nemzetfogalom egyenest követeli a más népek beolvasztását, a német fogalom kizárja a nemzettestből az idegent, viszont bevonja az idegenben élő németeket.*** Utóbbi fogalommeghatározás tehát teljesen a mai németség testére van szabva, de nekünk használhatatlan.”

Majd így folytatja: “Az ismertetett két nemzetfogalomnak elfogadását azonban nemcsak azért kell mellőznünk, mert egyik sem felel meg nemzeti politikánk irányának; hanem sokkal inkább azért, mert mind a két nemzetfogalom tendenciózus, politikai célokat szolgáló, holott *helyesen csak olyan nemzetfogalmat tehetünk magunkévá, amely magasabb elvi alapokon épül, amely nem módosul változó idők követelményei szerint, – olyan nemzetfogalmat, amely a magyarság igényeinek minden időben és minden körülmények között megfelel.*”[135 – 19.]

Hazánkban máig jellegzetes és széles körben ismert, a nemzeti *értékek elsődlegességét valló mai politikai irányzatok egyik eszmei forrásaként tekinthető népi irodalom, amelynek virágzása a két világháború közötti időszakra esett. Az Egyed István által is említett, a népiséggel azonosított nemzetfogalom a népi irodalomban valóban a közös faj, a közös nyelv, irodalom körében találta meg tárgyát és egyben alanyát. A “közös faj” vagyinkább “fajta” nem biológiai, antropológiai hanem szellemi

értelemben, a magatartási módok, a hasonló ösztönös viselkedési-kultúrális minták, ízlés, érzésvilág, szellemiség és stílus közösségében nyilvánult meg anélkül, hogy ennek pontos meghatározása létezett volna. *Németh Lászlót kárhoztatták is ellenfelei azért, mert a kis-magyar szemlélet , a magyar kultúrnemzet híve volt, szakítva a területi revízió és a politikai nemzet primátusával, az idegen ajkú vagy szellemű közösségeket a nemzettől is idegennek tekintve. Ez a magatartás és szemlélet érthető és megmagyarázható dolog volt a magyar kultúrában, mint közegben élő és munkálkodó szellemi emberek részéről. Látnunk kell azt is, hogy a közíróként és politikusként a népi irányzathoz tartozó *Bajcsy-Zsilinszky Endre a legtermészeteseb módon képviselte a történelmi alkotmányosság és a *Szent Istváni állameszme gondolatkörét ugyanúgy, mint a történelmi ország helyreállításának igényét.

Nem véletlen, hogy a trianoni elárultatás, nemzetgyilkossági kisérlet után, amikor a történelmi ország **nem magyar népeinek fogadatlan prókátorai** megtagadták a magyar történelmi alkotmányt, az erkölcsi kultúra emberei az “egyedül vagyunk” és a “magunk revíziója” felismerésének jegyében a megtagadott magyarság “a magyar kultúrnemzet” köreibe vetették minden reményüket, a magyarság és a térség többi népeinek viszonyát a “mi” és az “ők” helyzetében szemlélve. Különösen nem véletlen ez a “Minőség forradalma”, s különösen a címével is sokat mondó “Kisebbségben” írójának, a magyarság szellemi-morális felemelésének és megerősítésének parancsát valló szerzőnek az esetében.

Nem véletlen az sem ,hogy az ízig-vérig jogász szemléletű és kultúrájú, frontkatonaként harcolt, fajvédő, majd a nemzeti radikális, majd kisgazdapárti politikusként működő Bajcsy-Zsilinszky az exigenciák azaz lehetőségek és követelmények tudományába – ahogy *Kossuth nevezte a politikát – belekóstolt, *Szabó Dezső nyomdokain népi gondolkodású ember **haláláig vállalta a Szent Korona tanát**, mint követelményt és lehetőséget a Szentkorona-tagság legnagyobb meghatározó csoportjának, a magyarságnak megmentésére, elismerve a *Németh László-i vállalkozás nagy jelentőségét, de tudva, hogy egy nép élete nemcsak irodalom és erkölcs, hanem, méginkább képesség a cselekvésre a közösségi létért népen belül és együttélő népek között egyaránt.

Az előbbiekben olvashattunk arról: hogyan látta a törekvések és értékek szerepét *Szekfű Gyula. Mégsem haszontalan egy 1996-os elemzés néhány sora a Népiség, nemzet, állam című Szekfű tanulmány summázatáról:

“…a népiség fogalom alkalmazása a magyar nemzet belső koalíciójának megteremtése érdekében igenis szükséges dolog. A nép anyagi felemelése, ősi kultúrájának felkutatása és annak a magas kultúrával való összeolvasztása, a nemzeti törekvéseknek a népi szükségletekkel való teljes összehangolása a nemzeti megújulás feltétele. A történelmi Magyarországnak tehát át kell alakulnia népi Magyarországgá úgy, hogy ez a változás ne jelentsen hanyatlást, a kultúrának, a történelmi

formáknak és igényeknek a feladását. Más a helyzet az államfogalommal: nem mondhatunk le eredendő államkoncepciókról: az államhatáron (értve ezen a történelmi határt, a Kárpát-medencét,) belül minden egyes – kicsi és nagy – nép szabad legyen, egyik a másikat el ne nyomja! [92 – 48]

Bízva abban, hogy sikerült megmutatnunk a nemzetfogalmak alapképletét, el kell hagynunk a fogalmi viták tanulságos, de ingoványos területét, csupán utalva arra Egyed István szellemében, hogy a magyar megoldás valahol a két nemzetfogalom határán van. Ehhez azonban szükségtelen a könyvtárnyi meghatározás. **Magyarország történeti alkotmánya szerint nekünk a Szent Korona tanát kell figyelembe vennünk** alkotmányos vagy tágabban vett közjogi megoldások keresésekor.

Mit mond erről a magyar közjog, például **Tomcsányi Móric* 1943-as tankönyve? Ezt:

“**A szent korona tana tehát mai nap is érvényben van**, s abban az 1848-as alkotmányjogi reformok sem hoztak lényegbe vágó változást. Változás csak azon a ponton történt, hogy míg 1848 előtt politikai jogokkal bíró nemzettagokul s így a szent korona tagjaiul is csak a földbirtokkal bíró nemesek tekintettek, addig **a 48-as reform következtében a szent korona tagsága a honpolgári jogegyenlőség elve alapján kiterjeszttetett az állam összes tagjaira**, a kiváltságos és nem kiváltságos rendi tagozódás megszűnvén.

Megszűnt ezzel kapcsolatban a szent koronának az ország területére vonatkozó főtulajdonjoga, főföldesurasága is. A régi jogrendszer szerint ugyanis a jogok s nevezetesen a politikai jogok megszerzésének alapja az ingatlanbirtok volt s az ország területe is a szent koronáé; az akkori terminológia szerint a szentkorona nemcsak minden hatalom forrása, hanem minden birtokjog gyökere is (radix omnium possessionum). A király azonban a szent korona jogán az ország egyes részeit honfiúi érdemek jutalmául, öröklési joggal és kötelezettséggel, az egyeseknek adományozta, akik ezzel nemesekké s a szent korona, illetőleg a jogokkal bíró nemzet tagjaivá váltak. A család magvaszakadása esetén aztán a nemesi birtok visszaszállt az ország főföldesurára, a szent koronára (ősiség). 1848 óta a nemesi birtokjog megszűnt a szent korona tagságának alapja lenni s **a tagság kiterjed általában a honpolgárok összességére**, a politikai jogokkal bíró honosokra.”[422 – 289.]

A magyar történeti alkotmány szerint a közjogi értelemben vett (politikai) nemzet az állampolgárok összessége.

A magyar nemzet nem közjogi, szociológiai-kulturális, általános értelmű fogalma pedig az előbbi “kultúrnemzeti” meghatározások szerint állapítható meg.

Tudomásul kell vennünk, hogy **a nemzetnek kettős jelentése van** olymódon, hogy mindegyik jelentése önállóan használható.

Pontosítsuk az előbbieket úgy, hogy **a közjogi értelemben vett nemzet a Szent Korona tagjainak összessége**. Ez az összesség közös szociológiai-gazdasági érdekek és törekvések által kapcsolódik, kapcsolódhat egymáshoz, részben tényleges, részben lehetséges közösség részét alkotva.

Kik **a Szent Korona tagjai 1997-ben** Magyarországon?

Két csoportból tevődnek össze. Az egyik csoport a magyar állampolgárok összessége.

A másik csoportot a Szent Korona tagjainak – magyar állampolgároknak – azon leszármazottai alkotják, akik a magyar állampolgárságot kérik.

A Szent Korona tagjainak leszármazói a magyar jog szerint magyar honosok lettek, majd a magyar állampolgárságról szóló 1879. évi L. törvénycikk ugyanúgy, mint a jelenleg hatályos 1993. évi LV. törvény a ius sanguinis, a leszármazás elvére épült. (Születésénél fogva magyar állampolgárrá válik a magyar állampolgár gyermeke. 1993. évi LV. tv. 3.§. (1) bek.)

Magyarország Szent Koronájának területe és tagjainak (állampolgárainak) köre az ún. békeszerződésekkel csorbult a tények szerint, de nem csorbult a virtuális jog szerint, mert **a Szent Koronát, mint eszmei testet nem lehet csorbítani**, amint ez a Szent Korona személyiségének sérthetetlenségéből, mert szellemi jellegéből, misztériumából következik. Ebből ered, hogy azok a személyek, akiket vagy akiknek felmenőit egyébként hatályos jogi aktusokkal, szerződésekkel megfosztották a koronához való kapcsolódástól, a Szent Korona államától igényelhetik e kapcsolat visszaállítását. A leszármazók joga azon alapul, hogy ők a leszármazás, azaz születés tényénél fogva megszerezték volna a magyar állampolgárságot, azaz a Szent Korona tagságot, ha felmenőjük nem veszítette volna el magyar állampolgárságát önhibáján kívül.

Mivel a Szent Korona tagság magyar állampolgársághoz fűződik, anyanyelvre való tekintet nélkül, ezért ***anyanyelvre való tekintet nélkül igényelhető legyen a magyar állampolgárság****, pusztán a magyar állampolgártól leszármazás ténye alapján, úgy hogy az állampolgárság megadása nemzetbiztonsági vagy szociális okból bíróság előtt megtámadható határozattal megtagadható ill. elhalasztható.*

Mindez **a Szent Korona eszméjének szellemében történő törvényhozással** történhet, mert közvetlenül a Szent Korona eszmére, mivel nem jogi norma, nem közvetlen jogforrás, nem szoktak igényeket alapítani.

Egy ilyen törvényhozás előtt alapos hatásvizsgálatot kell végezni, a várható előnyök és hátrányok gondos mérlegelésével.

Melyek az előnyök? Az elszakított nemzetrészek tagjai biztonságérzetének növelése, a szellemi-kulturális értelemben vett magyar nemzet kiszolgáltatottságának csökkentése. Hiszen jogosan számítanak a magyar állam védelmére. Különössen indokolt lehet a szórványban élő, megmaradásában erősen veszélyeztetett, utolsó generációs, a csonka ország határain kivül, a Kárpát-medencében kényszerkisebbségként lakó nem magyar állampolgárok nyugatra emigrálásának, a magyarság számára elveszésének meggátolása kedvezményes honosítással és letelepedési feltételekkel.

Milyen hátrányokra gondolhatunk? *A magyar állam területének és gazdasági helyzetének korlátaiból ered, hogy nagy tömegek betelepülése gazdaságilag is, biztonságpolitikai szempontból is nehéz helyzethez vezetne, különös tekintettel az idegenajkú magyar állampolgárokra.* A határon túlra szakadt nemzetrészek számára Magyarország felszívóállammá válhat, tárt kapuival serkentve az utódállamok magyarságának kivándorlását, a kisebbségbe szorult tömegek menekülését szülőföldjükről.

Mondhatja bárki: nem kell mindjárt a legrosszabb nemzetpolitikai változatra gondolnunk, de ha ilyen rossz kilátásaink lennének, akkor is kötelességünk a segítség.

Kérdezheti valaki: ugyan miért kell állampolgárságot adnunk nem magyar anyanyelvű Szentkorona-tag leszármazottaknak? Aki ezt kérdezik, az vagy nem ismeri a magyar történelmet, vagy nagyon is ismeri. Ha ismeri, arra gondol, hogy az idegenekkel való együttélés sok gondot-bajt okozott, végül az ország feldarabolását hozta. Vonjuk le tehát a következtetést, különítsük el a népeket etnikai alapon. De hiszen ez Trianon kudarcának az oka! Mert lehetetlen okot és célt jelölt meg, akár képmutatásból, akár tudatos megtévesztés, akár tudatlanság miatt. Ha nem ismeri valaki történelmünket, akkor nem tudja, hogy **történelmi együttélésük más etnikumokkal létformánk**, létezési módunk volt már a törzsszövetség korában. Ebben az együttélésben sajátítottuk el a Kárpát-medencei, Közép-európai birodalmi léthez, dunavölgyi vezető szerephez szükséges készségeket. Ennek a magyar birodalomnak a történelmi-népi kohójában alakult ki Magyarország történeti alkotmánya és ennek központi eszméje: a Szentkorona-tan. Amint egy megcsonkított, végtagjaitól megfosztott ember maradék teste nem változtat szerkezetén, vércsoportján, öröklött adottságain azért, mert nincsenek végtagjai, ugyanúgy nem változtathat alapvető értékein és eszméin egy megcsonkított ország. Ha megteszi, akkor már nem ugyanaz az ország.

Írásunk a Szent Korona tanáról, a benne rejlő lehetőségekről szól. **A magyar alkotmányos gondolkodás sohasem különböztette meg az ország lakóit anyanyelv szerint**. Ezért nem olvashatunk a magyarság kiemelt, megkülönböztetett jogi helyzetéről. A magyarság megkülönböztetett szerepe nem jogi különbség, hanem államalkotó és szervező erőben megmutatkozó adottság volt. Számbeli aránya alig volt rosszabb a Mohács előtti, történelmi országban (85%), mint a mai csonka

Magyarországon (98%) (népszámlálási adat). Ez a történelmi országra Mohács idején jellemző 85%-os arány napjainkra a 325.000 km^2-es, kilenc részre szakított országterületen 48%-ra csökkent!

A csonka ország kapuinak megnyitása előtt viszont a legrosszabbra is gondolnunk kell: a határon kívülre rekedt magyarság eltűnésére ősi szállásterületeiről, éppen a maradék magyar állam döntése által meggyorsítva.

Milyen jogi lehetőség van a magyar állampolgárság elnyerésének törvényi biztosítására?

"Az 1921. július 26-án hatályba lépett trianoni békeszerződés értelmében magyar állampolgárnak az a személy volt elismerhető, akinek illetősége az ország új határain belül volt, vagy a magyar állampolgárságba optált, s erről ún. opciós nyilatkozatot kapott.

Állampolgársági rendelkezéseket tartalmazott még az első és a második bécsi döntőbírósági határozat is, ezeket azonban az 1945. évi fegyverszüneti egyezmény hatályon kívül helyezte.

A Magyarország és Csehszlovákia között a lakosságcsere tárgyában 1946. február 27-én kelt egyezmény (kihirdetve az 1946. évi XV. tv.-nyel) az áttelepülés tényéhez, az 1949. február 10-én aláírt magyar-román egyezmény (kihirdette az 1949. évi XIV. tv), az 1940. augusztus 30-i és 1949. február 10-i lakóhely alapján történt jegyzékbe vételhez kapcsolta az állampolgárság megszerzését vagy elvesztését.

A kettős állampolgárságú személyek állampolgárságának rendezéséről Bulgáriával, Csehszlovákiával, Lengyelországgal, Mongóliával, az NDK-val, Romániával és a Szovjetunióval kötött egyezmények (1959. évi 27. tvr., 1961. évi 6. tvr., 1962. évi 4. tvr., 1978. évi 5. tvr., 1970. évi 17 tvr., 1980. évi 2. tvr. és 1958. évi 1 tvr.) szóltak."[255 - 2.] A kettős állampolgársági egyezmények a szerződés felmondásával vagy közös egyetértéssel történő megszüntetésével hatályukat vesztették.

Ma **nemzetközi szerződés nem korlátozza a kettős állampolgárság létrejöttét**, s a többes állampolgárság a magyar jog számára elfogadható, bár jogrendszerek összeütközésével jár, ezáltal nehézséget okozva.

Állampolgársági törvényünk (1993. évi LV. törvény, Ápt.) 2. §. (2) bek. szerint: *"Azt a magyar állampolgárt, aki egyidejűleg más államnak is állampolgára – ha a törvény másként nem rendelkezik –, a magyar jog alkalmazása szempontjából magyar állampolgárnak kell tekinteni."*

"A kettős (többes) állampolgárság megítélése jogrendszerenként változó. Ma már egyre inkább terjedőben van az a nézet, hogy az állampolgárság megadása az egyes államok belső ügye, s nem célszerű a többes állampolgárság eseteinek csökkentését nemzetközi szerződések útján megkísérelni. Az államoknak inkább a többes állampolgárságból eredő

konfliktusok rendezésében kell együttműködniük az ilyen tárgyú nemzetközi szerződések alapján.

A magyar állampolgársági jog hagyományosan tolerálja, hogy a magyar állampolgár egyidejűleg más állam állampolgára is legyen, további állampolgárságot akár saját akaratnyilatkozatával, akár egyéb módon szerezzen. Ezzel összhangban az elmúlt években felmondással vagy közös megegyezéssel **megszűntek azok a korábbi nemzetközi szerződéseink is, amelyek a kettős állampolgárság eseteinek kizárásáról szóltak**.

A többes állampolgárság, mivel kétségtelenül a jogrendszerek kollízióját (ütközését) eredményezi, tisztán jogi szempontból nem kívánatos jelenség. Ugyanakkor a személy akarat szabadságának elvét sértené, ha a jogszabály őket az állampolgárságok közötti választásra kényszerítené" mondja a kommentár a nyugatra szakadt magyarokról."[252 – 6.]

Ugyanakkor a törvény kimondja: "A magyar állampolgárok között az állampolgárság keletkezésének, illetőleg megszerzésének jogcíme alapján különbséget tenni nem lehet." (4. §. (1) bek.)

A honosítás feltételei között pedig ott van a 8 éves ill. egyes esetekben 3 éves Magyarországon lakás, a biztosított megélhetés és lakóhely, a magyar nyelven alkotmányos ismeretekből letett vizsga. Akinek felmenője magyar állampolgár volt, annak egy éves Magyarországon lakást kell igazolnia. Nyilvánvaló, hogy e feltételeknek a trianoni határokon túl élő magyarság nem tud eleget tenni, nem beszélve a nem magyarokról.

Még egy igen lényeges szempont az, hogy "Általában követett gyakorlat, hogy az állam nem részesíti védelemben valamely állampolgárát olyan állammal szemben, amely azt ugyancsak saját állampolgárának tekinti."[334 – 121.]

Összegezve: Magyarország törvényhozása alkothat olyan törvényt, amely megnyitja a kérelem alapján honosítás lehetőségét azok számára, akiknek legalább egy felmenőjük magyar állampolgár volt. Módosíthatja a választójogi törvényt és az alkotmányt oly módon, hogy a magyar állampolgárok lakó- és tartózkodási helyükre való tekintet nélkül választójoggal rendelkezzenek. Ez alapos vizsgálódást és hatáselemzését igénylő politikai döntés a várható előnyök és hátrányok egybevetésével. Az elemzés fő szempontja a jogosultak érdekvédelme a volt kommunista országokban, ha állampolgárságot kapnak. A "nyugati emigránsok és menekültek" állampolgársága és választójoga nem jelent nehézséget.

Mit adna ez a szabályozás a jogosítottaknak? Választójogot Magyarországon, szabad utazási, így beutazási lehetőséget, és azt, hogy más országnak büntetőjogi felelősségrevonás végett nem adhatók ki, ha Magyarországon tartózkodnak.

Mit nem adna? Nem adna lakóhelyet és megélhetést, szavatolt letelepedési lehetőséget, és nem tudná megvédeni azon állammal szemben, amelynek ugyancsak állampolgára. Nem tudná megvédeni a többségi hivatalosság és a többségi társadalom lélektani elutasításától, esetleg gyűlöletétől.

Az állampolgárság kérdéskörét az említett hatáselemzéssel, az utódállamok jogi-alkotmányos hátterének vizsgálatával elvi döntésre alkalmassá kell tenni, majd ehhez képest kell előkészíteni a törvény- és alkotmánymódosítást.

A nem magyar anyanyelvű személyek, azok tehát, akik a mostani szóhasználat szerint “nem magyar nemzetiségű”-ként jelölik meg magukat, szerintünk a következő elvek alapján igényelhetnének magyar állampolgárságot:

Tekintettel arra, hogy a trianoni és párizsi békeszerződések közkeletű értelmezése szerint ezek a Magyarországon élő nem magyar népek önrendelkezési jogát, tehát Magyarország Szent Koronájától való elszakadási szándékukat juttatták érvényre, s ennek számos hivatalos megnyilatkozásban és magánközlésben kifejezést adtak, vélelmezni kell az ezen népekhez tartozó személyek azonos véleményét. Lehetőséget kell azonban adni arra, hogy e személyek **bizonyíthassák a Szent Koronához való hűségüket**, illetve valószínűsíthessék azt. Ez történhetne annak bizonyításával, hogy

– négy nagyszülőjük közül legalább három, távolabbi felmenőik közül négy magyar állampolgár volt;

– maguk vagy egyik felmenőjük sem volt tagja a magyar nemzetiségűekkel szemben ellenséges pártnak vagy szervezetnek, különösen olyannak, amelynek tagjai magyarok megkínzásában, megölésében vagy kitelepítésében részt vettek, őket tulajdonuktól megfosztották, ellenük gyűlöletre uszítottak, vagy más súlyos jogsértést követtek el.

Elvileg természetesen már egy Szent Korona tag felmenő igazolása megalapozhatná az igényt.

A magyar állampolgárság megadása lehetséges, de nem egyetlen és hatásában a Szent Korona tagjai lehetséges teljes körére valószínűleg ki nem terjedő döntés, az állampolgársághoz igazodó választójog pedig minden különösebb jogi nehézség nélkül kiterjeszthető a bárhol élő magyar állampolgárokra.

Ebben a kérdésben az 1994-ig működő parlament nemcsak nemzeti közömbösség, hanem ügyrendi hibák miatt sem volt sikeres.

A Szent Korona tagságának teljeskörűségéből következik, hogy a választójog megilleti a külföldön élő magyar állampolgárokat, függetlenül

attól, hogy milyen politológiai érvek szólnak mellette vagy ellene, s természetesen attól is, hogy ezek a szavazatok milyen politikai irányzatot segítenek majd.

A magyar állampolgárság és választójog ügyével azonos, bizonyos tekintetben nagyobb súlyú kérdés a teljes magyarság országgyűlési képviselete állampolgárságra és választójogra való tekintet nélkül.

Az egyik csoportot a volt történelmi országrészekben kisebbségi sorban élő, magyar állampolgársággal nem rendelkező magyarok alkotják. Az ő választójoguk nem magyar közjogi értelemben vett választójog. Ezt magyar törvényben nem lehet szabályozni azért sem, mert választójoga csak magyar állampolgároknak lehet. Itt másról, népcsoportképviseletről van szó. A küldöttküldés joga formálisan a határon túli magyar szervezeteket, vagy – ami ennél még elfogadhatóbb volna – az egyes magyar népcsopor-tok országonként megalkotandó Nemzeti Tanácsait illetné meg.

Az országgyűlési küldöttküldés legitim, politikailag és közjogilag elfogadható módja a következő elvek alapján képzelhető el a határon túli nemzetrészek tekintetében:

– lehetőség szerint a kulturális nemzet teljes körére ki kell terjedjen, azaz általános és teljeskörű legyen;

– a lehető legnagyobb mértékben szabad akaratnyilvánítást jelentsen, azaz titkos szavazással történjék;

– a titkos szavazással megválasztott testületek ugyancsak titkos szavazással, titkos jelölés útján válasszák meg képviselőiket;

– az elszakított nemzetrészek képviselete hatáskörileg és szervezetileg különüljön el a népképviseleti úton választott magyarországi országgyűlési képviseleti testülettől, országgyűlési második kamara részeként.

A Kárpát-medencén kívülre szakadt nemzetrész tekintetében a közvetlen választás is járható út, úgy, hogy az ő választójoguk a magyar választási törvényen alapul, míg a nem magyar állampolgár magyarok szervezetek, vagy azok által országonként létrehozott Nemzeti Tanácsaik révén küldenének képviselőket, ugyanúgy mint más szervezetek (magyarországi önkormányzatok, egyházak, kamarák, szakszervezetek stb.). Ez utóbbi lenne a népcsoportképviselet.

A hazától távolbaszakadt magyar állampolgárok más magyar állampolgárokhoz hasonló választójoga összeegyeztethető a népcsoport képviselettel. Ennek alapján a külföldön élő magyar állampolgárok nemcsak választójogokat gyakorolhatnak a képviselőházba küldött országgyűlési képviselők megválasztásakor, hanem egy másik, népcsoport-képviseleti választáson, képviselőiket elküldhetnék az

országgyűlés második kamarájába is. Az élet eldöntené, hogy melyik képviseleti forma válna be jobban azzal, hogy együtt is létezhetnek.

A külföldi magyarok képviselete semmiképpen nem érintené azon országok iránt meglévő kötelezettségeiket, amelyeknek polgárai. A képviselet célja éppen a magyar nemzet közérdekű ügyeiben való részvétel, a lakóhelyen való megmaradás és az egységes önkormányzati elvek kimunkálása jegyében.

Az előkészítést és végrehajtást a határon túl működő magyar szervezetek tanácskozásán megállapított elvek és szabályok szerint kell, mert így célszerű, elvégezni. A Magyarok Világszövetsége kiépített, egész földünket átfogó hálózata most ezt a szervezetet teszi legalkalmasabbá a tanácskozás megszervezésére, megfelelő állami költségvetési támogatással.

Ennek a testületnek – Nemzeti Főtanácsnak – több feladata lenne, el kellene készítenie a magyarságra jellemző legfontosabb mai ismeretanyagot (személyi, anyagi, szellemi katasztert), és egy magyar rendezési javaslatot.

A magyarság személyi kataszterének elveit, különösen pedig azt, hogy ki a magyar a pusztán gyakorlati szemszögből, évekig lehet vitatni. Ezért egy ilyen gyakorlati szemszögből, évekig lehet vitatni. Ezért egy ilyen tanácskozást célszerűen kell előkészíteni, számolva a regisztráció minden kisebbségi sorban lévő számára veszélyérzést hordozó voltával. Ezen teendők időszerűségét mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy az erdélyi magyarság körében fél évtizede létező követelés a magyarság önmegszámlálása, a közvetlen belső választások megtartása és a teljes belső, területi autonómia-statútumok megfogalmazása.

Vagy össze kell állítani a választók névjegyzékét, vagy olyan időtartamú választásokat kell tartani, amelyek során a választók listája egyidejűleg készül a szavazással. A választónak aláírásával kell igazolnia a személyi adatait feltüntető listán vagy azt: anyanyelvem magyar, vagy azt: a magyar nyelvet beszélem, magyar vagyok.

Így választanák meg azokat a személyeket (elektorokat), akik már közvetlenül titkosan szavaznának a magyar országgyűlés második kamarájába küldendő képviselők személyéről. A közvetlen választásnak nem elvi, csak célszerűségi, taktikai akadályai vannak. A választói névsorok megsemmisítését garantálni kellene.

A második kamara régi, történelmi magyar közjogi intézmény, amelyet felsőtábla néven ismertek a XVII. század elejétől, majd a XIX. század második felében főrendiházként szabályozták hatáskörét. 1920–1926. között nem működött, majd 1926-tól 1945-ig megint létezett. Azóta nem állították vissza.

A második kamara felállítását, *Samu Mihály professzor cikkei szorgalmazták először, de ma már többen kardoskodnak melette, a tudomány művelőitől a politika területéig. Tény az, hogy évszázados multú intézményről van szó. A mai Európában, sőt világszerte túlnyomó többségben vannak a kétkamarás parlamentek.

Ezért mind a közjogi hagyomány, a jogfolytonosság, mind a külföldi példa és tapasztalat, mind a magyarországi közjogi-társadalmi-politikai viszonyok a felsőház visszaállítása mellett szólnak. A második kamara a szakmai szűrő, a társadalmi érdekek többoldalúsága által indokolt érdekképviselet fóruma lehet, szóhoz juttatva a szakmai, érdekképviseleti, önkormányzati egyházi képviselőket, az értelmiségi-szellemi élet független szereplőit, az országban képviseletre jogosan igényt tartó határon túli magyar népcsoportokat és magyarországi nemzeti kisebbségeket.

Megítélésünk szerint helyet érdemelnek itt mindazok a nem magyar népcsoportok – legyenek határokon belül vagy kívül – amelyek egyéneik által a történelmi Szent Korona tagjai voltak, feltéve, hogy részvételüket meg tudják szervezni. Így nem szlovák, német, román, délszláv kisebbségi, hanem egyszerűen **szlovák, német, román, délszláv képviselet** működne a magyar országgyűlés második kamarájában. Ilyen képviseletet népcsoportonként egy küldött látna el, feltéve, hogy a népcsoport bizonyos számú tagjának képviseletét igazolni tudná. Ilyen képviseletet **a Szent Korona tagságot elnyert nem magyar népcsoportok** kaphatnának, külön kimunkált ismérvek szerint.

A magyar és a nem magyar népcsoportok képviselőinek mandátumát egy erre a célra megválasztott felsőházi mandátumvizsgáló bizottságnak kell majd igazolnia.

Ügyelni kell arra, hogy választópolgárok által titkos szavazással megválasztott képviselőházat elsőbbség illesse meg, s ismételten megszavazott határozatainak kihirdetését a második kamara ne akadályozhassa meg. A második kamara tekintélyét az általa képviselt érdekek, értékek, szakmai szempontok és tapasztalatok, azaz **a vélemény közösségi-nemzeti súlya és jelentősége, nem pedig önműködő hatásköri szabályok** adják meg. Ez szolgálja a két kamara közötti egyeztetési jellegű, tapasztalatösszegző együttműködést a hatalmi vetélkedéssel szemben.

Így lesznek az utódállamokból kisebbségként szemlélt magyar népcsoportok közjogilag nemzetrészekké, válik **a politikai nemzet nemzetrészek, népcsoportok szövetségévé**, beleértve a nem magyar anyanyelvű népcsoportokat, akiknek “államalkotó”, azaz hatalomban részes szerepét az államalapító nemzet történeti alkotmánya és a Szent Korona tana szellemének megfelelően ismerhette el a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény.

Okkal tehetik fel nekünk a kérdést: nem jár-e veszéllyel, nem jelent-e oktalan kihívást határon túli nemzetrészeink terhére az ilyen gondolatok

nyílt tárgyalása. Számos magyar és határainkon túli szervezet és közéleti személyiség vetette fel az egyetemes magyarság képviseletének, állampolgárságának és választójogának ügyét. Ezekre a javaslatokra érdemleges választ kell adni a Szent Korona tanának szellemében. Hiszen ezeket a kérdéseket éppen a magyarság fenyegetettsége miatt, a veszélyeket ismerve tesszük fel. Mindez üres szóvirág lenne, ha a “hogyan?” válasz nélkül marad.

A megoldási módok és javaslatok sorára van szükség ahhoz, hogy ezek értelmét, hasznát és esetleges veszélyeit fel lehessen vetni. Közép- és Kelet-Európában megoldásra vár a szétszakított népcsoportok föderatív alapon való összefogása testvéreikkel hogy csak a legnagyobb, az orosz népcsoportok helyzetére hivatkozzunk. Ennek a nemzetközileg elfogadott, elfogadandó népcsoport-együttműködésnek a rendszerébe kell illeszteni a magyar népcsoportok együttműködésének és képviseletének ügyét, akár egy közép-európai egyezmény keretében, amelyet államközi szervezetek (EBESZ), Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, Egyesült Nemzetek Szervezete, a Közép-Európai Együttműködés Szervezetei és olyan tekintélyes társadalmi szervezet, mint az Európai Népcsoportok Uniója (FUEV) segítségével kellene révbe juttatni. E szervezetek hallgatólagos, elvi egyetértésének elérésével, minden nemzetközi egyezség nélkül is jó esélye lehet a magyar népcsoportok (nem egyének!) második kamarai képviseletének.

A közjogi értelemben vett, azaz politikai nemzet fogalmát másodlagos nemzetnek is szokták nevezni.[87] Ez jelenik meg a nyugat-európai (spanyol, francia, német) alkotmányokban is.

Igen, de mi a magyar kultúrnemzet? Hiszen ezt az “elsődleges” nemzetet védi a másodlagos nemzet, a Szent Korona tagság, amely 85%-os arányú magyar népelem jellegadó közreműködésével született, s amely éppen ezért nem fordítható az államalapító nép ellen, ellenkezőleg, annak államfelfogását, szellemiségét örökíti és hordozza tovább **a népcsoportok békés együttélése és a Szent Koronához való hűség jegyében.**

A jogszabályban közvetlenül és igazságosan alkalmazható, a védendő érdekeket egyértelműen, minden kár nélkül szolgáló nemzet és magyarság meghatározás lehetetlen. *Okoz-e annyi nehézséget a meghatározás hiánya, mint amennyi hátrányt egy rossz meghatározás okozhat nemzetpolitikailag és a jogalkalmazás terén, figyelemmel arra, hogy a politikai nemzet fogalma nem vitatható, míg a magyar kultúrnemzet fogalmát soha európai tartózkodásunk idején nem határozták meg?* Felelősen mondhatjuk: a magyarság azonosítása, mint sok más népé is, nehézség nélkül lehetséges. Ellenségeinknek nem az a gond, hogy ki a magyar, hanem az: még mindig van és még mindig magyar.

Hadd idézzek egy tanulmányból, ami a most elhalt alkotmánytervezettel kapcsolatban született:

“A határainkon túl élő magyarság jog- és érdekvédelme

Történelmi tény: a török birodalmi terjeszkedés Magyarországot három részre szakította. Az I. világháborút lezáró Versailles-i békeszerződés a magyar nemzetet öt részre.

Az öt – azóta kilenc – részre szakított magyar nemzet de facto olyan vérveszteségeket szenvedett el 1920 óta, amelyre a zsidó holocaustot és a lengyelek megharmadolását kivéve e században nincs példa.

Még súlyosabb a helyzet az elcsatolt területeken, különösen Szlovákiában, ahol a Csehszlovák állam kettéválását követően is – Európában egyedülálló módon – az ott élő magyarok jogilag nem (sem. Z. Zs.) egyenlőek az államalkotónak tekintett szlovákokkal (Benes dekrétum).

A fentiekből következően a magyar alkotmánynak minden állami szerv részére alkotmányos alapelvként kell meghatározni a határokon túl élő magyarság jogegyenlőségének elérését, illetőleg mindazon kisebbségi jogok biztosítását, amelyeket a magyar alkotmány és törvények az itt élő kisebbségek részére biztosítanak.

Az új alkotmány tervezetének meg kell fogalmazni – az állami feladatokon túl – a magyar társadalom, az egyesületek, társadalmi szervek, állampolgárok e cél érdekében kifejtendő tevékenységének módját és kereteit is.

A magyar nemzet elszakadt részeinek sorsát nem szabad a napi politikai harcok részévé tenni, ebből következően olyan alkotmányos alapelvek és szabályok megfogalmazása szükséges, amelyek a parlamenttől az államfőig, a kormánytól az önkormányzatokig alapvető alkotmányos kötelezettségként határozzák meg a tőlünk elszakított magyarság jog- és érdekképviseletét.”[448 – 18]

A mostani magyar alkotmánylevélben, az 1949. évi XX. tv. 6. §. (3) bekezdésében 1989. október 23. óta ez áll: “A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.” Nagyon kevés ez egy “rendszerváltoztató” alkotmánymódosításban.

Milyen alkotmányerejű szöveg képzelhető el az erős nemzeti elkötelezettség és a nemzetközi politikacsinálók ízlésének megfelelő jellegtelen kisállami viselkedés határai között?

Példaképpen, vitaindítónak ilyen sorokat képzelünk el:

“… (1) bek**. A Magyar Köztársaság Magyarország Szent Koronájának állama**. Minden lehetséges és megengedett eszközzel képviseli, védi és oltalmazza a magyar nemzet tagjainak érdekeit.

… (2) bek. A Magyar Köztársaság a nemzetközi jog szabályait tiszteletben tartva új szabályok elfogadását kezdeményezve és támogatva, mindent elkövet a hazai és határain túlra szakított magyarság jogainak, érdekeinek és létfeltételeinek megóvása érdekében.

… (3) bek. A Magyar Köztársaság joga és kötelessége, nemzetközi tevékenységének alapvető, másnak alá nem rendelhető célja a történelmi magyar államtól elszakított területeken őshonos magyar nemzetrészek jogainak védelme és képviselete.”

A polgári jogalkotás klasszikus elvének szokták említeni Rousseau szavait “az állampolgár és az állampolgárság” mindenhatóságáról és arról, hogy “az államon belül minden társulást fel kell számolni hogy… semmilyen más, rivális jogintézményt ne ismerjen”[448 – 20.]

Elterjedt vélemény szerint a fejlett polgári államok – Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország – negatív értékítéletét hozná az olyan közösségvédő törvényalkotás, amely nem vezethető vissza az egyének jogaira. Ezt némileg eltúlzott félelemnek tartjuk, de nem alaptalannak. Az általunk adott szövegjavaslat jól védhető. Alább nem adhatjuk, mert nem érdemes.

Végül megemlítjük azt a kevéssé ismert tényt, hogy több ország védi határon túli nemzetrészeit törvényszövegbe foglalt módon és erre a célra létrehozott intézményekkel. A román alkotmány 7. §-a szerint: “Az állam támogatja a kapcsolatok erősítését az ország határain kívüli románokkal; az állampolgárságuk szerinti állam törvényei betartásával az etnikai, kulturális, nyelvi és vallási önazonosságuk megőrzéséért, fejlesztéséért és kifejlesztéséért cselekvően fellép.”

A dél-tiroli német-osztrák nemzetrészek érdekében folytatott osztrák küzdelem a dél-tiroli rendezéshez vezetett. Az olaszországi Dél-Tirolban működő németnyelvű autonómia létesült, szavatolt közszolgálati helyekkel. Az itteni német anyanyelvűek aránya 65–90%-ra emelkedett 1991-ig.

Horvátország új alkotmánya 10. cikkelyében mondja ki, hogy “a más államokbeli horvát nemzetrészeket a Horvát Köztársaság különös gondoskodásban és védelemben részesíti”, amit társadalmi szervek létezése bizonyít.

Németországban minisztériumi szervek foglalkoznak az országon kívüli nemzetrészekkel, nem beszélve az egyesületek széles köréről.

Ahogy Horvátországban a Hrvatska Matica, úgy működik Szlovákiában a Matica Slovenska, és főhivatal foglalkozik a határon túli szlovák nemzetrészekkel. Szerbiában a Szerbián kívüli szerbek minisztériuma működik és társadalmi szervezetek, mint a Matica Srpska vagy a Szerbek Világszövetsége. Szlovénia alkotmánya fokozott figyelemmel gondoskodik a szomszédos országokban élő szlovénekről és a vendégmunkásként vagy

kivándoroltként külföldön élőkről.[348 – 966-967.] Mellesleg Szlovénia kisebbségi politikája a legkevésbé kifogásolható a környező országok közül, jogi szabályozása mintaszerű.

Mindezekhez az országokhoz képest a határon túl élő magyar nemzetrészek számaránya és helyzete a legrosszabb. Nekünk ezért **nagy szükségünk van a Szentkorona-tan erejére**, nem felejtve, hogy **a Szent Korona teste fogalmába az állampolgárok és a területek elválaszthatatlanul beletartoznak**. Ott kell óvnunk nemzettagjainkat, ahová a történelem állította őket a történelmi országtest bármely részén.

A SZENT KORONA INTEGRITÁSA*

Amikor az országterület testéről beszélünk, ezt azonosnak tekintjük a Szent Korona testével. **Az ország teste mint földrajzi valóság spiritualizálódik a Szent Korona szellemi testében.**

Az ország, mint organikus test területi és ettől különböző közjogi értelmet hordoz.

Pancratius néven az eperjesi evangelikus lyceum tanára, **Pancrátz Mihály* adott ki ismert közjogi tankönyvet 1668-ban. Erről mondja *Eckhart, hogy: “Ez az ország, a szent korona integritása gondolatának első – és hozzátehetjük, utolsó – elméleti kifejtése, amely… a gyakorlati politikusoknál csaknem maradék nélkül érvényesült és a magyar koronaeszmének legerősebb hajtása volt.”[128 – 299-300.] Bevezető gondolatunk magva is *Pancrátz Mihálytól származik. Így ismerteti Eckhart Pancratiust:

“Ez az ország »valami misztikus test és mind fejből, mind tagokból áll.« A fej a király, a tagok a *négy rend*: a főpapok, a bárók, a nemesek és a szabad királyi városok. Magyarország »egységes testét« egyforma szükségességgel ez a két lényeges rész alkotja, mert nem állam (respublica) a tömeg uralkodó nélkül, sem az uralkodó polgárok nélkül. Az ország tagjai »tágabb jelentésben« a Magyarországba bekebelezett országok, püspökségek, hercegségek, megyék, tartományok és városok, »amelyekből egykor állott vagy ma áll.«. Ezek között vannak nemesebbek: azok »az országok, fejedelemségek, hercegségek, amelyek egykor Magyarország szent koronájába bekebeleztetek és a következő időkben különféle fordulatok miatt vagy egészen elvesztek, vagy az ország iránti engedelmességben megmaradtak.« Az elveszettek között felsorol minden a magyar király uralmának valaha alávetett országot, így Cseh- és Morvaországot is és Ausztriának nagy részét.

»A korona iránti hűségben megmaradt tagok« közül nemesebbek: 1. a kapcsolt országok, 2. a püspökségek, 3. a vármegyék, 4. a grófok és bárók uradalmai, a nemesek birtokai, végül a szabad királyi városok. Az ország nemnemes tagjai pedig azok a városok, falvak, amelyek nem közvetlenül a koronának vannak alávetve, hanem az ország rendei közül valakinek a felsőbbségét ismerik el. Az ország szűkebb értelemben vett tagjai a karok

és a rendek, »akik a királyi szent koronának és következőleg a királyi felségnek közvetlenül alatta állnak és akiket a szent királyi felség az ország gyűlésére királyi levéllel meghív.«„[128 – 298-299.]

Amikor az idézett szerző nemesebb, korona hűségében megmaradt tagként, tágabb értelemben kapcsolt országok, püspökségek, vármegyék, főúri uradalmak, nemesi birtokok és szabad királyi városok kimerítő felsorolását alkalmazza, hozzátéve, hogy az ország nem-nemes tagjai az ország rendei közül valakinek a felsőbbsége alatt álló városok, falvak, akkor Magyarország területét, az ország testét mutatja be, mint a Szent Korona tágabb értelemben vett tagjait. Ez Magyarország integritásának a Szent Korona tanában való pontos megjelenítése: ***az országterület teste a Szent Korona teste***. A Szent Korona teste ugyanúgy szent és sérthetetlen, mint más eszmei test, mint a legnagyobb példa, a corpus Christi. A misztikus testek nem sebezhetők földi, anyagi eszközökkel.

Az ország területe az 1790. évi országgyűlés felfogása szerint is test, az egyes országrészek e testnek tagjai, amelyek elszakadtuk után visszatérve a testtel egyesítendők. Mint Torontál, Temes és Krassó vármegyék írják: “A Bánát hosszabb idők és esztendők által, mint tag a testéből elszakasztva mindaddig hagyatott, míglen a felséges haza tekintetes rendei szám nélkül való panaszaira és kéréseire” Mária Terézia 1777-ben “azon ország tagját és részét a testhez és az országhoz visszakapcsolta és összve egyesítette.”[128 – 285.]

Ugyanilyen tartalmú okiratok olvashatók a partiumbeli megyék visszacsatolása vagy Erdély ügyében. “Erdélyt, mint Magyarország elválaszthatatlan tagját bírták és kormányozták már a fejedelmek megválasztásától és Magyarország megalapozásától kezdve és a magyar államnak részét tette.” “A magyar király és az ország több békekötésben kívánták Erdélynek, mint elválaszthatatlan tagnak a visszatérését.” “Mit fejez ki az, hogy valamely terület vagy tartomány az ország testének tagja? Ugyanazt, amit a magyar szent koronához való tartozás” – mondja Eckhart, majd idézi az alsótábla 1825. évi egyik határozatát: “Erdély ugyan is Magyarországnak legrégibb s tőle elválaszthatatlan egy olly valóságos része, melyet Magyarországtól hajdan a viszontagságos sors zajai szakítván el, most annak szorosabb összeköttetését ismételve és méltó jusson kívánunk.”[128 – 287.]

Az ország testének integráns, “teljesen és szorosan beletartozó tagjai és kapcsolt részei (partes adnexae)” vannak. Ez utóbbiak: Horvátország, Dalmácia, Szlavónia, melyek “**szövetség által Magyarországhoz kapcsolt testek**”, azaz **a Szent Koronához**, s ezáltal Magyarországhoz **kapcsolódnak**. A kapcsolt részeket a korona kapcsolja az ország testéhez, nekik külön testük van.

“A magyar szent korona országainak tényleges területe közjogi szempontból három részre oszlott:

1. a szűkebb értelemben vett Magyarország területére (ideértve a volt Erdélyt és a határőrvidéket);

2. a Horvát-Szlavon társországok területére (az ide bekebelezett határőrvidékkel együtt); jogilag ide tartozott Dalmátország is, amely azonban tényleg osztrák tartomány volt;

3. Fiume és kerületére, mint a magyar szent koronához külön testként (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus) csatolt területre.

A szűkebb értelemben vett Magyarország területe a Kárpátoktól a Duna és Száva vonaláig terjedt. A drávamelléki magyar megyék: Szerém, Verőcze, Pozsega és Valkó jogállás tekintetében semmit sem különböztek a többi magyar megyéktől."[88 – 137.]

A rendi országgyűléseken, így az 1832–36-os országgyűlésen szólnak "a szent korona testéről és a szent korona testébe való visszatérésről, visszakebelezésről, vagy visszatestesítésről".[128 – 200.]

Bölöny megkülönbözteti a csak közjogi természetű követelést a nemzetközi jogi követeléstől. Kizárólag közjogi követelés volt a mellékor-szágok, mint Bukovina, Bosznia, Galicia, mint a történelem során a Szent Korona által birtokolt területekre irányuló igény. Ilyennek tekintették a társország Dalmácia visszaszerzését is. Szerintünk valamely történelmileg a Szent Korona részét, tagságát, testét alkotó területre emlegetett történeti, etnikai vagy más jogalap mindaddig közjogi igény, amíg nemzetközi jogvitát nem indítanak vagy nemzetközi fórumon nem jelentik be a területváltoztatási igényt.

Amikor az 1938. évi XXXIV. törvénycikk a Felvidék, az 1939. évi VI. törvénycikk Kárpátalja és az 1940. évi XX. törvénycikk Erdély egy része tekintetében megállapítja, hogy egy-egy országrészünk "visszatért a Magyar Szent Korona testébe", régi magyar közjogi hagyományt követ, az ország testének, mint a Szent Korona testének sérthetetlenségét erősíti meg.

Ennek szellemében közjogi kötelességet rögzít a királyi koronázási hitlevél 3. pontja: "Magyarország és társországainak mindazon részeit és tartományait, amelyek már visszaszereztettek s azokat, amelyek Isten segedelmével ezután fognak visszaszereztetni, koronázási eskünk értelmében is, a nevezett országhoz és társországaihoz visszakapcsolandjuk." Ez az ígéret, teszi hozzá *Bölöny, akkor válik időszerűvé, ha visszafoglaltatnak olyan területek, melyek korábban a magyar szent korona fennhatósága alatt álltak.[88 – 133.]

*Donászi Ferenc 1941. évi kiadású művében a történelmi felfogást és a kor szellemét fejezi ki, amikor így szól: "A Szent Korona testének titokzatos egysége forrasztja egybe a Kárpátok lombkoronázta lejtőjétől le a kéklő Adriáig *Szent István birodalmát."[58 – 164.]

Amint a jelenkor Szent Korona tagságáról szóló fejtegetéseinkből is kitűnik, ez a tagság szerves összefüggésben van Magyarország közigazgatási területeivel egyrészt azért, mert a *Pancrátz Mihály XVII. századi ilyen tartalmú fejtegetéseit a politikai közvélemény vallotta és hirdette, tehát, hogy a Szent Koronának Magyarország és a kapcsolt részek területei tagjai és egyúttal testének részei, másrészt azért, mert a nemesség országgyűlési képviselete, a követküldés vármegyénként történt, az alsótábla tagjai ezért nemcsak a nemességet, hanem a vármegyék önkormányzó közösségeit, magukat a vármegyei önkormányzatokat, a vármegyéket, mint közigazgatási területeket képviselték.

**Timon Ákos* szavaival egyetérthetünk:

“Nagyfontosságú intézménye a magyar alkotmánynak a király végrehajtó hatalmának korlátozása szempontjából a vármegyei önkormányzat és autonómia erőteljes kifejlődése: a magyar törvényhatóság intézményének létesítése. Ez is a szent korona közjogi fogalmának, személyesítésének eredménye**. A szent koronára vonatkozó jogelvek alapján fejlődött ki a vármegyei közönség, az *unversitas nobilium*** fogalma. A vármegyék közönsége, mint a szent korona tagjainak közönsége, egyezőleg az angol grófság (county shire) közönségekkel, egyrészt az ország törvényei értelmében az állami átruházás alapján, az állami élet minden ágában saját területén, saját közegei által önállóan gyakorolja a végrehajtó hatalmat, amit ma állami önkormányzatnak (selfgovernement) nevezünk; másrészt saját belügyeit – törvény korlátain belül – önállóan intézi és szabályozza. Ez utóbbi a tulajdonképeni autonómia.

Mindenik megye, mint nemesi közönség, mint a szent korona tagjainak egyeteme: *universitas nobilium,* élén a király személyét képviselő főispánnal, **kicsiben magát a szent korona egész testét**, az államot teszi jelenvalóvá. Osztozik a szent korona hatalmában és mint szerves egész, mint élő organizmus, önállóan vesz részt a szent korona életében. A nemzeti közfelfogás a mindinkább megszilárduló fejedelmi hatalomérzettel szemben a vármegyéket a XVII. századtól kezdve a magyar alkotmány védőbástyái gyanánt tekintette. A történelem tanusága szerint a megyék ezt a nagyjelentőségű alkotmányjogi feladatot mindenkor kellő sikerrel teljesítették.”[418 – 26-27.]

A Szent Korona területének integritása mindig rugalmasan az országlakosok érdekeivel és lehetőségeivel együtt értelmezendő. Erre nemcsak az erdélyi fejedelmek (*Bocskai, *Bethlen) megnyilatkozásai, hanem a legújabb kor is számos példát ad. A trianoni béketárgyalásokon így javasolt és kért népszavazást az elszakítani akart területek hovatartozásáról *gróf Apponyi Albert, holott határozott nézete volt a történelmi ország integritása.

Ugyanígy járt el *gróf Bethlen István az igazságos rendezést megközelítő 1938–40-es bécsi döntések előtt 1933-ban tartott cambridgei és londoni

előadásain, amikor olyan dunai államszövetség körvonalait vázolta, amelyben Szlovákia, Kárpátalja és Horvátország “teljes nemzeti autonómiával és önrendelkezési joggal” rendelkezne, s szabadon dönthetne hovatartozásáról, Erdély pedig önálló államiságot kapna.[63/a]

Az erdélyi kérdésnek a történelmi Magyarországon belül, de az önkormányzás legnagyobb fokával, magyar, német és két román bánság létrehozásával való rendezését javasolta *Bajcsy-Zsilinszky Endre 1944-ben Genfben kormánytámogatással megjelent “Transsylvania Past and Future” című munkájában.[25]

Mindezek a javaslatok, beleértve a Kárpát-medence-i népcsoportok és területek szövetségének gondolatát is, megfelelnek a Szent Korona integritás-eszméjének.

A területileg sérthetetlen magyar állam az önkormányzatok sokaságát, a nemzetiségek, más nyelvű Szent Korona tagok megmaradását őrző, s ezáltal az egész épségét szolgáló testületek sorát tartotta életben. Amint egy újabb összegezésben olvashatjuk a dualizmus koráról: “Az állami garanciákkal (adománylevél, rendelet, törvény, alkotmány) létrehozott területi és egyházi autonóm szerveződési formák biztosíthatják a népcsoport, nemzetiség önmegőrzését, belső fejlődését:

1) A törvényi szabályozás ugyan csak az egyéni jogokat ismerte el, azonban a közigazgatást szabályzó valamennyi törvényben következetesen érvényesítette a nyelvtörvény előírásait.

2) Az általános közigazgatási rendszertől eltérő regionális egységek (székely, szász székek, kun kerületek) saját választott közigazgatási tisztviselői karral biztosították az önigazgatást.

3) Ahol a területi autonómia az egyházi autonómiával összekapcsolódott (Pl. erdélyi szászok), ott biztosított volt az évszázadokon keresztüli fönnmaradás, az identitás megőrzése.

4) Az egyházi autonómia biztosíthatja a nemzetiség (népcsoport) önmegőrzésén túl a gazdasági és kulturális fejlődést:

• ha önálló egyházi kerület szervezhető (melyben az ott élő lakosság elkülönülhet a többségi nemzet egyházszervezetétől);

• ha az önálló egyházmegye egyházi méltóságait maga választhatja (azok nem függnek a többségi nemzet egyházi főméltóságaitól,);

• ha ugyan nem rendelkeznek területi autonómiával, de az egyházmegye területén kompakt tömbökben élnek;

• ha az egyházi szervezet fennmaradásához, működéséhez anyagi alapokat (pl. Birtokok), költségeket alkotmányosan biztosítja az állam (szerb, román, szlovák, ruszin példa);

• ha az etnikum a világi értelmiségi vezetőit (politikusait) is bevonhatja az egyház vezetésébe, a gazdasági, kulturális életének, intézményrendszerének kialakításába.”

A magyar történelem Mohács óta szüntelen küzdelem azért, hogy a Szent Korona eszme a maga teljességében érvényesüljön, hogy a szellemi test és a valóságos országtest ne különbözzék hogy az eszme testté váljék. Jól érzékeltetik ezt az életérzést **Prohászka Lajos* Vándor és bujdosó c. sokat vitatott tanulmányának sorai:

“Költőinknek és minden nemzeti hősünknek állandóan visszatérő, búsongó szólama, hogy a magyarságot a végső elmúlástól mindig csak csoda óvta. Csoda, hogy ellenséges népek gyűrűjébe fogva, az egyetemes látókörű élettől elzárkózva, a függetlenségért vívott örökös harcok közt szétszóródva és megfogyatkozva, magunkat ámítva és egymással torzsalkodva, mégis fennmaradtunk, hogy “él nemzet e hazán”. Csoda, hogy sok katasztrófánk és odvas bűneink ellenére, rossz helyre téve és rossz vérrel megátkozva, mindig volt valamilyen szent erő, amely a letarolt életet újra kinövesztette és a csapzott magyar arcot felemelte, amely úgyszólván helyette győzött.

Bujdosásra vagyunk kárhoztatva, “húz a Haláltó”, rendre ki-kiszakadunk a misztikus corpusból. Ez már nekünk történeti rendeltetésünk, ha tetszik, átkunk: amióta itt vagyunk ezen a földön, sohasem lehetünk egészen itthon. Ámde rendeltetésen túl, úgyszólván történetfelettileg él a misztikus corpus eszméje, amely az elbujdosottakban is ébrentartja a visszatérés vágyát és úgy tekinteti velük a bujdosást, ahogy népmeséink bujdosó hősei tekintik: mint megváltást az átok alól. Ezzel azonban a bujdosás is némiképen vallásos jelleget ölt. **A magyarnak bujdosva kell elérnie azt a szerves egységet, amelyet a szent korona eszméje jelképez** és amely – a bujdosás ideje alatt is, az idegenben és a sötétségben is – átfogja, nem ereszti el, hanem úgyszólván maga felé vonzza és világít neki. Tehát szent bujdosás, mert **végül is belőle fakad a megváltás**… Ebből érthető a politikum és a költészet örök, szinte elválaszthatatlan kapcsolata a magyar kultúrában. A költészet mindig elbujdosás a politikai valóság elől, de soha ki nem lobogó vágy a nemzettest szent egysége után. Ezért joggal mondhatjuk, hogy egész kultúránkat ennek a bujdosó költészetnek romantikus szelleme határozza meg, “csupa legendák és jelek”, csupa utalás a végzetre és a közelgő halálra. De ’legendákon és jeleken’ túl ott lebeg – talán csakugyan utólérhetetlenül, talán soha meg nem valósíthatóan, ám mégis irányítólag és meghatározón, – a szent korona klasszikus eszméje. A magyar szellem tehát nincs – mint ahogy a németről mondtuk – folyton útban a klasszika felé, hogy egy váratlan pillanatban azzá váljék, hanem csak mintegy a túlsó partról, a vergődésből, a bujdosásból tekint feléje, tudva, hogy mint Platon barlangba zárt, bilincsbe vert emberei, csupán időnként elsuhanó árnyát pillanthatja meg.

Corpus sacri Doloris. Alighogy a magyar megtelepül ezen a tájon, bujdosás lesz az osztályrésze. Testét örökké sebek borítják, tagjait folyton a

széthullás veszedelme fenyegeti. Amióta Európával egy vallásos eszme alapján sorsközösséget vállalt, ennek jegyében sohasem sikerült önmagát tartósan megvalósítania. Csak történeti pillanatokra, Szent István, *Szent László, III. Béla, *Nagy Lajos, *Mátyás, talán még a kiegyezés utáni kor ezek a pillanatok, amikor mintha rövid időre megszűnt volna az átok, és *az eszme magyar testté válhatott*. De csak azért, hogy utána menten el is vesszen és a bujdosósors töltse be a századokat. A megvalósulásnak e ritka pillanatait nem tekintve, nem a szent korona corpusának vagyunk tagjai, hanem a fájdalomé. Könnyben, kínlódásban, aszályban vagyunk élő test, megcsonkultságunkban függünk össze egymással, akár akarjuk ezt a tagságot, akár nem. A valóságban *a sacre Regni Dolor*, az ország szent fájdalma a magyarság egész létének igazi jelképe, keresztút, töviskorona… de épp ezért a megváltásnak is az ígérete. Mert **reménnyel élteti a csonkult valóságot és őrzi a széttépett tagokat egymásnak**."[355 – 156-171]

A millecentenárium korára jellemző, erőt adó, kordokumentumként felhasználható dolgozatok születtek a Magyar Szellemi Alapítvány és a Magyar Jövőért Alapítvány "Hogy Magyarország magyar ország maradjon…" jelmondatú pályázatára. A "nemzet szellemi energiáinak mozgósítása, az értékes országépítő gondolatok összegyűjtése" jegyében díjat nyert "Magyar Formula az államhatárokról" néven nem nevezve, mégis valóságosan a Szent Korona integritásáról szól, a történelmi magyar állameszme értelmezéséről az 1990-es években, amikor Magyarország a történelmi vakság példáit mutatta fel a "területi követelések", valójában a területváltoztatások lehetőségét is kizárni akaró "alapszerződések"-ben.

A Szentkorona-eszme jegyében, a hatályos nemzetközi jogrenddel összhangban ezt mondhatjuk Magyarország határairól és területi épségéről, mint virtuális épségről:

"Magyarország mostani határait az ország több mint kétharmadát, lakosságának több mint felét elszakító, igazságtalan és a térségben súlyos viszályok magvait elhintő 1920-as Párizs környéki kényszerbékék határozták meg, elutasítva a magyar nép jogát az önrendelkezésre, megtagadva a népszavazás lehetőségét. Ezeket a határokat újabb békeszerződés rögzítette 1947-ben, Párizsban, némileg súlyosbítva ez előző diktátumot. Az európai status quo-t védi az 1975-ös Helsinki Záróokmány és más nemzetközi okmányok. E határok Magyarország terhére – a nemzetközi jogba ütköző jogtalan támadás vagy kényszer esetét kivéve – nem változtathatók meg.

A magyar nemzet elszakított, jelenleg idegen államok területén lévő, csaknem ezeréves magyar állami létre visszatekintő részeinek nem hagyták meg a békeszerződésekben és más okmányokban előírt szűkös jogokat sem, még kevésbé a háborítatlan közösségi-nemzeti létezéshez szükséges, az etnikai, kulturális, biológiai, gazdasági továbbéléshez, a szülőföldjükön való közösségi és egyéni megmaradáshoz nélkülözhetetlen önkormányzati jogosítványokat.

Ezért Magyarország

– kifejezve eltökéltségét minden, a békeszerződéseket aláírt, azokért felelős nagyhatalmak által az említett jogokat intézményesen szavatoló nemzetközi rendezésre,

– vállalva a közép- és kelet-európai népek kapcsolatainak igazságos és méltányos szabályozására irányuló munkálkodást,

– megkülönböztetés nélküli, azonos jogokat követelve a kisebbségi sorba taszított közép- és kelet-európai nemzetrészeknek, az önrendelkezési jog kölcsönös elfogadása és tisztelete alapján,

– az elszakított magyar nemzetrészek tekintetében igényelve magának a garantáló (más névvel: védő) hatalom szerepét a békeszerződések aláíró nagyhatalmaival közösen,

– kijelentve, hogy nem mondhat le és nem alkudhat a határain túlra szakadt nemzetrészek önrendelkezéséről,

– mert nem hordozza az elszakított nemzetrészek választásokon kinyilvánított szuverenitását,

– mert a békés nemzetközi viták előre való kizárása az államok szuverén egyenlőségének elvébe, s így nemzetközi jogba ütközik,

– mert az egyértelműen rögzített határok ismételt garantálása a nemzetek közösségében általában nem szokás,

– mert az elszakított nemzetrészekben nem hagyhat kétséget felelőssége és segíteni akarása iránt, s ezért nem működhet közre gondjaik leplezésében, reményvesztésük előidézésében,

jelenlegi államhatárainak bármilyen megerősítését igazságtalan történelmi megaláztatása jelképes megismétlésének tekinti,

nem kívánja a mostani határainak bármilyen szerződéses garantálását vagy vele szemben területi követelésekről való lemondást – mint lehetetlen és súlytalan kikötést –, s maga sem tesz ilyen nyilatkozatokat.

A jelenleg közép- kelet-európai határok a népek önrendelkezési jogát ígérő béketervek nyomán az önrendelkezést jelentősen sértő, világháborúhoz vezető békék termékei. A történelem jelenkori tényei jelzik és kikényszerítik a népek önrendelkezési jogának elsőbbségét a határok öncélú, lehetetlen és jogfosztást leplező megörökítésére irányuló törekvésekkel szemben.

A határok nem az önrendelkezés határai, s az önrendelkezés nem a határok önkényes, jogfosztó megvonásának és megörökítésének lehetőségét jelenti.

Az államok között igazi béke ára a népek, nemzetek és részeik nyugalma és biztonsága a jogok lehető legnagyobb teljességében.

A határok és területek védelme kizárólag elvi alapokon nyugodhat. Ez az elvi alap: az önrendelkezés joga, a népek és nemzetek egyenjogúsága és egyenlő méltósága." [462.]

Az erős, céljait világosan ismerő és képviselő, világos nemzeti stratégiával bíró Magyarország megtalálja támogatóit és történelmi jósorsát. **A Szent Korona integritása Magyarország sorskérdése**. Az 1920 június 4-én aláírt trianoni békediktátum a Szent Korona ország testének több, mint kétharmadát, a magyar kultúrnemzet egyharmadát szakította le az ország törzséről. Ezt ismételte meg az 1947. február 10-én aláírt párizsi békediktárum azzal a súlyosbítással, hogy a pozsonyi hídfőben lévő Oroszvár, Duna-csún, és Horvátjárfalu községeket is Csehszlovákiához csatolták. lehetővé téve a Bős-Nagymarosi vízierőmű szlovák változatának egyoldalú megépítését, az országhatár megváltoztatását, a mérhetetlen környezetrombolást magyarlakta területen.

Aki Magyarország huszadik századi feldarabolását európai botrányként és jogtalanságként, Közép-Európa sorskérdéseként, a keresztény kultúrkör súlyos jövőbeli gondokat okozó kudarctüneteként, robbanás előtti helyzetként vizsgálja – akár csak az utóbbi százhúsz évre korlátozva kutatásainak időhatárát –, könnyen tapasztalja a "nincs új a nap alatt" igazságát.

Népek sorsáról, háborúról és békéről, Magyarország európai hivatásáról, a térséget nemzetünkkel együtt sújtó szerencsétlenségről, önrendelkezésről, az erőszak elvetéséről, a meglévő helyzet elviselhetetlenségéről, árulásról és dunavölgyiségről, türelmetlen sovinizmusokról és türelmes, kiszolgáltatott, kisebbségi sorban élő népcsoportokról, igazságosságról és politikai realitásokról olvashatunk, hallhatunk újra meg újra. Nem jelent kivételt a határok megváltoztatásának ügye sem.

A Magyar Nemzetgyűlés 133. ülésén, 1947. június 24-én *Sulyok Dezső idézte *Nenni olasz külügyminiszter 1946. október végén adott nyilatkozatát: **"Nemzetek és emberek sorsa felett sohasem lehet az utolsó szót kimondani**... A revízió szó nincs benne a békeszerződésben, de benne van olyan dolgokban, amelyek erősebbek, mint a szerződés: lelkiismeretünkben és akaratunkban." (Elhangzott a párizsi békeszerződés ratifikációs vitájában.)

A magyar társadalom nem jelentéktelen része – beleértve az értelmiség tekintélyes hányadát – hiábavaló múltbarévedésként, haszontalan emlékkergetésként tekint az egyetemes magyar nemzet európai ügyére, a területének több mint kétharmadától, lakosságának több mint felétől megfosztott Magyarország helyzetének feltárására irányuló, megnyugvást szolgáló törekvésekre. A "bűnös nemzet" vádjának több évtizedes gonosz tétele egyetlen európai nép tudatába sem ivódott olyan erővel – a német

nép mellett –, mint az erkölcsileg-gazdaságilag tönkretett, megalázott magyar nép történelmet és erkölcsöt veszített lelkébe. Pedig a múlt birtoklása a legkisebb szükséges feltétele a közösségek megmaradásának.

Amint *Ortega, a nagy spanyol gondolkodó a "*Tömegek lázadása*" című művében kifejti: a nemzeteket ugyanannyira a közös jövő is összetartja, vagyis az az ígéret, amely a közösségnek közös terveket, vállalkozásainak tekintélyt, derűlátást és átütő erőt ad. **A jövőhöz nem juthatunk el a múlt átlépésével, oda a múlton át vezet az út.**

Az egyetemes magyar nemzet súlyos válságban van. Fogyása már-már megállíthatatlan, az utóbbi tizenöt évben félmillió lélekkel van kevesebb a csonka országban. A válások, az alkoholizmus, az öngyilkosságok statisztikai mutatói vészesen "előkelő" helyezést jeleznek a nemzetközi összehasonlító számsorok elején. Nem jobb a helyzet a lakosság egészségi állapotával és várható élettartamával sem. Az elszakított területek magyar lakossága Erdélyven abszolút számban növekedett (1880–1992) között 1.045.098–1,598.938), számarányát illetően azonban csökkent (26,1%-ról ill. az 1910-es 31,6%-ról 20,7%-ra) (1.664,000 fő). Ugyanez a helyzet Kárpátalján (25,7%–12,5%) és Szlovákiában (23,1%–10,8%). Az 1941-es adatokhoz képest a fogyás mind abszolút, mind relatív mértékben határozott irányzat.

Egészen tragikus a volt Jugoszlávia magyar lakosságának helyzete. (Vajdaság: 22,9%–16,9%, Horvátország: 2,8%–0,5%, Szlovénia: 1,4%–0,4%). Itt jelentősen fogy a magyar lakosság (Mura-vidék: 17,7–8,5%), falvak tűnnek el, emberek tízezrei menekültek el. Az Ôrvidék (Burgenland) lakossága is abszolút és relatív fogyást mutat (11.162–4.147, 4,2%–1,5%).

Ez a demográfiai helyzet kulturális gazdasági-politikai térvesztéssel, az anyanyelven való oktatás töredékére szorításával, a többséginek deklarált népek térnyerésével járt. Nő a csonka országba, illetve a nyugatra irányuló bevándorlás. A bevándorlók-menekültek között fájdalmasan nagy a fiatalok és az értelmiségiek száma.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetében, az Európa Tanácsban és 1975-től az Európai Bizottság és Együttműködési Értekezelt keretében jelentős (bár nem elég hatékony, nemzetközi kikényszerítés lehetőségével gyakorlatilag nem járó) jogvédő dokumentumokat fogadtak el. Ezeknek a kisebbségi sorban élő népcsoportokra nézve alig volt foganatja. Jellemző tény, hogy az Európai Unió Tanácsa 1991. december 17-én "Vezérelvek a kelet-európai és szovjetunióbeli új államok elismeré*séhez" című dokumentumnak sem tudott érvényt szerezni. Az emberi és kisebbségi jogokat és szabadságokat semmibevevő országokat, Szlovákiát és Romániát, majd Oroszországot felvették az Európai Tanácsba, és uniós felvétellel kecsegtetik őket. Oroszország könyörtelen fellépése az önrendelkezési jogukért harcoló, a föderációba tartozó népek (lásd csecsenek) ellen, Románia nemzetállami, kisebbségellenes tanügyi törvénye és Szlovákia nyelvtörvénye az Európában legnagyobb, kisebbségi sorban élő, anyaországgal rendelkező népcsoportja (a magyar)

beolvasztása vagy elűzése végett, majd a “lakosságcsere” legújabb felvetése* – súlyos tények, s nem hagyhatnak kétséget és illúziókat a nemzetállami beolvasztó törekvések könyörtelen valósága iránt.

Előrehaladott etnocídium folyik. Ez azonban a magyar népcsoport életereje és kultúrális gyökereinek eltéphetetlensége, a szülőföld éltető hatása, nemkülönben a magyarság erős politikai (egyesület és párt) szervezettsége miatt kudarcra ítéltetett törekvés. Veszélyes-e mindezek tükrében a kisebbségi sorba szorított magyar népcsoport megmaradásának minden célszerű eszközzel való szolgálata? Nincs veszítenivalónk. Aki időt nyer, életet nyer. Az a veszélyes, ha nem használunk minden jó és alkalmas eszközt. Ez a háromnegyed évszázad tapasztalata.

Mondhatja valaki, mondják is: a maradék országot is megsemmisíthetik a kisebbségi sorba szorult nemzetrészekkel együtt. Tévedés! **Egy nép nem pusztulhat bele abba, hogy életlehetőségeit – azaz puszta létezését – védelmezi és követeli**. Belepusztulni csak a lemondásba lehet. Helyesen mondja *Tőkés László: “...egy politika szempontjából döntő, hogy melyek annak célkitűzései. Ha a magyar külpolitika eleve nem tart lehetségesnek egy politikai célt, s arról önként lemond, akkor nyilvánvaló, hogy azt a célt soha nem fogja elérni.”

Most, amikor a magyar számarányát tekintve az első helyről a másodikra szorult vissza Európa kisebbségi sorú nemzeteinek sorában az orosz mögött, különös súlya van Alekszij moszkvai ortodox pátriárka tartalmilag nem újdonságszámba menő kijelentésének: “**Amíg a nemzetiségi problémát nem vagyunk képesek megoldani, addig veszély fenyegeti a békét Európában**, ahol hatalmas mennyiségű fegyver halmozódott fel.” (Elhangzott Genfben, az ENSZ megalapításának 50. évfordulóján.)

Visszatekintve a népszövetség kisebbségvédelmi rendszerére, amely szándéka szerint garantálta a nemzetiségi vagy kisebbségi jogokat és az ehhez szükséges mértékben nemzetközi jogilag korlátozta az államok szuverenitását, teljes kudarcot látunk. Pedig viszonylag jelentős kisebbségi jogokat rögzített a Párizs környéki békék kisebbségvédelmi rendszere, jogorvoslati lehetőséggel. (A panaszok a népszövetség főtitkárához kerültek, s ha az elfogadta, a kisebbségi bizottsághoz továbbította, ahol 1939-ig 885 panasz akadt el, míg az állandó nemzetközi bíróság 8 esetben hozott döntést.)

Tudjuk, a békeszerződés okozta válságot nem oldotta meg a kisebbségvédelmi rendszer.

Az 1945-től figyelemmel kísérhető új nemzetközi jog a népcsoportjogokat individuális emberi jogként szabályozta, elutasítva a közösségi jogokat és a nemzetközi garanciákat. *Mivel a két világháború közötti*

kisebbségvédelmi rendszer nem hozta meg a várt eredményr, elutasították a garanciák intézményes megoldását. Ez “a fürdővízzel együtt a gyermeket is kiöntötték” esete volt. Lassan azonban újra megjelent a nemzetközi szervezetek hatásköre emberi jogi sérelmek orvoslására az Európa Tanács keretében 1953-tól, majd az ENSZ mechanizmusában 1976-tól. Ez utóbbi azáltal vált lehetővé, hogy 1966-ban a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának nevezetes 27. cikke elismerte: a nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó személyektől “nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.” Az 1976-ban hatályba lépett szerződés megindította a közösségi jogok ismertté válásának időszakát, egyértelművé téve, hogy bizonyos jogok közösen gyakorolhatók és érvényesíthetők.

Terjedelmes jogi irodalom tárgyalja a kollektív jogok kérdéskörét, mint elméleti kérdést akkor, amikor létező valóság a finnországi svédek 1920-tól nemzetközileg garantált önkormányzata, a spanyolországi baszkok és katalánok évszázados jogainak új, törvényhozási és végrehajtó hatalommal bíró önkormányzatként való 1979-es törvényi szabályozása, a “dél-tiroli modell”-ként ismert 300 ezer németajkú ember önkormányzatát garantáló (1992-ben nyugvópontra jutott) olaszországi rendezés, a belgiumi németek 1992-ben elismert önkormányzata, nem beszélve a 25 – legtöbbször egy nyelvű – svájci kanton több etnikum évszázados együttélését jelentő példájáról. Ezzel még nem teljes a felsorolás…

Mindenekelőtt ezekre a kétoldalú nemzetközi megállapodásokon és – ha nem elismerten is – tradíciókon nyugvó példákra kell hivatkoznunk. A nemzetközi szerződések – mivel sok résztvevő igényeit, érzékenységét és korlátait veszik figyelembe – bizonytalanabb és gyengébb jogokat ismernek el. Ezért is elmosódó a határ a tételes nemzetközi jog (hard low) és az ajánlások (soft low) között. Az Európa Tanács 1993-ból való 1201-es ajánlása értékes alap a területi autonómia nemzetközi elismeréséhez, viszont az ugyancsak az ET keretében született Európai Kisebbségi Keretszerződés, amely 1995. február 1-jén nyílt meg aláírásra, már némi visszalépést jelent.

Figyelmet érdemelnek azok a szerződések, amelyek nem hangsúlyozzák nyíltan államok kötelezettségeit nemzeti kisebbségekkel szemben, hanem régiókról, nyelvekről beszélnek. Ilyen szerződés az ET Önkormányzatok Európai Chartája (1985. október 15.,), a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Chartája (aláírásra megnyílt 1992. november 5-én) és a területi önkormányzatok és hatósági önkormányzatok határmenti együttműködéséről szóló egyezménye. Mindazonáltal világosan látható a volt kommunista (európai) térség egyes kisebbségeinek válságos helyzete. A nemzetközi példák és a sokat emlegetett nemzetközi normák érzéketlenül hagyták a nemzetállam jelszavától vezetett államokat, melyek kettős értelemben (az 1921-es, 1947-es területi utódlás, illetve a diktatúráktól való jogutódlás értelmében) is utódállamok.

Így jutottunk vissza kiinduló tételünkhöz: az eltiport kisebbségi, népcsoport-jogok magukkal rántják a sárba a tőlük elválaszthatatlan, az önrendelkezési jogra tekintettel megvont határokat. Az önrendelkezés eszméje és joga meghatározóvá lett.

Nincsenek elfogadott határok önrendelkezési jog nélkül, ahogy nincs önrendelkezési jog sem az igazságosság és az elfogadhatóság jegyeit kifejező határok nélkül.

Helyesen írja *Dobos László 1994-ben: “A magyarság XX. századi történelmének legnagyobb drámája: megosztottságunk. A háború utáni évtizedek mélyében érlelődött a történelmi igazságtalanság elleni lázadásunk. A történelem hazug hordalékának rétegein áttörve jutottunk el az együvé tartozás, a magyar egyetemesség gondolatához: az igazságkeresés tűz alatt tartott útjára.

Az önrendelkezés válik rendező elvvé a térségben… az önrendelkezés öröme és réme járja be Közép-Kelet-Európát.”

Erre rímel *dr. Eva Maria Barki szava:

“…az 1966. évi emberjogi egyezmények… (lásd a polgári és politikai jogok idézett egyezségokmányát és a gazdasági, kultúrális és szociális jogokról szóló ugyanakkor született egyezségokmányt; mindkettő az ENSZ alapokmányban hivatkozott önrendelkezési jogot definiálja) a népek önrendelkezési jogát első alkalommal emelték kötelező nemzetközi joggá (ius cogens).”

Ezen két egyezmény elismeri a népek “döntési” és “alakítási” igényét politikai státuszuk tekintetében, mintegy szubjektív jogot az önrendelkezésre. Elismerést nyert a népek – ide tartoznak a népcsoportok is, vagy egy nép részei, ha erre igényt jelentenek be – nemzetközi jogalanyisága, amint azt tekintélyes szerzők elismerik. (Gros-Espiell)

A magyar népcsoportok önrendelkezési joga a magyar nemzetstratégia, s ezáltal a külpolitikai alapkérdése. Nem helyezhető egy sorba az európai integrációvala és a szomszéd államokkal való jóviszonnyal. *Aki azt állítja, hogy lehet magyar politika az elszakított nemzetrészek érdekeinek primátusa nélkül, az nem állít mást, mint hogy lehet magyar politika magyar nemzet nélkül.*

A jelenlegi határokat csakis azon feltevésben fogadhatta el az elszakított népcsoportok anyaországa, hogy e népcsoportok elfogadható szintű létezése, még a legrosszabb nemzetközi viszonyok közepette is szavatolt. Ha ez a feltevés megdől, ha az igazságtalan határmegállapítás az etnocídiummal párosul, nem beszélhetünk sem önrendelkezési jogról, sem elfogadott határokról. Márpedig ez történt!

Hallatlan mértékű szellemi, erkölcsi, gazdasági és politikai romlás közepette sem adhatjuk fel a hitet a szentistváni gondolat valamilyen

korszerű átértékelésében és megvalósításában. “A dunai népek ősi gyökerű, de új alapozású testvérisége és együttműködése útján” (Bajcsy-Zsilinszky), népünk ezeréves európai és dunai hivatása szellemében.

Mert akik Trianonra világos fejjel és felelősségteljesen emlékeznek, azoknak hinniük kell a magyar nemzetben és hivatásában, de legalábbis küldetéstudata felébredésében. **A hit csodákra képes, ha akarattal párosul!**

JOGFOLYTONOSSÁG – TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY – SARKALATOS TÖRVÉNYEK*

“Szentkorona tanról, Szentkorona-elméletről szoktunk beszélni, noha az **nemcsak tan**, nem csak theoria, hanem gyakorlati államfelfogás, közjogi meggyőződés az államéletről, államhatalomról, szuverenitásról, államszervezetről, ezért **valósággal egy közjogi rendszer**, foglalata a magyar közjog folyton élő alapelveinek, tükre a magyar állami élet jellemző vonásainak és sajátosságainak”, mondja a századelején a közjog egyetemi tanára, *Kmety Károly.[247 – 17.]

A Szent Korona tana a magyar alkotmányfelfogás alapja. Mivel nem írott jogi vagy szokásjogi jogtételről, hanem egy eszmerendszerről van szó, **hatályon kívül nem helyezhető, törvényhozási úton megközelíthetetlen, megdönthetetlen.**

A jogfolytonosság fogalma nem található meg a kézikönyvekben, mégis jól megérthető és körvonalazható. Az ismétlődő királykoronázási formulák, esküszövegek és koronázási hitlevelek Magyarország törvényeinek és szokásainak, szabadságainak, mentességeinek és kiváltságainak megtartásáról a jogfolytonosság kifejezői. Erről beszél **Deák* 1866. február 22-i országgyűlési felszólalásában: “Magyarország közjogának egyik alapelve az: hogy törvényt alkotni, módosítani vagy eltörülni csak a király és nemzet egyetértésével lehet. Másik alapelve az: hogy a törvényhozó hatalomnak azon részét, mely a fejedelmet illeti, csak a koronázott magyar király gyakorolhatja. Harmadik alapelve az: hogy a király koronázás előtt köteles kiadni a koronázási hitlevelet, melyben ünnepélyesen ígéri, hogy az ország jogait, szabadságát s törvényeit szentül megtartja és másokkal is megtartatja. E három közjogi alapelv ellenében miként nyughatnánk meg abban: hogy alkotmányunk, melyet állami alapszerződés szentesített törvények és királyi hitlevelek ünnepélyesen biztosítottak, s melyet soha csak egy óráig sem volt jogos megszüntetni, hadd szüneteljen tovább mindaddig, míg annak lényeges részét át nem alakítjuk. (Igaz!)”[117 – 284.]

Amikor az 1919 utáni időszakban fellángoltak a legitimisták és szabad királyválasztók vitái, ez a felfogás az alaki jogfolytonosságot hirdetők, főleg legitimisták, érvelésében jelenik meg, de megfelel a hagyományos magyar felfogásnak. **Bölöny József* a kor ma is érvényes nézetét közvetíti: “… a modern államjogi felfogás és ennek nyomán a mindennapi

szóhasználat az alkotmányos állam fogalmához nemcsak az állami élet működési rendjének a meghatározását kívánja meg, hanem azt is, hogy **az államhatalom gyakorlásában az állampolgárok is részesedjenek, egyéni és politikai szabadságuk biztosítva legyen**. Ahol ez hiányzik, ott nem is beszélhetünk állampolgárokról, hanem csak alattvalókról. … Az alkotmány fogalmából következik, hogy *az állami akarat kijelentésére csak az alkotmány által meghatározott tényezők jogosultak,* mégpedig kizárólag *a magában az alkotmányban meghatározott módon.* Az állam nevében mások által vagy más módon tett nyilatkozat vagy elhatározás jogilag irreleváns. Az erőszakos alkotmányváltoztatás tehát nem alkalmas arra, hogy a megváltoztatott rendelkezéseket érvényes jogszabály jellegüktől megfossza, megakadályozhatja azonban hatályosulásukat és a hatalmi úton helyükbe tett tényleges szabályokat juttathatja érvényre.”[88 – II.6.]

A legitimisták, királypártiak kisebbségben lévő, de nagy nevekkel (*Apponyi Albert, *Andrássy Gyula, *Károlyi József, *Cziráky György) jelzett tábora, akiknek nézeteit a pécsi egyetem többször idézett tanára, Molnár Kálmán képviselte többek között, *Kmety Károly jellemzése szerint érzelmi, politikai, állam-célszerűségi, jogfolytonossági indítékoktól vezetve az addig uralkodó Habsburg család tagjainak trónöröklését követelte. Anélkül, hogy a Habsburg trónigények indokoltságát, hasznosságát és célszerűségét eldöntenénk, el kell ismernünk, hogy a húszas évek elejének nemzetközi viszonyai között az egyébként saját személyében is legitimista rokonszenvet hordozó *Horthy és köre az ország érdekében, nemzetközi veszélyek és katonai támadások elkerülése végett ill. ezekre hivatkozva hárította el *IV. Károly visszatérési törekvéseit, majd mondatta ki a nemzetgyűléssel a trónfosztást, bár egyesek családi érdekekről írnak. Ebből is következőleg a jogfolytonosság alaki elmélete, amely a király alkotmányos részvételét követelte az alkotmányos életben, nem lehetett elegendő egy alkotmányos hatalom legitimitásához.

Mi a legitimitás? Nemcsak a fogalom szűk, a régi fejedelmi családok történeti szerves fejlődéssel kapcsolódott uralmi jogát, – beleértve annak fenntartását és visszaállítását – jelentő, a napoleoni háborúk után kialakult értelmében használták a kifejezést, hanem ma elfogadott jelentése szerint is. Eszerint általánosan **a jog és törvény uralmát** értjük rajta. A főhatalom legitim birtokosai az alkotmány által meghatározott módon nyerik el hatalmukat, akár trónörökösödés vagy királyválasztás, akár más, köztársasá-gokban szokásos módon. Az alkotmányosságnak, a folyamatosság értelmében is nagy jelentősége van tehát. Ezért írja *Egyed István: amint “Az államforma és a jogfolytonosság kérdése” című fejezetünkben részletesen idéztük – nem elég az, hogy a reformok a forradalmi út mellőzésével, azaz a törvényes keretek közt jöjjenek létre, hanem **a reformoknak a meglévő intézményekben kell gyökerez-niök**, az alkotmányfejlődés irányával számolniok, alkotmányos berendezésünk összhangját fenntartaniok.”[134 – 250.]

A legitimitás nem egyszerűen a történelmi jogintézményeknek és az alkotmányfejlődés irányának való megfelelés, hanem a köz általi elfogadottság, a “nemzet akarata” szerint ítélhető meg. A közakarat és történetiség szerves együttesében érthető a “nemzeti szuverenitás” fogalom, mint a jogfolytonosság és legitimitás alapja. A húszas-harmincas évek jogirodalmában **Molnár Kálmán*, **Bölöny József* és mások, ezen – általunk osztott – felfogás szellemében utasították el a népszuverenitás leegyszerűsített változatát, amely szerint a nép mindent és mindennek az ellenkezőjét megteheti szavazás útján, megtagadhatja történelmét, közösségének szerves fejlődését, végső soron öngyilkos lépéseket határozhat el.

A század elején átértékelődésen ment át a legitimitás fogalma, elsősorban *Max *Weber* munkásságában. “A hangsúlyt egy államhatalom legitimitásának megítélésében nem a hatalmi váltás alkotmányjogi formáinak betartására helyezte, hanem az adott államhatalom társadalom általi elfogadottságára. Ebben az értelemben legitim egy államhatalom (alapuljon az királygyilkosságon vagy forradalmon), ha az megfelelő érvekkel igazolni tudja magát, és az adott társadalom elfogadja azt. Weber ezzel az átértelmezéssel ténylegesen létező mechanizmusokra tapintott rá, és mivel a társadalmi fejlődéssel századunkban felfokozódott az igény az államhatalom igazolása iránt, ill. **stabil állam csak társadalmi elfogadottsággal tud tartósan fejlődni**, bevetté vált a szociológiai és politológiai irodalomban a legitimitás ilyen fajta értelmezése. Fogalmi pontosítással *a legitimitást egy államhatalom igazolása hatékonyságának, és ennek révén az államhatalom társadalmi elfogadottságának tekinthetjük.* Ezt az állapotot különböző mechanizmusok és folyamatok révén tudják az államok elérni – ezek a legitimációs folyamatok.”[66 – 286.]

A társadalmi elfogadottságnak tartósnak és kiszámíthatónak kell lennie, feltételezve a hatalom hasonló tulajdonságait. Ez pedig a történelmi alkotmányos értékek és intézmények elfogadása, a hatalom által elfogadtatása, jogilag visszahelyezése, társadalmilag bevetté tétele által előmozdítható és erősíthető. A közjogi nemzet és a politikai hatalomgyakorlók számára egyaránt előnyös helyzet hozható létre ily módon, mert a közösségi értékek rehabilitálása az igazi közösségi összetartó erők megerősítését, a hitelességre és tartós berendezkedésre törekvő hatalom tartós legitimációs alapját, társadalmi hátterét jelenti. Ezek a közösségi értékek és kapcsok önmozgást idéznek elő a társadalmi csoportokban. Ezáltal újabb értékek, értéksorrendek, társadalmi megoldási módok, programok tűnnek fel, szerves törést nem okozó változásokat hozva a politikai hatalomban.

Az erőszakos alkotmányváltoztatás a legitimitás tagadása. **A Szent Korona és tana maga a legitimitás**. Mit mond erről a közjogi irodalom?

“Az erőszakos alkotmányváltoztatás történhetik alulról: az államhatalom gyakorlására jogosított tényezők akaratát figyelmen kívülhagyva vagy

azzal szembehelyezkedve, mikoris szűkebb értelemben vett *forradalommal*, vagy pedig felülről, éppen az államhatalmat gyakorló tényezők vagy azok egyike által, amikoris *államcsínnyel*, illetőleg az alkotmány félretétele esetén: abszolutizmussal, *önkényuralommal* állunk szemben. Bekövetkezhetik végül az állami szuverénitást sértő *külső hatalmi beavatkozás* következtében. Elvileg mind a három ugyanazt jelenti: az alkotmánnyal ellenkező tényleges állapot uralomra juttatását. A külső hatalmi kényszert egy nemzet és annak egy tényezője sem ismerheti el a maga részére jogforrásnak vagy akárcsak kötelező erejű rendelkezésnek sem. Az alulról, illetve felülről jövő forradalommal ellentétben, az utóbbi esetben a nemzetnek egy tényezője sem működik közre az alkotmány erőszakos megváltoztatásában, illetőleg ennek az állapotnak a fenntartásában. Nemis annyira az alkotmány megváltoztatása, mint inkább érvényesülésének felfüggesztése következik tehát be ilyenkor.

Amennyiben ezek az erőszakos változtatások nem irányulnak az államhatalmat gyakorló szervek félretételére, úgy fennáll annak a lehetősége, hogy ezek a szervek utólag törvényesítik a változásokat. Ellenkező esetben azonban egy hosszabb-rövidebb ideig állandósuló helyzettel és ez alatt az idő alatt érvényesülő forradalmi alkotmánnyal vagy abszolutista uralommal kell számolni. Természetszerűleg a forradalmi alkotmánynak is legelső és legfontosabb rendelkezése épen az államhatalom gyakorlásának a szabályozása lesz, minthogy azonban ezeknek az újonnan alakított, illetve szabályozott állami szerveknek alapja nem a korábbi jogi helyzetben gyökerezik, forradalmi jellegükhöz kétség nem férhet.

Az állam hatalmát tényleg gyakorló szerveknek a forradalmi jelleget nem saját beismerésük adja meg. Mint a jog egyéb terén is, itt sem az elnevezés, hanem a lényeg a döntő. *Minden uralom csak addig alkotmányos,* tehát addig nem forradalmi, *amíg vagy az alkotmányon nyugszik és szigorúan betartja annak mindenrendelkezését, vagy pedig –* ha ezt vis major lehetetlenné teszi – *addig is, amíg az alkotmány uralmát teljes egészében helyre tudja állítani, ideiglenes hatállyal teszi meg* – a szükséghelyzetre támaszkodva és ezáltal igazolva – *az államélet fenntartására múlhatatlanul szükséges intézkedéseket.*

A magyar alkotmány legfőbb jellemvonása, hogy a történelem folyamán a kor követelményei szerint fokról-fokra fejlődve érte el mai állapotát, a nélkül, hogy ennek a fejlődésnek a folytonosságát erőszakos úton megszakították volna. **Ily módon vált Magyarország alkotmánya a legtipikusabb példájává az ú. n. *történelmi alkotmányoknak,*** szemben a korábbi fejlődéssel legtöbbször össze sem függő, annak figyelembevétele nélkül forradalom vagy oktroj útján életbelépett, mesterségesen alkotott *írott vagy charta-alkotmányokkal*."[88 – II.6-7.]

Mindezek tükrében és a történelmi tények ismeretében meg kell állapítanunk, hogy az 1944–1949 között idegen megszállás alatt,

erőszakos hatalomkisajátítás útján önkényuralmi hatalomgyakorlást a nemzet csaknem egészének jogfosztásával kikényszerítő**, a “Népköztársaság” alkotmányának nevezett 1949. évi XX. törvénnyel jelképezett hatalomváltozás felfüggesztette a történelmi magyar alkotmány hatályát, legitimitás nélküli államhatalmat erőltetve a magyar társadalomra.** Az 1949-es “alkotmány” visszamenőleg jelképezi, már az 1944. március 19-i szuverenitásvesztést. Ismeretes, hogy **az 1989–90-es magyarországi politikai –alkotmány – jogi fordulat az 1990-es demokratikus hatalmat az 1945–48-as, Szovjetunió által megszállt polgári, közép-Európában legszabadabbnak tekintett, koalíciós rendszer jogutódának nyilvánította**, ha nem is nagy hangsúllyal. Ennek több oka volt. Az önkényuralmi hatalomátadókhoz a legközelebb állt, egy bizonyos **kommunista-polgári együttműködést jelképezett a korszak**, benne olyan kommunista erőfölénnyel, amelyet szívesen láttak volna a magyarországi demokratikus fordulat után. A kor számos politikai szereplője életben volt. Nem volt véletlen az akkori országgyűlési elnök, a kisgazdapárti Varga Béla jelképes szereplése (az új országgyűlés megnyitása) az ugyancsak koalíciós szereplő idősebb dr. Antall József fiának miniszterelnöksége idején. Az 1944–48-as időszakot nevezhetjük a csonka szuverenitás időszakánakis, kivéve a világháborús hadszíntér átvonulását, amikor katonai diktatúra volt az országban. Nem tagadhatjuk a korlátozott cselekvőképesség helyzetében is helytállásra törekvő politikusok és katonák szerepét és nem vonhatjuk kétségbe becsületességüket, kivéve, ha tények esetenként ennek az ellenkezőjét bizonyították! Igaz ez a megállapítás olyan különböző formátumú személyekre, mint *Horthy Miklós kormányzó vagy *dálnoki Miklós Béla vagy akár *Tildy Zoltán, *Nagy Ferenc és *Kovács Béla, vagy *Varga Béla. A kivételek közé kell sorolnunkaz önkényuralomra törő politikusokat.

A csonka szuverenitású politikai rendszer egyetlen mentsége az lehetett volna, hogy egy alkotmányos hatalomgyakorlást készített elő sikeresen. Mivel pedig a siker elmaradt ezt az időszakot a **politikai süllyedés, nem pedig az emelkedés** korának tartjuk, szemben az 1919. utáni korszakkal, amely egy bizonyos alkotmányos rendeződéshez vezetett.

Így az 1945–48. közötti korszak polgári politikájanak állandó megalkuvása a vis majorként tekinthető kommunista nyomulás előtt, az önfelszámolásig menő hátrálás, százezrek szovjet fogságba hurcolásának tudomásulvétele, százezrek kirekesztése a választójogból, bűntelen tízezrek súlyos megbüntetése és jogfosztása magyarázható politikai-katonai kényszerekkel, de az ismert tragikus, nemzetpusztító diktatúra, mint bekövetkezett eredmény teljességgel hiteltelenné teszi a korszak alkotmányjogi vagy politikai tényeinek, – akár a köztársaság kikiáltásának – örökségként, folytatandó, legitimáló előzményként való hiteles említését.

Megítélésünk szerint politológiailag lehet legitim, fél-legitim és önkényuralmi korszakokban vagy az alkotmányosság különböző fokozataiban gondolkodni, **az alkotmányos megítélés azonban csak**

legitim és illegitim, alkotmányos vagy önkényuralmi hatalomgyakorlást különböztethet meg, figyelembevéve az adott hatalom egyedi jellemzőit. Találóan fejti ki **Samu Mihály* a diktatórikus államról és az erőszakról szóló soraiban:

“Az átfogó társadalmi fejlődésre tekintettel megállapítható, hogy a diktatórikus államok sajátos *legitimációt* is alkalmaznak, az uralom jogosultságát bizonyos érvekkel igazolják. Ezek azonban **kigondolt, hamis, félrevezető érvek**; emiatt jellemzik a diktatúrákat a csalás mechanizmusának vagy **a *hazugság* rendjének**.

Mindezek alapján összegezhető úgy, hogy a diktatórikus államok az elidegenültség magas fokát képviselik az egész társadalommal való szembenállás, az ellenőrizetlenség, a hatalommal való visszaélés, az erőszak és a személyes függés, az állami tevékenység amoralizmusa és hamissága következtében.”[370 – 220.]

Amennyiben ez igaz, akkor érthetően állapítja meg sokak véleményét kifejezve **Kocsis István*:

“Az 1990. évi rendszerváltoztatás idején viszont a magyar nemzet képviselői visszariadtak attól, hogy a jogfolytonosság helyreállításának kérdését érdemben felvessék.

Nem könnyű felfogni, miért riadtak ettől vissza…

Annak ellenére nem, hogy a jogfolytonosság helyreállítása, tudjuk, nem oldható meg egykönnyen, de még a helyreállításnak a tervezete sem vethető papírra egyik napról a másikra…

Igen, nem könnyen felfogható és nem könnyen kivitelezhető kérdésről beszélünk.

De legalább a jogfolytonosság helyreállításának a szándékát ki kellett volna azonnal nyilatkoztatniuk azoknak, akiknek megadatott, hogy felelős beosztásban részt vállalhassanak a rendszerváltoztatás irányításában.”[253 – 288.]

Majd így folytatja: “*De a magyar nemzetnek nem kell feltétlenül éppen azt a megoldást választania, amelyik együtt jár mindannak a tagadásával, ami múltjában értékes. Ragaszkodhat a sajátosan magyar közjoghoz, a történelmi magyar alkotmányhoz, a Szent Korona tanához – semmi másra, mint önvédelmi ösztönére hallgatván, s kijelentvén, hogy ami* ***történelme során a legveszélyesebb helyzetekben mindig megmentette****, az nem megsemmisítendő, nem kicserélendő. Ez esetben a magyar politika irányítói, illetve a magyar nemzet képviselői egyszer csak oktalannak és jogszerűtlennek fogják nyilvánítani az ezeréves magyar jog és az egész magyar történelem megtagadását, és – helyreállítva a* ***közjogfolytonosságot a Szent Korona***

védelme alatt*, a Szent Korona tana által érvényesülő törvénysértés jogot nem alapít elve alapján – megteremtik a közjogi feltételeit a magyar nemzet megmaradásának, megerősödésének*.

Utóbbi megoldás választása esetén mely időponthoz köthetik a magyarság képviselői a jogfolytonosság helyreállítását? A jogfolytonosság megszakításának napja előtti naphoz, azaz 1944. március 18-hoz.

Értelemszerűen következik fentiekből, hogyha a magyar nemzet nem tagadja meg azt az alapelvet, amely évszázadokon át meghatározta a magyar jogfejlődést, azt az alapelvet, mely szerint *törvénysértés jogot nem alapít,* akkor semmi mást nem mondhatunk, mint azt, hogy **Magyarország ma is a Szent Korona országa**."[253 – 290.]

Ám az alkotmányos hatalom legitimitásának folyamatosságában és folytatásában kifejeződő ***alkotmányos (jogállami) jogfolytonosságot*** *meg kellene különböztetnünk a jogalkotás és jogalkalmazás technikai folyamatosságától.* Pusztán az a tény, hogy **az elmúlt önkényuralmi rendszer jogszabályaink jelentős, bár egyre fogyó hányada hatályos és érvényes jog jelenleg is**, másik hányadának keletkezése idejében volt hatályosságát és érvényességét a jogtudomány, a jogalkalmazás és a törvényhozás nem vitatja, még nem jelent alkotmányos jogfolytonosságot.

Mi történt ebben az ügyben egyáltalán?

A kormány *1990. augusztus 30-án* –1025/1990. (VIII. 30.) Korm. sz. alatt – határozatot hozott a Jogtalan Előnyöket Vizsgáló Bizottság létrehozásáról. A bizottság céljául azt jelölte meg, hogy segítse elő az állampolgárok igazságérzetét sértő, az elmúlt rendszerhez kötődő társadalmi igazságtalanságok feltárását, valamint jogszerű rendezésük kidolgozását; feladatául adta annak vizsgálatát, hogy milyen törvényes formákban szüntethetők meg a társadalmi igazságosságot sértő indokolatlan előnyök, továbbá hogy javaslatokat fogalmazzon meg a kormánynak a feltárt jelenségek jogi rendezésére.

A kormányhatározatban megjelölt feladat végrehajtásának előkészítése végett *Antall József miniszterelnök *szakértői bizottságot* hozott létre, "hogy az 1949 és 1990 között elkövetett, a társadalmi igazságérzetet sértő magatartások, illetve előnyök megítélésének, a felelősség megállapításának elveiről és jogi feltételeiről szakvéleményt dolgozzon ki". A bizottság tagjait *1991. február 14-én* kelt, sajátkezűleg aláírt levélben kérte fel a munkában való részvételre.

A bizottság – amelynek vezetője *dr. Vékás Lajos, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem rektora* volt, tagjai pedig *dr. Békés Imre, *dr. Bihari Mihály, *dr. Király Tibor, *dr. Schlett István, *dr. Varga Csaba, az egyetem tanárai – első lépcsőként öt munkaanyagot készített, azzal a szándékkal, hogy belső viták során alakítsa ki közös véleményét. Ezek az írások *1991*

májusában készültek el, majd az anyagot – tájékoztatás végett, a folyó munkálatok irányának jelzeteként *1991. augusztus 12-én* a bizottság elnöke megküldte a miniszterelnöknek.

Azt követően a bizottság a résztanulmányok legfontosabb, közös elvi megállapításait együttesen aláírt Szakvéleményben foglalta össze, s ezt *1991. szeptember 30-án* juttatta el Antall Józsefnek. A miniszterelnök *1991. október 22-én* kelt levelében köszönte meg a bizottság vezetőjének és tagjainak "színvonalas munkáját", "értékes tanulmányát", amelyekben "a tudományos megközelítés alkalmazásával – mind a kormányzat, mind a szakmai és szélesebb közvélemény számára feltárták e rendkívül súlyos probléma megoldási lehetőségeit".

A Szakvélemény a Magyar Jog 1991. novemberi és a Társadalmi Szemle 1992. 1. számában olvasható. A felkért személyek a magyar jogtudomány elismert szaktekintélyei, köztük budapesti egyetem rektora. Maga a felhívás – 1991. február 14. – meglehetősen késve történt meg. Fél év alatt elkészült a válasz. Igen nagy idő ez egy valódi rendszerváltozásban, egy igazi rendszerváltásban, még akkor is, ha csak "jogállami forradalom" van, amint az Alkotmánybíróság megállapította.

A szakértők tömören szóltak a legitimitásról, a legalitásról, a kontinuitásról és a jogellenességről (jogtalanságról).

»A szerzők tisztában vannak azzal, hogy a rendszerváltozás nyomán a társadalomban széles körben felmerült az elmúlt rendszerben elkövetett igazságtalanságok helyrehozása iránti igények jogi vonatkozásai az alábbiakban kiemeltnél lényegesen összetettebbek és bonyolultabbak. Elegendő a problematika szerteágazó szálaival kapcsolatban a tulajdonjogi, kártérítési és kárpótlási, továbbá társadalombiztosítási kérdésekre utalni. Azon túl, hogy a törvényhozás a magánjogi problémákkal kapcsolatban már több vonatkozásban állást foglalt (kárpótlási törvény, a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvény stb.), a jelenlegi viták is arra ösztönözték a szerzőket, hogy – a témával összefüggő egyéb vonatkozások jelentőségét elismerve – mondanivalójukat egyrészt az általános jogelméleti, másrészt a büntetőjogi problémákra koncentrálják. Tették ezt abban a reményben, hogy – főként a jogelméleti összefüggések kifejtésének segítségével – a témakörben jelentkező más problémák megoldásához is elméleti fogódzót tudnak nyújtani.

Elvi éllel szeretnének rámutatni ugyanakkor a szerzők arra, hogy a szankcionáló – s főként a büntető jellegű – jogi eszközök alkalmazása nem helyettesítheti az igazságtalanságot elszenvedettek és kárvallottak gondjainak enyhítését, erkölcsi és anyagi rehabilitációját.

1. A legitimitásról

A múlt rendszer nem rendelkezett legitimációval*, mert a hatalom önkényesen, a nemzet megkérdezése nélkül alakította ki a*

hatalomgyakorlás intézményeit; erőszakkal határozta meg a tulajdonviszonyokat, az ország politikai, gazdasági és társadalmi berendezkedését. Az egymást követő “választások” nem nyújtottak a választóknak befolyásolási lehetőséget a rendszer alakítására, a hatalom az idegen megszállók garantálta feltételek között és saját erőszakszervei oltalmában működött.

2. A legalitásról

A hatalom legitimációjának hiánya azonban nem jelenti a jog legalitásának hiányát. A jogot ugyanis lehet minősíteni, de létezését nem lehet valamely kritikai gondolattartalom (természetjog, joghelyességi maxima, igazság, erkölcs) igazolásától függővé tenni. E szerint az elviselhetetlen vagy elfogadhatatlan jog is jog, mert a jog a hatalom által létrehozott és szankcionált szabályrendszer. A Magyar Népköztársaságnak **volt tehát egy funkcionáló jogrendszere**, mégha az számos alapvető vonatkozásban nem is felelt meg a demokratikus államberendezkedés és a jogállamiság elveinek.

Ennek a jogrendszernek az érvényét több okból sem lehet kétségbe vonni. Egyrészt a múlt rendszerben alkotott jogszabályok túlnyomóan nagyobb tömege ma is hatályos normaként működik. Másrészt élnek azok a jogviszonyok, amelyek a korábbi évtizedekben alkotott (jobbára ma is hatálybanlévő) jogszabályok alapján születtek: a tulajdonjogi viszonyok, a családi viszonyok, a munkaviszonyok, a társadalombiztosítási- és nyugdíjviszonyok, az államigazgatási jogviszonyok stb. máig is tartó és a jövőre is kiterjedő létezésének tényei mutatják, hogy volt egy “legális” magyar jogrendszer. Ezt a jogrendszert meg lehet változtatni, de csak új törvények (jogszabályok) alkotása útján. Eszerint **a Magyar Köztársaság nem tiszta lappal indul**, hanem magával hordozza a múlt jogi örökségét: mind a jogszabályok, mind az élő jogviszonyok formájában.

3. A kontinuitásról

A múlt rendszer joga tehát a Magyar Köztársaságban tovább él; sőt hatályosnak tekinthető számos 1949-et, 1945-öt megelőzően alkotott vagy akár múlt századi törvény is. Mindebből az következik, hogy a magyar jog – valószínűleg hosszú évszázadokra kiterjedően – folyamatosan egymásba kapcsolódó szabályok szövedéke.

*Az 1989–1990. években bekövetkezett rendszerváltozás, illetőleg államforma- és kormányforma-változás a kontinuitás keretében zajlott, mert **nem volt olyan forradalom, mely a múlt rendszer teljes intézményrendszerét és jogrendszerét annullálta volna**.*

4. A jogellenességről (a jogtalanságról)

A korábbi magyar jog legalitásából és a kontinuitásából következik, hogy egy cselekmény jogellenességét csak az **elkövetés időpontjában hatályban volt jogszabályhoz képest** lehet megállapítani. Ez a tétel a

jogbiztonság követelményének tesz eleget. Következik belőle, hogy akik az adott időszakban,hatályban volt jogszabály szerint eljárva okoztak másoknak sérelmet (személyi sérelmet, vagyoni kárt, társadalmi hátrányt), hoztak államigazgatási határozatot, folytattak bűnügyi nyomozást, emeltek vádat, hoztak bírói ítéletet, működtek közre határozatok, büntetőítéletek végrehajtásában: nem jártak el jogellenesen. Tetteiket lehet erkölcsileg, politikailag negatívan minősíteni, elmarasztalni, de nem lehet jogellenes magatartásnak értékelni.

Ennek megfelelően a jogellenesség köre azokra a cselekményekre korlátozódik, amelyek végrehajtásuk időszakában ("pillanatában"), az akkor hatályban volt jogszabályokkal szemben álltak, azokat is sértették. Ebben a körben viszont a "jog" fogalmát szigorúan kell értelmeznünk, csak azok a szabályok jogszabályok, amelyek az alkotmányban (az 1949. évi alkotmányban), illetőleg a jogalkotásról rendelkező törvényekben és törvényerejű rendeletekben meghatározott jogszabályi hierarchiában helyet foglaltak. Ezen túl megkívántatik e jogszabályok publikus jellege, vagyis hogy a Magyar Közlönyben (hivatalos lapban) közzétételre kerültek.

Természetszerűleg nem alkotja a jog anyagát a korabeli "politikai döntés", a telefonon adott utasítás, a pártfegyelemnek engedelmeskedés stb. Az "informális csatornák" nyomán elkövetett **azok a cselekmények, amelyek ebben az értelemben "parancsra" történtek, de szemben álltak az érvényben volt jogrenddel: jogellenes magatartások.**

Összefoglalva megállapítható tehát, hogy a jogtalan előnyök szerzését, illetőleg a jogtalan hátrányok okozását csak az előbbi értelmében felfogott, a **tételes joghoz kötött személet** szerint lehet jogilag értékelni és elbírálni.«

A Szakvélemény magáért beszél. Kézzelfogható megállapítása az elmúlt önkényuralmi rendszer kényszerű tudomásulvételén kívül egyrészt az, hogy a kárvallottak erkölcsi és anyagi rehabilitációját elválasztja a "szankcionáló", "igazságtételi" jogi eszközöktől, helyesen mondván, hogy ezek nem helyettesítheik egymást, másrészt az, hogy az elkövetés az önkényuralmi elkövetés időpontjában hatályos jogrend szerint vizsgálható, tehát formálisan akkor van jogellenesség, ha korabeli jogi normába ütközik a cselekmény.

******Moór Gyula* ugyanezt a véleményt fejti ki, amikor létezőnek tekinti a bitorló hatalom által teremtett jogviszonyokat:

"*Aki a forradalmi jog keletkezésének lehetőségeit tagadná, az ellentétbe jönne a világtörténelem tanúságával*, amely azt bizonyítja, hogy jogsértésből (hódításból, bitorlásból, forradalomból, vagy államcsínyből) igen gyakran új jog keletkezett. A forradalmi tényeknek jogalkotó a hatalmát a legitimista felfogás is elismeri a közjogi postliminium intézményében, amely nem jelent egyebet, mint azt, hogy **a *bitorló hatalom olyan jogviszonyokat teremthet, amelyeket a visszatérő legitim hatalom is elismer***, *mert elismerni kénytelen*. (Például a magyar

1920. I. tc. 9. §). *De pusztán elméleti megfontolások alapján is erre az eredményre kell jutnunk,* mert ha a forradalmi jog lehetőségét tagadnók, akkor azt állítanánk, hogy a jog csak legitim úton jöhet éltre, vagyis mindig csak a tételes jog előírásai szerint. Ez azt jelenti, hogy a régebbi jog, amely az újabb jog létrejövetelét szabályozza, szintén csak egy még régebbi jog szabályai szerint jöhetett létre. Ez a visszavezetés sem mehet ad infinitum. *Fel kell vennünk végre egy olyan első jogot, amely nem jöhetett létre egy még előbbi jog előírásai szerint* – mert előtte még nem volt jog –, *hanem eredetileg önmaga erejére támaszkodva keletkezett.* Ez pedig ugyanaz, mint a forradalmi jog, mert ez is, mint önmaga erejére támaszkodó jog keletkezik."[325/a – 182.]

Más helyen – Radbruch német szerzővel, a relativista értéktani elmélet képviselőjével vitatkozva – így ír: "… *a jogfilozófiának módjában áll a jog helyességének végső értékmérőjét meghatározni;* ***ez az értékmérő*** *nem lehet a jog maga, sem a művészet, sem a tudomány, hanem* ***csupán az erkölcs****.* Az igaz, hogy a különböző erkölcsi felfogások közül nem lehet az értékmérő gyanánt alkalmazandót pusztán tudományos érvek segítségével kiválasztani; a jogfilozófiának azonban módjában áll tudományos érvekkel való indokolás nélkül is, valamely határozott erkölcsi felfogás alapjaira helyezkedni, s az értékmérőül elfogadott végső erkölcsi alapelveket megjelölve, segítségükkel a jog helyességét megítélni. Nem szükséges tehát, hogy tartózkodják a jog értékelésétől és pusztán a politikai pártállások elméletévé váljék."[325/a – 266.]

*Radbruch végül 1945 után eljut oda, hogy "… jobb bármiféle törvény, mint semmiféle, mert legalább jogbiztonságot teremt. De a jogbiztonság nem a jog által megvalósítandó egyetlen és döntő érték**. A jogbiztonság mellé két másik érték lép: a célszerűség és az igazságosság".** "… a jogot – a pozitív jogot is – nem tudjuk másképp definiálni, mint rendként és szabályként, mely értelmének megfelelően az igazságosság szolgálatára hivatott."[457 – 387.]

Radbruch nézetei a súlyosabb jogsértések ügyében megegyeznek korunk értékelvű jogászainak az **önkénnyel és az erkölcsnélküli, értéktagadó jogalkotással való folyamatosságot megtagadó** véleményével. A magyarországi "rendszerváltoztató" törvényalkotás mégis teljes egészében az önkényuralommal "kényszerűen" vállalt, az 1989-ben jelentős pártállami érdekeket hordozó megegyezéssel létrehozott, Alkotmánybíróság által is **diktált jogfolytonosság** alapjára helyezkedett.

Egyezik ez az Alkotmánybíróság 1992. március 15-i határozatában foglaltakkal, amelyben megállapítja "az 1944 december 21-e és 1990. május 2-a között elkövetett és politikai okból nem üldözött súlyos bűncselekmények üldözhetőségéről" szóló, az Országgyűlés 1991. november 4-i ülésén elfogadott törvény alkotmányellenességét, a **mai napig hatóan helyrehozhatatlanul lefékezve az önkényuralmi bűncselekmények üldözését**. A határozat

indokolása szerint: “a rendszerváltás a legalitás alapján ment végbe… A politikai szempontból forradalmi változásokat bevezető alkotmány és sarkalatos törvények a régi jogrend jogalkotási szabályainak betartásával, formailag kifogástalanul, és kötelező erejüket ebből származtatva jöttek létre. **A régi jog továbbra is hatályban maradt**. Érvényességét tekintve nincs különbség az “Alkotmány előtti” és “utáni” jog között. Korábbi határozatában pedig feltette a kérdést, “hogy a rendszerváltás egyszeri, sajátos történelmi követelményei hogyan valósíthatók meg alkotmányosan, a jogfolytonosság alapján maradva”.

Nem tesznek tehát különbséget a jogalkotás és jogalkalmazás technikai folyamatossága és az értékbeli folyamatosság, a legitim hatalom folytonossága és megszakítottsága között. Így lesz a jogbiztonság az értéknélküliség állapota, **a gyilkosok biztonsága a volt és leendő áldozatoké helyett**.

Látható mindebből, hogy mind a tudomány, mind az alkotmánybíráskodás emberei az önkényuralmi rendszerrel való “kényszerű” jogfolytonosság alapján állnak. Ugyanakkor napnál világosabb, hogy a ***történelmi magyar alkotmányosság – a Szent Korona és eszméje súlyának és méltóságának – helyreállítása kizárólag az országgyűlés hatásköre és felelőssége.***

Miért nem volt ilyen határozott törekvés 1990–1997 között a szabadon választott parlamentben?

Mert

– nem volt Magyarországon forradalom;

– az ország népe és értelmisége az elmúlt évtizedek anyagelvű, materialista nevelésének **súlyos örökségét hordozza erkölcseiben, tudatában, világnézetében**;

– az ország népe tekintélyelvű beállítottságú, minden változást felülről vár, **képtelen a politikai nyomásgyakorlásra**, a politika rászorítására a jónak tartott magatartásra;

– a közvéleménynek nincsen egybefüggő nemzetképe, hiányzik belőle **az összetartó “mi” tudat**, hiányzik, a veszélyérzete és a védekezési képessége;

– **az ún. rendszerváltoztató elit nem különb, mint a közösség**, amelyet képviselni lenne köteles, ennek megfelelően hiányzott belőle a gyökeres változtatáshoz szükséges bátorság, belátás, kockázatvállalási készség, a közösségi-nemzeti érdekek és értékek feltétlen és önfeláldozó szolgálatára való képesség, gazdasági súlya vagy jelentős tömegháttere nem volt, még a **kelleténél is jobban alkalmazkodott;**

– Magyarországon **az önkényuralmi rendszer vezető rétege** önként adta át a politikai hatalom felső vezetői helyeit, részben megválasztva ehhez tárgyalópartnereinek körét, lényegesen befolyásolva az ún. ellenzéki kerekasztal és a hatalom közötti 1989-es megegyezések tartalmát, hatalmi túlsúlyára támaszkodva.

A rendszerváltoztatás helyzetébe került értelmiségi kör nem rendelkezhetett nemzeti felhatalmazással (választáson elért legitimációval),érezte a hatalom túlsúlyát, nem tudta pontosan lemérni, meddig terjed ellenfelének tűrőképessége. Ehhez képest szabad, demokratikus választás során demokratikus hatalom született, majd a Magyar Demokrata Fórum nemzeti elkötelezettséget hirdető pártja nevében eljárt néhány személy és a Szabad Demokraták Szövetsége erősen nemzetidegen, nemzetközi kötődésű, meghatározó kozmopolita elemeket hordozó pártja **szűk kör által áttekintett egyezséget** kötött. A hatalmat birtokló, de a tényleges hatalom 30%-ával sem rendelkező “keresztény-nemzeti” koalíció még az egyezségből adódó lehetőségeket sem használta ki.

Ezen események értékelése a történetírás feladata lesz.

Tény, hogy az 1990. május 2-án összeült országgyűlésben jelentős **kisebbségbe kerültek** a nemzeti érdek és elkötelezettség taktikai és egyéni érdekszempontok liberális illúziók nélküli határozott képviseletét, **a következetesen véghezvinni kívánt békés forradalmat szolgáló erők**. Ez akkor is így van, ha a túlnyomó többség a nemzeti érdekek képviseletét nyíltan nem tagadta meg.

Ilyen viszonyok között nagy eredmény volt a történelmi magyar címer alkotmányba foglalása 1990 nyarán, **a Szent Korona beemelése** a kilenctized részben átalakított 1949. évi XX. törvénybe, remélve, hogy ez csak az első lépés. A címer-vitából idézünk:

“Ha megnézzük, hogy is került le a korona erről a címerről, akkor azt látjuk, hogy **a szent korona levétele az ország címeréről mindig a magyar jogrend, a nemzeti alkotmány és a függetlenség felszámolását célzó politikai törekvések szimbolikus kifejezője volt**. Tehát tévedés az, hogy ez a magyar szabadság jelképe lett volna.

Mire gondolok? 1670-ben az ellenreformáció, az abszolutizmus idején, ***I. Lipót vette le a koronát a magyar címerről**. Azután **a kalapos király *II. József** volt az, aki **a magyar alkotmányosság semmibevétele jelzéséül** eltüntette a magyar koronát. És végül kérdezem önöket, tisztelt képviselőtársaim, hogy **1848-ban** ki tüntette el a koronát? **Nem *Kossuth Lajos**, aki ahhoz elég kiváló közjogász volt, hogy ilyen botor lépésre szánja el magát hanem ***I. Ferenc József**. Tette ezt **1848. március 4-én, amikor az olmützi alkotmánnyal Magyarországot a tartományok egyikének rangjára süllyesztette le**, és ennek jelzéséül megsemmisítette a történelmi magyar címert. Abban az időben

Magyarországon **eltűnt a korona a címerről azokban az országrészekben, ahol az osztrák abszolutizmus uralkodott**. Nem találnak Önök olyan iratot, amely *Kossuth Lajos kézjegyével úgy szólt volna, hogy elrendelte a korona levételét. ***Kossuth a *Habsburg-ház jelképének az eltüntetését rendelte el, a magyar korona pedig nem volt soha a *Habsburg-ház jelképe, hanem a magyar alkotmányosság és függetlenség jelképe volt**."[157]

Még a korábban, 1989 júniusában jelentek meg az alábbi sorok:

"Mindent összevetve, *a régi koronás magyar címer visszaállítása, alkotmányba foglalása indokolt,* tekintettel a következőkre:

1. A **koronás címer a legrégibb magyar címer**, s mint ilyen – a címertan tudósai szerint is – a legértékesebb.

2. **A nép elfogadja és szereti**.

3. A **rajta levő magyar Szent Korona a magyar állam önállóságának, az államhatalom teljességének, a magyar nemzet szuverenitásának, végső soron az ezeréves magyar államnak a jelképe**. Már a királyság államformájának virágzásakor is elsősorban ezt a jelentést hordozta, **az országot, a főhatalmat, s nem a királyságot, mint intézményt jelképezte**. Ezért használata nem köthető államformához.

4. Az ún. *Kossuth-címer a történelmi magyar címer változata. Nevezhetjük csonka címernek azért, mert hiányzik róla a történelmi magyar címer lényeges eleme, a Szent Korona.

5. A korona levételének indokául 1849-ben a Habsburg-Lotharingiai Ház törvénytelen intézkedései, így *I. Ferenc József koronázás nélkül trónraültetése szolgáltak. Történelmi tény, hogy az 1849-es magyar állam nem volt köztársság a függetlenségi nyilatkozat után sem, ***Kossuth Lajos pedig európai emigrációjában használta a koronás magyar címert**.

Kétségtelen, hogy a Kossuth-címer XX. századi használatában szerepet játszott az az óvatosság, amellyel az érintett rendszerek – az 1918-as *Károlyi Mihály vezette polgári demokratikus köztársaság, vagy az 1946-os Magyar Köztársaság – elhatárolták magukat a királyság intézményétől. Ez némileg azért is érthető – ha a címerváltoztatást nem indokolja is –, mert mindkét köztársaság királyságot váltott fel. Az is magától értetődik, hogy ilyen előzmények után 1956-ban a köztársasági, koalíciós idők címeréhez nyúltak vissza.

1989-ben negyven évi “népköztársasági” múlt után igazán minden alap megvan arra, hogy a “Magyar Köztársaság” a tudomány által is javasolt történelmi magyar címert, a Szent Koronát jelképként hordozó, az ún. Kossuth-címer minden elemét tartalmazó **régi, a nép által becsült jelképet** válassza hivatalos jelvényéül.

A koronás magyar címer mellett **alkotmányba kell iktatni *Kölcsey Ferenc és *Erkel Ferenc Himnuszát, valamint *Vörösmarty Mihály és *Egressy Béni nemzeti dalát, a Szózatot**.

Rögzítendő az is, hogy **az állami zászlón és a hadilobogón a történelmi magyar címert kell feltüntetni**, míg a nemzeti zászló címer nélkül használható.

A magyar nemzet tiszteletét és megbecsülését élvező, ennek megfelelő védelmet érdemlő nemzeti jelképek:

– a magyar Szent Korona,

– a Szent Jobb,

– a jogar,

– az országalma,

– a palást.

Az államfő, az országgyűlési képviselők, a bírák és miniszterek, továbbá az országgyűlésnek közvetlenül alárendelt országos tisztségek viselői és a fegyveres erők tábornokai **Magyarország Szent Koronájára tegyenek esküt**.”[456 – 36-37.]

A Szent Korona tiszteletének, jogaiba való visszaállításának egyik újabb fejleménye az a határozat tervezet, melyet *G. Nagyné Maczó Ágnes és az azóta tragikusan elhunyt *Dr. K. Csontos Miklós terjesztett az országgyűlés elé 1996. június 5-én “a Szent Korona és drágaságai őrzéséről és gondviseléséről”. Ennek értelmében az országgyűlés által kiválasztott koronaőrök gondoskodnának az országgyűlés épületében erre rendelt páncélkamrában elhelyezett Szent Koronáról és a hozzá tartozó drágaságokról. A javaslatot azóta nem tárgyalták.

Jellemző tény, hogy amire 1990–1994 között nem tudott sort keríteni a “keresztény-nemzeti” jelzővel illetett kormány, a Lánchíd művésziesen kifaragott koronás címereinek elhelyezését a letakart Kádár-címer helyére, a “szociál-liberális”, nemzeti színűnek túlzással sem nevezhető kormányzat végezte el. Így kívánta a poltikai érdek, az alkotmányosság látszata. **A Szent Korona megbecsülése már kívül esik az írott alkotmányon** és a nyugat Európára figyelő politikai célszerűségen. Ez

már a történelmi alkotmány, az annyiszor megtagadott, kigúnyolt, jelenben élő magyar történelem világa.

Az elmúlt évtized eseményei mégis előmozdították a korona jelentőségének és közjogi szerepének ismertté válását, s ezáltal a történelmi alkotmány emlékezetben tartását.

*Milyen esélye van a jogfolytonosság kinyilvánításának? Ez **egyszerű országgyűlési döntéssel (törvénnyel) kimondható**. Alapját megadja az ismertetett, miniszterelnöki felkérésre készült szakvélemény, amely ugyancsak megállapítja az önkényuralmi korszakról, hogy "**a múlt rendszer nem rendelkezett legitimációval**". Lényegesebb az, hogy milyen teendőket jelent a jogfolytonosság ma az állam számára.*

Nem teljesen járható út az eltelt igen hosszú idő miatt az 1920. évi I. törvénycikk megoldása, amely szerint: "az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott rendelkezései érvénytelenek", de a kormány "amennyiben a jogrend és jogbiztonság érdekében szükséges, az alkotmány keretében saját felelősségére ideiglenesen hatályban tarthassa" azokat.

A jogfolytonosság bizonyos időponttól – amely nézetünk szerint 1944. március 19. – való vállalása azt a megállapítást követeli meg, hogy **a jogfolytonosság** ebben az időpontban **megszakadt**. Megállapítandó a következő időszakban hozott jogszabályok legitimitás nélküli jogalkotótól való származása azzal, hogy **a törvények tekintetében az országgyűlés, más jogszabályok tekintetében a kibocsátó szerv (kormány, miniszter stb.) dönt hatályban tartásukról vagy hatályon kívül helyezésükről**, egységes elvek alapján. A keletkezésre visszamenő hatályú hatályon kívül helyezés általános szabályként nem követhető azzal, hogy ez **nem lehet akadálya "igazságtételi" jellegű kártérítési vagy más kárenyhítő, elégtételt nyújtó törvényalkotásnak**. A jogbiztonság és kiszámíthatóság elve egyfelől, az igazságosság elve másfelől gondos mérlegelést követel, annak egybevetését, hogy jár-e annyi előnnyel egy törvényi szabályozás, mint amennyi felesleges hátrányt és zavart okoz. Ha nem jár annyi előnnyel, ez **nem jelentheti az igazságtételi jellegű rendezés meghiúsulását**, hanem más jogi vagy politikai, erkölcsi hátterű szabályozáshoz vezethet.

*Nem kerülhetjük meg a kérdést: milyen alkotmányos szabályozás lesz a jogfolytonosság jogrendjének alapja? Válaszunk: **vissza kell térni a Szent Korona tanán nyugvó történelmi alkotmányhoz.***A történeti alkotmányhoz való visszatérés gondolata komolyan fel sem vetődött az utóbbi tíz esztendő alkotmányelőkészítő munkálatai során a hivatásos alkotmányelőkészítők részéről sem, de a tágabb jogász szakmában sem. Annyira, hogy igazi viták sem folytak erről,

eltekintve társadalmi fórumokat, mint a Magyarok Világszövetségének Nemzeti Együttműködési Bizottsága, mely szót emelt **a történeti alkotmány és a Szent Korona tana** mellett. Meggyőződésünk, hogy szakmai előítélettől és a szakmai kiközösítéstől, peremre szorulástól való félelemmel állunk szemben.

Hogy is szól ez a túlnyomó, elutasító vélemény? "Összességében elmondható, hogy polgári alkotmányfejlődésünk két nagy időszakában, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc alatt, valamint a dualizmus rendszerében fontos eredmények születtek a polgári alkotmányosság kiépítése terén, azonban írott alkotmány nem jött létre és a jogok védelme, valamint a demokratikus hatalomgyakorlás terén sem alakult ki olyan szilárd keret, amely alapul szolgálna annak kijelentésére, hogy az íratlan alkotmány rendszere következetesen kiépült volna.[400 – 26.]

A hatalommegosztás és az emberi-állampolgári jogok elismerésének és gyakorlásának tekintetében lehet idézni *Csekey Istvánt, aki leírja a magyar és a külföldi alkotmányfelfogás különbségét: "… A magyar alkotmányjogi felfogás szerint a szabadságjogok is inkább a polgároknak a közösségben elfoglalt helyzetét, a nemzet életébe való bekapcsolódási eszközeit jelentették, nem pedig az állam céljai elé emelt bástyákat, amelyek a közösségtől idegen egyénnek államtalan vagy államellenes szabad teret biztosítanak. Azt is meg kell mondani, hogy a magyar alkotmány az államhatalmi ágak merev elválasztásában sem utánozta a nyugati demokráciákat."[101 – 18-19.]

Túlzás ebből azt a következtetést levonni, hogy nem volt nálunk alkotmány, mert "hiányzott hazánkban az emberi jogok klasszikus garanciarendszere és a hatalommegosztás következetes kiépítése".[400 – 26]

Az a körülmény, hogy a francia forradalmi deklaráció követelményeit mennyire találhatjuk meg történelmi közjogunkban, lehet elemzés tárgya. Ugyanakkor tény az egyenlő nemesi szabadság létezése a XV. századtól jól felismerhetően, majd ennek kiterjesztése minden országlakosra. A XIX. században ez az esélyegyenlőtlenségek ellenére vitathatatlan. Jogegyenlőség és esélyegyenlőség pedig merőben eltérő fogalmak.

A nemesi, majd állampolgári alapjogokat éppen a koronázás, eskü és hitlevél övezi másutt nem tapasztalt biztosítékokkal, a sarkalatos törvények újra, meg újra való megerősítésével. A hatalommegosztás elve pedig jobban érvényesült akár a századfordulón is, mint az alkotmánybírósági törvénymegsemmisítő hatáskörrel korlátozott mostani csonka parlamentarizmus idején, nem beszélve a hatalommegosztást nyíltan semmibevevő, az alapjogokat korlátozó 1918–1919-es polgári és szocialista diktatúrákról, amelyekben kormány gyakorolt törvényhozási jogokat, az élet és szabadság nem részesült kellő védelemben.

Az 1949, de különösen 1956 utáni deheroizáló, mítoszromboló magatartás tükröződik még az 1993-ban írt alábbi sorokban:

“Az ’ezeréves alkotmány’ valódi hiányosságait a Szent Korona elmélete sem tudta ellensúlyozni. Ez a teória valójában a király és a nemzet együttesében látta a hatalomgyakorlás forrását, amelyet a korona misztikuma ötvözött volna egységes egésszé. A nemzet azonban a polgári fejlődés előtt nálunk sem jelentette a magyar lakosság egészét, de még a nemesi egyenjogúság sem létezett soha a valóságban.”[400 – 24-25] Vajon hol jelentette a polgári fejlődés előtt a nemzet a lakosság egészét? Mióta lehet a jogok meglétét mérni? Most jobban létezik állampolgári egyenjogúság, mint annakidején nemesi? Mi a “soha” jelentése?

Azonban még ezek az alkotmánylevél-párti szerzők is elismerik újabban a történeti jogfejlődés értékeit: “amely nem alkotmány, mégis megfogalmazott olyan tételeket, amelyek általánosítva és más körülmények közé helyezve érvként alkalmazhatók az alapjogokat tiszteletben tartó demokratikus jogrendszer kialakítása érdekében. Ilyen például a 28. cikkelyben foglalt rendelkezés: »*Ha valakit bírói úton elítéltek, a hatalmasok közül senki se merje őt megvédeni*«. Fontos elveket és előírásokat rögzített *Werbőczy 1514-es hármaskönyve is, különösen az egyenjogúságról és annak biztosítékairól. Akkor természetesen még csak nemesi jogegyenlőségről lehetett szó. Az 1723. évi *törvénykönyv* Pragmatica Sanctio néven ismertté vált szabályai a trónöröklés rendjéről szóltak, a törvény azonban emellett lényeges garanciákat is megfogalmazott az ország törvényeinek és szokásainak tiszteletben tartását illetően. A 102. cikkely például kimondja, hogy a végrehajtó hatalom (a Helytartótanács) a törvények keretei között, és azok végrehajtása érdekében működik. Tovább erősödött a hazai jogintézmények garanciarendszere az 1791-es *törvénykönyvben*, amely 12. cikkelyében, egyebek mellett, kimondta: »… *a törvények alkotásának, eltörlésének s magyarázásának hatalma Magyarországban és a hozzá kapcsolt részekben… a törvényesen megkoronázott fejedelmet és az országgyűlésre törvényesen egybegyűlt országos karokat és rendeket közösen illeti meg s rajtok kívül nem gyakorolható… a bíróságoknak törvénnyel megállapított vagy megállapítandó szervezete királyi hatalommal nem fog megváltoztattatni, sem a törvényes ítéletek végrehajtása parancsokkal gátoltatni*«.

Ténylegesen, jogi formába öntve a 48-as márciusi törvények hoztak áttörést a polgári alkotmányosság megközelítésében. Mint ismeretes, egységes alkotmányt nem fogadtak el, a jogalkotás mégis a polgári alkotmány fontos építőköveit hordta össze. A szabadságjogok terén kiemelést érdemel a sajtószabadság rögzítése és a kor szinvonalán való garantálása (1848: XVIII. tc.), de volt előrelépés a vallásszabadság, a nemzetiségi jogok biztosítása körében, továbbá számos más kérdésben is. Az államszervezetre vonatkozóan jelentős volt a független és felelős Minisztérium (kormány) jogállásának rendezése, a miniszteri felelősség szabályozása és a népképviselet kereteinek megteremtése, beleértve a választójog kiterjesztését.

…A szabadságharc leverése után ez az alkotmányos fejlődés természetesen megszakadt, a kiegyezést követően azonban újabb jelentős

lépések történtek az alkotmányosság kiépítésében. A dualista beredezkedés lehetővé tette, , hogy *az alapjogok és az állami működés* döntően nemzeti jelleggel, a kor követelményeinek megfelelően fejlődjenek. Kiemelhető többek között a személyes szabadságot az adott viszonyok között korszerűen garantáló büntető törvénykönyv (1878:V. tc.) és a hozzá kapcsolódó büntető perrendtartás (1896:XXXIII.tc.), de a sort még hosszan folytathatnánk. A közhatalom oldalán immár a bíráskodás is több ponton közeledett a polgári alkotmányos keretekhez. Elvi jelentőségű tételt rögzített a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869:IV. törvénycikk, amikor 1.§-ában kimondta: »*Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülöníttetik. Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.*«

Mindezek a polgári alkotmányosság szempontjából egyértelműen pozitívan értékelhető eredmények azonban nem feledtethetik azt a tényt, hogy Magyarországnak még a dualizmus időszakában sem született alkotmánya.”[400 – 24-25.]

Ugyanakkor vitatják a személyi szabadságjogok rendszerének teljes kiépülését, az egyesülési és gyülekezési jog megfelelő szintű szabályozását, a hatalom ellenőrzöttségének kellő mértékét, a hatalmi ágak elkülönülésének kellő fokát. Ezzel szemben tény, hogy az alapvető szabadságjogokat gyakorolhatták az ország polgárai, a hatalommegosztás pedig működött, jobban, mint a térség más országaiban, s jobban, mint sok alkotmánylevéllel (chartával) rendelkező országban, akár napjainkban.

A történeti alkotmánynak korunkban is vannak pártfogói. A magyar jogtudomány 1992-ben elhunyt nagy öregje, **Szabó József*, *Bíbó István barátja és sorstársa határozottan tette le voksát a történelmi alkotmányfejlődés mellett.

“1848-ban régi, félfeudális alkotmányunkat a többi európai példát követve átalakítottuk, és az akkor is, ma is legdemokratikusabbnak talált angol parlamentáris rendszert fogadtuk el, amelyhez már 1848-ban a két nép küzdelmeinek hasonlósága vezetett el, s amely 1949-ig közmegelégedésre meg is maradt. Ma viszont valahogy nehezen találunk vissza az angol útra. Az angol Magna Charta mintájára (1215) nekünk is volt a szabadságjogokat először biztosító **Aranybullánk**. És **volt az angol történelmi Alkotmányhoz hasonló, történelmi szabadságainkat biztosító történelmi alkotmányunk**, mely megvédett uralkodóházaink állandó próbálkozásaitól, mellyel a rendeleti kormányzás bevezetésére törekedtek. **A történelmi alkotmány helyett kényszerítették ránk 1949-ben felülről-kívülről, a mi akaratunkkal mit sem törődve azt a tanács-típusú alkotmányt, amelyet egészen más kultúrájú és történelmű népek számára agyaltak ki, rájuk is erőszakkal kényszerítették, és náluk sem vált be.**

Így most, amikor régi Európánkba visszatérünk, de népünk legtanultabb része, iskoláink, egyetemeink, sőt Tudományos Akadémiánk a romokból alig eszmélve néz újra a megtalált jövendő felé, kiderült, hogy a

zűrzavarból visszatéréshez valahogy tudatosítani kellene ébredező népünkkel, a nép által sorsának intézésére végre újból szabadon választott parlamentjével, amely sorsáról régi parlamenti rendszere értelmében egyedül rendelkezhet, hogy *ez a rendszer 1848-ban nem véletlenül, hanem az angol parlament több évszázados kísérletei után került hozzánk,* amikor a forradalmak kora után született, akkor ifjú Európába beléptünk. S *ezt az alkotmányt, mely nálunk is bevált, megpróbáltuk megvédeni első, 1848–1849-es szabadságharcunkban és a két világháborút követő polgári korszakokban is.* Nem véletlenül, hanem nagyon is megfontolva, a szintén sok évszázados angol tapasztalatok tudatos követésével.

*Igaz, 1848-ban, a fordulatkor *Széchenyi, *Eötvös, *Batthyány kezében volt az ország sorsa. Ôk megértették, hogy a történelmi alkotmány nem csupán egy charta, melynek sorsa ki van szolgáltatva a véletleneknek, hiszen egy okmány széttéphető, félreérthető, megtagadható, hanem* ***egy nemzet valódi Bibliája, amely történelmének alapelveit rögzíti****. És semmi köze nincs a napi kormányzási problémák részleteihez.* (Kiemelés tőlem. Z. Zs.) Erre példát egyedül az angol alkotmányban találtak. Így nem véletlen, hanem végzet az, hogy ők épp ezt az alkotmányt vették mintául európai életünk sorsfordulóján. Az angol alkotmány sem akadályozza a brit birodalmat napi gyakorlati problémái megoldásában. Változnak a törvények, a politikai szerkezet, még a vallások, a felekezeti, nemzeti és osztályharcok is. De alkotmányukat, amely szintén nem lehet napi viták tárgya, azért még nem törölték el. Uralkodó családjaikkal is voltak nehézségeik – néha a lefejezésig vagy a lemondatásig. De alkotmányuk lényegét – hogy **az ország irányítása csak demokratikus lehet**, vagyis hogy a népképviseleti parlament fölé más hatalom, sem a királyé, mégkevésbé egy bíróságé vagy egy népvezérként föllépő közigazgatási szervé, kik elnyomhatnák, nem rendelhető – ez nem befolyásolta.

Mi most nem egészen ezt követjük. Negyvenéves szenvedés után váratlanul és ma sem igazán tisztázott okokból visszakaptuk 1848-as parlamentünk szabadságbiztosítékait. És mit csináltunk? Kaptunk demokratikus kormányt és többnyire demokratikus ellenzéket. De az a társadalom, amelybe ez a politikai szerkezet beágyazódott már nem az, amelyben korábban működött. **Nincs már igazi értelmiségünk,** tulajdonos polgárságunk és parasztságunk, tanult, szakmai tudására kényes iparos és szakmunkás rétegünk. Túlnyomó részük elpusztult, világgá ment, kihalt.

A megmaradtak műveltsége nem bizonyult elegendőnek. Zokszó nélkül eltűrték, hogy pár héttel, sőt nappal a fordulat előtt, a volt állampárt utolsó országgyűlése és kormánya, saját érdekeit tartva szem előtt, maga fektesse le azokat a jogi kereteket, amelyek a fordulat végrehajtásában meghatározó szerepet fognak játszania, mintegy előre irányt és kereteket szabva neki. Ennek során történelmi alkotmányunkról – mint nemlétezőről –tudomást sem vettek, és hoztak helyette egy új, fél-sztálinista alkotmánylevelet, mely azóta is állandó módosításra szorul, már kétszer

módosították is, de a hibás jogi alapozás miatt ez nem eredményezett javulást**. Ha az alapok változatlanok maradnak, az eredmény nem lehet kétséges**, érdemi változást vagy javulást nem várhatunk.”[385 – 151.]

Deák Ferenc* páratlan szemléletességgel írja le a történeti alkotmány lényegét, a maradandó és a változó együttlétét, kölcsönhatását, a megtartva változtatás történelmi példáit, a magyar közjogon edzett jogászi elme világosságával mutatva meg a **jogi hagyomány és újítás helyes értelmét.

A költségvetés kapcsán így láttatja az intézmény kifejlődését, eredetét, a “magyar alkotmány alaptörvényeiből származó” voltát. “Hajdan az állam rendes költségvetései s azoknak a nemzet elébe terjesztése mindenütt ismeretlen volt. A régiebb korban, még alkotmányos országokban is, csak egyes subsidiumok megajánlására lőnek megszólítva a nemzet képviselői; de rendes költségvetés elő nem terjesztetett. A közjogi viszonyok tisztább fejlődésével jutottak csak oda más országok is, hol e részben jelenleg állanak. Némelyek korábban, mert előbb fejlődhettek, másoknak e szerencse későbben jutott. A leglényegesebb közjövedelmek, a rendes köz-adózás, a rendkivüli adózások fölött, nálunk is mindig az ország határozott. Így volt ez más alkotmányos országokban is mind addig, míg államviszonyaik a fejlődésnek azon fokára nem jutottak, mely a közgazdálkodás terén az államköltségvetésnek előterjesztéséhez vezetett. És épen azért, mert a magyar király és a magyar nemzet belátták, hogy ezen általában minden alkotmányos országban már elfogadott újabb rendszer sokkal czélszerübb, s belátták azt is, hogy az állam költségeinek tetemes szaporodása, mely a közterheket szerfölött neveli, pontosabb és szigorúbb megrostálását kívánja a költségek minden egyes tételeinek, jónak látták 1848-ban, más nemzetek példájára, s az ország alkotmányos jogának alapján elhatározni: hogy ezentúl részletes költségvetés terjesztessék a magyar országgyűlés elébe. Ez által az adó megszavazásának csak előzményei és alakja lettek újak, de a jog maga nem új; hanem az alkotmányosság általános elvéből, különösen pedig a magyar alkotmány alaptörvényeiből származó.”[118 – 149.]

Szemléltetően állítja elénk a történeti alkotmány alakítását, majd szól a parlamentáris kormány eszméjéről, mint aminek “elveit és tartalmát” hiába keresnénk a régi jogban.

“A magyar király és a magyar nemzet közötti viszonyokat, a törvényhozás alakját és körét, a kormányzat és közigazgatás formáit, törvények határozták meg, de ezen törvények nem zárták ki a tökéletesités lehetőségét, nem fosztották meg az államot azon jogától, hogy saját érdekében időnként új törvényeket alkothasson, gyakran eltérőket a régiektől, néha, midőn kellett, azokkal ellenkezőket is. Számos példát lehetne felhozni arra, hogy mind a nemzet, mind a király jogai időnként másként alakíttattak. Az ország legfőbb és legfontosabb hivatalának, a nádori hivatalnak betöltésénél, hajdan a királyi jog terjedtebb volt, mint

későbbi időkben. A nemzetnek tettleges ellentállási jogát, mely az aranybulla végzáradékában foglaltatik, mint veszélyest, a törvény eltörölte. Változott az országgyűlések alakja, s az összes nemességnek személyes megjelenhetési joga előbb megyénként több, s utóbb csak két követ küldhetésére szoríttatott.

Alkotmányunk történelmi alkotmány, nem egyszerre készült, hanem a nemzet életéből fejlett ki, s a nemzet szükségeihez és a kor igényeihez képest mind a nemzet jogait, mind a királyi jogokat illetőleg, lényegben és formában, időnként változásokon ment keresztül. Némely törvényeink elveit s tartalmát hiába keresnők a régiebb korban, mert azok az általános míveltség nagyobb fejlettségének s a közjogi eszmék Európaszerte bekövetkezett átalakúlásának szüleményei. Ilyen például a parlamentaris kormány eszméje. Hajdan Európában mindenütt szűkebb vagy tágabb rendi alkotmányok állottak fenn. Kizárólag vagy legalább túlnyomólag a magasabb osztályok gyakorlották a közjogokat, minthogy nagyobb míveltségöknél fogva arra képesebbek voltak. De később, terjedvén a míveltség, fokonként tágabbak lettek a korlátok; míg végre az általános jogosúltság elve győzött, s a rendi alkotmányt más országokban is képviselet váltotta fel. …A parlamentaris kormány eszméje szoros logikai következménye volt a népképviseletnek, mely, parlamentáris kormány nélkül, csonka s a czélnek meg nem felel.

Lehet-e józanon állítani, hogy, mivel Magyarországnak rendi alkotmánya volt, s mivel az előbbi törvények népképviseletet nem ismertek, az ország arra legyen kárhoztatva, hogy a rendi alkotmányt népképviselettel soha föl ne cserélhesse, …mert a mi nem volt, annak lenni nem szabad, még akkor sem, ha az összes magyar állam vagyis a király és nemzet egyesült akarata úgy kivánná?”[118 – 88-89.]

A miniszteri felelősség elvéről bebizonyítja, hogy inkább a formában új:

“Vannak újabb törvényeink között olyanok, melyek nem elvben s lényegben, hanem inkább formában újak, s csak tisztább, határozottabb és rendszeresebb alkalmazását írják körül a régibb törvényekben is előforduló elveknek. Ilyen például a miniszteri felelőség. Mindazt, a mi az erről szóló 1848. évi törvényben foglaltatik, ily alakban hiában keresnők akár Magyarországnak, akár más országoknak régiebb törvényeiben. De az elv maga nem volt új Magyarország törvényhozása előtt, s már a XVI. században, világosan és határozottan kimondotta azt a magyar törvény. Ugyanis az 1507:7. t. cz. azt mondja: hogy ha valaki a király tanácsában az ország szabadsága, közjava és törvényei ellen nyilván és vakmerően cselekednék, azt: a tanács többi tagjai kötelesek a legközelebbi országgyűlésnek névszerint bejelenteni, s az ország rendei; vétkének mértékéhez képest, meg fogják büntetni. Ki van ebben mondva nem csak a felelősség elve, hanem az országgyűlésnek bíráskodási hatalma is.”[118 – 89.]

Hivatkozik az 1741. évi VIII. törvénycikk tartalmára, amely örök időkre kizárta az országgyűlés jogát a nemesi adómentesség tárgyalására, korlátozására.

Egyszerre látjuk a történelmi alkotmány rugalmasságának és a belőle következő jogkiterjesztésnek tömör bemutatását.

“Igaz, hogy azon korban a szabadalmazott osztályok, pedig azokból állott az országgyűlés, a szabadság leglényegesebb részének az adómentességet tekintették, ezt akarták örök időkre biztosítani, midőn ama törvényben kikötötték, hogy különösen az adómenetességre vonatkozó törvények soha országgyűlési egyezkedések tárgyai ne lehessenek. De győzött végre az igazság szava, s a szabadalmazott osztály maga rontotta le ezen korlátokat, midőn 1848-ban királyi helybenhagyással szentesített törvény által minden adómentességi kiváltságot eltörölvén, az általános köz-adózást megállapította. Bizonysága ez annak, hogy a törvényhozó hatalomnak korábbi törvények sem vethetnek gátot, s a király és nemzet egyesült akarata rendes törvényhozás útján módosíthatja vagy eltörölheti az ilyen törvényeket.”[118 – 134.]

Ugyanez a szemlélet jellemzi a közjog számos szerzőjének munkásságát szinte kivétel nélkül. **Csillag Gyula* 1871-ben “A régi Magyar Alkotmány és az 1848-ki és 1867-ki évek közjogi alkotásai” című művében így ismerteti az 1848-iki áprilisi törvényeket:

“Nem pillanatnyi rögtönzésnek eredményeit, hanem egy, a korszerű reform felé következetesen törekvő korszak munkájának diadalmas befejezését képezik a 48-iki alkotások, és ámbár azok régi alkotmányunkkal összevetve új tünemények gyanánt mutatkoznak, valóságban új, a nemzet előtt addig ismeretlen hangzású elveket nem mondottak ki.

Sőt valójában **az ősi alkotmány lényege** még azontúl is **fennmaradt**, bár nevezetes módosulásokon ment keresztül. Ugyanis az 1848-iki törvények nem tettek egyebet, hanem csak kiterjesztették azon *jogokat és kötelességeket*, melyet ősi alkotmányunk az egyes honpolgárokra, jobban mondva, azok *osztályaira* megállapított.

Régi alkotmányunkban a legsarkalatosabb jogok, – a személyes szabadságnak, sérthetetlenségnek, a föld szabad birtoklásának a törvény útján kivüli letartóztathatatlanságnak joga Verbőczy I. 9. értelmében csak a *nemességet* illeték meg, ellenben a közadók összes terhei a *nem-nemesekre* súlyosodtak.

Az 1848-ik év e régi törvényeinkben gyökerező jogokat és kötelességeket egyaránt általánositá, a *nemesség jogait a nem-nemesekre, a nem-nemesek kötelezettségeit a nemességre kiterjeszté.* És éppen ebben rejlik roppant fontossága az 1848-iki törvényhozás reformjainak; ebben rejlik a jogegyenlőségi és közteherviselési eszmének egymást kölcsönösen föltételező hordereje.

E lényeges ujitásokon s azok folyományain kivül, milyenek voltak a népképviselet, az úrbér, úri hatóság megszüntetése, az ősiség eltörlése és az általános fegyverviselési kötelezettség akkor legalkalmasabb módozatának tartott nemzetőrség felállítása, – a 48-iki törvények az ország államterülete és kormányzási rendszere körül hoztak be lényeges reformokat. Ámde **e reformok** sem egy korszak szeszélyes vágyaiból eredtek, hanem **az ősi alkotmány szelleméből folytak**, és a nemzet régibb törvényeiben, közjogi hagyományaiban gyökereztek.

Mert ki mondhatja azt, hogy Erdély uniója által az 1848-iki törvények jogtalan és önkényes annexiót tettek, midőn a történet csalhatlan tanulságai szerint e terület sz. Istvántól a Zápolyákig szoros kiegészitő része volt az anyaországnak, és ezen közjogi elv daczára az 1848-iki törvények csak úgy mondták ki az uniót, ha Erdély rendei is csatlakozni akarnak. – Van-e nyoma ezen eljárásban annak, mit némelyek e törvénynek jelleméről állítanak, – a forradalmi despotismusnak? vagy erőszakos újitásnak?

Avagy ki mondhatja újnak, ismeretlennek nemzetünk előtt a kormányfelelősség elvét, melynek csiráit már *Kálmán, *II. Ulászló törvényeiben, az 1790-iki országgyűlés irományaiban, és a nemzet szakadatlan erre irányzott törekvéseiben feltalálhatjuk. Az elv, a lényeg nem új, csak a forma, a ministeri kormányzat tűnik fel újnak az 1848. év közjogi alkotásaiban.

És daczára, hogy az eddigi felelőtlen kormánytestületek helyébe az egyéni felelősségre alapitott ministeri kormányrendszert állitották, az igazgatás *alsóbb rétegeit,* a másodlagos törvényeket meghagyták régi állapotunkban, nem reformáltak mindent *egyszerre*, nem nivellirozták a régi szokásokat, sőt a történeti fejlődésen alapuló közjogi heterogeneitást híven megőrizték. A hatóságokat addigi jogállásukban meghagyták, a Jászkún, Hajdukerületek történetileg alakult különjogait fenntartották, és igy nem állott szándékukban oly franczia izlésü felelős ministeriumot felállitani, mely egyenlősitett departementok, communeok nélkül nem képzel lehető kormányzást!

És így 1848-iki átalakulásunkról is áll az, mit **Tocqueville* az első angol forradalom szerencsés kimenetele oka gyanánt hoz fel. »Az első angol forradalom, – így szól, – midőn az ország egész politikai alkotmányát feldönté, és magát a királyságot is megszünteté, a *másodlagos törvényeket* csak igen felületesen érinté, a szokáson, a gyakorlaton pedig úgyszólván mit sem változtatott. A *jogszolgáltatás* és a *közigazgatás* megtarták addigi alakjaikat, ugyanoly eljárást követtek, mint annakelőtte«. E **ragaszkodás a régihez** oly erős volt, hogy még azon legszükségesebb intézkedések sem tétettek meg, melyek a felelős ministeriumnak a megyei rendszerrel való összeegyeztetése tekintetében *múlhatatlanok* gyanánt jelentkeztek.

Az 1848-iki törvényhozás más intézkedéseiben sem követett forradalmi irányt, sőt a törvényes, bölcs mérséklet útjáról le nem tért. Nem az

alkotmányon kivül állók döntötték le – mint másutt – a nemzettest tagjait elkülönitő politikai korlátokat, hanem az aristocratia, a régi populus maga volt, mely azokat a nemeskeblü emberszeretetből és jogérzetből félretolta és a nemzetet egy testbe egyesité. Ez a magyar aristocratia elévülhetetlen dicsősége, ez jogosit fel bennünket azon óhajtásra, vajha az 1848-iki magyar aristocratia példája iskolája lenne a jövendő magyar demokcratiának! A tulajdon szentsége féltékenyen megőriztetett, a *jus quaesitum* sérthetlensége irányelvül tekintetett; az egyházi tized eltörlésénél követett eljárás is fényesen igazolja, mert törvényhozásunk, ha radicál vagy forradalmi irányban halad, egyszerűen eltörlöttek jelenthette volna ki azt, miután beszedésének addigi alapja az egyháziak katonáskodási kötelessége megszünt, nem, ezt nem tevé, hanem csak az egyházirend önkénytes lemondását igtatá törvénybe örök emlékéül e rend tanusitott fényes áldozatkészségének.

Egyéb intézkedéseiben sem haladt rohamos léptekkel előre, példa erre az, hogy a vallásszabadságot nem mondta ki, sőt a törvényesen bevett vallásfelekezetek számát egy újjal növelé.

És így igaza van **Szalay Lászlónak*, midőn az 1848-iki törvényeket ekként jellemzi:

»Az 1848-iki april 11-én szentesített törvényczikelyek az 1830–1848-iki korszak organikus törekvéseinek, nem a zavaros márcziusi pezsgésnek eredményei lévén, az akkor mindenünnen felénk zajlott forradalommal szemközt conservativ törvények voltak a szó legnemesb értelmében. Erős, igen erős dolognak kellett történni, hogy azon év, mely e törvények alkotásával kezdődött, forradalommal végződjék.

Vessünk egy futó pillanatot reájok.

Eltörölték a jobbágyságot, de a volt földesurak igényeit a nemzeti becsület védpajzsa alá helyzeték. A politikai jogok gyakorlatát parányi censushoz, nem kiváltságolt osztályokhoz kötötték, de a néhai kiváltságoltakat egyelőre meghagyták ama jogok élvezetében, még azon esetre is, ha vagyonuk nem ütötte meg a censust…

És ha törvényhozóink ily lelkiismeretesek voltak a tulajdonjog szentségének, a jus quaesitumnak megőrzésében a ‚munkaszervezés’-nek s a socialismus egyéb ábrándjainak e napjaiban, szintoly lelkiismeretesek, mert józanok és eszélyesek voltak a politikai organizmus működésének szabályozása körül; megtartották a két kamarai rendszert, sőt a felsőházat további intézkedésig illetlenül hagyták akkor, midőn a Párisban adott példára másutt versent kiküszübölték a paireket az országházból. A népképviselőket, sőt még a képviselőház elnökét is három évre választották akkor, midőn másutt négy hétre új – vagy legalább megujitott elnök került ki az urnából. A sajtótörvénybe beleirták a tetemes cautiókat, melyeknek lefizetéséhez kötötték az időszaki lapok megjelenését akkor, midőn másutt anathema mondatott azokra, kik ilyesminek követeléséhez jogot kivánnak adni az államnak. Hogy mindent

egy szóba foglaljak, még csak nemis cathalogizálták az embernek, a polgárnak alapjait akkor, midőn másutt mások az “észjog dióhéjban”-féle prologusokkal vélték kizárhatni a törvényhozásból örök időkre az absolutismust.«

De az 1848-iki törvényeknek a jelzett nagy előnyök mellett fogyatkozásaik is vannak. Azon viszonyok megoldásához ugyanis, melyek hazánk és az örökös tartományok közt a pragmatica sanctio értelmében fennállottak, határozott törvény által nem láttak, bár azokat korántsem tagadták, midőn ő felsége mellé egy felelős ministert állitottak, kinek feladata lesz befolyni azon ügyekbe, melyek hazánkat a többi örökös tartományokkal együtt közösen érdeklik. Pedig ha valamikor, úgy most, a felelős kormány felállitásakor volt szükség ezek körülirására, mert mig régi alkotmányunkban Ausztriával a “modus vivendi” lehetséges volt az által, hogy a király a közjövedelmek körül oly tág hatáskörrel és számadással nem kötelezett kezelési jogokkal birt: addig az 1848-iki törvények a felelős kormányt felállítván, az ország valamennyi közjövedelmeit az országgyűlés megszavazása és hovaforditásuk ellenőrzése alá helyezték és igy az összeütközések elkerülése érdekében a közös ügyek fogalmának tisztázását, szabatos körvonalazását egyrészről a pragmatica sanctio kapcsának fenntartása, másfelől a parlamenti kormány megélhetése szempontjából mulhatlanúl szükségessé tették.

Az 1848-iki törvények nem nyúltak be a darázsfészeknek tartott munkába, a viszonyt megoldottnak, a helyzetet tisztázottnak, az alkotmányos lételt biztositottnak tartották azáltal, hogy a nádort a király távollétében annak “alter-ego”-jává tették és igy egy roppant optikai csalódás következtében megállapítottnak gondolták az országnak minden külbefolyástól, idegen nyomástól ment független kormányzatát.”[118 – 130-136.]

Ennyit a történelmi alkotmány múltjáról. Meddig tartott ez? 1944 március 19-én Magyarország szuverenitása, független államisága elveszett. Ezen a napon a német birodalom hadserege vonult be az országba, az ország alkotmányos vezetőjének akaratát kijátszva. Az idegen megszállás 1991 júniusáig tartott, amikor a másik megszálló hatalom, a Szovjetunió hadserege kivonult. Hálás történészi feladat lehet a megszállás és önkényuralom különböző szakaszainak egybevetése, annak bemutatása, hogyan mélyült alávetettségünk 1944 október 15-e, a sikertelen fegyverszünet, a háborúból való “kiugrási” kísérlet kudarca után.

“Ne feledjük, hogy a királyság intézménye azért szűnt meg, mert egy ellenséges nagyhatalom és annak kiszolgálói 1944. október 15-én erőszakos államcsínnyel megszüntették. A megszűnés tehát külső behatás következménye. A köztársaság 1946. február elsejei kikiáltása a *de facto* tények tudomásulvétele volt, ráadásul szintén külső, nagyhatalmi ösztönzésre, ami nem csoda, hiszen a győztes hatalmak már 1920-ban is egy feudális múlthoz történő görcsös, reakcionárius ragaszkodásnak ítélték az akkori nemzetgyűlési döntést Nagy Ferenc, 1946-ban miniszterelnök, aki, mint írja, a köztárssági államforma híve volt, így fogalmazott: voltak, akik »*azzal érveltek, hogy ne a szovjet megszállás*

alatt kiáltsuk ki, hanem várjuk meg, amíg a nemzet szuverenitásának birtokába jut. Mintha a képviselők érezték volna azt, ami később bebizonyosodott, hogy ***a köztársaság kérdésének felvetése mögött a kommunista párt és a Szovjet áll****. (Mivel) az NKVD emberei 1946 nyarán letartóztatták és elhurcolták *gróf Pálffy Gézát (1902–1952, Szibéria) és Lajos Ivánt, akikről mindenki tudta, hogy a királyság hívei, ebből az erőszakos cselekményből következtettem, hogy a köztársasági államforma kérdésének már a felvetésében benne volt a Szovjet keze.«*

…Láttuk, hogy a tragédiát mi okozta: egy veszélyes pillanatban a józan helyzetfelismerés hiánya (háborúba lépésünk), valamint a máséra sandító nagyhangú elégedetlenek kielégítésére kitalált zsidótörvény és az abból következő 1944-es borzalom.

Kívánatos lenne egyre megtépázottabb nemzeti önérzetünk érdekében, ha közvélemény és tudomány egyaránt figyelembe venné: 1920–1944 között nem csupán elhanyagolható frázis volt királyságunk intézménye, hanem egy sajátosan magyar jogfelfogás érvényesítése az elképzelhető legellenségesebb európai közegben.

Az alkotmányos monarchia magyar értelmezésével természetesen együtt jár a vallás és az erkölcs alkotmányos intézménykénti felfogása. Ez az a pont, ami a szélsőségesen szabadelvű és szocialista elkötelezettségű állampolgárokat leginkább zavarja. Függetlenül attól, hogy erről kinek mi a véleménye, leszögezendő, hogy vallás és erkölcs nélkül királyság intézménye elvileg el sem képzelhető.” [332 – 307.]

Az alkotmányos monarchia *Nemeskürty István-féle előbbi értelmezésével a legnagyobb mértékben egyetérthetünk.

Egy új korszak kezdetét, **a teljes és korlátlan önkényuralom időszakát jelenti a “Magyar Népköztársaság Alkotmánya”** néven ismert, 1949. augusztus 19-én egy legitimitás nélküli “országgyűlés” által elfogadott 1949. évi XX. törvény, amely mindmáig a Magyar Köztársaság Alkotmánya, az 1989. október 23-i, köztársaságot bevezető alkotmánymódosítás és más módosítások szövegével együtt. Igaz, hogy szinte az egész alkotmányszöveg kicserélődött 1989-től, de **az 1989-es sarkalatos módosítás is legitimitás nélküli parlamenttől származott.**

1990. május 2-án, még idegen megszállás alatt, formailag szabad választások után alakult meg az új országgyűlés. A jogtechnikai jogfolytonosság megmaradt az önkényuralmi rendszerrel, az alkotmányos jogfolytonosság létrejött az 1946-ban kikiáltott köztársasággal, de a történelmi alkotmány folytonossága nem állt helyre. **Átmeneti, provizórikus állapotban élünk**, nemcsak alkotmányjogilag, hanem gazdaságilag, erkölcsileg, kulturálisan is.

Az ilyen országgyűlés és politikai rendszer, nézetünk szerint átmeneti, időleges, feltételes legitimitást, azaz hitelességet, elfogadottságot élvez. A feltételes legitimitás mindaddig tart, amíg az állami élet kiegyensúlyozott alkotmányos folyamata helyre nem áll, vagy meg nem hiúsul. Történeti alkotmánnyal bíró országban a szabadságjogok tényleges érvényesülése és a társadalom alapvető működőképessége fenntartása mellett **a kiegyensúlyozott alkotmányos élethez hozzátartozik a történeti alkotmány helyreállítása**, vagy a vele való végleges szakítás a népszuverenitás elve alapján.

A nem vitatott közjogi törvényesség alapján álló, mert általános, egyenlő választójoggal, titkos szavazással létrehozott **országgyűlés törvényes, de a feltételes legitimitás állapotában** van azért, mert

– a választók nem ismerik a politikai értékeket, közösségi tudatuk hiányzik, ítélőképességük súlyosan torz és hiányos;

– a helyes értékítélet kialakítása valótlan és célzatos tömegtájékoztatás és befolyásolás miatt tartósan akadályt szenved;

– az országgyűlés illegitim erők parlamenten kívüli politikai egyezsége folytán csonka szuverenitású, az Alkotmánybíróság törvénymegsemmisítési és burkolt törvényalkotási jogköre miatt;

– a meghatározó gazdasági, törvényhozási, alkotmányozási, politikai folyamatok jellegét és irányát sok tekintetben és jórészt máig hatóan a **hatalomátadó illegitim politikai erők és szövetségeseik** határozták meg az 1989-es, közjogilag nem legitim ellenzékkel kötött egyezség(ek)ben.

A történelmi alkotmány, nemkülönben a lélek és erkölcs folytonosságát helyre kell állítani. Az első törvényhozási feladat. A második az egész nemzeté.

A történelmi alkotmány helyeslése és egyedüli járható útként említése általános a magyar közjogi irodalom 1945 előtti szerzőinél. Érveik velejét Deák mellett már **Szabó Béla*, a jogkiterjesztés közjogi apostola, leírta az 1848-as törvényalkotás idején:

“Mert nem levén a’ magyar nemzet fölött olly intézkedő hatalom, melly akarata nélkül a’ közélet rendét megállapithassa, vagy megváltoztathassa: a’ magyar politikai életben ezer év óta mai napig használtatott a’ minden időbeni alakulhatás (Constituirung). – A’ magyar állodalomnak nincs charte-ja (mitől minket mentsen is meg a’ nemzetek istene), mellyben papirra leirva volna az országrend (Landesordnung), vagy az országszerkezet (Landesverfassung). Nálunk ez az életben van. Nálunk a’ nyilvánult közéletből vonatik le a’ szabály – a’ törvény – mintegy utólagosan: nem pedig az elméletben álló törvény előlegesen szabályozza a’ mikép módosulandó, és formálandó közéletet …nálunk nagyszerű tévedés volna

kivánni, hogy »a' magyar státusélet rendje, 's módja, minden időre, sőt még hosszabbra is, valamelly chartával, megállapittassék.« – Mert ez által két baj egyikébe mulhatlanul bele sodortatnánk. Tudniillik: vagy a' chartát minduntalan változtatnunk kellene, midőn a' polgári élet igényei azt a' szabadság fogalmánál fogva megkivánnák; vagy a' charta szilárd föntartása mellett, a' polgári közélet olly határok közé szorittatnák, mellyekben csak rövid időre is, előre nem látható körülmények miatt, kénytelenek volnánk érezni, hogy nincs meg az, mit a' charta megadni akart. Mindkét esetben ott volnánk, hogy azt, mint ki nem elégitőt kellene tekintetnünk. Azért okszerűen tovább is maradnunk kell azon rendszernél: miszerint a' minden évbeni alakulhatás elvénél fogva, a' polgári közélet nyilvánulását ezután is törvénynyé olly alakban tegyük, millyenben jelenkorig – a' mult országgyülésen is történt.

Ugy, – de ha ezt teszszük, – ezután is corpus juris-os és municipium-os nemzet maradunk."[383 – 153.]

Majd később: "Hazai törvénykönyvünkről, a' corpus juris-ról – azt mondotta egy administrator ur, miszerint "azért hizott meg annyira, hogy se magával ne birjon, se más hasznát ne vegye". Bizony mondom méltóságos ur! ezen elménczkedés illetlen 's méltánytalan mondás, 's ne mondjam, elbizott tudatlanság volt. Miből lehet a' magyar státusszerkezetet megtanulni? – 's ha máshonnan megtanulhatjuk is, – ennek valóságát bebizonyitni: mint a' nevetségessé tenni akarandott curpus jurisból? – Igaz, hogy egy kis exegesis kell hozzá. – Én két könyvet ismerek, mellyekben tartalmazott igazságokon nem kétkedem; ezek a' biblia és corpus juris. Azt, mint vallásos keresztény ember, ezt mint a' magyar állodalom honpolgára, kizárólagos, 's egyedüli kalauzomul választám, természetesen illő exegissel. 'S remélem ezekkel az élet útain nem tévedek el. Bocsánat uram, – 's uraim a' kitérésért! –"[383 – 154.]

**Bölöny József* ugyanebben a szellemben fejti ki nézeteit csaknem száz évvel később:

"Az *alkotmányfejlődés* kérdésének helyes megítélésénél elsősorban azt kell szem előtt tartanunk, hogy a fejlődés mindig csak *természetes folyamat* lehet. Amint mesterségesen igyekeznek ennek irányt szabni vagy akár csak a fejlődés ütemét gyorsítani, már fejlesztéssel álunk szemben. A fejlesztést pedig már csak fokozati különbség választja el a teljes vagy részleges felforgatástól.

Alkotmányfejlődés és alkotmányfejlesztés között csaknem akkora különbség van, mint általában a történelmi és az írott vagy charta-alkotmány között. A történelmi alkotmányoknál minden olyan reform, amely nem az alkotmány fejlődését tükrözi vissza, szükségképen annak felforgatását jelenti, még akkor is, ha bevallott célja az alkotmány fejlesztése, vagy ha mindössze a fejlődés természetes folyamatát óhajtja meggyorsítani. Az alkotmányfejlődés ugyanis hosszadalmas folyamat, nem máról-holnapra megy végbe, hanem a közvéleménynek fokról-fokra kialakult felfogását és meggyőződését juttatja kifejezésre. Az alkotmány

bármilyen módosítása csak akkor számíthat állandóságra, ha azt a nemzet jogi meggyőződése kívánja. Egyik legnagyobb jogtudósunk, **Frank* Ignác szerint *azok a legjobb és legerősebb törvények, melyek már írásbafoglalásuk előtt a szokásban mintegy élve gyökeret vertek.* A történelmi alkotmányok természetes fejlődése ilyen lassanként meggyökeresedett jogszabályok sorozata, vagy legalább is olyanoké, melyek szükségességéről a köztudat már törvénybeiktatásuk előtt meg volt győződve.

Aki tehát az alkotányreformmal az alkotmány természetes fejlődését kívánja törvényhozási úton kifejezésre juttatni, s nem annak erőszakolt fejlesztésére vagy más szóval: felforgatására tör, az csak olyan alkotmányjogi kérdéseket vihet a törvényhozás elé, melyek megoldását a közfelfogás szükségesnek és időszerűnek tartja és a megoldás irányát is már előre látja. Vagy amint néhai **Puky* Endre jutott más úton ugyanerre az eredményre a közigazgatási bíróság 1941. I. 13-i teljes ülésén tartott utolsó évnyitó beszédében: “Alkotmányváltoztatásnál a beavatkozásnak az egészséges fejlődés akadályai elhárításán túl nem szabad terjednie.”

A másik lényeges szempont ennek a kérdésnek a megítélésénél, hogy *a fejlődés fogalmilag mindig csak előrehaladást jelenthet*. Az alkotmány történelmi fejlődése során túlhaladott jogintézmények felujítására irányuló kísérlet sohasem fejezhet ki természetes folyamatot.”[88 – II.8-9.]

Mi a teendő a jelen viszonyai mellett?

Térjünk vissza a Corpus Juris-hoz? Igen! A szabadon választott országgyűlés törvényeinek ott a helye. A történelmi alkotmány visszatérését azonban **nem elegendő kinyilatkoztatni**. Az ötven éves megszakítás törést jelent a közjogi szokásokban, a nem legitim szervezetektől származó létező, most ható, évtizedeken át életviszonyok tömegét alakító szabályok visszamenőlegesen, azaz életviszonyok tömegére hatóan érvényesen nem változtathatók meg.

Ideillenek *Deák szavai az országbírói értekezlet 1861. február 25-én tartott ülésén, “régi törvényeink visszaállításáról”.

“Az 1848-dik évi törvények hazánk institutióinak új alakot adtak; más szellem, más kiindulási pont volt, mely azok alkotásában alapul szolgált, s ezen uj alak teljesen és tökéletesen demokratián alapul. A közbejött események meggátolták a részletes kifejlődést. Következett a szomorú emlékű 12 év, mely alatt idegen hatalom nélkülünk rendezte azon viszonyokat, melyeket az 1848-diki alapon magunknak kellett volna rendezni; nem csoda tehát, ha minden, mi ekképen támadott, gyűlöletes lőn, még azon részében is, mit talán mi magunk sem intéztünk volna másképp, gyűlöletes a hatalom miatt, mely azt behozta s a mód miatt, melylyel a hatalom eljárt.

De a 12 év folytán az absolut hatalom által behozott törvények alatt számtalan magánjogviszonyok keletkeztek, miket mellőzni nem lehet, s keletkeztek oly intézetek, mik felett csak a legnagyobb óvatossággal lehet rendelkezni.

Ámbár tehát minden magyar teljes joggal azt kivánta, hogy az önkény szabta törvények helyett az országgyűlésileg alkotott régi törvények lépjenek ismét életbe, azt csakugyan senki nem akarta, de józanon nem is akarhatta, hogy a magánjogviszonyok megzavartassanak, vagy a törvénykezésben általános anarchia támadjon.

Az alapeszme tehát régi törvényeinknek visszaállítása. De ezen eszmének valósításánál a főszabály az, hogy **a magánjogviszonyok meg ne zavartassanak." Hozzátehetjük: aránytalanul, célszerűtlenül, a közösségi érdekekkel ellentétesen**.[117 - 161-162.]

Ugyanakkor a közösség értékrendje jóról-rosszról, célszerűről-célszerűtlenről, igazságról-igazságtalanságról, a jó célszerűségéről és az igazság hasznosságáról, az anyagi javak és erkölcsi értékek jelentőségéről és szerepéről tragikusan változott meg.

Ezért törvényekkel kapcsolódhatunk a történelmi közjoghoz, olyan magatartási szabályokkal, amelyek szervesen kapcsolódnak a régi joghoz, ugyanakkor eligazítanak a jelen legszükségesebb közjogi teendőit illetően.

Közjogunk az 1741. évi 8. törvénycikk óta nevesítve, azelőtt értelemszerűen ismerte a "sarkalatos" jelentőségű, súlyú törvények fogalmát. Ekkor szól a törvény az ország "Sarkalatos Jogairól" (jura cardinalia), s ezidőtől találkozunk ún. alaptörvényekkel (jura fundamentalia), mint a sarkalatos jogok biztosítékaival. Szokás a sarkalatos törvényekről mint megváltoztathatatlan feudális jogokról rosszalló értelemben szólni, különösen a XIX. század jogfolytonosságot és ezeréves alkotmányt hangoztató konzervatívjaival szemben. Mindazonáltal hiba volna a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntve szakítani a jogfolytonosság, ezeréves alkotmány és sarkalatos jogok fogalmával. **Sarkalatos törvények** a legfontosabb jogokat szavatoló, ezért alkotmányos jellegű alaptörvények, mint a történelmi alkotmány részei. *Szabó Bélát olvasva láttuk, hogyan tért vissza a XIX. század közjogtudománya a hagyományos alkotmányhoz, a XVIII. század végének alkotmánylevéllel kísérletező politikusai és tudósai, *Martinovics, *Hajnó-czy, *Berzeviczy után. **Az alkotmánylevél megjelenése 1919-ben, majd 1949-ben az ország súlyos szerencsétlenségét és romlását jelezte**, csakúgy, mint a vérrel megszentelt Kossuth-címer.

Hajnóczy alaptörvénynek tekinti a Hármaskönyv primae nonusát a nemesi szabadság biztosítékairól és az azt megerősítő 1736-os törvényt. A "De comitiis" c. művében Hajnóczy alaptörvényeknek tekinti azokat, "amelyek a nemzet jogait általánosságban meghatározzák, a törvényhozó és

végrehajtó hatalom között a határvonalat meghúzzák, ingó vagy ingatlan tulajdon szerzésének, valamint a megsértett jogrend helyreállításának módját megmutatják, a bűncselekmények büntetését megállapítják, az államigazgatás költségeit, a külső biztonság s a belső nyugalom biztosításának rendjét meghatározzák, mindezeknek azonban csak a belső és legfontosabb alapjait szövegezik meg.”[291,44 (sic!)]

Hajnóczy mondatai az alaptörvényekről máig szólóan határozták meg a közjog gerincét.

**Kovács István* akadémikus 1988-ban elismeri a rendi alkotmányosság eredeti értékét, amikor arról ír, hogy létrejött “Magyarországon egy sajátos rendi alkotmányosság, mely az országgyűlés és az államszervezet feudális jellegének érintetlenül hagyása mellett az országgyűlés számára mindazokat az alkotmányos garanciákat igényelte, amelyeket a felvilágosodás politikai irodalma elsősorban a polgárság érdekeinek szolgálatában, a polgárság képviselőiből álló törvényhozó szervek számára munkált ki (vagy elevenített fel, az abszolút hatalommal kormányzó uralkodók által felszámolt rendi képviselet intézményekre utalással). Ezáltal a felvilágosodás által népszerűsített és ebben az időben már a francia forradalom deklarációjában is tükröződő alkotmányos elvek Magyarországon kettős arculatot kaptak: védelmezték a rendi kiváltságok retrográd rendszerét, egyben kifejezték a nemzeti függetlenségi jogi biztosítékait.”[118]

*Széchenyi postumus munkájában az ősszerződést, az Aranybullát, a koronázási esküt, a hitlevelet, a bécsi és linzi békét, a Pragmatica Sanctiót, 1791-es közjogi törvényeket és a vallásszabadságról és nyelvről szóló későbbi törvényeket sorolja a sarkalatos törvények közé.[397]

*Toldy Ferenc hasonló összeállítást közöl. “A Magyar Birodalom Alaptörvényei” című 1861-ben megjelent gyűjteményében.[420]

Ezek jelentették a történelmi magyar alkotmányt.

Meggyőződésünk, hogy a történelmi közjog és jelen mostoha viszonyaink között sarkalatos (alap) törvényekkel teremthetjük meg a szerves kapcsolatokat. A sarkalatos törvények a közjog egy-egy területét ölelnék fel, mint az alapvető jogok és szabadságok, az államforma (országgyűlés – államfő – kormány viszonya és hatásköre), az igazságszolgáltatás (bíróság, ügyészség), az önkormányzatok, a tulajdonviszonyok (gazdasági-, pénzviszonyok), alapvető intézmények (második országgyűlési kamara, közigazgatási bíróság, alkotmánybíróság, mint az országgyűlés csonka szuverenitásának tényezője), létrehozása vagy megszüntetése és más alapvető kérdések akár oly módon is, hogy meglévő törvényeket sorolnánk a sarkalatos törvények közé.

**Tölgyessy Péter* véleménye szerint:

“A politikai fordulatot, a társadalmi rendszerváltást, ha az valóban bekövetkezik, nem előzheti meg, hanem csak követheti az új alkotmány megalkotása”, amint ezt 1989 júniusában írta. Ô végsősoron az alkotmánylevél (charta) helyeslője, mint szinte mindenki a jelen jogászi közvéleményében. Ugyanakkor a Szabad Demokraták Szövetsége képviseletében írott cikkében mégis ezt mondja:

“A demokratikus jogállam megteremtése valószínűleg nem egy egyszeri, heroikus alkotmányozó aktus, hanem egy viszonylag hosszabb folyamat eredménye lehet, aminek nem a kezdete, hanem feltehetőleg csak a betetőzése lesz a valóban új, immár nem posztsztálinista alaptörvény megalkotása.

A *magyarság közjogi gondolkodásában sohasem volt kitüntetett szerepe egyetlen kartális alaptörvénynek.* Ellenben az országlakosok kölcsönviszonyait nálunk már igen korán nem csupán a nyers érdek és hatalom uralta, hanem valami szokásszerűség, majd utóbb bizonyos intézményesség is kormányozta. A *nyugat-európai államokkal egyidejűleg Magyarországon már a XVII. század elején a király hatalmát korlátozó, illetőleg a rendek jogait szavatoló »alaptörvényeket« állítanak az ország közjogának középpontjába*. A rendi »alkotmányosság« úgynevezett sarkalatos törvényekben lefektetett igényei és rendszabályai kiinduló pontját adták a modern magyar alkotmányosság kiformálódásának. Az 1848-as, illetve 67-es törvények megteremtették a kor színvonalán álló alkotmányos berendezkedés alapjait, viszont a kiegyezés kompromisszuma a sarkalatos törvényeken nyugvó közjogi rendszert nem váltotta fel egyelten alkotmánytörvénnyel. Félő, hogy az alkotmányos törvények sokasága az “álmennyezet” szerepére kárhozatja a tervezett alaptörvényt. Mindezért úgy vélem, közjogi hagyományainknak megfelelően helyesebb volna a demokratikus átmenet időszakában nem egy lezárt “évtizedre szóló” alkotmányban, hanem inkább a mindenkori szükségletekhez, politikai erőviszonyokhoz jobban igazítható *sarkalatos törvényekben* gondolkodnunk.”[429 – 18-21.]

Az erről szóló irodalom nagy többsége – legutóbb **Szabó József* – egyetért abban, hogy a törvények között nem célszerű egyszerű és minősített többség előírásával különbséget tenni.

“Átvettük és tiszteletben tartjuk az utolsó marxista kormánynak azt az elgondolását is, hogy ezentúl kétféle törvényünk legyen. A *magasabb* az alkotmányban rögzített törvény, az *alacsonyabb* a közönséges. Ezzel a törvények utóbbi kategóriája leértékelődik, a régi kormány- vagy kormányfői rendeletek szerepét veszi át, míg az alkotmánytörvények, melyek megváltoztatásához kétharmados parlamenti többségre van szükség, alig változtathatók, mert a legtöbb párt vagy koalíció nem képes ekkora támogatást megszerezni.”[385 – 155.]

E törvényeknek jó előkészítéssel, a szabályozás szükségességének a közjogi előzményekhez és a kor megérlelt követelményeihez való

igazodásával, pontosan előírt feltételek szerint megszerkesztett hatástanulmányo-kon kell alapulniok.

Noha nem alkotmánylevelekről van szó, mégis célszerű az ilyen törvényalkotás megerősítése alkotmányozó nemzetgyűlés, valamint népszavazás által. A sarkalatos törvények alapelveiről szóló törvényt, vagy annak kérdésekbe foglalt kivonatát lenne célszerű népszavazásra bocsátani. Bár nem új alkotmány elfogadásáról van szó, a szabályozás (államformára és alkotmányos jogfolytonosságra kiterjedő) jellege népi megerősítést igényel.

A törvényalkotásra általában korlátozás nélkül jogosult országgyűlés, miként azt az újabb szerzők (lásd Samu Mihály és mások cikkeit) kifejtik, nem lehet elfogulatlan jó és végleges bírája egy olyan törvénycsomagnak, amely saját szerepét, hatáskörét is meghatározza. Ezért az alkotmányozó nemzetgyűlés és népszavazás elvileg nélkülözhetetlen.

Amikor ebben a fejezetben történeti alkotmányról, sarkalatos törvényekről és jogfolytonosságról írtunk, akkor **a Szent Korona tanához való visszatérésről, a vele történő egyesülésről, a tan és a történelem szükségképpeni találkozásának feltételeiről szóltunk. Ezen visszatérés és egymásratalálás Magyarország sorsának nagy kérdése**.

VI. *

Összegezés

(KÖVETKEZTETÉSEK ÉS TEENDŐK)*

A Szent Korona tanának tanulmányozása megerősített bennünket abban, hogy most is **érvényes, mérhetetlen mélységű jogi és erkölcsi, a nemzeti sorsot kifejező, jelképező tanítás, rendszer**, elmélet, sorsmagyarázat van a kezünkben. Rajtunk múlik, hogy tudunk-e élni vele, meg tudjuk-e szólítani.

Meghatározása lehetetlen és szükségtelen. “Lényegében nem tartoznak oda a nevek, a terminológia. Ugyanezek egyhelyütt kongó szólamok, másutt mélységes tartalom kifejezői. A Szent Korona, mint az állam megjelölése, a Szent Korona tagsága, a Szent Korona országai, javai, jövedelmei, a hozzájuk fűzött gondolatkört sem ki nem merítik, sem meg nem jelölik, sem ahhoz olyképpen nem tapadnak, hogy használatuk elejtése bizonyos vonatkozásban az eszme csorbulását, vagy feloldását jelentené”.[318 – 29-30.]

Ezért nincs értelme a Szent Korona tan meghatározásokba szorításának, hiszen ezáltal csorbulást, jelentésváltozást idéznénk elő.

Ez nem jelenti azt, hogy – noha nem jogtétel – közjogi értelme ne lenne határozott és félremagyarázhatatlan. A Tan-tól távol áll minden kétértelműség. Ugyanakkor jogszabályban való kifejtése lehetetlen.

Maga a magyar alkotmánytörténet, mint történelmünk gerince, mutatja fel valóságosan és jelképesen a krónikákban, törvénykönyvekben és másutt, a hatalomátruházás (ősszerződés, királykoronázások, mint királyválasztások), a hatalommegosztás, a jogkiterjesztés, a Szent Koronában benne lévő nemzeti szuverenitás (amelyet később népszuverenitásként emlegettek a jogkiterjesztés 1848-iki törvényei szellemében), a törvénysértés jogot nem alapít (amint azt az alkotmányos szabadságok megerősödése mutatja minden önkényuralmi időszak és annak megtagadása után), és az alkotmányos jogfolytonosság elvének működését és érvényesülését.

A Szent Korona minden hozzá hű tagját védelmében részesíti, nem ismerve nyelvi, vallási, etnikai megkülönböztetést. Teszi ezt nem vakon, hanem tagjai jólétének, a közösség virágzásának érdekében, nem engedve, hogy az egyenlőség bármely tagjának vagy csoportjának rovására érvényesüljön. A szervesség elvéből következően a közösség kiegyensúlyozott létezését jelenti. Ezért nem engedi az együttélés felforgatását, a közösségi értékek csorbítását, így a közösség jellegét meghatározó magyar kultúra szerepének célzatos korlátozását és eljelentéktelenítését, a keresztény erkölcsi és történelmi felfogás rangvesztését. Nem engedi azért sem, mert egyenlőségelvűsége nem öncélú, hanem a hagyományos értékekben (és velük együtt) való közösségi létezés eszköze. A hatalom megosztott gyakorlásának alapelveként való előírásával kizárja az önkényuralmi hatalomgyakorlást, amint a hatalom erőszakos megszerzését vagy birtoklását is.

A Szent Korona tana **kizárja az önkényuralmat és a kisebbségek elnyomását**. Biztosítja a történelmi magyar önkormányzati elv érvényesülését, azaz szavatolja a demokratikus hatalomgyakorlást és a népcsoportok egyenjogúságát. A Tan a történelmi magyar alkotmányfejlődésnek Magyarország Szent Koronája elvont fogalmában és a hozzá kapcsolódó közjogi intézményekben megérlelődött összegező, a történelmi-közjogi (írott jogi és szokásjogi) folyamatokban ill. ezek jogirodalmi feldolgozásaiban kifejeződő alapvetése, amelynek nincs normaszövegszerű meghatározása.

A Szent Korona, mint az állami főhatalom jelképe és alanya, mint elvonatkoztatás nem azonos a Szent Koronával, mint tárggyal, de nem is szakítható el tőle. A Szent Koronában egyesül hagyományos felfogás szerint a mindenkori államfő és a magyar nemzet. Helyesebb azt mondanunk, hogy benne, mint a magyar nemzet jelképében egyesül a nemzet két alkotmányjogi tényezője, a nemzet többsége és az államfő. Ennek megjelenési módja az az országgyűlés, amelynek hatásköre nem csonkítható a Szent Korona és a hatalommegosztás elvének sérelme nélkül. A hatáskörcsorbítás intézményes példája az Alkotmánybíróság,

amely “a parlamenti kormányformába nem illeszthető be, mert a parlament fölé rendelt ilyenfajta bíróság a hatalmak megosztásának elvét megsértve – pedig ez a polgári rend kialakulásának, illetve megmaradásának egyik alapfeltétele – a törvényhozás hatalmát fogja bitorolni, bár nem is a nép közvetlen választottja, és a negyvenéves elnyomatás után bíráinak jogi képesítése, különösen az alkotmányjog vonatkozásában több, mint kétes. Az nem szorul különösebb magyarázatra, hogy kilenc embert mennyivel könnyebb döntéseiben befolyásolni, mint több száz parlamenti képviselőt. S mi több, az alkotmánybírák első csoportját maga a volt állampárt nevezte ki.”[385 – 155.]

A Szent Korona egyesíti és jelképezi az alkotmányos közhatalom egészét, a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalmat és annak megosztását visszavezetve az államfő és a nemzet többi tagjai közötti hatalommegosztásra (választási, kinevezési és jelölési rendszer által).

A Szent Korona tagjai a magyar állampolgárok és a Szent Korona tagok nem magyar állampolgár leszármazottai bizonyos feltételekkel (a magyar kultúrnemzethez tartozás vagy a Szent Korona iránti hűség más módon való kinyilvánítása által).

A magyar nemzet közjogi fogalma a fenti értelemben vett Szent Korona tagok összességét fejezi ki. A nemzetállam magyar értelme a közjogi nemzet államát jelenti, amelynek alapítója és jellegének meghatározó eleme a magyar nép, de amelyben a hatalom része, “államalkotó” minden más, történelmileg együttélő, közjogilag elismert népcsoport. Ez a sajátos kulturális-etnikai összetétel, benne a magyar kultúra meghatározó arányával és szerepével, kap védelmet a Szent Korona által, mint annak teste.

A magyar állam nemzetállam, mert a **közjogi nemzet állama, de nem “nemzeti” állam**, mert nem célja az alapító és állam jellegét adó nép uralmának más népcsoportok célzott beolvasztásával való teljessé tétele. Amint *Kmety a század elején írta még a magyar dominancia jegyében, “A magyar faj ingeniumával (tehetségével, alkotó szellemével – Z. Zs.) alkotott alkotmányosságban az idők folyamán a faji uralom színezet is elenyész, s a politikai nemzet már kora századokban megszűnik ethnographikus fogalom lenni: a ’hungarus’ névvel büszkén nevezi magát nemcsak a faj magyar, hanem a magyar szabadság minden részese”, nos ez mutatis mutandis a magyar nemzetállam alapelve korunkban: nemzeti és állampolgári egyenjogúság a politikai szabadság teljessége a társadalom kulturális jellegének, a magyar nyelv és kultúra szerepének tiszteletbentartásával. A Tan nem tűri a népcsoportok vetélkedését, egyéneik és csoportjaik oltalmazása által követelve meg a társadalmi békét, aminek feltétele a kisebbség és a többség egyenlő jogvédelme.

A Szent Korona az állami főhatalommal járó ismérvek és jogosítványok összességével bír, s mint ilyen **megtestesíti az ország területét és szabadságát** mind valóságosan, azaz jelenvalóságában, mind virtuálisan, azaz történelmileg. Megtestesíti az ország önkormányzati rendszerét, területét és tagjait egyaránt, úgy, hogy a terület és tagság egymással szorosan összefügg, elszakíthatatlan. “Hungaria semper libera”, Magyarország örök szabadsága törvényeink visszatérő fordulata. “E libertas belül az alkotmányos vagy politikai szabadságot, kifelé az állami függetlenséget, a magyar állam szuverenitását jelentette.”[247. – XI.]

Szót kell ejtenünk a Szent Korona főtulajdonjogáról is (radix omnium possessionum), amelyről általános vélemény, hogy az Ôsiség, azaz a visszaháramlás lehetőségének megszűnésével 1848-ban hatályon kívül került. Szabó Béla elmélete szerint **az egyetemes magyar földtulajdonjog a Szent Koronát illeti** úgy, hogy másoknak csak birtokjoga, de nem tulajdonjoga lehet. Így a Szent Korona tulajdonával a magyar állam rendelkezhetik a birtokossal szemben,[383 – 72-83.] bár Szabó ezt már nem mondja ki. “Nem veszi észre, hogy elméletével az államszocializmusnak nyit teret.” [128 – 307.]

Mivel minden földtulajdon a Szent Koronától származik és rá visszavezethető, s más örökös híján az állam örököl, **az állam alkotmányos joga a nem magyar állampolgároknak vagy jogi személyeknek való közvetlen vagy közvetett föld elidegenítés, ezzel a Szent Korona érdekköréből való földkivonás megtiltása.**

Végül jelképes, de egyben valóságos biztosíték az, hogy a magyar állam országgyűlésének, végrehajtó és bírói hatalmának tagjai a magyar Szent Koronára tesznek esküt, a közhatalmat a magyar Szent Korona nevében gyakorolják, és **a Szent Korona nevében vonhatók felelősségre.**

A Szent Korona tagjait megilleti a közös test vérkeringésében való részvétel lehetősége és joga, akár állampolgárság és választójog, akár a magyar országgyűlés felsőházának soraiban népcsoport, azaz szervezeti képviselet, akár más lehetséges, hasznos és célszerű módon.

A Szent Korona sérthetetlensége jegyében, az önálló nemzetstratégia szerint, annak szellemében kell cselekednie a Szent Korona testét képviselő magyar államnak a Szentkoronatagság-törzsének, a magyar kultúrnemzetnek, a Kárpát-medence primus intes pares-ének megerősítése, a Dunavölgy valamennyi népe érdekében.

“Közép-Európa háromnegyed évszázada alatt bizonyossá vált, hogy a soknemzetiségű Osztrák–Magyar Monarchia helyére nemzetközi kényszerrel odaállított utódállamok sora, a sok többnemzetiségű ország a

nemzetközi feszültség és a kisebbségi sorba taszított népcsoportok pusztulásának pusztító tüneteit mutatja.

Közép-Európa sorsát jelképezi a szétszakított magyar közösség helyzete, nyolc országban való széttagolása szülőföldjén, a magyar állam területének csaknem egyharmadra, lakosságának felére csökkentése, a magyar nép soha nem sejtett szellemi-erkölcsi-gazdasági-biológiai pusztulása.

A magyar kérdés tehát Közép-Európa sorskérdése, az európai béke és biztonság kérdése, olyan puskaporos hordó, amelynek gyújtózsinórját el kell oltani, még a robbanás előtt.

Aki azt hiszi, hogy a magyar tragádia, az elszenvedett valóban páratlanul igazságtalan békekötések puszta tényének megismerése felkelti a világ bűntudatát, és jóvátételre, pusztán erkölcsi indítékok alapján cselekvésre készteti a bűnös és erkölcstelen békék bábáit, az mélységesen téved. Látjuk, hogy hasonló erejű és érdekű hatalmak, nem a morális felháborodás, hanem a hatalmi érdekek azonossága alapján segítettek bennünket. Ezért nem kapunk segítséget a millecentenáriumi évfordulón felötlő segélykérő terveinkhez. **Nem látható olyan érdek és akkora erő a világpolitikában, amilyenre és amekkorára szükségünk lenne**. Ez a helyzet nem maradhat így!

Mit tegyünk? Mi a magyar kérdés stratégiája a huszadik század végén?

I. A magyar kérdést, mint közép-európai kérdést, mint a nemzetközi béke és biztonság kérdését és mint egy nemzet tragédiáját – így együtt – európai kérdéssé kell tennünk. Hazánk geopolitikai helyzete, népünk hagyományai és kultúrája nélkülözhetetlenné tesz bennünket a térségben, mint országépítő, mint Európa sorsában illetékes, tenni tudó országot és népet. Hinnünk kell igazságunkban, s mikor hiszünk és hitet mutatunk, ezzel meg kell győznünk a világ sorsformáló erőit. A nagyhatalmak sem nyerhetők meg, ha mi nem hiszünk magunkban, s ha hiszünk, másokat is megnyerhetünk, nem csak a nagyhatalmakat.

A magyar ügy igazsága nyilvánvalóvá, kézenfekvővé teendő. El kell érnünk, hogy senki ne kapja fel a fejét Magyarországon tudatlanul vagy ellenszenvvel, ha Trianont vagy a határon túli magyarokat emlegetik.

A magyar ügyet mindennapossá kell tennünk. Le kell vennünk az ünnepi megemlékezések szónokainak dobogójáról. Sajtóban, rádióban, televízió-ban, előadótermekben, művészetben és mindenekelőtt az iskolában és a templomban **a mindennapi kenyérrel emlegessük** együtt.

A magyar ügyet égetően időszerűvé kell tennünk. Mindennapi gondjaink, gazdasági, erkölcsi, politikai feladataink megoldása, vitatása során meg kell találnunk a szolidaritás, az egyetemes népi létezés nézőpontjait, megoldási módjait. Le kell vetni a lélektani béklyókat.

Szakítanunk kell azzal a téveszmével, hogy a kis, csonka Magyarország egyedül boldogul, hogy a határon túlra szakadt nemzetrészek nélkül könnyebb, vagy, hogy egyáltalán lehetséges nélkülük az állami-nemzeti létezés. Csonka **Magyarország elveszett az elszakított nemzetrészek nélkül**, képtelen betölteni az egész magyarságot terhelő dunavölgyi hivatást, nem tudja ellátni a gazdasági-kulturális kovász, a térség mozgatójának, a nélkülözhetetlen egyeztetőnek, közvetítőnek, szervezőnek, ha kell vezetőnek és a térség megmentőjének a szerepét, a történelmi magyar szerepet. Nem tudja mindezt ellátni egyedül, mert csak része az egésznek, mert népi ereje, hite, erkölcse és gazdasága kevés.

Az egész magyarságot megtagadó magyarság, az egész Magyarországot megtagadó Magyarország pusztulásra ítéltetik. **A magyar nép együtt emelkedik fel**, vagy együtt pusztul el. Aki a nép kisebb-nagyobb hányadát feláldozza egy vélt túlélés vagy továbbélés reményében, legyen szó határon belüli vagy azon túlra szakadt nemzetrészekről, a megmenteni vélt részét is halálra ítéli, magát kitéve a közösség megvetésének.

Vessük el a csonka magyar szemléletet, a “kis Magyarország” lélektani csapdáját. Éppen most, amikor a csonka ország pusztul, sorvad, gazdasági ereje, népességszáma és erkölcse hanyatlik? Éppen **most kell még nagy magyar személet is**, amikor magán sem tud segíteni a fogyó ország? Igen, éppen most és éppen ezért. Ahogyan egyesek irracionálisnak látják egy nyomorgó szegény ember sok gyermeket vállaló magatartását, úgy tűnhet ennek egy szegény kis ország még szegényebb testvéreiért kiterjesztett karja. Pedig mindkét esetben a megmaradásról van szó.

Hová vezettek az elmúlt évtizedek mérsékelt, “realista” lépései, a “racionális” politika lépései? A legképtelenebb, legirracionálisabb, a legeslegrosszabb eredményhez. A térségben a magyar nép rendült meg legjobban, közösségi tudatában, veszélyérzetében, védekezési képességében.

Ezért tűzzük ki célként a jó, az értékes, a racionális stratégiai eredményt, – megfordítva az előbbi logikát. Racionális és értékes eredményeket rövidebb távon, első látásra nem mindig racionális döntések sorozata után. A “helyzetkövető, a racionális” nemzetellenes politika irracionálisan rossz, káros és pusztító eredményeit cseréljük fel a helyzetteremtő, a dolgok mélyebb, nem mindig tudatos viszonylatait, a nemzeti tudatban éltető, veszélyelhárító tartalmait ésszerű megfontolásokkal egyesítő nemzetpolitika racionális, hasznos és értékes, mert közösségvédő, teremtő eredményeire.

II. A közösséget tudásban és érzésben kell megerősíteni.
Tudásközpontú nemzeteszményre van szükségünk, egészséges közösségi érzésekkel.

Össze kell gyüjtenünk és **kezelhetővé kell tennünk a tudást**.
Meg kell állapítani a sok országban élő magyar nép elhelyezkedésére, népességszámára, kultúrájára, vallására, művészetére, politikai, közjogi és gazdasági helyzetére jellemző adatokat, lehetőleg az idegen állam szerveinek, statisztikáinak kiiktatásával.

Ebből a célból kérdéstípusokat és típusokon belül sorozatokat kell kialakítani az egységes kezelhetőség érdekében. E kérdésekre a magyar szervezetektől, lelkészektől, tanult emberektől és másoktól kell választ kérni. A magyar nép teljes anyagi és szellemi állapotára kiterjedő kérdések a létező, volt és leendő iskolák, a létező, volt és leendő kultúra, lélekszám, föld, egyesület, levéltár, vallás, politikai szervezet jellemzőitől az együttélő népekre jellemző tudásanyagig terjedhetnek.

A megszerzett ismereteket rendszerezni kell, és kezelhető, **bármikor megjeleníthető, előhívható állapotba kell hozni a kor informatikai csúcstechnológiájának és ismereteinek felhasználásával**. E tevékenység jelentős része a már meglévő ismeretek tömörítésével, rendszerzésével, logikai összefüggéseinek feltárásával történhet, míg a másik része az új ismeretek gyűjtése és rendszerezése.

A munka nem nélkülözheti a szilárd értékelvűség eligazító szerepét, a közös szellemi-erkölcsi értékeket és eljárási módokat azonos elvonatkoztatási szinten, a nemzetpolitikai gyakorlatban alkalmazható módon összefoglaló nemzeti charta formájában megjelenítve. E nemzeti minimum vezérli az ismeretanyag gyűjtését egyfelől, másfelől pedig éppen az összegyűlt és elemzett tudásanyag segítségével újítható meg. Végül: a feldolgozott és rendszerbe foglalt, állandóan megújított nemzeti ismeretanyag (személyi, anyagi, szellemi kataszter) alapján készítendő el a feladatjegyzék. Megállapítandó: kinek, mit kell tenni a magyar nép személyi, anyagi és szellemi megmaradása, fejlődése, az együttélő népek hasznos és békés együttélése érdekében, példát nyújtva, kulcsot adva az igazi közép-európai békéhez.

III. A **nemzeti kataszter** és annak elemzése szolgál alapul a teendők jegyzékének kimunkálásához, abból kiindulva, hogy a magyar kérdés Közép-Európa kérdése, megoldási módja a magyarság Európája, a nemzetek Európája.

Ezért magyar rendezési javaslatra van szükség.

A javaslat képviselője és előterjesztője a magyar állam. A javaslat a jelentős részben társadalmi úton szerzett és elemzett tényekből

következik. A javaslat tételeit az egész magyar nemzet képviselőinek kell kimunkálniuk egy magyar nemzetgyűlés vagy országgyűlési második kamara (felsőház) minden magyar közösséget képviselő tanácskozása alapján, vagy más módon.

A javaslatot tehát legitim (elismert és hiteles képviseletre jogosult) összmagyar Fórumnak kell elfogadnia.

A társadalmi ismeretszerzés és elemzés állami költségvetésből támogatandó. Ennek lehetséges szervezete egy **társadalmi szervezet, amely személyileg, szervezetileg és anyagilag (szavatolt költségvetési részesedéssel) alkalmassá tehető e nagy nemzetpolitikai feladatra**.

A magyar rendezési javaslat felöleli a Kárpát-medence területén – a történelmi magyar területeken – élő magyar népcsoportok közjogi, politikai, kulturális és gazdasági viszonyaival kapcsolatos teendők tételes felsorolását (csomagterv) és a végrehajtás kívánatos időrendjét (időrend).

A csomagtervet és időrendet magában foglaló intézkedési terv alapját a részletesen kimunkálandó magyar önrendelkezési alapelvek jelentik.

Az önrendelkezési alapelvek gerincét a következő tételek alkotják:

– az önrendelkezés joga minden népet, így a magyar nép egészét és nemzeti közösségeit egyaránt megilleti;

– a magyar nép önrendelkezését minden jogilag lehetséges módon, így közigazgatási-területi és más önkormányzatok útján és népszavazással gyakorolja (a Kárpát-medencei autonómia terv kimunkálásánál a nemzetközi példákat figyelembe kell venni, mint amilyen a “Dél-Tiroli” rendezés, vagy az Aland Szigetek önkormányzata);

– **a határokon túlra szakadt nemzetrésznek természetes joga az anyanemzettel való egyesülés**, a nemzetek egysége és oszthatatlansága elvének megfelelően;

– a magyar közösségek a nemzetközi béke és biztonság iránt érzett felelősségük alapján önmérsékletet tanúsítanak önrendelkezési joguk gyakorlása során, ha népi-nemzeti fejlődésük közjogi, kulturális és gazdasági feltételeit nemzetközileg elismert és szavatolt szerződésekben biztosítják, feltéve, hogy e feltételek ténylegesen érvényesülnek;

– Magyarország, mint anyaország, amelynek létezése az egész magyar nemzet létezésétől függ, jogosult és köteles a más államok területén élő magyar közösségek nemzetközi jog által szavatolt jogainak képviseletére mindaddig, amíg e közösségek meg nem vonják e jogosítványt (garantáló hatalom).

IV. Magyarország mindent tegyen meg a magyar intézkedési terv egyeztetésére, elfogadtatására az utódállamokkal és a nemzetek közösségével. Amennyiben e törekvései bizonyítottan a leggondosabb eljárással sem vezetnek eredményre záros határidőn belül, érvényesíteni kell az önrendelkezési jogok teljességét. Ebben az esetben nyíltan fel kell vetni a határok megváltoztatásának igényét.

Kérdezheti valaki: a magyar nép testi-szellemi nyomorában, emlékezet kihagyásos, múltja vesztett állapotában, amikor a magyar történelem és Szentkorona-eszme fényévnyi távolságra van megtiport magyar társadalmunktól, szabad-e, érdemes-e elérhetetlennek látszó eszméket kergetni. Hitünk szerint: **szabad és érdemes**.

Erről győznek meg **Prohászka Lajos* kissé emelkedett, filozofikus, **Babits Mihály* valósághoz kötődőbb és **Deák Ferenc* közjogi retorikájú, érzelmet és gyakorlatiasságot sugárzó szavai:

“Corpus sacrae coronae. Több ez, mint puszta szervező alkotmányjogi fogalom, mint állami létünk alapelve, ahogy főként *Werbőczy* megformulázása alapján szoktuk tekinteni. **Az egész magyarságnak egységes, élő összeforradása ez egy olyan jelképes erőben, amelyet úgyszólván önmaga fölé emelt, hogy soha ki ne szakadhasson belőle**, valóban objektivált, tárgyiasított, hogy megkösse magát vele. Az örök magyarság jelképe ez; a honi földre borulás, hit az örökké megtépett, örökké megcsonkított corpusnak végül mégis diadalmas helyreállítódásában.”[355 – 160.]

“A magyar ebben a változó viliágban “posztulál” valami állandóságot. Elsősorban már országának állandóságát. Ez a “szent korona területe”, egységes és változhatatlan, ezer esztendő óta. Más nemzetek növelhetik, vagy elveszthetik birtokaikat. Magyarország olyan, mint egy eleven test, melyet sem vagdalni, sem toldani nem lehet. A történelem tanusága szerint minden toldás vagy hódítás hamarosan lehullott róla, s viszont elvágott részei előbb-utóbb újból összenőttek. De amíg ez nem történt volna is meg, **a magyar mindig csak ugyanazt az egységes és teljes földdarabot tudja hazájának tekinteni**. Az ezeréves jogállapot az ő szemében nagyobb és igazabb valóság, mint a politika véletlenjei által teremtett változó helyzetek.

Ugyanily eszményi állandóság **az alkotmány, a magyarságnak mintegy erkölcsi területe és birtokállománya**. Ez ismét szilárd pont a világegyetemben. Az alkotmányt ezerszer megsérthetik, kormányozhatnak nélküle, vagy ellene. Ha századokig tart is így, az **igazi magyar az alkotmányt akkor is élőnek és érvényesnek fogja tekinteni**.”[18 – 70.]

“T. Ház! (Éljenzés és taps.) Nehéz idők, vészteljes évek mentek el fölöttünk. Végenyészet szélén állott nemzetünk. De az isteni gondviselés,

midőn egyrészről annyi szenvedéssel sújtott, másrészről erőt ébresztett keblünkben, hogy el ne csüggedjünk és a veszélyben forgó hazát még forróbban szeressük. **Adja Isten, hogy tanultunk légyen a kísértet nehéz napjaiban**, s kik egyek voltunk szenvedésben, egyek legyünk működéseinkben is. (Helyeslés.) …Alkotmányt nekünk is akarnak adni, de nem azt, mit tőlünk hatalommal elvettek, hanem egy másikat, újat, idegenszerűt… De **nekünk adott alkotmány nem kell** (Általános helyeslés); mi **visszaköveteljük ősi alkotmányunkat**, mely nem volt ajándék, hanem kölcsönös szerződések által állapíttatott meg s a nemzet életéből fejlett ki; azon alkotmányt, melyet időnkint a kor kivánatihoz mi magunk alkalmaztunk, s mi magunk akarunk ezentúl is alkalmazni; azon alkotmányt, melynek alapelveit századok szentesítették. Mellettünk jog és törvény állanak és a szerződések szentsége, ellenünk az anyagi erő.

Ennyi baj és veszély között kettőre lesz főként szükségünk: szilárdságra és óvatosságra**. Engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, koczkáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerít, egyaránt bűn volna a nemzet ellen.”**[117 – 169-170.]

Záró szavak

Magyarország Szent Koronájának eszméje a magyar társadalom történetileg kialakult közjogi-politikai értékeinek megtestesülése, kifejeződése, összegeződése. Amint az eszméknek, elveknek és intézményeknek, e Tannak is önálló létezése, társadalomformáló ereje van, különösen akkor, ha a közösség felismeri benne saját történeti örökségét, lelkiségét. **Páratlan kincs** van birtokunkban, csak értenünk kell titkait!

A Szentkorona-eszme jegyében szervesen megépült ország, **a Szent Korona Magyarországa** jelképesen, mégis valóságosan, történelmileg jelenvaló parancsként és követelményként olyan értékek hordozója, mint: a történelmi alkotmányosságon alapuló jogfolytonosság, a hagyományos államalkotó közösségek, etnikumok és vallások egyenjogúsága, a közigazgatási, vallási és etnikai önkormányzáson nyugvó államszervezés, az egyénnek a hagyományos közösség tagjaként és értékeinek részeseként való oltalmazása a jogegyenlőség alapján, s mindezeket egybefogóan: a magyar nép országalapító, közösségalkotó és fenntartó szerepének elismerése mindenki által, a Szent Koronához való hűség jegyében.

Magyarországnak nincsen más útja és lehetősége: vissza kell találnia az elvesztett országhoz, a Szent Korona Magyarországához, Magyarország Szent Koronája és az

elszakíthatatlanul hozzáfűződő – világnézeti, vagyoni és származási korlátokat nem ismerő, de a haza iránt való feltétlen hűség és kötelesség igényét hordozó – eszme és történelmi cselekvési példák segítségül hívásával.

Isten óvja Magyarországot!

Szerkesztés: SzKSz/SzEM-Hiradó

Dr. Eőry Karácson

http://szent-korona.hu/aszente.htm